ILER

BEU

VERTAALD EN VAN EEN INLEIDING EN AANTEEKENINGEN VOORZIEN DOOR
J. M. DEN UYL

FELIX KERSTEN

KLERK EN BEUL

HIMMLER VAN NABIJ

J. M. MEULENHOFF * AMSTERDAM

Printed in the Netherlands by
Cloeck & Moedigh, Amsterdam

INHOUD

INLEIDING

GARCIN: *Ainsi vous me trouvez la mine d'un bourreau? Et à quoi les reconnaît-on, les bourreaux, s'il vous plaît?*
INÈS: *Ils ont l'air d'avoir peur.*

J. P. SARTRE „*Huis Clos*".*

Wanneer in de gloriejaren van het Derde Rijk de Nazipartij onder de titel „Führer des Volkes" een plaatwerk met de tronies van de nieuwe godheden in millioenenoplaag verspreidt, ontbreekt daarin een afdruksel van het pafferige en glibberige gezicht van de *Reichsführer-SS*, Heinrich Himmler. Nu is het in de democratie evenmin gewoonte, dat politie-autoriteiten zichzelf afficheren en een politie-opperhoofd heeft nu eenmaal een andere functie dan een propagandaminister. Opvallend is het niettemin, dat de persoon van de *Reichsführer-SS* tot het einde toe, ook nadat Himmler minister van binnenlandse zaken en bevelvoerder van een belangrijk legercorps was geworden, in de schaduw bleef. Luisterden de wetten, die stilte vragen voor het handwerk van de beul, zo nauw of werkten er andere krachten om de beweegredenen en activiteiten van deze engel der duisternis te omsluieren? Het antwoord is niet alleen van waarde voor het documentatiebureau; wij allen houden er belang bij, de gesteldheid te kennen van de vertegenwoordiger van het genus mens, dat de SS, Lidice en Auschwitz organiseerde. Buiten elke behoefte aan sensatie om blijft de noodzaak ons er van te vergewissen of het onmenselijk monster, als hoedanig Himmler in de volksverbeelding leeft, inderdaad als een speciaal type van boosaardigheid, zoals misschien eenmaal in een eeuw voorkomt, heeft bestaan, of dat zelfs aan deze opperbeul niets menselijks vreemd was en de Himmlers een ras vormen, dat overal voorkomt, tot in onze eigen, welvoegelijke samenleving toe.

Voor het antwoord op deze vraag biedt de kroniek, die Felix Kersten over zijn vijfjarige intieme omgang met Himmler schreef, belangrijk materiaal. Het boek dankt zijn ontstaan zeker niet in de laatste plaats aan de begrijpelijke behoefte van de schrijver om zich in zijn rol van massagearts van de *Reichsführer* te rechtvaardigen. Dat geeft het boek zijn tweeledig karakter: relaas van Kerstens hard-

*GARCIN: Dus u vindt, dat ik er uitzie als een beul?
En, zeg 'ns, waaraan herkent men dan de beulen?
INÈS: Zij zien er uit alsof zij bang zijn.

nekkige bemoeiingen om slachtoffers van het nazisme te helpen en verslag van zijn gesprekken en ervaringen met Himmler. Het heeft dus niet de pretentie, een biografie van Himmler of een historische studie te zijn. Kersten vertelt slechts wat hij met eigen ogen gezien en met eigen oren gehoord heeft. Die ogen zijn niet die van een politicus, noch die van een psycholoog, maar die van een internationaal georiënteerd massagearts van Baltische herkomst, die oorspronkelijk tegen zijn wil en later in overleg met de Zweedse regering vijf lange oorlogsjaren in Himmlers hoofdkwartier getuige was van een der meest lugubere episoden der geschiedenis.

Kersten had met zijn aantekeningen geen politieke of sociale bedoelingen, zijn visie en belangstelling waren beperkt. Vrijwel nooit vernemen we iets over Himmlers aandeel in de actuele militaire gebeurtenissen. Dit kon ook moeilijk anders, omdat iemand met politieke interesse nooit die vertrouwenspositie zou hebben behouden, nooit Himmlers „biechtvader" (zoals Trevor Roper Kersten noemt) zou zijn gebleven en nooit dat hulpverleningswerk, dat Kersten als zijn eigenlijke taak beschouwde, zou hebben kunnen verrichten. Dit alles beperkt uiteraard de strekking van het boek, maar het verhoogt zijn documentaire waarde aanzienlijk. Van geen der andere nazileiders bezitten we een dergelijk intiem relaas van een insider, die tegelijk voldoende buitenstaander was om objectiviteit van hem te mogen verwachten. In vele opzichten lijkt mij een dergelijk relaas als bijdrage tot de kennis van een karakter zelfs te prefereren boven dagboeken, waarin de feiten eerst na een onderdompeling in een bad van ijdelheid en zelfbescherming naar voren komen. Dit betekent niet dat het beeld, dat Kersten van Himmler schetst, nu ook diens volledige en definitieve portret zou zijn. Elk portret is op zijn best een benadering en aan het beeld, dat Kersten van het fenomeen Himmler geeft, ontbreken stellig enkele essentiële kanten. Zo zal het de lezer van Trevor Ropers „De laatste dagen van Hitler" opvallen, dat Kersten slechts weinig spreekt over Himmlers voorliefde voor occulte piasserij, runen-abracadabra en sterrenwichelaars, een voorliefde, die, naar ook uit andere bronnen blijkt, een wezenlijk aspect van zijn persoonlijkheid vormde. Ook bijzonderheden over de meest perverse gruwelen, als de „medische" proefnemingen op mensen, die, zoals in Neurenberg gebleken is, in sommige gevallen op direct bevel van Himmler plaats vonden, ontbreken: naar Kersten mij verklaarde, omdat Himmler in hun eindeloze gesprekken altijd angstvallig vermeden heeft, dit punt aan te roeren. Op verschillende plaatsen in dit boek is voorts duidelijk een zekere affectie van Kersten ten opzichte van Himmler en omgekeerd te constateren. Ook dit moet Kerstens relaas, zij het slechts indirect, hebben beïnvloed. Dergelijke

affecties schijnen overigens onvermijdelijk, zelfs wanneer uitgesproken vijanden van het nazisme met nazi-leiders in persoonlijk contact komen. Trevor Roper raakte uitermate gecharmeerd van Albert Speers puurheid en intelligentie, Douglas M. Kelley, de Amerikaanse psychiater, die gedurende bijna een half jaar de 21 beklaagden in Neurenberg in hun cel onderzocht en analyseerde, loopt over van bewondering voor Goerings geestige causeurschap en ridderlijke manieren en toen Rauter in zijn proces uit het hart sprak, konden Nederlandse journalisten dit niet met droge ogen aanhoren. Inderdaad, consequent haten is gemakkelijker op een afstand dan van dichtbij!

Het boek, zoals het tot stand kwam door een oorspronkelijk Duits manuscript, waarin Kersten zijn aantekeningen had verwerkt, aan te vullen met tal van gegevens, ontleend aan gesprekken met de schrijver, heeft het voordeel, dat het een minimum aan interpretatie en een maximum aan feiten bevat. Ik heb er bij de bewerking naar gestreefd, het sentiment, waarmee Kersten deze gebeurtenissen heeft ondergaan, zo authentiek mogelijk te bewaren. Ook waar dit sentiment ons, Nederlanders, naïef en onbegrijpelijk voorkomt. Onder het voorbehoud van de onvermijdelijke subjectiviteit lijkt het mij dat er geen verdere redenen bestaan om aan de betrouwbaarheid van Kerstens sensationele verklaringen te twijfelen. Natuurlijk is de juistheid van zijn weergave van gesprekken niet te bewijzen, aangezien ze meestal onder vier ogen plaats vonden. Waar men, hetzij door verhoren (o.a. van Rauter), hetzij door de vondst van nieuwe documenten Kerstens notities heeft kunnen controleren, zoals ten aanzien van het fantastisch lijkende bericht over de voorgenomen deportatie van de gehele Nederlandse en Vlaamse bevolking, is Kersten steeds een conscientieus en betrouwbaar chroniqueur gebleken. Betreffende zijn hulpwerk zijn verschillende bescheiden afgedrukt. Tallozen, die hun vrijlating aan Kersten te danken hebben, zijn zich daarvan niet bewust, kunnen dat ook niet zijn, omdat het verband tussen Kerstens koehandel met Himmler en de vrijlatingen in de meeste gevallen onvermoedbaar en oncontroleerbaar was. Slechts in enkele gevallen waren de bevrijde slachtoffers in staat het raadsel van hun vrijlating te ontwarren: de rector van de Universiteit van Oslo, Prof. D. A. Seip, die een woord vooraf schreef bij de Noorse uitgave van Kerstens herinneringen en de vroegere minister-president van Sleeswijk-Holstein, Dr Th. Steltzer, die mij persoonlijk bevestigde, hoe hem bij onderzoek gebleken was, dat hij zijn redding, één uur voor het voltrekken van het doodvonnis, aan Kersten had te danken.

Over wat een wereld, waarin Duitsland oppermachtig was, te wachten

zou hebben gestaan, bevat het boek, dank zij Himmlers praatzucht, enkele even merkwaardige als afschuwwekkende gegevens. Het beeld, dat wij ons op grond van zijn practijken van het nationaalsocialisme vormden, beïnvloeden zij niet essentieel, zij accentueren het wel. Ook het nihilisme blijkt zijn eigen wetmatigheid te bezitten. Van de uitroeiing der Joden naar het vermoorden van adel en krijgsgevangenen, het ecarteren van niet-Germaanse volken en het ophangen van de Paus is slechts één stap. De Teutoonse waanzin, de *Kultur*-bombasterij en de massale smakeloosheid hebben niet gewacht tot het einde van de oorlog, zij konden na een Duitse zege in onvoorstelbaar wanstaltige vormen de hel op aarde hebben gebracht. Dat de schepping van deze nazi-hel bij de heidens-gelovige Himmler tot in zijn laatste onheilspellende consequenties gedicteerd wordt door een „hemels" verlangen, is een van de verbijsterende conclusies, waartoe de lezing van dit boek voert. Als zijn eigenlijke levenstaak beschouwt Himmler ten slotte het opkweken van de volmaakte mens, een ideaal dat hij met vrijwel alle mystieke fanatici deelt. Zijn middelen, eugenetiek en massamoord, mogen ons barbaars voorkomen, het religieuze karakter van zijn idealen wordt er niet door aangetast. Zelfs wanneer men in rekening brengt, dat men na Rosenberg in Himmler ongetwijfeld met de meest gelovige van de nazi-elite te maken heeft, betekent zijn invloedrijke positie stellig een krachtig pleidooi tegen de interpretatie van het nazi-avontuur als een revolutie om de revolutie. Is het feit, dat de zoveel grover versneden SS-leiders de aarzelende, mensenschuwe Himmler gehoorzaamden, ooit te verklaren zonder een wijding, zoals die van de gelovige Hogepriester moet hebben afgestraald?

Voor het begrijpen van de na-oorlogse geschiedenis is het voorts niet ondienstig, nog eens op te merken hoezeer de oorlog met het Westen, althans voor Himmler, een vergissing was. In de ogen van de *Reichsführer-SS* was Rusland de eigenlijke vijand, het land welks misdaad in zijn bestaan zelf was gelegen. Voor ons in het Westen is het goed ons te realiseren, dat Himmler zijn politiek tijdens de oorlog ongetwijfeld bij deze opvatting heeft aangepast. Himmler en Hitler mochten teleurgesteld zijn in de Nederlanders, de Russen hadden zij bij voorbaat afgeschreven. Noodzakelijk is het ook, de betekenis van de passages, waarin Himmler vertelt hoeveel Chamberlains bezoeken en het daarop gevolgde München in psychologisch opzicht voor de nazi-leiders zijn geweest, niet te onderschatten. „Het is kenmerkend voor het Hitler-regime, dat telkens na een bezoek van buitenlandse staatslieden òf maatregelen werden getroffen, die een schending van bestaande verdragen betekenden, dan wel nieuwe wetten en verordeningen in Duitsland werden uitgevaardigd, waar-

door de terreur werd verscherpt", schrijft Rudolf Pechel bitter in zijn *„Deutscher Widerstand"*, wanneer hij de schuld van het Westen aan het voortbestaan van het Hitler-regime releveert. Wanneer dit boek ons er opnieuw van overtuigt, van welk een miezerig en miserabel formaat de nazi-grootheden waren, dan klemt de schuldvraag des te sterker hoe het mogelijk was, dat deze misdadigers tot heerschappij konden komen.

Douglas M. Kelly vraagt zich aan het slot van het boekje „22 cells in Neurenberg", dat hij over de veroordeelden in Neurenberg schreef, af of wij, Westerse democraten, nu werkelijk verschillen van de Duitsers, die zich door deze misdadigers hebben laten terroriseren om zich tenslotte bijna geheel met hen te identificeren. „Het antwoord is dat, voor zover ik kan zien, er geen werkelijk verschil bestaat tussen de individuele Duitser en de individuele Amerikaan met uitzondering van de grotere verknochtheid van de Duitser aan zijn ideologieën". En wanneer hij zijn conclusie vooropstelt, dat er in het huidige Amerika weinig is, wat de vestiging van een fascistische staat zou kunnen voorkomen, illustreert hij dat met een betoog, waarin hij laat zien, hoe al deze misdadige mensenleiders qua type stuk voor stuk overal elders, ook in Amerika, worden gevonden. „Neen, de nazileiders waren geen speciale typen, geen persoonlijkheden als er slechts eenmaal in een eeuw voorkomen. Zij hadden slechts drie opvallende karaktereigenschappen gemeen — èn de gelegenheid om de macht te grijpen. Deze drie eigenschappen waren: aanmatigende eerzucht, een lage morele standaard en een sterk ontwikkeld nationalisme, dat alles rechtvaardigde, wat in naam van Duitsland werd gedaan." Deze constateringen van Kelley lijken mij onbetwistbaar juist, wat niet wegneemt, dat er in de figuur van Himmler tegenstellingen bestaan, die zijn karakter iets raadselachtigs doen behouden. Ook na Kerstens kroniek blijven slechts voorlopige conclusies mogelijk.

Wij hebben ons in de loop der jaren een beeld van Himmler gevormd, waarin deze politiechef als een bloeddorstig sadist verschijnt, een woedende duivel, waarin nauwelijks menselijke trekken terug te vinden zijn. Uit het boek rijst een andere Himmler voor ons op. Een schuwe, haast eenzelvige man, die alle openbaarheid mijdt en liefst de zaken van achter zijn bureau afdoet. Een chef, die door zijn ondergeschikten algemeen wordt gewaardeerd, omdat hij zijn woord houdt en attent kan zijn. Een politiecommissaris, die voor zijn werkkamer een lichte, zonnige stoffering heeft gekozen. Een gelovig ambtenaar met reproducties van gravures van Albrecht Dürer aan de wand. Een functionaris, die niets zal doen zonder een duidelijke,

nadrukkelijke opdracht van zijn chef. Een SS-er, die spontaan protesteert, wanneer een ander over het genoegen van de jacht vertelt. Een klerk, die, als iemand een horloge voor zijn dochter meebrengt, op zijn salaris van de volgende maand moet wachten om de brenger zijn schuld te kunnen afbetalen. Een belachelijk conscientieuse boekhouder, die pijnlijk nauwkeurig noteert, met wie hij geschenken wisselt. Een man, die heftig protesteert, als men hem ruwheid verwijt en die meesmuilt wanneer men over hem amicaal als „Reichs-Heini" spreekt. Deze kleinburger, deze klerk was tegelijk de opperste chef van de machtige SS, met zijn geheime *Staatspolizei* en *Sicherheitsdienst*; naarmate de oorlog vorderde na Hitler de machtigste man in Duitsland. De verantwoordelijke voor honderden concentratiekampen en het vermoorden van tien millioen mensen, de plannenmaker met gehele volken als roekeloze inzet, de ontwerper van een rassenmoraal, de opdrachtgever tot massale executies, die persoonlijk de bevelen ondertekende tot proefnemingen op mensen met ziektekiemen van allerlei aard.

Het raadselachtige, dat in deze tegenstelling is gelegen, schuilt niet in de trekken van de kleinburger, die wij bij de Reichsführer-SS waarnemen. Dat sentimentaliteit en wreedheid gemakkelijk samengaan, hebben wij in de achter ons liggende jaren zo dikwijls kunnen constateren, dat het ons van de man, die zo gemakkelijk tot tranen is geroerd, bijna verwondert hem niet op sadisme te kunnen betrappen. Er zijn geen aanwijzingen, dat hij genoot van zijn misdaden en plezier ontleende aan zijn perfide practijken. Ook de bewijzen dat hij prat ging op zijn misdaden of snoefde op zijn successen bij het uitroeien van zovelen, zoals wij van een doortrapt misdadiger zouden verwachten, zijn ons niet overgeleverd. Er zijn integendeel allerlei aanwijzingen, dat er bij Himmler nog iets van een „geweten" was overgebleven. Zijn eeuwige aarzelingen, de permanente besluiteloosheid, de intense behoefte de verantwoordelijkheid voor elke daad op Hitler af te wentelen, dit alles geeft een duidelijke achtergrond aan die curieuze verontwaardiging, als Kersten hem beticht meer mensen te hebben omgebracht dan hij zich bewust is. Wanneer Himmler zich in de laatste fase van het Derde Rijk „royaal" betoont tegenover Kersten, verraadt zich daarin dezelfde angst, die hem telkens in de handen van Kersten drijft. De angst van de weifelaar en lafaard, die zichzelf schoon praat zonder zijn angst de baas te kunnen.

Ook de rol, die het begrip geschiedenis bij Himmler vervulde, valt slechts te begrijpen als we zien hoe bij Himmler de geschiedenis de vorm van een persoonlijke, wrekende godheid aanneemt. Angst en geweten vloeien daarin samen. Voor Himmler was Schillers identificatie van „Weltgeschichte" en „Weltgericht" vlees en bloed geworden. We ontkomen niet aan de indruk, dat, telkens wanneer Kersten het oordeel der geschiedenis als doorslaand argument aanvoert, Himmler vol angst ineenkrimpt ofwel in al zijn kwetsbare ijdelheid opveert. Neen, we hebben bij Himmler niet te maken met een koud intellect, dat in volmaakte gewetenloosheid intrigeert om de honger naar macht te bevredigen. Himmler heeft ongetwijfeld trekken gemeen met zijn Napoleontische tegenhanger, Joseph Fouché: de voorkeur om op de achtergrond te blijven, achter de schermen aan de touwtjes te trekken en openbaarheid zoveel mogelijk te vermijden, maar hij miste, behalve de geniale gewetenloosheid ook de zucht naar rijkdom van de overigens zo hartstochtloze hertog van Otranto. Ongetwijfeld heeft Himmler door middel van zijn SS-bureaux millioenen marken besteed aan de bevrediging van zijn sinistere of bizarre hobbies, als het onderzoek naar de oorsprong van de Ariërs en de pogingen tot ontraadseling van het runenschrift – in zijn persoonlijk leven was hij zeer sober en in zijn hoofdkwartier duldde hij geen uitspattingen. De aanwezigheid van een restant geweten is niet in tegenspraak met het feit, dat Himmler tot het einde van de oorlog overtuigd bleef weinig te vrezen te hebben van de wrekende Gerechtigheid. Tenslotte had hij met opvallende nauwgezetheid voldaan aan de hoogste norm, die hij erkende: de trouw aan de Führer. Hij had dikwijls onaangename karweitjes moeten opknappen, maar de plicht maakt het de mens nu eenmaal nooit gemakkelijk en tenslotte hád hij niets anders dan zijn plicht gedaan. Daardoor was het mogelijk, dat hij zich zelf voor de geschikte persoonlijkheid hield om, toen de kansen verkeken waren, met de Westelijke Geallieerden te onderhandelen. Hadden in 1943 niet twee vooraanstaande leden van de „Widerstand", dr Langbehn en de oud-minister van Justitie, dr Propritz, contact met hem gezocht opdat hij Hitler terzijde zou schuiven en onderhandelingen openen? (Dit feit wordt o.a. vermeld door de vroegere chef van de Amerikaanse spionnagedienst, Allen W. Dulles, in zijn „Germany's Underground"). Ook in de ogen van deze Duitse samenzweerders tegen het Hitler-regime was Himmler, boven al het andere, een plichtsgetrouw ambtenaar, waarvan bekend was, dat er met hem nog wel eens redelijk te praten viel. Het lijdt ook geen twijfel of Himmler zou zich, indien de nauwkeurigheid van de kantoorman, die de capsule met cyaankali te allen tijde bij zich droeg, hem niet van de beklaagdenbank te Neurenberg had gered, diep van zijn onschuld overtuigd, meer dan een der anderen op zijn Grote Opdrachtgever hebben beroepen. In het milieu van de Duitse plichtenleer bestaat er meer reden zich te verwonderen over het restant geweten en de hiaten in het zelfbewustzijn, dan over de

naïveteit, waarmee de *Reichsführer-SS* zijn rol ook nog na de oorlog meende te kunnen voortzetten. Als er *iets* raadselachtig blijft in het fenomeen Himmler, dan is het het feit, dat deze wankele, halfslachtige figuur zich heeft kunnen handhaven in het centrum van een hard en brutaal systeem.

Wanneer we de figuur Himmler van deze raadselachtigheid ontdoen, blijft een man over, die kan gelden als het prototype van de volmaakte Duitser. Een goedhartig man in de omgang, die op zijn tijd een tikje sentimenteel weet te zijn en door zijn ondergeschikten op de handen wordt gedragen. Een man met een ontzaglijke werkdrift en een niet minder grote energie. Zijn hartstocht is werken, verklaart hij zelf en voor niemand heeft hij zoveel verachting als voor de luiaards en de flierefluiters, de gelukzaligen die nog zoveel besef van het Paradijs hebben overgehouden, dat zij het werken kunnen verstaan als een vloek en weten, dat de zin van het bestaan niet in „werken" is gelegen. In het hoofdkwartier van Himmler triompheert het oerduitse arbeids-ethos, dat in vrijwel elke Duitse overlijdensadvertentie de overledene zalig heet, omdat hij zijn hele leven door *zo tüchtig gearbeitet hat.* Het werken op zichzelf is in de Duitse slavenmoraal een zedelijk goed; waartoe het werken dient is een vraag, die eerst veel later aan de orde komt. Bij dit arbeidsethos sluit op volmaakte wijze Himmlers opvatting van trouw aan. De trouw aan het eens gegeven woord, onverschillig tot welke absurde consequenties het leidt, is het hoogste morele goed. Himmler heeft met de lijfspreuk, die hij zijn SS meegaf, *Meine Ehre heiszt Treue*, geen spelletje bedreven. De trouw aan de Führer was voor hem bittere ernst en zelfs toen hij overtuigd was met deze trouw een ziek en niet meer normaal mens te dienen, was het stellig niet in de laatste plaats zijn eergevoel dat hem verbood een redelijker weg te kiezen. Daarbij was Himmler in dubbele zin „idealist". Zijn bereidheid tot het brengen van offers ter wille van de verwerkelijking van zijn ideeën kende geen grenzen. Hij was bereid alles van zichzelf te vragen, alles van het Duitse volk, alles van andere volken en groepen. Het is beter thans enkele millioenen ten onder te doen gaan, dus te vermoorden, dan tot in een onafzienbare toekomst met allerlei problemen rond te tobben, die thans door het elimineren van deze millioenen uit de wereld geholpen kunnen worden. Hij is geen absolute idealist in die betekenis van het idealisme, waarin het bereid is de mensheid te offeren ter wille van de mensheid. De vulgariteit van zijn ideeën heeft het begrip mensheid verengd tot het Germaanse ras, maar hij is van denzelfden huize. Hij is ook idealist in die zin, dat hij met het hoofd in de wolken loopt. Wie de praatjes leest, die hij verkondigt over Churchill, de economische kracht van Amerika, de nederlaag van Stalingrad, ziet telkens het mystiek starende oog ten hemel gericht, waar de gepijnigde hersens zich een fantastische werkelijkheid scheppen, die niets meer van doen heeft met de werkelijkheid van actuele toestanden en gebeurtenissen. In deze zelfgeschapen werkelijkheid nemen zijn fantasieën steeds wanstaltiger vormen aan. Als men zoekt naar pathologische trekken in het fenomeen Himmler, dan vindt men ze vooral in zijn tegelijk groteske en macabere fantasieën over het nieuwe Europa, als Duitsland zal gewonnen hebben, het blonde Germaanse type in volmaakte schoonheid zal heersen en alle belagers van het eeuwige Duitsland zullen zijn uitgeroeid. De mate, waarin Himmler in staat was deze fantasieën zonder enig contact met de werkelijkheid uit te spinnen, kan men zonder bezwaar ziekelijk noemen. Hierin sluit Himmler aan op de traditie van het Duitse mysticisme, dat in zijn verbinding met een fanatieke gelovigheid specifiek Duits mag heten, al is het overal ter wereld bereid millioenen te massacreren, wanneer het visioen, dat zich voor het geestesoog ontrolt, dit vergt.

Het gaat niet aan, dit verschijnsel in zijn totaliteit met het woord nihilisme af te doen. Het spreken over nihilisme is in dit verband slechts in zoverre gerechtvaardigd, dat we hier te maken hebben met een vernietigen van de onderlinge samenhang van morele normen, zoals die in de Westerse democratie wordt geleerd en betracht. Deugden als trouw, toewijding, idealisme, verbeeldingskracht en arbeidzaamheid zijn hier van hun wortel afgesneden en zodanig tot absolute begrippen gemaakt, dat zij nog slechts een destructieve werking uitoefenen. De Himmlerse deugden worden echter overal geleraard en men schuive deze destructieve verbinding niet te snel als specifiek Duits opzij. Als iets een nadere kennismaking met de figuur van Himmler zin kan verlenen, dan is het wel de waarschuwing, die van dit duivelse bestaan uitgaat, hoe gemakkelijk de deugdzaamheid verandert in misdadigheid, wanneer de deugden niet voortdurend tegenover het menselijke worden gerelativeerd.

De verleiding is groot om in de klerk Himmler niet anders te zien dan de handig acterende beul. Hoeveel geruststellender zou het zijn, wanneer in onze samenleving de inquisiteurs en fanatici met de vinger konden worden aangewezen, hoeveel veiliger een maatschappij waarin de misdadigers op een afstand zouden zijn te herkennen. Helaas, Himmler was een uitgesproken slecht toneelspeler en de manifestaties van de scrupuleuze klerk en de trouwhartige, toegewijde kleinburger Himmler zijn niet minder echt en gemeend dan

die van de hyper-beul. Als Douglas Kelly opmerkt, dat de meest opvallende eigenschap der nazi-leiders hun onopvallendheid was, dan ligt daarin een nauwelijks ernstig genoeg te nemen waarschuwing opgesloten. Het verplicht ons na te denken over de bedriegelijke vermomming, waarin de perfidie in deze wereld kan bestaan, over de opeenstapeling van morele deugden, die het kleed kunnen vormen waarachter de demonie schuil gaat. Als de geschiedenis van het Hitler-rijk ons toont hoeveel misdadiger en perverser de mens kan zijn dan wij dachten, dan moet de al te menselijke onmens Himmler ons duidelijk maken hoezeer onder doodgewone mensen, hoeveel dichter bij huis dit duivelse woont, dan wij zouden willen bekennen.

Als het antwoord op de in het begin gestelde vraag luidt, dat wij het ras der Himmlers overal vinden, dan blijft te beantwoorden onder welke omstandigheden de Himmlers aan de macht komen. Na het vele voortreffelijke, dat over de groei en de greep naar de macht van het nationaalsocialisme is geschreven, is het misschien niet ondienstig nog eens aan te stippen hoe de heerschappij der Himmlers eigen is aan een maatschappij, waarin de machtsuitoefening plaats vindt zonder contrôle door en zonder het afleggen van rekenschap en verantwoording aan het volk. Himmler is de resultante van de onoverbrugbare afscheiding tussen het vragende, zoekende en lijdende volk aan de ene kant en de voortjagende maniakken, die dit volk beheersen, aan de andere. Ik kies met opzet het woord maniak, omdat het een verenging en bezetenheid aangeeft, die misdadigheid niet behoeft in te sluiten maar er wel gemakkelijk toe leidt. Nu de bureaucratisering van het openbare leven en de samenklontering van invloeden en bevoegdheden in de handen van enkelen nog steeds voortgang vindt, bestaat er alle reden zich af te vragen in hoeverre onze maatschappij de maniakken gunstige voorwaarden biedt om op de beslissende plaatsen te komen en zich daar te handhaven. Men kan de vraag ook anders stellen: in hoeverre zijn onze regeerders, hoofdambtenaren, bedrijfsleiders, militairen en deskundigen in een steeds gecompliceerder maatschappelijk verkeer onderhevig aan een druk, die zelfs van de meest democratisch-bewuste bestuurder op de duur een maniakaal reagerende machine maakt? Men behoeft de maatschappelijke ontwikkeling in deze richting nog niet met een tragisch oog te beschouwen, noch te wanhopen aan de tegenkrachten om te constateren, dat onze huidige ontwikkeling voorwaarden schept, waarin de Himmlers hun kans krijgen. Wie er aan mocht twijfelen of het met deze ontwikkeling wel zo'n vaart loopt, wete in elk geval: de Himmlers zijn zeker voorradig.

H.H.Baron van Nagell.
Nederlandsch Gezant ter besch:

Betreffende Dr.Felix KERSTEN,dien ik sedert vele jaren reeds goed ken,moge ik het volgende verklaren.

Van 1928 tot 1940 heeft Dr.Kersten in Nederland zijne bekende manuel-therapie uitgeoefend,o.a.bij zijne behandeling van wijlen Prins Hendrik der Nederlanden;hij had aldaar een zeer voorname clientèle,voornamelijk bestaande uit vertegenwoordigers der financiën en van de groot-industrie, doch ook vele patiënten uit Zwitserland,Frankrijk,Engeland, Amerika en Duitschland.

Toen de Duitsche troepen Nederland bezetten,bevond Dr.Kersten zich juist in Duitschland voor de gebruikelijke jaarlijksche behandeling van zijne patienten aldaar.Himmler verbood hem om naar Nederland terug te keeren en dwong hem om op zijn (Kersten's) buitengoed Hartzwalde te blijven;hij werd verder gedwongen om Himmler zelf,en vele hooggeplaatste Nazi's,te behandelen.

Van dezen hem opgedrongen toestand heeft Kersten gebruik gemaakt voor het verrichten van bijzonder humanitair werk ten gunste van verschillende naties en van vertegenwoordigers daarvan,die door de nationaal-socialisten in nood gebracht waren. Voor Nederland heeft hij speciaal veel gedaan:- door zijn invloed op Himmler gelukte het hem om Hitler's plan (reeds van 1941),n.l.om de gansche bevolking van Nederland naar Polen over te brengen,te voorkomen;ook kon hij Himmler er toe krijgen om vele honderden Nederlanders uit Nazi-concentratiekampen vrij te laten,en om hunne vervolging te doen ophouden;in 1943 slaagde hij er in ~~om~~ bijzonder waardevolle Nederlandsche kunstschatten te redden,welke de Duitschers eveneens naar Polen zouden overbrengen.

Sedert het voorjaar van 1944 heeft Kersten in zeer nauwe samenwerking met mij gestaan voor de overbrenging uit Duitsche concentratiekampen naar Zweden van zooveel Nederlanders als mogelijk was;in December 1944 kreeg hij van Himmler gedaan dat 1000 Nederlandsche vrouwen en 94 mannen,plus 800 Franschen (en later nog 700),vrijgelaten werden;het zoo bekende Zweedsche Roode Kruis heeft hunne overbrenging naar Zweden uitstekend geregeld.

Kort

Kort vóór het einde van den oorlog verkondigde de zgn."Atlantic-Sender" dat Dr.Kersten een Nazi was,of althans voor het Nazi-systeem werkte.Aangezien deze mededeeling in verschillende Zweedsche couranten overgenomen werd,heb ik het wenschelijk geacht, om mij tot den Nederlandschen Geheimen Dienst te wenden met verzoek om deze aangelegenheid te willen onderzoeken.Het bleek toen,dat deze beschuldiging geheel onwaar was,doch gebaseerd op leugenachtige beweringen van hooggeplaatste Nazi's,die zich niet konden vereenigen met het humanitaire werk van Kersten via Himmler,waardoor zoo vele duizenden menschen gered werden,en die een einde wilden maken aan het redden van al die menschenlevens.Zooals bekend,heeft hun optreden geen succes gehad,en heeft Dr.Kersten zijn humanitairen arbeid toch kunnen voortzetten tot het einde van den oorlog - en met veel succes.

STOCKHOLM, 12 Mei 1946.

E. van Nagell.

Mr.J.E.H.Baron van Nagell.
voorm.Nederlandsch Gezant te Stockholm,
Gezant ter besch:

I. DE ANGST VAN DE BEUL

De jaren 1939 tot 1945, waarin ik als massagearts Himmler behandelde, stelden mij in staat vele, zij het ook dikwijls onsamenhangende, indrukken te verzamelen van de ideeën en methoden van de leiders van het Derde Rijk. Lange tijd heb ik mij in deze jaren afgevraagd: wat is hier coulisse en wat werkelijkheid? Tot ik mij een min of meer afgerond beeld van de toestand had gevormd en in de gebeurtenissen een zekere mate van systeem ontdekte. Van de meeste betekenis was echter, dat ik in deze tijd Himmler persoonlijk goed leerde kennen. Door zijn persoon zijn mij de belangrijkste kenmerken van het systeem duidelijk geworden. Wellicht zijn ze van historisch belang. Daarom geef ik in de volgende bladzijden gesprekken met Himmler, andere nationaalsocialistische leiders en met buitenlanders weer, voor zover ze mij van enig belang voorkwamen en vooral, voor zover ik uit de relatief weinige aantekeningen, die ik kon redden, nog iets kon reconstrueren. Ik doe dit zonder enige pretentie en laat het aan de lezer over zijn conclusies te trekken.

Sinds de zomer van 1940 heb ik de gesprekken, die ik met verschillende personen tijdens hun behandeling voerde, telkens onmiddellijk na afloop opgeschreven. Mijn notities heb ik in mijn landhuis Hartzwalde weggesloten in een cassette, die ik in mijn kelder begroef. Toen ik op 30 September 1943 naar Stockholm vloog, nam ik mijn aantekeningen mee en deed ze bij mijn koerierspost. In die tijd reisde ik regelmatig als Fins koerier, bovendien had de Finse regering mij met het oog op eventualiteiten dienstpapieren gegeven. Op dezelfde wijze heb ik later nog verschillende malen de intussen geschreven notities overgebracht. Zo werden al mijn aantekeningen in de kluis van een bank in Stockholm veilig opgeborgen.

Het grootste deel van mijn correspondentie met Himmler en andere leidende figuren uit die jaren is helaas in Hartzwalde verloren gegaan, daar mijn secretaresse ze bij het naderen der Russen heeft verbrand. Slechts enkele brieven had ik indertijd mee naar Zweden genomen en deze zijn bewaard gebleven, zoals uit enkele voorbeelden in dit boek blijkt.

Dit boek bevat mede het verhaal, hoe het mij gelukt is Himmlers ziekte uit te buiten om vrijlating en een betere behandeling te verkrijgen van mensen van allerlei nationaliteit uit concentratiekampen en gevangenissen. Ik kon er op rekenen, dat hij mij altijd weer roepen zou; de langste periode tussen twee behandelingen was drie tot vier maanden. In die tussentijd oefende ik eerst in Holland, later in

Berlijn mijn privé-praktijk uit. Daarbij kwam ik in contact met tal van mensen, die op zijn minst critisch tegenover het systeem stonden, zodat ik uit deze kringen overvloedig materiaal kreeg omtrent mensen die hulp behoefden. Bij de eerstvolgende behandeling probeerde ik dan voor deze mensen iets te bereiken bij mijn gevreesde patiënt. Was Himmler echter gezond, dan was het moeilijk, zo niet onmogelijk hem tot enige concessie te bewegen. Op grond daarvan kan men rustig zeggen, dat de duizenden mensen, die ik van '40 tot '45 uit de handen van de Gestapo kon redden, evenzeer hun leven danken aan Himmlers maagkrampen als aan de genezende kracht van mijn handen.

Menigeen zal zich afvragen, hoe het mogelijk was, dat Himmler en zijn omgeving, die toch voor geen enkele gewelddaad terugschrikten, zich in sommige gevallen toegevend en bijna menselijk toonden. De goddeloze nastrever van de idealen van het geweld, de amorele machtswellusteling, de man die op bevel van Hitler millioenen mensen liet doden, pijnigen en creperen – gaf soms zijn hardheid prijs! Hoe kwam het, dat dezelfde Himmler, die zonder bezwaar voor zijn nieuw op te kweken SS volstrekt anti-christelijke richtlijnen vaststelde – zoals bijvoorbeeld inzake het huwelijk – gehoor gaf aan mijn verzoek om vrijlating van mensen, die naar zijn opvatting juist gezondigd hadden tegen datgene, waarvan hij de verwezenlijking als zijn levenstaak beschouwde? Hoe kwam het tenslotte, dat Himmler mijn verzoek om vrijlating inwilligde waar het mensen uit de verzetsbeweging gold, of mannen die in de ogen van het hele systeem verraders en verklaarde vijanden van het nationaalsocialisme waren, terwijl diplomatieke démarches, kerkelijke smeekbeden, ja, zelfs omkoping van anders evident corrupte ambtenaren niets vermochten?

Het antwoord op deze vragen moet men zoeken in het karakter van de leiders van het Derde Rijk, vooral in dat van Himmler. Zodra de almachtige *Reichsführer* aan zijn periodiek terugkerende maagkrampen leed – hij werd door de gevreesde pijnen letterlijk overvallen – werd hij op niet in te denken wijze gemarteld door een gevoel van weerloosheid en onmacht. In een constante, panische angst voor de dood, voelde hij dan zonder enig geloof als steun, met één slag de bodem onder zijn voeten wegzinken. Dan klampte hij zich aan mij vast, omdat ik hem door mijn behandeling van zijn angsten bevrijden kon. Deze man, die met echte of gemaakte koelheid – dat blijft in het midden – over leven en dood van anderen beschikte, had geen grein geestelijke weerstand tegen de eigen lichamelijke pijn, die hem voor ogen stelde, dat er dingen waren, tot beheersing waarvan de krachten van de mens tekort schoten. Dit is de simpele verklaring van het raadsel van mijn invloed op Himmler. Al het andere werd daardoor mogelijk.

Dat ik telkens weer appelleerde aan zijn eerbied voor „de gezondenis", die zijn geloof moest vervangen, ligt voor de hand. Innerlijk vereenzaamd, wantrouwend tegen alles en allen, geloofde hij mij, omdat ik hem werkelijk helpen kon, wat tot dusverre nog niemand gelukt was. Daarom ook verwierp hij alle aanklachten en verdachtmakingen, schering en inslag in het systeem, in mijn geval met heel zijn brute kracht. Van het ogenblik af echter, dat ik Himmlers afhankelijkheid van mijn behandeling kende, gebruikte ik mijn invloed op hem voor humanitaire doeleinden. Wat Himmler betreft, bij hem was het niets anders dan angst mijn behandeling te verspelen, die hem dreef tot het inwilligen van mijn verzoeken.

Wanneer thans evenwel de vraag wordt gesteld – en zij is in de voorbije jaren misschien reeds door verschillenden gesteld –, waarom ik de genezende kracht van mijn handen niet heb gebruikt om de man uit de wereld te helpen, die door de mensheid als een van de grootste beulen wordt beschouwd – en ik geef toe, dat ik als weinigen daartoe de gelegenheid heb gehad – dan zou ik daarop met Winston Churchill kunnen antwoorden: „niet alle Duitsers konden helden of martelaren als Ds Niemöller zijn!" Maar het is, daargelaten dat ik buitenlander was, toch niet dit geweest, wat mij daarvan heeft weerhouden. Ik ben er veel meer van overtuigd, dat het ter dood brengen van Himmler het lot van Duitsland en Europa niet had veranderd. Een nieuwe en mogelijkerwijs nog gevaarlijker man was in zijn plaats gekomen, zoals immers op Heydrich automatisch Kaltenbrunner volgde. Mijn nauw contact met Himmler als arts, stelde mij voor een andere taak – in deze overtuiging ben ik in de loop der jaren slechts versterkt en het grote aantal van de op hem veroverde mensen heeft mij gelijk gegeven. Himmler, die als het prototype van de sadist de geschiedenis is ingegaan, was in zoverre niet de slechtste van de nationaalsocialistische leiders, dat er met hem nog wel eens viel te praten. Overigens meende ik, hoewel men hierover anders kan denken, iedere gedachte aan een aanslag op het leven van mijn patiënt ver van mij te moeten schuiven, eenvoudig omdat ik arts ben. Als zodanig had ik juist, in tegenstelling met de in het Derde Rijk in zwang zijnde omkering van alle zedelijke waarden, de zedelijke plicht volgens mijn medische ethiek de zieken zonder aanzien des persoons te helpen.

II. DE GESCHIEDENIS VAN EEN BALT

Het huis aan de grensstraat werd de plaats, waar mijn wieg stond en ik mijn jeugd doorbracht, wel eens genoemd. Inderdaad, de provincie Livland in het vroegere Estland, waar ik op 30 September 1898 werd geboren in het stadje Dorpat, ligt op de grens van twee totaal verschillende werelden, die van het Oosten en die van het Westen. Ook in de letterlijke zin, want niet ver van ons huis liep de grote handelsweg van West-Europa over Riga en Pleskau, naar Petersburg en verder diep Rusland in. Livland was toen een van de drie z.g. Oostzeeprovincies van het Russische Tsarenrijk.

Wij groeiden op in een sfeer, waarin wij zowel in aanraking kwamen met de oude Duits-Europese cultuurtradities, als met Scandinavisch individualisme en Slavische grootheidsdrang. Want met het Scandinavische Noorden hadden wij vele historische lotgevallen gemeen; vlak aan onze eigenlijke grenzen begon de geweldige Oostelijke ruimte en van West-Europa uit werden wij geestelijk het diepst beïnvloed – de godsdienstoorlogen, de reformatie, het piëtisme en het classicisme, om slechts enkele van de belangrijkste invloeden te noemen. Deze stroom gaf de Baltische landen een functie als cultuurbemiddelaars en vele cultuurdragers uit deze landen hebben dit grensgebied van het Avondland tot een culturele brug gemaakt.

De eerste jaren van mijn jeugd waren nog overkoepeld door de stille beschouwelijkheid van het landelijk leven in een wereld, die in elk opzicht veilig scheen. Doch de – misschien laatste – eeuw van rustige ontwikkeling liep ten einde en dikwijls dwalen, nu de catastrofe gekomen is, mijn gedachten terug naar de weiden en de bossen, de akkers en meren, die het idyllische landschap van mijn jeugd vormden.

Ik was verre van een voorbeeldige leerling, maar ik heb uit deze jaren toch als een niet meer te verliezen overtuiging bewaard, dat iedere dag zijn eigen taken stelt en dat het er op aankomt, altijd ook te aanvaarden, wat wij moeten. Van grote waarde voor mijn toekomstig beroep als arts is ook geweest, dat wij in deze streek vroeg leerden in mensen van verschillende stam, taal en ontwikkeling uitsluitend hun waarde als mens te zien. Later, toen ik voor de opgave werd gesteld in de letterlijke zin van het woord mensen het leven te redden, heb ik mij vaak afgevraagd, waarom in het grotere Europa niet dezelfde vreedzame samenleving kon bestaan, als bij ons thuis. Daar werd het leven nog bepaald door een geest van waarachtige humaniteit, zoals deze uit de achttiende eeuw tot ons gekomen was. Daar rustte het bestaan nog op een vast fundament en mag het mij nu als een idylle voorkomen – deze idylle heeft me zeker niet minder gevormd dan de revolutionaire uitbarstingen, die de nieuwe eeuw brengen zou.

Van mijn Baltische vaderland zijn mede de impulsen uitgegaan, die tot de nieuwe aera in Europa hebben geleid. Johann Gottfried Herder heeft jarenlang in Riga gewerkt en met de achttiende eeuwse *Aufklärung* brak in de Baltische landen met het volksbesef een ontwikkeling van de volkstaal door op een tijdstip dat nog geen sprake was van een zelfstandig volksbestaan. De oorspronkelijke Duitse predikanten en onderwijzers, die daar werkten, ontdekten de eigen waarde van taal en gebruiken van Esten en Letten, en legden de basis voor een zelfstandige ontwikkeling van deze volken. *Ieder volk heeft recht op een eigen bestaan,* dat was de leuze, die mij van kindsaf werd ingeprent en het aanschouwelijke onderricht dat ik in mijn jeugd daarbij kreeg, sprak voor zichzelf.

Reeds op het landgoed van mijn ouders waren mijn eerste speelkameraden Baltische Duitsers en Esten geweest. Op de schoolbanken zaten Russische jongens naast me, want toen hoorde mijn vaderland tot het Tsarenrijk en in de veldtocht tegen Rusland, dat toen een omwenteling doormaakte, leerde ik mijn Finse kameraden kennen en waarderen. Een Jodenprobleem, zoals dat in de laatste decennia met gruwelijke scherpte werd gesteld, bestond bij ons nooit. Het was moeilijk uit het bestaan van de Oostzeeprovincies de handeldrijvende, rondtrekkende Jood, de hoedenmaker en blikslager, weg te denken. Vele Joden trof men ook in belangrijke economische posities aan en het feit, dat een aantal Joodse families in Baltische, patricische families waren opgegaan, bewijst slechts, dat bij ons nooit een Joods probleem heeft bestaan. Persoonlijk denk ik nog vaak met genoegen terug aan de Vastentijd als wij van onze Joodse vriendjes matzes kregen, die wij verrukkelijk vonden. Ik had dus reeds vroeg respect voor andere volken geleerd, terwijl wij het Duitse volk leerden zien in de Goethiaanse zin: *Deutschtum ist Freiheit, Bildung, Allseitigkeit und Liebe.* Taal en zeden waren in die tijd in de Baltische landen nog in wezen Duits. Het bloed was het echter niet meer en doorslaggevend was het Duits niet.

Opgroeiend in een provincie, die de uiterste voorpost vormde van de Europese cultuur, aan de grens van het geheel anders gerichte Oosten, werd ik, nog vóór mijn jeugd ten einde was, geconfronteerd met een steeds duidelijker en luider oorlogsgerucht, dat me evenzeer beïnvloedde, als de cosmopolitische tendenzen van mijn omgeving. Wij hoorden van – en bemerkten ook in eigen omgeving – de revolutionaire pogingen van 1905 en de daarop volgende gewelddadigheden van de Russische machthebbers, die strafexpedities zon-

den naar de Oostzeeprovincies. De schoten uit de hinderlaag wisselden af met de schoten van het executiepeleton. Het stille landschap van mijn jeugd kende, afgezien van enkele korte adempauzen, in deze eeuw geen rust meer.

Toen kwam de oorlog. Van 1914 tot 1920 werden dood en verderf door de meest verschillende legers over het ongelukkige land gebracht. De haat tussen standen en nationaliteiten werd nu van boven af gevoed en gericht. Weliswaar kwam in 1920 vrede, maar geweld en willekeur hadden het geloof aan recht en gerechtigheid in de harten van ontelbare mensen vernietigd. Niettemin bracht de tijd na de oorlog grote technische vooruitgang en economische bloei in de meeste gebieden, zij wiste sociale scheidslijnen uit en de optimisten geloofden, dat een nieuwe oorlog onmogelijk was. Maar ondanks al deze veroveringen werd het bestaan voor de enkele mens steeds onzekerder, de techniek ondergroef de psychische krachten en op de brandpunten van ons continent begonnen de massa's zich te verzamelen, georganiseerd als machines en beheerst uit één centraal punt, alles verwoestend, wat cultuur heet.

Ik had intussen in Duitsland landbouwkunde gestudeerd en na de beëindiging van mijn studie in 1917 een plaats als beheerder van een landgoed gekregen. Zoals alle weerbare mannen werd ik gemobiliseerd om mijn vaderland te verdedigen tegen het bolsjewistische Oosten. Het front liep van Finland door de Baltische landen tot Polen. Ik had me aangesloten bij het Finse regiment *Pohjanpojad* en werd, nadat ik door een zware aanval van gewrichtsrheumatiek was getroffen, naar een hospitaal in Helsingfors gestuurd. Door dienst te nemen in het Finse leger had ik de Finse nationaliteit verworven. Op krukken ben ik mijn nieuwe vaderland binnengetrokken. Indien ik in later jaren veel voor Finland heb kunnen doen, dan werd dit ook geïnspireerd door de verbondenheid die ik in deze beslissende jaren met het Finse volk ben gaan voelen.

Maandenlang lag ik in het hospitaal – ik was tijdens de veldtocht sergeant geworden, – en verveelde mij, zoals slechts een zieke zich vervelen kan. Terwijl ik toekeek, als de dokters bezig waren met hun behandeling, gingen oude herinneringen weer in mij leven. De hulpeloosheid van verongelukte mensen had in mijn jeugd een diepe indruk op mij gemaakt en toen mijn krachten weer toenamen, begon ik zo nu en dan de directeur-geneesheer, Dr Ekman, bij zijn massage te helpen. In Finland stond de massage-therapie in hoog aanzien en Dr Ekman placht bij moeilijke gevallen steeds zelf in te grijpen. Reeds bij mijn eerste grepen keek de dokter opmerkzaam toe en ik hoor hem vandaag nog zeggen: „U hebt kapitalen in uw handen." Hij wilde weten, wat mijn beroep was. Ik vertelde hem,

dat ik helemaal geen beroep had, maar een typisch, op dood spoor geraakt, kind van mijn tijd was. Hij stelde mij voor, dat hij mij voor massage-therapie zou opleiden.

Plezier in en liefde voor mijn toekomstige beroep gevoelde ik sterker, naarmate ik meer met deze medische kunde op de hoogte raakte. Daarbij speelde waarschijnlijk ook de herinnering een rol, hoe mijn moeder thuis en in de omgeving bij ongelukjes altijd bijzonder handig was geweest in het masseren. Spoedig echter verklaarde Dr Ekman, dat hij mij niets meer kon leren en het plan had mij te introduceren bij de bekende Finse massage-arts Dr G. Colander. Deze had zoveel plezier in mijn opvattingen en mijn wijze van behandeling, dat hij aanbood mij zonder enige vergoeding op te leiden. Intussen was ik – de vrede was juist gesloten – als officier van het Finse leger beëdigd.

Na mijn spoedig volgende demobilisatie kon ik mij geheel aan mijn studie wijden. Ik moest mijn levensonderhoud echter zelf verdienen en pakte daartoe alles aan, wat zich voordeed. Een tijdlang was ik losser in een haven en kort daarna oefende ik met veel ijver het beroep van bordenwasser uit. 's Avonds zat ik dan in mijn kamertje over medische boeken gebogen en studeerde, vooral anatomie. Gedurende twee jaren, waarin ik op deze wijze zoveel mogelijk te weten trachtte te komen, terwijl ik bij Dr Colander practijk opdeed, leefde ik naar het motto van Thomas Carlyle: *Gelukkig de mens die tevreden is met zijn werk, hij behoeft geen ander geluk te verlangen.* Maar ik had geen vrede met wat bereikt was en daarom volgde ik de raad van Colander op naar Berlijn te gaan, om daar, waar de massagekunst het hoogst was ontwikkeld, mijn opleiding te voltooien.

In Berlijn kon ik mijn gezichtskring verbreden en tal van nieuwe interessante ervaringen op mijn speciale gebied opdoen. Ik werkte bij verschillende massage-artsen en specialiseerde mij vooral op het gebied van zenuwmassage. In dit verband noem ik mijn leermeesters Dr A. Cornelius en Professor Otto Binswanger. Deze laatste, toenmaals een wereldberoemd zenuwarts, bracht mij in contact met de Chinese massage-arts, Dr B. Ko, die in die tijd in Berlijn vertoefde en in wie ik tenslotte de man vond, die definitief de richting van mijn medisch kunnen heeft bepaald. Ik specialiseerde mij in de jaren 1923 tot 1925 onder zijn leiding in zijn methode van zenuwmassage. De verschillende massagemethoden, die ik had leren kennen, Finse, Zweedse, Duitse en Amerikaanse, de hartmassage van mijn landgenoot, Dr von Reyher, die van de Chinezen en van de Indische *Pitjaken* – zij leidden mij alle tot de ontdekking, dat de meeste ziek-

ten een gevolg zijn van zenuwspanningen en dat de genezing en voorkoming van deze ziekten bestaan in de ontspanning van deze zenuwen.

Waaruit bestaat nu mijn speciale wijze van behandelen? Dat kan ik tenslotte evenmin verklaren, als een schilder kan zeggen, hoe het schilderij ontstaat, of een dichter, hoe zijn vers tot stand komt. De elementen van het latere kunstwerk kan men aangeven, maar de verbinding van de elementen tot het speciale geheel – en de patiënt is evenzeer een „speciaal geheel" als een schilderij – kan men niet verklaren.

Ik stel mijn diagnose door het menselijk lichaam met mijn handen af te tasten, waarbij ik aan wijzigingen in de ligging van zenuwen en spieren kan vaststellen, welke organen ziek zijn. Bij bepaalde ziekten laten de storingscentra in het lichaam zich met grote mate van zekerheid vaststellen en dan kan ik met mijn behandeling beginnen. Mijn genezingsmethode, die ik *Manuelle Therapie* noem, en waarbij ik buiten mijn handen geen enkel hulpmiddel gebruik, bestaat uit een reeks handgrepen. Het is een soort diepte-massage, hoewel de term *massage* gemakkelijk verwarrend werkt, omdat men daar gewoonlijk iets geheel anders onder verstaat. Ik zoek de zenuwbanen in het lichaam op en verwek nieuwe activiteit in de zenuwen, die hun spankracht verloren, door ze aan een afwisselende druk te onderwerpen. Ik heb het ontelbare keren meegemaakt – en mijn patiënten bevestigen het –, dat de gevolgen van deze genezingsmethode bij verschillende organische gebreken, als neuralgieën, oververmoeidheid, zenuwkwalen aan maag en hart, impotentie, rheumatiek, enz., zeer groot zijn. Zodoende kan ik slechts een kleine practijk uitoefenen, daar de behandelingen mij lichamelijk sterk uitputten. Ik kan gemiddeld veertig patiënten per jaar behandelen. In latere jaren heb ik mijn universitaire studie als arts voor natuurgeneeskunde voltooid.

De eerste jaren in Berlijn waren voor mij zeer moeilijk. Men moet daarbij in het oog houden, dat ik voortdurend financiële zorgen had, terwijl mijn behandelingsmethode, niet slechts een lichamelijk fitzijn, doch ook een nauwluisterende psychische dispositie vereist. Ik leerde in die tijd het Duitsland kennen, dat de Eerste Wereldoorlog verloren had. Het normale leven kwam na de inflatie eerst langzaam weer op gang. Er heerste in het land een gedeprimeerde stemming, waaraan ik mij als buitenlander niet helemaal onttrekken kon. Vooral niet, waar ik in mijn practijk voortdurend met de ellende in aanraking kwam. Mijn eerste patiënt was een Berlijnse kapper!

Ik heb in deze jaren het Duitse volk van zijn goede en slechte zijden lèren kennen. Het laatste maakte vele verschijnselen van de jaren na '33 voor mij begrijpelijk. Het eerste heeft me van het begin af naast de door het nationaalsocialisme vervolgde Duitsers doen staan en mij bewogen voor hen in de bres te springen, toen ik de gelegenheid kreeg hen te helpen, dank zij de invloed op een van mijn moeilijkste patiënten, Heinrich Himmler.

Toen Dr Ko in 1925 naar China terugkeerde, nam ik een deel van zijn patiënten over. Daarmee was ik voorlopig uit de financiële zorg. Verschillende van mijn nieuwe patiënten behoorden tot de gegoede klasse en spoedig stroomden uit de leidende kringen van het bedrijfsleven nieuwe patiënten toe.

Ik leerde nu een nieuw type mensen kennen, dat leed aan een complex van ziekten, die terug te voeren waren op een te grote inspanning van geestelijke en lichamelijke krachten. Men zou het beroepsziekten kunnen noemen, gevolg van een gejaagd leven, dat er noodzakelijk toe leidde, dat zij overwerkt raakten. Deze mensen zagen hun levensdoel uitsluitend in economisch succes; hun drijfveer was echter niet meer alleen gelegen in geld verdienen, doch veeleer in de opbouw van grote bedrijven, de concerns, waardoor zij economische macht konden instandhouden en uitbreiden.

Toen ik met verschillende van deze patiënten op intiemer voet geraakte, ontdekte ik, dat velen van hen een goed deel van hun oorspronkelijke psychische functies hadden verloren. Op de plaats van hun ziel zat een onafgebroken rekenende machinerie; zij waren volkomen gevangen in de ban van hun werk en dit werk diende niet voor de opbouw van hun persoonlijkheid, maar was volkomen doel in zichzelf. Het menszijn was verdrongen door een machtscomplex.

Zij zochten slechts hulp en verlichting bij mij, zij wensten herstel van de afgenomen lichamelijke krachten om meer macht te kunnen uitoefenen. Het eenvoudige bijbelwoord *Wat baat het den mens, zo hij de gehele wereld wint, doch schade lijdt aan zijn ziel,* bestond voor hen niet.

Al hun vertwijfeld pogen heeft hen tenslotte niet geholpen. Ze zijn bijna zonder uitzondering in de koude machtsoorlog van het nationaalsocialisme door het totalitaire systeem vernietigd. Alvorens het contact tussen de economische bovenlaag van Duitsland en het nationaalsocialisme tot stand gekomen was, hadden de grote mannen van de concerns en de trusts een ontwikkeling moeten doormaken, die hen voor zware problemen stelde. Zij zagen het voortbestaan van hun werk in gevaar gebracht door het oprukken van de arbeiders. De vakverenigingen werden tot een steeds beslissender factor in het economische leven en realistisch gezien kon men het tijdstip bereke-

nen, waarop deze machtsstrijd op grof geweld zou uitlopen. In de sfeer van verstarring, veroorzaakt door deze machtsstrijd, won het nationaalsocialisme terrein; een nieuwe macht werd zichtbaar. Haar gelaat was nog in duister gehuld, maar men hoorde haar tred reeds op de straat en haar gezang in de fabriek. Met deze nieuwe macht zochten en vonden de grootindustriëlen en de machthebbers uit de oude bovenlaag contact. Het doel was deze nieuwe macht ten eigen bate te gebruiken en zij meenden dat ze in het kader van een politieke combinatie tot onderwerping bereid zou zijn. Daarom voerden de industriëlen een voortdurende concessiepolitiek.

Deze werd schijnbaar beloond: op 30 April 1933 werden de oude vakverenigingen ontbonden. Nog in hetzelfde jaar echter werd door Ley het *Deutsche Arbeitsfront* opgericht, dat een der instrumenten werd tot het vernietigen van de macht der kapitaalbezitters.

In deze voor mij nieuwe wereld, beheerst door de nationale en internationale intriges der grote kapitaalbezitters, kreeg ik voor het eerst inzicht door een van mijn patiënten, de in 1942 overleden directeur van het Duitse Kalisyndicaat, Dr August Diehn. Diehn was van geboorte een Mecklenburger, die jarenlang in Nederland en in de tropen had gewoond en zich op talrijke reizen een uitgebreide kennis van volken en internationale toestanden had verworven. Hij was het type van de grote koopman, Duitser van geboorte en cultuur, maar in Londen evenzeer thuis als in Parijs of New York. Overal op de wereld had hij zijn relaties. Hij introduceerde mij bij Hertog Adolf van Mecklenburg, die ik na enige tijd van een hartkwaal kon genezen en door wie ik werd aanbevolen bij zijn broeder Prins Hendrik der Nederlanden, welke mij spoedig daarna vroeg naar Nederland te komen.

In 1928 verhuisde ik naar Nederland. Gedurende de eerste vier maanden van elk jaar kwam ik echter naar Berlijn om daar mijn patiënten en ook verschillende buitenlanders te behandelen. Berlijn was toen nog een internationaal centrum. Elk jaar in Augustus nam ik vacantie, die ik meestal bij mijn ouders in Estland doorbracht.

Nederland was voor mij een openbaring. Hier viel de deprimerende sfeer van het na-oorlogse Duitsland van mij af. Het landschap trok mij aan, de kring van mijn patiënten breidde zich uit en ik kende geen financiële zorgen meer. Ik vond mijn patiënten vooral in de kringen van de welgestelden, maar trof hier niet de provinciale bekrompenheid aan, die me in Duitsland zozeer was opgevallen. Ik ging van Holland houden, waarbij misschien onbewust de gelijkenis met mijn Baltische vaderland – ook Nederland is immers een land op de grens van twee culturen met een van oudsher bemiddelende functie tussen Romaanse en Germaanse beschavingen – een rol

speelde. Twaalf gelukkige jaren bracht ik in dit gezegende land door, waarvan ik de eerste zes jaar in nauw contact stond met Prins Hendrik, die dikwijls 's Zondags mijn gast was.

Van Nederland uit kreeg ik relaties met allerlei landen; uit de Tropen, Amerika, Engeland en Frankrijk kwamen patiënten naar mij toe en ik kreeg het steeds drukker.

Dat was mooi, maar ook afmattend en van tijd tot tijd zocht ik rust en ontspanning. Daartoe had ik reeds in 1934 een buitengoed gekocht, waaraan ik mij met heel mijn hart was gaan hechten. De moeilijkheid om deviezen uit Duitsland te krijgen, gaf mij aanleiding om in de provincie Ruppin, ongeveer 80 km ten Noorden van Berlijn, een landhuis met enige grond te kopen. Daarmee was een langgekoesterde wens in vervulling gegaan om een eigen stuk land te bezitten, waar ik ver van de mensen en hun rumoer mijn vrije tijd kon doorbrengen. Bovendien vond ik hier de gelegenheid mijn oorspronkelijke studie en het beroep van mijn vader in toepassing te brengen.

Ik liet het huis, dat nogal bouwvallig was, geheel verbouwen en electrisch licht, waterleiding en telefoon aanleggen. Bij een fabriek bestelde ik speciale meubelen, passend bij deze landelijke idylle en onze huiskamer werd beheerst door een geweldige haardkachel, van het soort dat wij thuis hadden. Hartzwalde werd een tweede thuis en in stille uren waande ik mij weer terug in Livland en zag de kudde vreedzaam naar de stal trekken, terwijl in de verte de onvermoeibare roep van de koekoek te horen was. En zoals ik tijdens de maanden in Berlijn altijd weer naar Nederland verlangde, verheugde ik mij in Holland altijd weer op de vacantietijd in Hartzwalde.

In Maart van het jaar 1939 werd ik geconsulteerd door Himmler. Dr Diehn had hem op mij attent gemaakt, omdat hij hoopte, dat ik enige invloed ten goede op Himmler zou kunnen uitoefenen. De verhouding tussen de Duitse grootindustriëlen en de nationaalsocialistische machthebbers was toen zeer gespannen en Diehn, die wist, hoe ik met mijn patiënten placht om te gaan, verzocht mij bij Himmler deze industriëlen zo terloops in bescherming te willen nemen. Himmler was toen ernstig ziek. Hij had naast zijn chronische kwaal juist een kwaadaardige visvergiftiging achter de rug, waarvan hij slechts langzaam herstelde. Sedert de eerste wereldoorlog leed hij aan ernstige maagkrampen. Als kind had hij paratyphus gehad en tot tweemaal toe dysenterie, die samenviel met een aanval van geelzucht. In de loop van de tijd had zijn toestand zich dermate verergerd dat hij nog slechts met behulp van kalmerende injecties kon leven. Bij deze eerste behandeling gelukte het mij zijn maagkrampen in de loop van

veertien dagen geheel te doen verdwijnen. Daarop keerde ik naar Holland terug.

De op één na sterkste man van het Derde Rijk was door mijn behandeling zo opgelucht, dat hij mij onmiddellijk daarna aanbood zijn lijfarts in vaste dienst te worden. Ik wees dit van de hand, omdat ik mijn onafhankelijkheid wilde bewaren. Misschien speelde daarbij ook het vage gevoel mede een rol, dat ik mij niet aan personen moest binden, die mij tenslotte innerlijk vreemd en vooral niet voldoende openhartig voorkwamen. Het feit, dat ik Fin was, maakte de weigering voor mij formeel gemakkelijk. Het uitbreken van de oorlog en nog meer het verloop daarvan, heeft mijn leven en werk echter toch een andere richting gegeven.

Voorlopig behandelde ik Himmler zonder verdere verplichtingen. In de daarop volgende tijd heb ik deze behandeling vier à vijf keer per jaar, telkens gedurende een periode van twee tot drie weken, voortgezet. Zeer spoedig reeds won ik zijn persoonlijk vertrouwen door de grote physieke verlichting, die hij van mijn behandeling ondervond. Dit verraste mij niet, omdat ik in de loop van mijn practijk een dergelijk vertrouwen, voor de buitenstaander vaak zo onredelijk groot, telkens weer heb ondervonden, vooral van figuren op leidende posten. Deze zijn immers bijna nooit door onbaatzuchtige mensen omgeven en worden daardoor systematisch in een afweerhouding gedrongen. Deze innerlijke houding laten zij tegenover de behandelende arts, die de patiënt toch reeds in een hulpeloze positie ziet, meestal varen. Zij maakt zelfs veelal voor een mededeelzaamheid plaats, die zich ook tot politieke vragen uitstrekt, in het bijzonder echter ook op medewerkers, mogelijke rivalen, tegenstanders en vaak op de intiemste dingen van het gezinsleven betrekking heeft. Dit alles gold in volstrekte zin ook voor Himmler en werd bij hem nog versterkt door zijn sentimentaliteit. Typerend hiervoor was een gesprek over het jagen, dat ik in November 1941 met hem had. Wij spraken over problemen van landbebouwing en veeteelt, zoals wel meer gebeurde, daar Himmler zich altijd bleef interesseren voor het vak, waarin hij had gestudeerd. In dat verband kwamen wij op de jacht. Ik vertelde Himmler, dat jagen mijn liefste ontspanning was en dat ik nergens zo tot mezelf kwam als wanneer ik er op uit kon trekken. Waarop Himmler antwoordde: „Ja, dat kan ik me wel voorstellen, ik ga zo nu en dan ook jagen, maar eigenlijk vind ik het verschrikkelijk, die arme dieren, die daar zo onschuldig en niets vermoedend aan de rand van het bos zitten, zo maar neer te knallen. Hoe kunt u, Kersten, daar eigenlijk plezier in hebben?" „De eeuwen door heeft men tenslotte gejaagd en ik denk daar niet zo bij, als u." „Ja, ja, zo denkt die gemene bloedhond Goering er ook over, die

schiet alles wat hij voor zijn loop krijgt. Die kan niet buiten het zien van bloed."

Ik zei nog tegen Himmler, dat het zwakke en zieke wild moest worden opgeruimd, waarop hij halfverzoend antwoordde: „Nu ja, dat kan dan wel, maar over het algemeen houd ik toch niet van zo'n ruwe sport. De natuur is zo mooi en elk dier heeft ten slotte ook recht om te leven. Maar goed, Kersten, als u er plezier in hebt, gaat u dan rustig jagen. De hoofdzaak is, dat u ontspanning krijgt."

Verschillende malen heeft Himmler mij geschenken willen geven, maar ik heb ze altijd van de hand gewezen. Zo wilde hij, midden in de oorlog, mijn landgoed Hartzwalde ruilen voor een kasteel in Polen. In 1944 bood hij mij het Ridderkruis van het *Kriegsverdienstkreuz* aan. Meestal zei ik, dat het beter was met onderscheidingen te wachten tot na de oorlog. Ook beriep ik mij wel op het feit, dat ik in mijn eigen land, Finland, Commandeur was in de orde van de Witte Roos. Het wezenlijke argument was, dat ik het gevoel van verplichting van Himmler tegenover mij zo levendig mogelijk wilde houden. Daarom weigerde ik pertinent elke betaling – aan de andere Nazileiders, als Ribbentrop, Hess en Ley, heb ik mijn normale honorarium in rekening gebracht. Mijn weigering om van Himmler enig honorarium te ontvangen, kwam hem niet ongelegen. Hij was arm. Zijn inkomen bedroeg 24.000 mark per jaar en ik geloof niet, dat hij ten eigen bate zich op een andere manier middelen verschafte. In dit opzicht houd ik hem voor volkomen correct. Eens vroeg hij mij uit Zweden een horloge voor zijn dochter mee te brengen. Toen ik het hem gaf, vroeg hij mij wat het kostte. Ik antwoordde, dat ik het graag als geschenk gaf en dat hij mij niets schuldig was. Daarvan wilde hij echter niets horen. Het horloge kostte 150 mark. Hij betaalde mij er 100, en eerst 14 dagen later, toen hij zijn salaris ontvangen had, betaalde hij mij de rest.

Na verloop van tijd bemerkte ik, dat sommigen uit de naaste omgeving van de *Reichsführer-SS*, waarmee ik in de perioden van behandeling in zijn hoofdkwartier dagelijks te maken kreeg, mij als tegenstander beschouwden. In het bijzonder gold dit voor de chef van de *Gestapo*, Kaltenbrunner en zijn voorganger Heydrich. Een ander deel van hen was er daarentegen op uit, mijn voorspraak te winnen voor hun soms zakelijke, maar meestal persoonlijke doeleinden. Natuurlijk waren deze lieden dan ook bereid mij bij mijn pogingen behulpzaam te zijn. Tot deze laatste groep behoorde de chef van Afdeling 6 van de *Sicherheitsdienst* (contraspionnage), Generaal Walter Schellenberg, en Himmlers persoonlijke secretaris, Dr Rudolf Brandt.

Beiden heb ik leren kennen als behoorlijke mensen, die de vurige wens, zich te bevrijden uit de grijparmen van het systeem, menigmaal tegenover mij hebben geuit – daarin echter niet meer slaagden.

Als Fins onderdaan rapporteerde ik aan de Finse gezant in Berlijn, Kivimäki, over het door mij gelegde contact met Himmler. De gezant verheugde zich over deze relatie met een dergelijke invloedrijke persoonlijkheid en wij spraken af, dat ik Kivimäki regelmatig van mijn gesprekken met Himmler op de hoogte zou houden. De gezant bracht vervolgens naar eigen oordeel naar Helsingfors rapport uit over de aldus verkregen inlichtingen.

Toen de oorlog uitbrak overrompelden de herinneringen aan mijn jeugd, waarin geweld en oorlogsgedruis een zo grote plaats innemen, mij opnieuw. Voor mij, geboren in een streek, die de eeuwen door getuige was geweest van bloedige catastrofen, bestond geen twijfel, wat de gevolgen zouden zijn van deze ontketening der krachten. Als ik terugblik op de eerste maanden van de oorlog, dan vind ik in het toenmalige verloop reeds een groot deel van mijn sombere vermoedens bewaarheid. Voor mij persoonlijk betekende de oorlog allereerst het einde van mijn vrijheid om rond te trekken in Europa; hij zette een definitieve streep onder mijn Hollandse tijd.

De laatste periode van mijn werk werd ruw onderbroken door de intocht van de Duitse troepen in Nederland. Ik was juist weer voor gebruikelijke behandelingen in Berlijn geweest, waar ik ook mijn patiënt Himmler had bezocht. Op 28 April 1940 was ik in Duitsland klaar en zoals gewoonlijk gaf ik mijn pas af op het bureau van de *Reichsführer* met het verzoek mij het gewone visum voor Holland te geven, waarheen ik op 1 Mei terug wilde reizen. Daarna reed ik met mijn auto naar Hartzwalde om enkele dagen rust te nemen bij mijn gezin, dat daar meestal verbleef tijdens mijn werk in Berlijn. Maar het liep ook ditmaal, als zo vaak, anders dan ik gedacht had. Nog dezelfde avond van de 28ste April belde Himmler persoonlijk mij in Hartzwalde op, en deelde mij mede, dat mij op het ogenblik om technische redenen het gevraagde visum niet kon worden gegeven, klaarblijkelijk wegens overbelasting van de politie-instanties. Bovendien gaf hij de wens te kennen, dat ik gedurende de eerstvolgende tijd in Hartzwalde zou blijven en mijn landgoed niet zou verlaten. Deze boodschap was voor mij als een donderslag bij heldere hemel. Ik wilde weten, wat het te betekenen had en wees er nadrukkelijk op, dat ik Fin was. Himmler antwoordde, dat ik het spoedig zou begrijpen. Van mijn protest kon hij zich niets aantrekken, in elk geval had hij mij opgedragen in Hartzwalde te blijven en daar moest ik mij bij neerleggen. „Weest u er van overtuigd", zei hij, het gesprek be-

eindigend, „Finland zal ons om u heus niet de oorlog verklaren." Toen legde hij de telefoon neer.

Daar zat ik nu, zonder te vermoeden, wat dit betekenen moest, of wat er ondertussen gebeurd was. Ik dorst mij niet van mijn landgoed te begeven; het Finse gezantschap waarschuwen en om hulp vragen kon ik ook niet, aangezien de telefoon van Hartzwalde na dit gesprek met Himmler twaalf dagen lang was geblokkeerd. Eindelijk, op 10 Mei, gaf mijn telefoon weer geluid: Himmler ontbood mij naar Berlijn. Met uiterst gemengde gevoelens ging ik er heen. Himmler ontving mij zeer vriendelijk en verontschuldigde zich hoffelijk, dat hij mij onaangenaamheden in de weg had gelegd, maar het was helaas niet anders mogelijk geweest. „Want vannacht", vervolgde hij, „zijn Duitse troepen Nederland binnengerukt om het land te redden uit de handen van de Joodse kapitalisten." Ik mocht niet naar Holland terug, maar moest in Duitsland blijven. Hij verlangde van mij niets anders dan dat ik hem verder zou blijven behandelen. Ook was hij gaarne bereid mij op te nemen in de SS, waar ik dan kon beginnen als *Standartenführer*.

Ik verklaarde Himmler hierop van mijn kant, dat ik Fin was en er niet aan dacht in Duitse dienst te treden. Ik wond er ook geen doekjes om, dat ik Nederland als mijn tweede vaderland beschouwde en diep verontwaardigd was over de gebeurtenissen. „Het beste is," zei ik, „wanneer ik met mijn gezin naar Finland ga." Waarop Himmler opgewonden uitriep: „Finland zal spoedig een deel van het Grootduitse Rijk zijn. Voor ons bestaan slechts twee soorten mensen, Germanen, die grootduits voelen, en verraders. Tot deze verraders behoren nu ook de Engelsen en Nederlanders."

Nu wist ik het dus. Het was mij duidelijk, dat ik in de handen van Himmler was. Het oorlogsverloop had mij aan de man geketend, die na Hitler voor de sterkste, maar ook voor de gevaarlijkste werd gehouden. Ik moest in mijn nieuwe positie zien, wat ik doen kon.

De visie, die ik door mijn behandeling op de geest van de leidende nationaalsocialisten had gekregen, maakte het mij gemakkelijk te weten, wat mijn taak was voor de toekomst. Ik kon de grote gebeurtenissen niet tegenhouden; aan mij de taak, de gekwelden en vervolgden, de talloze vogelvrij verklaarden te helpen, waar de gelegenheid zich voordeed. Die gelegenheid werd geschapen door mijn invloed op Himmler. Het geeft mij voldoening, dat ik mijn hulp aan enkelen op de duur heb kunnen uitstrekken tot gehele groepen van verdrukten en vooral dat het mij vergund was, daarmee aan het Finse en Nederlandse volk iets te tonen van mijn dankbaarheid, die ik jegens deze landen als een ereschuld was gaan voelen.

De meest naar voren tredende eigenschap van het nieuwe type patiënten, dat ik tijdens de oorlog behandelde, de Nazi-leiders, was een fanatieke drang naar macht. Op zichzelf verschilden zij daarin niet van de parvenu's en OW-ers, die ik in de periode van de eerste wereldoorlog soms kreeg te behandelen. Het grote verschil was echter, dat de politiek van deze *nieuwe elite* gebaseerd was op een fantasiebeeld van de krachtsverhoudingen in Europa, terwijl de machtsdrift zich zonder enige scrupule keerde tegen alles wat zij op hun weg naar de opperste heerschappij als hinderlijk ondervonden.

Himmler was van deze nieuwe elite een treffend voorbeeld. Hij was begiftigd met de typisch Duitse zwakheid: een uitzonderlijk vermogen tot het scheppen van illusies. Dat gaf hem in onze gesprekken dikwijls de allure van een echte idealist. Wanneer men echter dieper keek, ontdekte men dat hem eigenlijk alles ontbrak wat een idealist in de goede zin van het woord kenmerkt. Zijn geloof luidde: macht, zijn moraal: doen wat nuttig lijkt, de motor van zijn energie heette geweld.

Toch was Himmler er bij dit alles van overtuigd, dat hij juist handelde; hij geloofde er het Duitse volk mee te dienen. De mentaliteit van andere volken kende hij niet, hij begreep noch hun levensmotieven noch hun houding.

Hij had een universitaire opleiding genoten als landbouweconoom en van beroep was hij oorspronkelijk leraar. Daarbij een typische vertegenwoordiger van het Duitse lerarendom met een uitgesproken trek van pedanterie. Hij had zich een aantal theorieën eigen gemaakt, waarvan hij niet alleen geloofde, dat daarmee de wereld viel te regeren, maar ook, dat het in praktijk brengen er van een ideale samenleving zou brengen. Wanneer zijn theorie niet opging lag dit aan de realiteit, nooit aan de theorie. Dit verklaart ook de naïeve oprechtheid, waarmee hij geloofde dat andere volken met zijn methode gelukkig waren te maken. Hij betoonde zich dikwijls verontwaardigd en miskend in zijn bedoelingen wanneer de bevolking van de bezette gebieden tegen de Duitse maatregelen in verzet kwam. Zoals het een echte leraar betaamt, doceerde hij graag, tegenspraak kon hij niet velen. In de wijze waarop hij de nationaalsocialistische *Weltanschauung* begreep was hij een volkomen illusionist.

De meest opvallende eigenschap van Himmler was zijn blinde verering voor Hitler, die hij met slaafse trouw was toegedaan. Dikwijls beweerde hij tegenover mij, dat er op de wereld nog nooit een groter mens geleefd had. Hij stelde hem boven Dsjengis Khan, de Mongolenvorst, die in het begin der dertiende eeuw grote delen van Eurazië

aan zich onderwierp en waarvoor hij eveneens een grote bewondering koesterde. Hij had zich, zoals hij nadrukkelijk zei, Dsjengis Khan ten voorbeeld gesteld. De grootste mens die daarop volgde was Koning Heinrich, de hertog van Saksen, die in 919 tot Koning werd gekozen en de grondslagen legde voor de eenheid van het eerste Duitse Rijk. Met de mystieke exaltatie die Himmler ook op andere gebieden toonde, hield hij zich voor de reïncarnatie van deze koning.

Zijn toewijding aan Hitler was van volstrekt mystieke aard. Wanneer Hitler tegen hem gezegd had dat hij zich om klokslag twaalf uur moest ophangen, zou hij het op de minuut af hebben gedaan. Was ik er dan bijgekomen en had hem gevraagd waarom hij dat deed, dan zou hij geantwoord hebben: „U hebt niet het recht daarnaar te vragen. De wil van de *Führer* is opperste wet; als hij mij beveelt, weet hij ook waarom, en dan heb ik zijn bevel nauwkeurig te gehoorzamen." Hij zou waarschijnlijk nog *Heil Hitler* hebben gezegd en had vervolgens zijn hoofd in de strop gestoken.

Deze trek van blinde toewijding kenmerkte tenslotte alle mannen van de partij en de SS. Hoe vaak kon men in Duitsland niet ter geruststelling de zin horen: *Der Führer wird's schon wissen.* Gezien de Duitse behoefte om zich op te offeren voor een grote figuur, kon gemakkelijk de mythe van de nimmer falende Führer ontstaan, — *Der Führer irrt nie* —. Ik ben er van overtuigd, dat Himmler zelf aan deze kinderachtigheid heeft geloofd. In ieder geval heeft hij het mystieke waas om de figuur aan het hoofd van het Derde Rijk mee helpen weven. De lijfspreuk van de SS — *meine Ehre heiszt Treue* — werd op een dergelijke manier *ad absurdum* gevoerd, dat Himmler zelfs toen hij over de ziekte van Hitler en de ondergang van het Derde Rijk niet meer in twijfel verkeerde, niet de kracht tot het besluit kon vinden om zich van dit gevoel van trouw los te maken en de *Führer* op zij te zetten.

Op een keer vroeg ik Himmler, of hij Hitler dan voor onfeilbaar hield, waarop ik dit ten antwoord kreeg: „De Voorzienigheid heeft de *Führer* gezonden en het is bijna verbazingwekkend, dat hij zich nooit vergist." Ik bestreed deze bewering en maakte de tegenwerping, dat mij vele gevallen bekend waren, waarin Hitler gedwongen was geweest, onjuiste bevelen in te trekken. Himmler: „Dan is de *Führer* door zijn medewerkers verkeerd voorgelicht, maar de *Führer* zal zich, wanneer hij over de juiste informaties beschikt, nooit vergissen."

In verschillende gesprekken kreeg ik een overvloed van bewijzen van zijn slaafse toewijding. Himmler was er van overtuigd, dat Hitler op niemand zo vast kon rekenen als op hem. Goering hield hij voor een genotzuchtige decadent. Goebbels voor een intrigant, terwijl

Ribbentrop in zijn ogen een charlatan was. Meermalen maakte hij zich oprecht zorgen over de slechte invloed, die deze figuren op Hitler konden uitoefenen. „Wanneer ik het niet doe, wie moet het dan doen?" zei hij wel eens, doelend op de uitvoering van Hitlers plannen.

Himmler wijzigde zijn opvattingen, naarmate de positie van de *Führer* en de stand van de oorlog het vereisten. Tot in '41 bewonderde hij de Russen, de hardheid en consequentie, waarmee zij hun politiek volvoerden. Sinds de oorlog met Rusland begon, waren alle Russen zwijnen. Toen de krijgskansen keerden, werden alle generaals van de *Wehrmacht* verraders. Slechts enkele gevoelens veranderden niet. Roosevelt bleef voor hem altijd *ein verkruppelter Judenknecht* en Stalin een bankrover. Voor Churchill echter had hij grote bewondering. „Churchill is groot maar dom; zijn kansen heeft hij mèt ons, niet tegen ons." Trouwens voor de Engelsen in het algemeen koesterde hij een grote bewondering. Hun positie als eilandbewoners had de Engelsen voor zijn gevoel tot een bijzonder sterk en levenskrachtig ras gemaakt en een samengaan van beide Germaanse volken zweefde hem tot het einde als een helaas onbereikbaar ideaal voor ogen. De Fransen daarentegen vond hij decadent, dus waardeloos.

Himmler beschikte over een fantasie, waarvan men zich geen voorstelling kan maken en waartoe hij meer zijn toevlucht zocht naarmate de werkelijkheid voor Duitsland somberder werd. „Wij zullen de oorlog winnen, omdat wij hem winnen moeten. Dat is evenzeer een feit, als 2 x 2 vier is" heeft hij mij meer dan eens gezegd. Zo schoof hij steeds weer de werkelijkheid weg, die een Duitse zege, tenminste sinds Stalingrad, uiterst dubieus, zo niet onmogelijk, liet schijnen. Zijn opvatting over de naderende catastrofe was overigens typerend voor hem. Ik bevond me juist in zijn hoofdkwartier in Hochwald in Oostpruisen, toen de radio op 3 Februari 1943 de capitulatie van de Duitse legers bij Stalingrad bekend maakte. Himmler was toen erg ziek en zijn behandeling verliep tamelijk moeizaam. Op mijn vraag waarom aan deze nederlaag zo laat openbaarheid werd gegeven — de debacle van Stalingrad was toch allang tot het Duitse volk doorgedrongen —, antwoordde Himmler, dat dit om propagandistische redenen was gebeurd. Overigens was in wezen helemaal geen nederlaag aan de orde, doch een van de grootste Duitse overwinningen van de geschiedenis. Dank zij het dappere volhouden van de Duitse soldaten bij Stalingrad waren de Russische legers vastgehouden en volledig uitgeput. De grote aanval op Europa, die zij voornemens waren, was daardoor opgeschoven en verijdeld. Alleen een veldheer van de historische grootte van Adolf Hitler was in staat geweest het wereldhistorische ogenblik goed te kiezen, een slag van zo geweldige om-

vang te leveren en op de keper beschouwd te winnen. De grootse achtergrond van deze slag zou het Duitse volk eerst in de komende eeuwen geheel begrijpen, vandaag was het daarvoor nog niet rijp. Het was natuurlijk jammer van elke soldaat, die in de slag gebleven was, maar in historisch perspectief gezien, ging het bij deze verliezen slechts om een bagatel. Eens zou de geschiedenis zeggen: „De grote veldheer Adolf Hitler redde in de slag om Stalingrad Europa van de ondergang. Hier gebood hij Azië een halt." Vervolgens verloor Himmler zich dan in uitweidingen over Hitler, die hij het grootste brein van de wereld noemde, dat onvermoeibaar voor het Duitse volk werkte, terwijl bij andere volken alleen middelmatige lieden aan het hoofd stonden, meestal zelfs domkoppen. Eigenlijk was het erg jammer voor de *Führer*, dat hij geen gelijkwaardige tegenstanders had en zijn hele leven met nullen moest vechten. Tot zover Himmler.

In December 1943 vertelde hij me volkomen in de stijl van het voorafgaande, dat deze oorlog tot dusver Duitsland maar weinig soldaten had gekost. De verliescijfers waren tot dusver niet hoger dan vierhonderdduizend man; dat was einde 1943! Ik geloofde daar niet veel van en ging hier en daar in dorpen en kleine stadjes eens informeren hoe tot dusverre de verhouding was tussen de verliezen in de eerste wereldoorlog en die van nu. Toen bemerkte ik, dat overal de plaatselijke verliescijfers het dubbele of meer bedroegen van die uit de eerste wereldoorlog. Daarop ben ik in Februari 1944 bij Himmler opnieuw over de verliezen begonnen. Ik kreeg het volgende bondige antwoord: „De Duitse verliescijfers bewegen zich rond het millioen. Dit is daaraan te danken, dat de *Führer* de troep beveelt. Dat hij deze oorlog met zulke geringe verliezen voert en wint, daaruit blijkt nu juist zijn grote veldheerschap. Het is ons geluk, dat zij aan de andere kant idioten als generaals hebben, daarom zijn hun verliezen ook zo enorm groot. Het Duitse volk kan de *Führer* werkelijk niet genoeg dankbaar zijn, dat hij zijn mannen zo spaart."

Een ander typerend voorval. Op 12 December 1943 was ik in de gelegenheid in Himmlers hoofdkwartier een conferentie bij te wonen van de leiders van het Duitse bedrijfsleven. Het hoofdkwartier was toen gelegen in Groszgarten bij Lötzen in Oost-Pruisen. Himmler hield voor de ongeveer vijftig daar verschenen grootindustriëlen een voordracht van twee uur. Ook hierdoor liep als een rode draad de absolute zekerheid van de overwinning. Steunend op deze zekerheid gaf Himmler dan richtlijnen voor de houding der ondernemers in de toekomst. Hij zei onder andere, dat wie de veronderstelling maakte, dat het nationaalsocialistische Duitsland deze oorlog ook wel eens kon verliezen, een verrader van de Duitse Idee of een betaalde spion van de Geallieerden was. Mensen van dit soort moesten onmiddellijk

worden vernietigd. Degenen echter, die aan de *Führer* en de uiteindelijke zege geloofden en als fatsoenlijke Duitsers onvoorwaardelijk wilden meewerken, zouden delen in de vruchten van de grote Germaanse zege.

De heren van de industrie en het bedrijfsleven zaten er beteuterd bij. Zij hadden zich moeten laten kapittelen als schooljongens. Niemand van hen durfde iets te zeggen. Voor mij was deze rede echter een duidelijke aanwijzing. Het waren dus geen incidenten geweest, zoals ik in de voorbije jaren had kunnen denken, hier openbaarde zich een vernietigingssysteem van een ruwheid zonder precedent. Himmler had zich tot woordvoerder van een waanzinnige gemaakt, van wie ik het ziekterapport reeds had kunnen inzien.

Tijdens de maaltijd, die er op volgde, vond ik gelegenheid met enkele van de deelnemers te spreken. Onder andere met de machtige grootindustriëel Dr F. Flick van het Lauchhammer wapenconcern, die jarenlang mijn patiënt was. In een onbewaakt ogenblik vroeg hij mij, of we ons nu in een gekkenhuis of werkelijk in het hoofdkwartier van de *Reichsführer* bevonden. Na deze rede was hem dat niet meer helemaal duidelijk. Hij vreesde, dat men van plan was ook de industriëlen en masse van kant te maken. Voor de rest moest het er toch wel heel slecht voor staan, wanneer men gedwongen was, zulke redevoeringen te houden. Reeds in Mei 1940 had ik door beïnvloeding van Himmler kunnen verhinderen, dat Dr Flick en zijn vrouw, onder verdenking in dienst van de Geallieerden te staan, naar een concentratiekamp gebracht zouden worden. Later heb ik nog eens gelegenheid gehad voor hem bij Himmler in het krijt te treden, waardoor Flick weliswaar tijdelijk buiten schot kwam, maar Himmlers wantrouwen tegen hem niet verdween.

Hier is het wellicht de plaats iets te zeggen over de Hitler-cultus, waartoe het Duitse volk na zijn dood gedwongen was, als de Nazi's hun zin hadden gekregen. In October 1942, toen ik met Himmler in Rome was, zei deze tegen mij: „Onmiddellijk na de oorlog zullen wij een huis bouwen, dat het grootste en prachtigste gebouw van de wereld wordt. Met de voorbereidingen daartoe is reeds in 1938 begonnen. Het komt op het Königsplatz in Berlijn en de kosten worden op vele milliarden Mark begroot. Alleen het fundament al zal 3 milliard Mark kosten. Het huis krijgt een doorsnee van 1500 meter en wordt 355 meter hoog. Het zal hallen en feestzalen krijgen, die 2000 tot 3000 mensen kunnen bevatten. In de kelder echter zullen gewelven worden gebouwd, grootser en geweldiger, dan de farao's zich hadden kunnen dromen, dat zal het praalgraf van Adolf Hitler worden. Hier, in het grootste gewelf aller tijden, zal de gouden kist

staan, bezet met edelstenen uit de Oeral. Nog na duizend jaar zullen uit alle Duitse gouwen van de Oeral tot de Noordzee, van de Noordelijke IJszee tot de Middellandse Zee, de Duitsers bedevaarten maken naar dit graf, de heiligste plaats van Duitsland. Van deze ruimte uit zal de ware Duitse godsdienst een aanvang nemen en wortel schieten in het hart der Duitsers. In de erehal van dit gebouw zal men de namen vinden van hen, die Hitlers trouwste medewerkers waren."

Toen ik Himmler de volgende dag opnieuw behandelde, nam hij de draad van zijn verhaal weer op. „Na de dood van de *Führer,*" zo zei hij, „zal de nieuwe *Führer* op gelijke wijze gekozen worden, als nu de Paus, want dit is een beproefde vorm." Op mijn verbaasde uitroep, dat de Katholieke Kerk dan toch iets goeds moest hebben, verklaarde Himmler: „Wat goed is nemen wij vanzelfsprekend over, wat kwaad is, roeien wij uit. De verkiezing van de komende *Führer* zal geschieden door alle gouwleiders, tien der hoogste partijfunctionarissen, tien der hoogste SS- en vijf der hoogste SA-leiders, tezamen met alle op dat ogenblik in functie zijnde Rijksministers. De dapperste van hen zal de nieuwe *Führer* zijn." – Dus een bewuste verafgoding van de figuur van de *Führer,* die naar mijn mening bij Himmler voortkwam uit een ernstig en oprecht geloof aan de geestelijke zending van het nationaalsocialisme.

Dat Himmler deze gedachte echter op een tijdstip ontvouwde, waarop het voor hem moest vaststaan, dat de man aan het hoofd van het Derde Rijk een geesteszieke was die, niet alleen in het belang van het Duitse volk, van elke verantwoordelijkheid zou moeten worden ontlast, wordt ten dele verklaard door de reeds gesignaleerde mystieke verering, die Himmler voor zijn meerdere koesterde en misschien ook door de suggestieve kracht, die van Hitler uitging.

Het is echter buiten twijfel, dat Himmler zeer nauwkeurig was ingelicht over de stand van Hitlers ziekte, want van hem had ik het ziekterapport te lezen gekregen. Dit gebeurde in December 1942. Tijdens een behandeling vroeg Himmler mij, of ik er nog een patiënt kon bijnemen. Ik antwoordde voorzichtig: „Dat hangt van het geval af."

„Hij lijdt", zei Himmler, „aan hoofdpijn, duizeligheid en slapeloosheid." Na een ogenblik pauze: „Kijk, hier is het rapport. Maar u moet beloven, dat u met niemand over de inhoud hiervan zult spreken." Tegelijk hiermee legde hij een blauw document op tafel. Het bevatte in 26 getikte vellen, de volledige geschiedenis van Hitlers ziekte. „Leest u het nu, waar ik bij ben", zei Himmler. Ik las tamelijk vlug en nam kennis van de volgende feiten, die ik thans met een gerust geweten bekend maak, hoewel Himmler mij toen-

maals verzekerde, dat dit het grootste geheim gold, dat hij mij kon toevertrouwen. Helaas kon ik door de tegenwoordigheid van Himmler geen notities maken, maar het volgende is mij bijgebleven.

Behalve van de door Himmler genoemde verschijnselen had Hitler last van een licht beven van zijn linkerarm, terwijl hij met het linkerbeen sleepte. Gedurende de eerste wereldoorlog was hij als gevolg van een zware gasvergiftiging enkele dagen volkomen blind geweest. Het gas had zijn keel aangetast, zodat het spreken hem moeilijk viel. Hij was aan een poliep in het strottenhoofd geopereerd.

Maandenlang kon hij slechts dank zij injecties zijn werk verrichten. Hij kreeg blijkbaar injecties van allerlei praeparaten, met uitzondering van morfine, dat hij verafschuwde. In zijn familie kwam regelmatig tuberculose voor en ook was er een dispositie voor kanker geconstateerd. In zijn jeugd was Hitler eens wegens longontsteking in een ziekenhuis geweest.

Uit het rapport bleek verder, dat Hitler sedert jaren aan impotentie leed. Nadrukkelijk werd echter vastgesteld, dat hij niet homosexueel was. Hij vond bevrediging in het houden van redevoeringen voor grote massa's. Voorts hield hij een streng vegetarisch diëet, hij rookte niet en dronk in geen enkele vorm alcohol.

Toen ik uitgelezen had, zei ik tegen Himmler: „Dan is dus al dat gepraat over Eva Braun nonsens?" „Het is een zuiver platonische vriendschap," antwoordde Himmler. „Eva Braun is de enige op de wereld," vervolgde hij, „die Hitler kan kalmeren, wanneer hij zijn woedeaanvallen heeft." Zij oefende een matigende invloed op hem uit. Als hij aan zijn grote schrijftafel in Berchtesgaden zat met het uitzicht op de bergen, hield hij er van Eva Braun in de vensterbank te zien zitten, in de klederdracht van de meisjes van het land, en gebogen over een naaiwerkje. Zij mocht dan niet spreken, maar haar profiel tegen de achtergrond van de majestueuze bergen inspireerde Hitler tot grote gedachten.

Himmler vertelde me verder, dat Hitler een vreemde afkeer had van paarden. Het liefst zou hij elk paard, dat hij zag, laten afmaken.

Himmler zei me ook, dat Hitler, wanneer er geen toehoorders waren, lange redevoeringen tegen de meubelen in zijn kamer placht te houden. En hoewel Himmler toegaf, dat Hitlers ontwikkeling veel te wensen over liet, besloot hij met de woorden: „Een genie heeft geen boeken nodig!"

Toen ik Himmler daarop het rapport teruggaf zei hij: „Nu, Kersten, wilt u deze patiënt behandelen?" Ik antwoordde, dat mij voor dit geval de medische kennis ontbrak. Hitler had een psychiater nodig. Himmler liet mij echter niet met rust en vroeg mij, wat er gebeuren moest. Ik zei zonder omwegen, dat Hitler naar mijn mening

in een krankzinnigengesticht thuishoorde en dat men verhinderen moest, dat deze zieke man nog groter onheil aanrichtte.

Himmler werd niet boos, maar gaf te kennen, dat dit volstrekt uitgesloten was, want met Hitler stond of viel de partij. Daarom moest alles worden geprobeerd om Hitler overeind te houden. En dan op strakke toon: „Slechts acht mensen weten van de ziekte van de *Führer*, ik ben besloten iedereen te vernietigen, die daar ooit over zal spreken, want dat zou de grootste misdaad zijn, die men jegens het Duitse volk kan begaan." Terwijl hij dit zei, borg hij het rapport in een zwarte leren map en deed het in zijn brandkast. Bij het afscheid zei hij nog: „Zoals u ziet heb ik ook mijn zorgen, het leven is voor mij niet altijd gemakkelijk. De wereld ziet in Adolf Hitler de sterke man en dat moet hij ook blijven voor de wereld en de geschiedenis. Wat doet het er trouwens toe, dat hij nu, kort voor de voltooiing van zijn levenswerk, ziek is. Ik zal zijn bevelen strikt blijven uitvoeren."

Na mijn vertrek ging ik wat wandelen en trachtte te verwerken wat ik had gehoord en gelezen; daarbij kwam mij een kleine episode uit het jaar 1938 in herinnering.

Ik reed toen eens, het was midden in de zomer, van Berlijn naar Hartzwalde. Overal hingen vlaggen, spandoeken en affiches. In Berlijn-Wittenau passeerde ik met de auto het grote krankzinnigengesticht Wittenau en ziedaar: boven de hoofdingang van het gesticht was een groot wit doek gespannen, waarop de woorden waren te lezen: *Wir grüssen unseren Führer, Adolf Hitler!* En rechts en links van de ingang waren twee grote affiches aangebracht, waarop te lezen was: *Dieser Betrieb marschiert geschlossen mit* en *Wir kapitulieren nie!* Was de directeur van het gesticht helderziende geweest, toen hij deze plakkaten liet bevestigen?

Tot Himmlers „goede" eigenschappen behoorde een onvermoeibare vlijt. Tot ontzetting van zijn omgeving werkte hij bijna iedere dag tot 's nachts twee, drie uur. De meeste besprekingen hield hij omstreeks het middernachtelijk uur. 's Morgens om negen, tien uur stond hij dan weer op. Wanneer ik hem zei: „U moet vroeger naar bed gaan, dit leven houdt u niet vol," placht hij te antwoorden: „De geschiedenis zal niet vragen, of Himmler goed geslapen heeft, maar wat Himmler gedaan heeft. Als de oorlog gewonnen is, is het tijd om te slapen. Bij ons in Duitsland wordt veel te veel gepraat en veel te weinig gewerkt. De *Führer* moet zich tenminste op iemand kunnen verlaten en dat ben ik." Een andere vaste zegswijze van hem was *Meine Passion ist Arbeiten.* Hij overlaadde zichzelf met werk, nam altijd meer op zich dan hij kon doen en bleef constant achter bij de dikke stapel mappen, die hij op zijn bureau had liggen om door te werken.

Himmler ontving de mensen altijd in zijn hoofdkwartier. Met uitzondering van zijn tochten naar Hitler en een enkele inspectiereis regelde hij zijn zaken van het hoofdkwartier uit. Tot in 1941 bevond dit zich niet op een vaste plaats. Hitler, Himmler, Goering en Ribbentrop hadden, evenals het *Oberkommando der Wehrmacht,* hun eigen speciale treinen en het geheel daarvan werd *Führerhauptkwartier* genoemd. Het was zeer beweeglijk en volgde altijd de strijdende legers op gepaste afstand. De speciale trein van Himmler bestond uit veertien wagons, als volgt samengesteld: Achter de locomotief volgde eerst een wagen met luchtdoelgeschut, dan een bagagewagen, dan de salonwagen van Himmler; vervolgens een werkwagen voor de secretaris en secretaresses, twee slaapwagens, een radiowagen, een eetwagen, nog vier slaapwagens, een provisiewagen en tot slot weer twee wagens met luchtdoelgeschut. Deze trein heette eerst *Sonderzug Heinrich,* in de loop van 1942 werd hij echter omgedoopt in *Sonderzug Steiermark.*

Toen zijn hoofdkwartier in Oostpruisen lag, heette het *Hochwald.* Daar was ook een bioscoop bij, die ik geregeld bezocht en waarin de nieuwste films werden vertoond. De *Feldkommandostelle Hochwald* lag een kilometer ten Noordoosten van het dorp Grossgarten dat vroeger Possessern had geheten. Het lag heel mooi in een dennenwoud. Midden in het bos was een spoorlijn afgetakt en op deze lijn stond de trein van de *Reichsführer-SS.* Ongeveer twintig meter van de lijn waren vijf grote bunkers gebouwd, zodat bij eventueel luchtalarm de inzittenden van de trein zich in veiligheid konden stellen. Rond de trein waren twintig houten barakken gebouwd, waarin

SS-leden woonden en werkten. De barak van de *Reichsführer* was 70 meter lang en elf meter breed. Himmler had een ruime werkkamer in het midden waarvan een grote schrijftafel stond van lichtbruin notenhout. De groene bekleding van de stoelen gaf het geheel een enigszins officieel-diplomatiek aanzien. Langs de wand stond een brandkast, waarin Himmler zijn geheime stukken bewaarde. Op de tafel stond een foto van Himmlers dochter en 's zomers en 's winters een vaas met bloemen of dennegroen. Van Himmlers plaats af viel de blik op een foto van Hitler aan de tegenovergelegen wand. Naast de werkkamer was Himmlers slaapkamer. Op een nachtkastje lag altijd de Koran, een lievelingsboek van Himmler. De gordijnen en het kleed waren lichtblauw, evenals de bekleding van de stoelen. Ook de eetkamer was smaakvol en uiterst eenvoudig ingericht. Aan de wanden hingen enkele goede reproducties van werken van Dürer en Breughel. De gang, die toegang gaf tot de vertrekken van Himmler, was met een ijzeren hek afgesloten, dat van de schrijftafel van Himmler af electrisch geopend en gesloten kon worden. Ik heb het echter nooit gesloten gevonden, het diende uitsluitend voor geval van nood. In Himmlers barak bevonden zich verder ook kamers voor Dr Brandt, de secretarissen, de ordonnansen en zijn detective, die hem altijd begeleidde. Dit was een goedmoedige Beier; voor zover ik kon nagaan een fatsoenlijk mens.

De gehele staf van Himmlers medewerkers bestond uit acht en twintig personen, de secretaresses inbegrepen. Behalve zijn secretaris, Dr Brandt en enige anderen, wantrouwde zijn gehele omgeving mij. In de eerste plaats, omdat ik buitenlander was en in de tweede plaats, omdat ik geweigerd had lid van de SS te worden. Daarbij was het bekend, dat ik verschillende aanbiedingen van Himmler — bijvoorbeeld de professorstitel — had afgeslagen. Overigens vond men met enkele uitzonderingen de werkelijke misdadigerstypen niet in de naaste omgeving van Himmler, die zaten als chefs van de verschillende diensten over het land verspreid. Een van de ergste voorbeelden was *Obergruppenführer* Oswald Pohl, een voormalige betaalmeester, die de rang van Generaal gekregen had en nu chef was van het economische departement van de SS. Een ruw, omkoopbaar en weerzinwekkend man, die met zijn collega, *Gruppenführer* Glücks, de chef van de concentratiekampen, één der voornaamste ontwerpers was van de moordmethoden in de kampen. *Obergruppenführer* Kaltenbrunner, na de dood van Heydrich chef van de *Gestapo,* paste zich bij deze twee wonderwel aan.

Enkele voorbeelden van een gematigder richting wil ik hier ook noemen. Naast Brandt en Schellenberg, de chef van de *Abwehr,* de

contra-spionnage, was er bijvoorbeeld de chef van de SS-bevoorrading *Obergruppenführer* Gottfried Berger, een Würtemberger met een goed hart onder een ruwe bolster. In vele gevallen heeft hij mij geholpen. Daarom werd hij door Kaltenbrunner c.s. gewantrouwd en bestreden.

Dan de kleinere mensen om Himmler heen. Zijn militaire adjudant Grotmann, een rustig en stil man, zijn chauffeur Lukas, ook een behoorlijk mens. De commandant van de speciale trein, Sepp Tiefenbacher, door en door een Beier van de gemoedelijke soort, was eveneens een redelijk mens. Zo zou ik er nog enkelen kunnen noemen. Zij droomden allen van een rustig leven na de oorlog, wanneer zij, als beloning voor hun diensten een boerderij zouden krijgen. Daar waren deze mensen, die bijna allen van het land kwamen, zeer gevoelig voor.

Mensen, die enige tegenweer boden, waren er echter slechts zeer weinig. In eerste instantie zijn hier te noemen, de *Obergruppenführer* Georg Keppler en Knoblauch, evenals de houtvester Müller-Dars. Dit waren ernstige en eerlijke mensen, die dikwijls wanhopig waren over de afschuwelijkheden, die bedreven werden en die hun best deden, het ergste kwaad te voorkomen.

Wanneer men met Himmler sprak over de talloze gevallen van corruptie onder zijn SS-officieren, zei hij altijd na de oorlog de SS en de partij te zullen zuiveren. „Wanneer ik er nu een geval uitnam, zou dit weinig helpen! Bovendien, wat hindert het nu, dat een oude strijdmakker eens zijn boekje te buiten gaat. Daaraan gaat het Duitse volk niet ten onder en waar waren de mensen, die zich nu daarover opwinden, toen de *Führer* zijn zware strijd voor de vernieuwing van Duitsland moest uitvechten?"

Op een afstand van negentien kilometer van Grossgarten verwijderd, lag in een volkomen stilte een houten landhuis, *Hegewaldheim.* Dit was een soort villa, waar Himmler af en toe enkele rustige uren doorbracht. Ook hield hij er dikwijls conferenties en ontving er gasten. Van tijd tot tijd woonde ik daar ook, wat ik veel plezieriger vond dan in het hoofdkwartier, waar ik me altijd in acht moest nemen en moest oppassen voor ontmoetingen met protserige partijbonzen. Mijn enige verplichting, als ik daar woonde, was 's morgens naar *Hochwald* te rijden om Himmler te behandelen.

Himmler had de gewoonte de mensen die hij in zijn hoofdkwartier ontboden had, twee à drie dagen te laten wachten, voor hij ze ontving. De SS-generaals en politiechefs kwamen dikwijls geladen met klachten en verwijten en hoopten dan zo gauw mogelijk te kunnen losbranden. Zij kregen echter niet te horen, wanneer Himmler ze

ontvangen zou, maar moesten rustig afwachten. Als dat zo twee of drie dagen geduurd had, waren de mensen murw geworden. Dan werden ze bij Himmler toegelaten, die ze kortaf vroeg, wat ze wensten. Spoedig onderbrak hij ze dan om op geforceerde toon enkele korte bevelen te geven. Deze hele krampachtig gespeelde comedie diende voor Himmler, die in wezen zeer besluiteloos was, om zich een houding van flinkheid te geven. Ook Brandt bevestigde, dat Himmler besluiten altijd zo lang mogelijk uitstelde. Angst was de grote motor en Himmler besliste altijd eerst, nadat hij de verantwoordelijkheid innerlijk aan Hitler had gedelegeerd.

In Juli '41 vertelde de *Reichsführer,* dat hij een cartotheek bijhield, waarin alle geschenken, die hij gaf of ontving, keurig stonden geregistreerd. De reden voor deze registratie was tweeërlei. In de eerste plaats moest men altijd weten aan wie men iets had gegeven en in de tweede plaats mocht men niet teveel geven. Anders wordt een mens maar hebzuchtig. Bovendien kon men dan het karakter van degene, die iets gekregen had, nauwkeurig bestuderen. „Hoezo?" vroeg ik. „Wel," antwoordde Himmler, „aan de vorm van de bedankjes kan men aflezen wat voor karakter de schrijver heeft."

De volgende dag heb ik de cartotheek bezichtigd. Het was werkelijk een groot opgezette boekhouding, waarin men alles kon vinden. Wanneer de begiftigde was geboren, welke functie en rang hij had, zijn nummer in het partijboek en zijn rang in de partij, hoeveel kinderen hij had, waar zijn vrouw vandaan kwam en als klap op de vuurpijl: hoe de begiftigde moest worden aangesproken. De keuze varieerde tussen *Du, Lieber Parteigenosse,* of wat koeler *Parteigenosse* of zeer formeel met *Herr* of zeer intiem met *Mein lieber Parteigenosse.* Alles, wat de *Reichsführer* ten geschenke had gekregen, werd eveneens geregistreerd. Ik kon een beetje in de cartotheek rondneuzen en vaststellen, dat de geschenken meestal van geringe waarde waren. Wandborden, SS-kalenders, porseleinen voorwerpen uit de Allach-fabriek, die eigendom van de SS was! De dames kregen meestal chocola, een half pond koffie of andere levensmiddelen. Met Kerstmis gaf hij ook wel boeken, het liefst *Dsjengis Khan* of *Hitler wie ihn keiner kennt.* Dikwijls gaf hij ook zijn eigen portret. De gehele cartotheek was reeds jarenlang zeer precies bijgehouden.

Mijn contacten met SS-leiders, die ik nodig had, om gegevens te krijgen over mensen die in nood verkeerden, kwamen op een wonderlijke wijze tot stand.

In de cantine mochten normaliter geen alcoholische dranken worden geschonken. Ik vroeg Himmler een briefje voor een wekelijkse

toewijzing van een liter. Ik vertelde hem, dat ik die nodig had om ook eens gasten te kunnen ontvangen. Achter de één op het briefje plaatste ik een nul en sindsdien was ik meer dan een jaar in staat om de SS-leiders, die het hoofdkwartier bezochten, gedurende hun wachttijd op alcohol te onthalen en ze zo tot vertrouwelijke mededelingen te verleiden.

Ik kon deze mededelingen niet missen, want in het algemeen werd in het hoofdkwartier over politiek gezwegen. Er was echter nòg een bron, waaruit ik putte. In mijn dagboek noteerde ik op 12 Dec. 1943:

„Over de grote politieke gebeurtenissen vernam ik in het hoofdkwartier evenmin iets als over de toestand aan de fronten, dat alles wordt zorgvuldig voor mij geheim gehouden. Wanneer ik bij Himmler informeer naar de toestand, zegt hij, dat hij vandaag de kranten nog niet gelezen heeft. Ik moet aan de commandant van de trein de *Völkischer Beobachter* maar eens vragen. Nadat ik enkele malen dit antwoord gekregen heb, begin ik er niet meer over. Ik pas nu een andere tactiek toe. Wanneer hij opgewonden is, laat ik hem rustig zijn gang gaan, dan vertelt hij de grootste geheimen. Dr Brandt weet helemaal niets, die verdrinkt in zijn administratieve werk. Wanneer ik buiten de opwinding van Himmler om iets te weten wil komen, moet ik naar de Engelse zender luisteren, hoewel er de doodstraf op staat. Het speciale radiotoestel, waar ik *Radio Oranje* en de uitzendingen in de Duitse taal uit Londen over hoor, staat in Himmlers salonwagen."

Als Himmler afwezig was, deed ik eenvoudig de rode lamp aan, wat betekende, dat niemand mocht storen en dan kon ik volkomen ongestoord en ongemerkt luisteren. Ook in Hartzwalde hoorde ik geregeld de Engelse zender. In Berlijn vertelde Schellenberg me dikwijls over de juiste stand van zaken, terwijl ik me daar ook altijd bij Kivimäki op de hoogte kon stellen.

De op deze wijze verkregen kennis buitte ik dan bij mijn behandeling van Himmler uit. Meer dan eens vroeg hij mij op scherpe toon, hoe ik dit of dat wist. Ik redde me dan meestal met: „Dat beweert men in het buitenland," of „dat weet toch iedereen." Buiten de behandelingen bood zich nog een gelegenheid tot gesprek na de maaltijden. Om precies twee uur werd elke dag warm gegeten. De maaltijd duurde drie kwartier en werd altijd besloten met wat gelegenheidspraat, waarbij koffie werd opgediend en Himmler een sigaar rookte. Dit was de enige gelegenheid overdag, waarbij Himmler zich even tijd gunde om uit te rusten. Het ontbijt 's morgens werd altijd benut voor het aanhoren van de lopende zaken, die Dr Brandt hem dan voorlegde. De tijd tussen ontbijt en middagmaal gebruikte Himmler voor het afdoen van stukken. In de loop van de middag

voerde hij besprekingen, terwijl het avondeten was vastgesteld op acht uur. Dit mocht niet langer dan vijf en dertig minuten duren. Onmiddellijk na het eten ging Himmler weer aan het werk. Hij was wat eten en drinken betreft zeer sober, hoewel hij prijs stelde op een behoorlijke verzorging van zijn maaltijd. Hij at veel roggebrood, dronk bij het avondeten een glas rode wijn en tijdens de besprekingen nog wel eens een glas appelmost. Met een enkele sigaar na het eten was daarmee aan Himmlers eisen voldaan.

Himmler hield er niet van aan tafel over zakelijke kwesties te spreken. Graag sprak hij over historische gebeurtenissen; de strijd der Germanen in Italië, de tocht der Vandalen over Spanje naar Noord-Afrika. Zoals reeds gezegd, interesseerde hem in het bijzonder de geschiedenis van Dsjengis Khan. Zijn lievelingsthema was echter Koning Heinrich I. Een enkele maal heerste er aan tafel een vrolijker toon. Zo herinner ik me, dat Himmler in Augustus 1944 eens in het *Hegewaldheim* een kreeftmaaltijd organiseerde, waarbij wij wedijverden, wie de meeste kreeften naar binnen kon werken.

Dergelijke gelegenheden waren uitzonderingen. Naarmate de oorlog vorderde werd Himmlers humeur slechter. Van het begin van de oorlog af droeg hij een capsule met cyaankali bij zich. Daar maakte hij althans voor mij geen geheim van. Eens bood hij het ook mij aan: „U moet het ook bij u nemen." „Waarom?" „Als we de oorlog verliezen, heeft het leven toch geen waarde meer." „O, nee, voor u misschien niet, voor mij wel."

Op 23 Mei 1945, in de nabijheid van het hoofdkwartier van het overwinnende leger van Montgomery, deed de cyaankali dienst.

V. TAAL EN RELIGIE DER TOEKOMST

Een beeld van de voorstelling, die de Duitse leiders zich maakten van het Grootduitse Rijk tussen Noordzee en Oeral, kreeg ik tijdens de uiteenzettingen, die Himmler mij gaf over taal en religie der toekomst.

Gedurende een behandeling, het was op 2 Mei 1943, vertelde hij, dat Hitler de vorige dag een document van het grootste belang had ondertekend. Het betrof de regeling van de taal na de oorlog. Hitler stond op het standpunt, dat de volken elkaar bij gebrek aan een eenheidstaal niet konden begrijpen en meende in het algemeen, dat de vele verschillende talen in Europa niet alleen overbodig, maar ook storend werkten. De grote taalverschillen moesten noodzakelijk misverstanden oproepen, waaruit weer haat en nijd geboren werden. Daarom had Hitler in het bedoelde besluit de volgende regeling getroffen, die onmiddellijk na de oorlog in werking zou treden. Duits werd in Europa de hoofdtaal. Andere talen, als bijvoorbeeld Nederlands, Frans of Roemeens mochten nog slechts regionaal als hulptaal worden gebezigd. Binnen tien jaar dienden echter ook zij te verdwijnen. Engels en Russisch echter zouden dadelijk op het continent verboden zijn — de grote uitzonderingen betroffen het Italiaans en het Fins: beide talen mochten verder worden gebruikt, als tweede officiële taal moest in de betrokken landen echter het Duits worden ingevoerd.

Scrupules over de uitvoering van deze krankzinnige plannen vielen niet te bespeuren. Integendeel, men had reeds de termijnen voor de openbaarmaking van deze maatregel vastgesteld. Op de grote vredesconferentie, die voorzover ik gewaar kon worden een soort nazistisch dictaat aan de wereld zou worden, moest de taalregeling plechtig worden meegedeeld. Zoals te verwachten was, moest ieder, die na afloop van de fatale termijn van tien jaren nog een andere taal sprak dan de Duitse, worden gestraft. Voorts stonden voor de volken, die in het Grootduitse Rijk op zouden gaan, nog nationaalsocialistische opleidingscursussen op het programma, waarvan rooster en leerkrachten reeds vastgesteld waren.

Reeds vroeger, nl. op 17 Augustus 1942, had ik van de wereldvredesconferentie gehoord en wel uit de mond van Himmler zelf, die naar aanleiding van een bijeenkomst van hogere SS- en politiechefs in zijn hoofdkwartier te Shitomir in de Oekraine in een rede van drie uur de taken aangaf, die na de oorlog moesten worden vervuld. De oorlog, zo verwachtte Himmler toen, zou binnen een jaar gewonnen zijn; binnen enkele maanden reeds zou de toekomst duidelijk voor hen liggen en daarom was het zaak, het gehele politie-

apparaat van het Duitse Rijk te organiseren voor zijn vredestaak. Dank zij de geniale leiding van Hitler was het mogelijk geweest deze meest zegenrijke oorlog uit de wereldgeschiedenis te voeren, waardoor het Duitse volk de eerste duizend jaar een heerlijke toekomst was verzekerd. De eerste daad van opbouw na de overwinning zou de genoemde vredesconferentie in het partijstadion in Neurenberg zijn. Daar zou Duitsland met zijn overwonnen vijanden een rechtvaardige en menselijke vrede sluiten. Voorwaarde daartoe was echter, dat de overwonnen volkeren onvoorwaardelijk het gezag van de *Führer* zouden aanvaarden.

De SS en de politie zouden in de toekomststaat voor de meest verschillende doeleinden worden gebruikt. Het nieuwe Duitsland zou, wat grondstoffen betreft, geheel autarkisch zijn en alles in de enorm uitgedijde ruimte van het eigen land kunnen produceren. Het woningprobleem wachtte een grandioze oplossing. Waar voldoende ruimte beschikbaar zou zijn, moesten de grote steden verdwijnen en voor ieder moest in de toekomst een eigen huis met tuintje ter beschikking staan. De schoonste en moeilijkste taak was weggelegd voor de SS. Deze bestond in het volvoeren van enorme volksverhuizingen, aangezien binnen de nationaalsocialistische levensruimte geen plaats was voor vreemde volken. Drie jaren na de oorlog moesten deze alle verdwenen zijn.

Over de oplossing van dit probleem kregen de toehoorders aan het slot van Himmlers rede commentaar. De *Reichsführer* vertelde, dat hij onlangs bericht gekregen had, dat een Hollandse arts was veroordeeld, omdat hij bij een zwangere vrouw op haar verzoek vruchtafdrijving had gepleegd. Hetzelfde was hem verteld van een Poolse en een Russische arts. Bij een toevallig gesprek met Hitler over deze dingen had deze gevraagd of de betrokken politie-instanties dan waanzinnig waren geworden. Want ieder kind, dat in bezet gebied uit een Duitsland vijandig gezind volk geboren werd, betekende over twintig jaar een nieuwe vijand. Niet de vruchtafdrijvers, maar de straffende justitiebeambten verdienden straf. De *Führer* zou het ten zeerste waarderen, wanneer de Duitse politie-instanties in de bezette gebieden er voor wilden zorgen, dat daar zo weinig mogelijk kinderen werden geboren. Weliswaar kon men deze volken geen onthouding opleggen, maar een handige fluistercampagne kon wellicht bereiken, dat de moeders zouden terugschrikken voor het ter wereld brengen van kinderen. De artsen moest straffeloosheid worden gegarandeerd, wanneer ze abortus provoceerden. De enorme toeneming van de geboortecijfers, vooral in Nederland, Polen en Rusland, had Hitler zeer verontrust. In deze oorlog moest het Duitse volk zorgen voor het hoogste geboortecijfer. „Dus, kameraden," besloot Himmler, „zorg

in Duitsland met straffe hand voor toeneming van het aantal geboorten; maar laat in de bezette gebieden deze zaak op zijn beloop, zie wat door de vingers en laat vooral de artsen lopen, die afdrijvingspractijken uitoefenen." Ik had de indruk, dat deze rede bij de politiechefs niet bepaald een groot enthousiasme te voorschijn riep. Bij de daarop aansluitende maaltijd beklaagde mijn tafelbuurman zich er over, dat men door de vele elkaar tegensprekende richtlijnen helemaal geen weg meer wist.

Het huwelijksprobleem was voor zover ik kon nagaan een van Himmlers lievelingsthema's. Op 3 Mei 1943 beweerde hij tegen mij, dat het huwelijk in zijn tegenwoordige vorm een duivelse uitvinding van de Katholieke Kerk was. De bestaande huwelijkswetten waren immoreel. Want daar volgens hem een man onmogelijk zijn hele leven lang met één vrouw toekon, was hij thans indirect tot ontrouw gedwongen. De geldende huwelijkswetten riepen huwelijksmoeilijkheden, wederzijdse afkeer van de partners en kinderloosheid op. Het resultaat was, dat daardoor millioenen kinderen ongeboren bleven. Hitler had daarom het vaste plan na de oorlog een diepingrijpende wijziging van de huwelijkswetgeving in te voeren. De kern van deze nieuwe wet zou bestaan in de erkenning van het recht van de SS-leiders op een tweede wettige vrouw. De toekenning van dit recht betekende tevens een grote onderscheiding en zou gepaard gaan met een hoge, goedbetaalde staatsbetrekking, die de uitverkorenen gemakkelijk in staat zou stellen twee gezinnen te onderhouden. De staat, die dit alles tenslotte diende te betalen, zou het onschatbare voorrecht genieten een dubbel aantal kinderen „van het zuiverste en meest waardevolle bloed" te ontvangen. Dit uit rassenoogpunt als zuiver gekenschetste heldenbloed zou verder zuiver moeten trouwen. Een zeer scherpe selectie van de tot de dubbele echt officieel toegelatenen moest evenwel plaatsvinden. De daarbij te stellen eisen vatte Himmler als volgt samen: raszuiver, Germaans bloed, trouw aan de *Führer* en de verwerving van het Ridderkruis, Kruis van Verdienste in goud of tenminste van het IJzeren Kruis, eerste klasse. Het nummer in het partijstamboek van vóór 1933 zou daarentegen geen enkele rol spelen.

Ter aanvulling van dit onsmakelijke plan zou worden bepaald, dat de aanwezigheid van een uit rassenoogpunt klaarblijkelijk hoger staande vrouw voor de uitverkorenen voldoende grond tot echtscheiding opleverde, opdat zij hun „huwelijk konden verbeteren". Over de vraag of een dergelijke scheiding plaats kon vinden zou het beruchte Rassenamt (*Rassenpolitisches Amt der N.S.D.A.P.*, ingesteld als toporgaan binnen het kader van de *Rassenschutzgesetzgebung* in de eerste jaren van het regime) in Berlijn beslissen. Dit bureau moest automatisch ingrijpen, wanneer een huwelijk van zulke raszuiveren

gedurende vijf jaar kinderloos bleef. Dan waren de volgende etappes bepaald: onderzoek naar de oorzaken der onvruchtbaarheid door een ambtelijk arts, operatie van de vrouw op staatskosten en een hernieuwd ingrijpen van het *Rassenamt* binnen twee jaren bij blijvende onvruchtbaarheid, gepaard met automatische verbreking van zulke huwelijken. Himmlers standpunt was, dat het Duitse volk zich na de oorlog geen kinderloze huwelijken meer veroorloven kon. Daarom had hij ook in 1936 de zg. *Lebensborn* als zijn oereigen schepping in het leven geroepen.

Dit instituut stelde aan daartoe in aanmerking komende vrouwen, wier echtgenoten steriel waren, geselecteerde mannen ter beschikking. De *Lebensborn* hield er ook grote kraaminrichtingen op na, waar iedere raszuivere vrouw, zonder dat zij haar naam behoefde op te geven, kosteloos kon bevallen. Het hielp ook iedere alleenstaande vrouw, wanneer ze naar een kind verlangde, bij de vervulling van haar wens. In zulke gevallen nam de *Reichsführung-SS* het peetschap van het kind en de zorg van zijn opvoeding op zich. Tot dusver berustte het werk van deze instituten op vrijwilligheid. Himmler had echter reeds gezegd, dat dit na de oorlog anders zou worden. Dan kwam de officiële ontbinding van alle Christelijke huwelijksprincipes aan de orde. Dan zou de vrije menselijke wil volledig worden geknecht. Elk raszuiver vrouwelijk wezen zou dan namelijk, voorzover het na het dertigste levensjaar nog kinderloos was, in feite vogelvrij worden verklaard. Het *Rassenamt*, dan Rijksgezondheidsdienst geheten, kon het een oproep doen toekomen zich op die en die dag en op dat en dat uur ter beschikking te stellen van de *Lebensborn* om zich te laten bevruchten. Een weigering zou automatisch verbanning uit de volksgemeenschap meebrengen.

Toen ik sarcastisch opmerkte, dat op deze wijze van het vrouwelijk gevoel niet veel zou overblijven, antwoordde deze hartstochtelijke illusionist, dat hij onmogelijk rekening kon houden met persoonlijke gevoelens. Wie zou na vijfhonderd jaar nog vragen of Juffrouw Schulze of Müller soms ook ongelukkig was geweest? Hoeveel ongelukkige huwelijken waren er in vroeger eeuwen niet geweest! En toch was er een in vele opzichten taai mensengeslacht uit ontsproten. „Ik moet hard zijn, keihard, om de grote ideeën van de *Führer*, die voor het Duitse volk eerst in de komende eeuwen zullen doorwerken, precies te kunnen verwezenlijken. Over duizend jaar moet het Duitse volk vijfhonderd millioen zielen tellen en het gehele gebied tussen Oeral en Noordzee bevolken. Dan eerst zal het een granieten blok vormen, waarop Azië zich de tanden zal stukbijten."

Hierna kwam Himmler weer terug op het thema van het moederschap. In dit verband zij er aan herinnerd, dat Himmler, die als type

niets „Germaans" in de gebruikelijke zin bezat, maar eerder een enigszins Mongools uiterlijk had, keer op keer een zwak verried voor blonde mensen met blauwe ogen. Zijn nieuwe elite van de SS wenste hij geheel uit dit soort mensen op te bouwen. Dweperig heeft hij meer dan eens tegen mij gezegd, dat mensen met blauwe ogen nooit zo slecht konden zijn als donkere typen. Dat leidde hem er toe aan de blonde vrouw in het rijk der toekomst een bijzondere plaats in te ruimen. Zijn SS-mannen moesten bij voorkeur met deze vrouwen trouwen en waar blond en Germaans voor Himmler identiek was, berekende hij, dat op deze wijze, het Duitse volk in honderd twintig jaar weer zuiver Germaans zou zijn.

De naam *Moeder* was de hoogste eretitel, die een vrouw zich in het Derde Rijk kon verwerven. Het *Ehrenkreuz der deutschen Mutter* was reeds in 1938 ingesteld. Na de oorlog moest het een veel grotere betekenis krijgen. De draagster van het moederkruis in goud, een onderscheiding, die verleend werd bij het achtste kind, was in zijn ogen een heilige vrouw. Voor de rechter had haar getuigenis dubbele kracht. Na introductie had zij ten allen tijde toegang tot de *Führer*. Militairen en politie waren verplicht haar te groeten. *Führer* en Rijk namen bij het laatste kind het peetschap op zich. Bij het tiende kind nam de staat de opvoeding van alle kinderen voor zijn rekening en de leden van dit gezin hadden alleen op deze grond recht op grondbezit in het Oosten.

Bij het aanhoren van al deze typische voorbeelden van een op de spits gedreven rassencultus werd ik levendig herinnerd aan wat Himmler mij in October 1942 in Rome verteld had, toen ik Ciano en Buffarini behandelde en Himmler plotseling overgekomen was om in Italië de stand van zaken op te nemen. Himmler had zich toen tegenover mij opgewonden geuit over Duitse katholieke priesters, die in Rome te zien waren in lange rode gewaden en waarvan hij beweerde, dat zij agiteerden tegen hun vaderland, terwijl millioenen Duitsers heldhaftig aan het front streden. Bij deze gelegenheid zei Himmler, dat de laatste strijd van Duitsland gericht zou zijn tegen Italië. Want behalve Mussolini waren alle Italianen verraders. Hij sloeg toen aan het fantaseren, zag zijn SS-ers Romè innemen, de Paus gevangen zetten en de priesters de kleren van het lijf rukken. „Hen helpt dan geen God en geen Maagd Maria," riep Himmler uit, „de *Führer* en ik zullen er bij zijn, wanneer mijn mannen de Paus in vol ornaat zullen ophangen. Als hem dan de tiara van het hoofd rolt, stort daarmee tegelijk voor altijd de macht van de Katholieke Kerk ineen."

Himmler praatte zichzelf namelijk voortdurend voor, dat al het ongeluk van de laatste negentien eeuwen veroorzaakt werd door de

Joden en de Katholieke Kerk, die zich thans gevonden hadden in het verzet tegen het Duitse volk. Op het ogenblik was het nog nodig zijn ware gevoelens tegenover de Katholieke Kerk te verbergen, zodra echter de uiteindelijke zege was behaald, zou ook het Italiaanse probleem pijnloos opgelost en met de Katholieke Kerk afgerekend worden.

Mijn patiënt had zich bij dit gesprek weer eens zo opgewonden, dat het mij beter leek hem wat af te leiden. Daarom vertelde ik hem van de Vestaalse maagden, deze zes voorname vrouwen van volmaakte gestalte, die het eeuwige vuur in de tempel brandende moesten houden. Himmler reageerde hierop onmiddellijk en ging op het thema door. Het Duitse volk moest, zo meende hij, terugkeren tot het oude heidense, het zuivere Germaanse geloof, eerder kreeg het zijn geestelijk evenwicht niet terug. Geen volk, tenzij het decadent en ontaard was, kon zonder religie leven. Adolf Hitler was uitverkoren het de ware religie te geven. Het moest weer tot de goden van zijn voorvaderen leren bidden, zoals het in de voor-Christelijke tijd geweest was. Dan zou ook opnieuw één Duitse Kerk ontstaan, met Adolf Hitler als opperste heer. Zelfs na zijn dood, een overgang tot de onsterfelijkheid, zou hij, en wellicht nog intensiever dan vroeger, doorwerken. Want zijn uitspraken en ideeën waren waarachtig, groter, edeler en zuiverder dan die van de Jood, Jezus Christus!

Aan dit gesprek, waarachter het doel zichtbaar werd, niet slechts de kerken, maar ook het Christendom zelf te vernietigen, moest ik terugdenken, toen Himmler mij zijn ideeën over een eugenetiek voor het Duitse volk uiteenzette. Voor hem en de zijnen betekenden ze een religie, een volledig op het *Diesseits* gericht religieus leven. Zijn SS bouwde hij welbewust op deze tenslotte niet meer dan dierlijke teeltkeuze op. Hieruit moest de nieuwe elite van het Duitse volk, de nieuwe, door Himmler geschapen adel, ontstaan.

VI. GERMANIË OVER EUROPA

Eens, volgens mijn notities op 20 Juli 1942, ging Himmler dieper in op de grondgedachte van zijn levenstaak, zoals hij het noemde. Het hoogste dat een man in het Derde Rijk bereiken kon, was volgens Himmler opgenomen te worden in de nieuwe Orde, de SS. Bij het huwelijk van een SS-er werd de vrouw automatisch in de Orde ingelijfd. Al deze huwelijken waren echter afhankelijk van een onderzoek naar de raszuiverheid van de vrouw. Huwelijkssluiting zonder nadrukkelijke toestemming had uitsluiting van de man uit de SS, het verlies van zijn post, dus een volledige vogelvrijverklaring ten gevolge. Na de oorlog moesten alle formaties buiten de SS verdwijnen, alle functies in het Staatsbestuur uitsluitend door SS-leden worden vervuld. Hierin lag de garantie voor de verwerkelijking van de idee van Hitler, zo meende men.

Mocht Himmler in theorie nog zo van de voortreffelijkheid van zijn SS overtuigd zijn, hij wist heel goed, dat de practijk er vaak heel anders uitzag. Dikwijls heb ik daarop toespelingen gemaakt, maar zijn reactie was dan altijd, dat Rome ook niet in één dag gebouwd was. Na de oorlog zou hij wel een grote zuiveringsactie uitvoeren. Nu, midden in de oorlog, moest men vaak een oogje dichtdoen. Bovendien hadden al deze grote ideeën eeuwen nodig om tot volledige rijpheid te komen. Nu reeds echter eiste hij van zijn mensen een ijzeren discipline en strafte hij iedere SS-er, die zich aan iets schuldig gemaakt had, dubbel zo streng, als iemand die niet tot de SS behoorde.

De mentaliteit van zijn SS-leiders heb ik op verschillende wijzen leren kennen en meestal van een hoogst onaangename kant. Zo verscheen op een dag een *SS-Führer* op mijn landgoed, bekeek het eens en wou weten of ik het van Himmler ten geschenke had gekregen. Toen ik hem antwoordde, dat ik het met hard werken had verdiend, gaf hij te kennen, dat hij zich dat niet wijs liet maken, want zoveel geld kreeg men op eerlijke wijze nooit bij elkaar. Overigens was dit precies zo'n landgoed als hij zocht. Helaas kon hij tegen mij niet veel ondernemen, want het was bekend dat de *Reichsführer* mij beschermde. Een jaar later ontmoette ik de man weer. Hij had toen een kasteel in Polen, klaarblijkelijk ook eerlijk gekregen; inventaris, meubelen en zelfs de garderobe van de vroegere bezitter — waarvan hij stralend vertelde dat de kleren hem precies pasten — inbegrepen.

De eerlijkheid gebiedt in dit verband ook nog een andere *SS-Führer* aan het woord te laten komen. Ik had tijdens de oorlog eens de chef van de SS-divisie *Das Reich, SS-Gruppenführer* Georg Keppler behandeld. Tijdens een van deze behandelingen op 8 Januari 1943,

luchtte hij op verrassend openhartige wijze zijn gemoed over verschillende wantoestanden. Eerst sprak hij op zeer critische wijze over de partij. Vervolgens kwam hij op verschillende gebeurtenissen aan het Oostelijk front. Hij was met hart en ziel soldaat, maar wat daarginds in Rusland gebeurde ging boven zijn begrip. Hij bedoelde de speciale militaire commando's voor massamoorden. Op mijn verzoek vertelde hij mij toen het volgende: Jonge gezonde mannen worden ingedeeld bij de *Waffen-SS*. In groot geloof aan Duitsland worden zij soldaat, want reeds op school is hen bijgebracht, dat Adolf Hitler en de grootheid van Duitsland identiek zijn. Zij zijn dus voorbereid alles voor het vaderland te geven. Dan begaan ze de een of andere keer een klein vergrijp tegen de krijgsregels, al was het slechts, dat zij te laat komen of tijdens het op wacht staan in slaap vallen. Automatisch komen ze op het strafregister en vallen in handen van de Krijgsraden. Dit zijn meest geborneerde lieden met speciale instructies. De schuldige SS-ers worden verhoord en met zware straffen bedreigd. Dan echter komt het bestiale; er is een mogelijkheid de straf te ontlopen, indien men zich beschikbaar stelt voor speciale commando's. Als men dat doet, behoeft men bovendien niet bang te zijn, voor moeilijkheden bij de terugkeer in de burgermaatschappij op grond van het militaire strafregister. Het gevolg is, dat de meeste soldaten deze kans aangrijpen. Op hetzelfde ogenblik zijn ze lid geworden van de moordcommando's waarover geen woord meer gezegd behoeft te worden.

Als de jonge soldaten de dienst in deze commando's weigeren, dan wordt hen dat uiterst kwalijk genomen en krijgen ze de zwaarste straffen. Het resultaat is tenslotte, dat ~~zij~~ in vertwijfeling alles doen wat hun officieren van hen verlangen. „Deze jonge, fatsoenlijke mensen, die vol idealisme soldaat geworden zijn, worden op deze manier tot misdadigers," besloot Keppler. Hij hoopte, dat er spoedig een einde zou komen aan de ellende.

Himmler had met zijn SS grootse plannen. Wij spraken reeds van zijn ideeën over volksverhuizing. Het verbluffendste daarbij was de vanzelfsprekendheid, waarmee hij over mensen placht te beschikken, Dat hier mensen in het geding waren drong in het geheel niet tot de plannenmakers door, maar als het al eens de schijn had, dat een morele overweging doorbrak, dan gleden ze daar meteen weer overheen met een appèl op het enig geldige principe: „De *Führer* wil het." Meestal was dit voldoende, soms werd er ter verfraaiing aan toegevoegd: „voor het heil van het Duitse volk." Bij de verplaatsing van mijn vrienden uit de Baltische landen naar het Derde Rijk had ik dit geaccepteerd als een laatste mogelijkheid tot redding van het

voge hij onder de druk der omstandigheden. Op 20 Februari 1942 vertelde Himmler mij echter dat Hitler hem bevel had gegeven een deel van de bevolking van de provincie Brandenburg weg te voeren. De argumentatie van deze maatregel getuigde van een ongehoord cynisme. Berlijn moest na de eerste tien jaren van vrede een bevolking hebben van acht millioen zielen en dit rechtvaardigde de wens naar een open gebied voor de ontspanning van de werkende mens in de nabijheid van de stad. Tot zover alles goed en wel. Nu had de *Führer* evenwel bevolen, dat alle grond in een omtrek van 125 kilometer rondom Berlijn, die grotendeels voor landbouw niet bijzonder geschikt was, door de staat moest worden onteigend en ontbost. Opdat geen heimwee naar de vroegere landstreek zou ontstaan, moest de bevolking dorp voor dorp worden weggehaald en met behoud van de dorpsgemeenschap naar het Oosten op goede landbouwgronden worden overgebracht. Met het Oosten waren de bezette gebieden aldaar bedoeld. Gebouw en inventaris van de te verdwijnen dorpen zouden de staat toevallen, terwijl de dorpsbewoners in het Oosten in door de staat kant en klaar gebouwde barakken zouden worden ondergebracht. De vrijgekomen streken moesten na het opblazen van gebouwen en na vernietiging van elk spoor van de vroegere bewoners dadelijk opnieuw worden beplant. Wat daar tussendoor toevalligerwijs op bijzonder goede bodem stond, kon blijven staan, in zoverre hun bezitters hun slechte gronden vrijwillig braaklegden. In het algemeen moest echter in deze zone van 125 kilometer, waarin de villakolonies van de Berlijners zouden verrijzen, de dorpen minstens 10 kilometer van elkaar verwijderd liggen.

Himmler vertelde me trouwens in dit verband, dat de slechte gronden in Duitsland na de oorlog helemaal niet meer voor agrarische doeleinden behoefden te worden gebruikt. Duitsland zou in het Oosten zoveel goede landbouwgrond verkrijgen, dat het zich deze luxe best kon veroorloven.

In het jaar 1942, rijk aan gebeurtenissen, kwam het keerpunt in de oorlog. In dat jaar was ik in de gelegenheid het optreden van Duitsland tegenover Finland van nabij te aanschouwen en tevens iets te doen voor de Finse Joden.

Laat ik vooraf iets mogen vertellen van mijn eerste ontmoeting met de *Gestapo*, waar het de Joden betrof. Bij het begin van de oorlog had ik in Berlijn onder mijn patiënten vele Joden, hoewel toen reeds vele uitzonderingsbepalingen ten aanzien van de Joden bestonden. Zo gebeurde het, dat ik op de 3de Mei 1941, ('s morgens om 7 uur!) bezoek kreeg van twee Gestapolieden, die mij na enig heen- en weergepraat de vraag stelden, of ik Joden behandelde.

Ik antwoordde bevestigend, waarop ik een aantal verwijten te horen kreeg, die culmineerden in de verzekering, dat ik mij „door dit verraderlijk gedrag buiten de volksgemeenschap stelde." Eerst nadat ik mijn Finse pas toonde bonden de beide beambten in en verklaarden, dat er een misverstand in het spel moest zijn, want men had hen gezegd, dat ik een Duitse arts was. Ik liet hen zien, dat ik als arts voor natuurgeneeskunde in Duitsland was afgestudeerd. Daarop werd mij aangeraden me in het vervolg niet meer met Joden te bemoeien, anders zou ik worden uitgewezen. De heren keken vreemd op, toen ik zei, dat mij dat heel aangenaam zou zijn, want dat ik tegen mijn zin door hun collega's in Duitsland werd gehouden. Dezelfde dag was ik bij Himmler voor zijn behandeling en ik beklaagde mij bij hem over dit Gestapogedoe. Himmler bleek van de hele geschiedenis niets af te weten. Hij gaf echter telefonisch opdracht, het onderzoek tegen mij onmiddellijk te staken met de motivering, dat men in Berlijn op het ogenblik geen overbodige verwikkelingen met Finse onderdanen kon velen.

Dit voorval was voor Himmler aanleiding mij uitvoerig over het Jodenvraagstuk te onderhouden. Ik mocht volgens hem de Joden niet behandelen als de *ariërs*. Sedert eeuwen waren de Joden gezworen vijanden van het Duitse volk; hun opzet was Duitsland te vernietigen. Daarom moest ik als „Germaan" voldoende begrip tonen om de Joden uit de weg te gaan! Hierop aansluitend kwam Himmler over Finland te spreken en hij sprak de hoop uit, dat het Duitse en het Finse volk spoedig bondgenoten zouden zijn. Want de Finnen waren een dapper en fatsoenlijk volk, dat in de *Winteroorlog* zeer heldhaftig had gestreden. Voorwaarde voor een blijvende goede verstandhouding met Finland was echter, dat Finland zijn Jodenvraagstuk volgens de Neurenberger wetten zou „oplossen". Want aan het einde van de oorlog moest Europa zonder Joden zijn! Wie zich verzette tegen dit duidelijke bevel van de *Führer* of zelfs medelijden met de Joden toonde was een verrader van het Germaanse volk. Hij zei met opzet Germaans, want Hitler, de *Führer* aller Germanen, dacht immers niet eng-Duits, maar groot-Germaans. Wilde Finland na de oorlog in de grote Germaanse volksgemeenschap worden opgenomen, dan moest het de Duitse rassenwetten invoeren en zich gereed houden de Finse Joden onvoorwaardelijk aan Duitsland uit te leveren, zodra Berlijn deze eis stelde.

Op de vraag of dit alles ook volgens zijn persoonlijk inzicht was, antwoordde Himmler veelbetekenend dat bij iemand in zijn positie het persoonlijk inzicht nooit meesprak, dat het er slechts op aankwam de bevelen van de *Führer* uit te voeren.

Een jaar later, op 10 Augustus 1942, zei Himmler tegen mij in

zijn hoofdkwartier in Shitomir, dat op de grote vredesconferentie, waarvan toen al sprake was, alle volken dienden te verschijnen; Hitler zou daar de neutraal gebleven landen de nieuwe orde in Europa persoonlijk aanzeggen. Deze conferentie zou in het teken van twee groepen van volken staan: de uit het oogpunt van de rassenleer volwaardige, die met het Duitse rijk zouden worden samengevoegd en de uit dit oogpunt minderwaardige, die hetzij in protectoraten een ondergeschikte status zouden voeren, hetzij uit Europa zouden worden weggevoerd. Tot die laatste behoorden de Joden.

Maar dit was slechts het begin. Wat was Europa voor Hitler anders dan een klein middel tot verwerkelijking van zijn ideeën? De eerste paragraaf van het vredesverdrag dat Duitsland aan het overwonnen Amerika zou dicteren, moest de uitlevering van alle Amerikaanse Joden aan Duitsland bevatten! De Arabieren in Palestina zou een bepaalde termijn worden gesteld, waarbinnen ze moesten zorgen, dat alle Joden werden uitgeroeid. Als contraprestatie zouden de Arabieren de steun van het Groot-Duitse Rijk verkrijgen, want zolang er nog slechts een enkele Jood in leven was, zouden de volken altijd weer tot onrust en oorlog worden opgehitst; „de enige die sterk genoeg is, om dit grote probleem op te lossen, is de *Führer*, Adolf Hitler," daarmee besloot Himmler zijn uiteenzettingen.

Het had natuurlijk geen zin bij dergelijke gelegenheden ernstig op Himmlers woorden in te gaan. Trouwens, nog voor ik een opmerking kon maken verklaarde Himmler mij kort en bondig, dat Joden geen mensen, maar uitschot waren. Ook was het beter, nu zestien millioen mensen ineens te vernietigen, en daarmee voor duizend jaren vrede, welvaart en geluk te verzekeren, dan nog eeuwenlang met dit tot dusver onopgeloste probleem rond te tobben. Overigens kon ik, Kersten, natuurlijk veel niet begrijpen, omdat mij de nationaalsocialistische „scholing" nog ontbrak. Na de oorlog zou het Derde Rijk zich echter intensief met de scholing van buitenlanders bezighouden en dan kwam ik ook nog aan de beurt.

Na dergelijke gesprekken vroeg ik me af, wat ik, op hoe bescheiden schaal ook, zou kunnen doen voor deze ongelukkigen, die met totale vernietiging werden bedreigd. Ik wist me een eenling in deze strijd, nergens was een sterkere macht, waarop ik me beroepen kon. Ik probeerde voor patiënten en kennissen onder Duitse en Nederlandse Joden, die zich tot me hadden gewend, iets te bereiken. Het resultaat was gering.

In het begin leek alles hopeloos. Als ik voor Joden moeite deed ontmoette ik slechts hoon en werd zelf aangevallen. Men beweerde bijvoorbeeld meer dan eens, dat ik voor dit doel door Joden werd omgekocht. Een ander maal werd het vermoeden uitgesproken, dat

ik zelf Joods bloed had. Mijn gedrag was uiterst verdacht, want iemand die zich van zijn ras bewust was, kon onmogelijk voor het schuim der mensheid opkomen. Heel langzaam gelukte het mij soms een van hen vrij te krijgen, of tenminste in een of andere vorm hulp te verschaffen, maar in het algemeen bleef het resultaat van mijn pogen toch erg pover. Waar het Joden betrof, stuitte men overal op een botte weigering. Eerst in het laatste stadium van de oorlog gelukte het mij iets van grotere betekenis te bereiken.

Een voorbeeld van de pogingen der Nazi's tot onbeperkte uitbuiting zou ik hier nog willen vermelden, juist omdat het ditmaal gelukte de volledige uitvoering van het plan tegen te houden. Reeds in 1941 had ik in Himmlers hoofdkwartier gehoord van grote zwarte inkopen voor het Derde Rijk, die in het kader van Goerings vierjarenplan werden beraamd. Men wilde op deze manier proberen alle nog in Frankrijk, België en Nederland achtergehouden grondstoffen voor de oorlogsindustrie in handen te krijgen. In het begin van Augustus 1942 vernam ik, dat door middel van particuliere firma's en officieuze instanties reeds met inkopen was begonnen, terwijl de zogenaamde contrôlebureaux, die ook voor de overbrenging van de goederen naar Duitsland moesten zorgen de voornaamste inkopen zouden doen. De Duitse afnemers bestonden volgens mijn informatie uit Rijk, *Wehrmacht* en burgerbevolking. Als deze zwarte inkopen zouden zijn uitgevoerd in de omvang, waarin ze beraamd waren, zou de economische catastrofe voor de westelijke landen niet te overzien zijn geweest.

Verschillende malen ben ik over deze kwestie met Himmler begonnen. Lange tijd wilde hij hierover niets horen. Steeds weer verklaarde hij, dat deze aangelegenheid Hitler en Goering betrof en hij daarin incompetent was. Ik had echter de indruk, dat hij persoonlijk niet afwijzend tegenover de zaak stond, eenvoudig omdat er voor het Derde Rijk wat te halen viel. Had ik in mijn vrije tijd niet eens in Himmlers hoofdkwartier een boek gevonden met de prikkelende titel: *Het vuistrecht in de Middeleeuwen*? Het leek mij ter verklaring van de achtergrond van deze zwarte handel bijzonder instructief.

Pas in Februari 1943 zag Himmler, dat de zwarte inkopen in de genoemde landen niet meer loonden, omdat zij daar een chaos schiepen, waarvan het nadeel veel groter was dan het voordeel van de geroofde buit. Op 6 Februari beloofde hij mij op dit punt voorstellen bij Hitler te doen en op 8 Februari gaf hij in naam van de *Führer* bevel aan zijn SS-formaties alle zwarte inkopen in de genoemde landen te staken.

VII. HET LOT VAN NEDERLAND IN DE WAAGSCHAAL

Het plan tot overbrenging van de gehele Nederlandse bevolking naar Polen, waarover ik in dit hoofdstuk iets wil vertellen, behoort tot de meest cynische denkbeelden die ooit in de hoofden der Nazileiders zijn opgekomen. Ik hoorde voor het eerst van het plan door enkele indiscreties uit de allernaaste omgeving van de *Reichsführer* in Maart 1941. Uit een geheim staatsstuk van 43 getypte pagina's, dat ik bij Dr Brandt te lezen kreeg, bleek de bedoeling van Hitler, deze massale verhuizing van de Nederlanders naar het Poolse gebied tussen Weichsel en Boeg op 20 April 1941, dus op zijn verjaardag, in het openbaar bekend te maken.

Trillend van emotie en met kloppend hart las ik wat daar in kille letters zwart op wit stond. Ik zal hier de essentiële punten van het plan weergeven. Voor de totale verplaatsing was een tijdsspanne van dertien maanden en vier dagen berekend. Ze zou in twee etappes plaatsvinden. Eerst zouden de bewoners van het Katholieke zuiden van Nederland en de Vlaamse Belgen naar de nieuw veroverde gebieden in het oosten worden gedeporteerd, daarop aansluitend de bewoners van de noordelijke en oostelijke provincies en vervolgens de bewoners van de vier grootste steden. Men had berekend, dat op deze wijze 8.200.000 mensen moesten worden getransporteerd. De vervoerbare goederen van de Nederlanders moesten per trein en over zee naar Oost-Pruisen worden vervoerd. Zieken en ouden van dagen was men van plan per trein en met autobussen te vervoeren, terwijl de jongere mannen en vrouwen in etappes de weg van hun vaderland dwars door Duitsland naar de woeste en onbekende gebieden in het oosten te voet zouden moeten afleggen. De verzorging van deze marcherende mensen zou overeenkomstig de voorschriften van de militaire sanitaire diensten aan de SS worden opgedragen. Ook moesten de Nederlanders, die naar het oosten werden overgeplant, daar tot het binnenbrengen van de nieuwe oogst met levensmiddelen uit voorraden van de *Wehrmacht* worden verzorgd. In hun nieuwe vaderland, dat twee maal zo groot in oppervlakte zou zijn als Nederland en waarvan Lublin de hoofdstad moest worden, zouden de Nederlanders goede, voor landbouw geschikte, gronden en bouwmaterialen tot hun beschikking krijgen. Verder was geprojecteerd – en dat bewijst mede hoe lang de inval in Rusland reeds was voorbereid – dat „onmiddellijk na de verovering van Rusland" ook Lemberg en het oostelijk daarvan gelegen land aan de Nederlanders zouden worden gegeven. Aangezien Duitsland op dat ogenblik nog niet met Rusland in oorlog was, moest daarover – zo werd nadrukkelijk in het stuk gezegd – nog een volstrekt stilzwijgen worden bewaard.

Met Duitse grondigheid was dit alles tot in de kleinste details voorbereid. De staf, die met de leiding van de deportatie werd belast, zou bestaan uit op de voorgrond tredende SS-leiders, die reeds bij de volksverplaatsingen in de Baltische landen hun bekwaamheid hadden bewezen. In het algemeen trouwens zouden de ervaringen van de verplaatsingen uit de jaren '39 en '40 ook bij de volksverhuizing in 1941 worden benut. Een bijzondere rol was de Nederlandse nationaalsocialisten toegedacht. Zij waren uitverkoren om althans voorlopig in Nederland te blijven, tijdens de verplaatsing hand- en spandiensten te verlenen en een ongestoord verloop van de deportatie te verzekeren door het opsporen en aanbrengen van ieder, die zich illegaal aan deportatie zou trachten te onttrekken. Na volbrachte arbeid zouden de NSB-ers op hun beurt worden gezuiverd om vast te stellen, wie van hen zich *Grote Germanen* hadden getoond en wie met de weggevoerde landgenoten hadden gesympathiseerd of geheuld. Het rapport nam als vaststaand aan dat minstens de helft van de NSB uit meelopers bestond, die ook onder een of ander voorwendsel naar Lublin moesten worden gevoerd, waar voor hen dan een taak als ambtenaar was weggelegd. Bij de volksverhuizing zouden ook de politie, de Joden en de reeds voor 1940 langdurig in Nederland wonende Duitsers zijn inbegrepen. Met betrekking tot de Joden kwam in het document een aanvulling voor, volgens welke de *Reichsführer-SS* er persoonlijk voor verantwoordelijk werd gesteld dat deze Joden de plaats van bestemming *niet* zouden bereiken.

Die NSB-leiders, welke zich in de strijd voor de Germaanse idee van waarde hadden getoond, behoefden niet mee naar Lublin, maar konden aanspraak maken op een woonplaats in het gebied van de Warthe of de Baltische landen. In het rapport werd er bij gezegd, dat van de uiteindelijke verplaatsing van de NSB-ers niets bekend mocht worden. Men vreesde anders, dat men de medewerking van deze zou verspelen en men veronderstelde verder dat deze lieden in de mening achter te kunnen blijven een waardevol tegenwicht zouden kunnen bieden tegen een tactiek der verschroeide aarde, die men van de meerderheid der Nederlandse bevolking vreesde.

Tenslotte bevonden zich in het document nog enkele richtlijnen, betreffende de gang van zaken met het onroerende goed in Nederland na het vertrek van de rechtmatige bezitters. De bodem met alle opstallen en de onverplaatsbare voorraden zouden automatisch eigendom worden van de Duitse staat onder gezag van de Rijkscommissaris voor de vestiging van Duitsers in het buitenland, dus Himmler. Voor een deel van het bezit zouden compensaties worden gegeven. In de stukken kwam o.a. een passage voor, waarin sprake was van de bouw van zes grote electriciteitscentrales in het gebied van Lublin

op kosten van het Duitse Rijk; het kasgeld van de Nederlanders zou in Duitse munt worden omgewisseld, banktegoeden zouden worden overgeschreven op banken in het gebied van Lublin, die echter in Duitse handen zouden zijn.

Wat evenwel zou er nu van het van mensen verlaten Nederland worden? En wat was eigenlijk de drijfveer van dit demonische plan?

Op de eerste vraag gaf het rapport een duidelijk antwoord: Nederland moest de eerste SS-provincie van het Groot-Duitse Rijk worden. De SS zou het land na het wegvoeren van zijn bewoners bezetten en overnemen. De vrijgekomen Nederlandse landbouwgronden zouden in erven van 60 tot 100 hectare verdeeld aan jonge SS-boeren uit Duitsland, die op grond van ras en politiek werden geselecteerd, worden toegewezen. Utrecht was tot hoofdstad van deze provincie bestemd. Langs de gehele kust zouden reusachtige vestingwerken worden gebouwd met een diepte van 30 km. Voor de opbouw van deze provincie had men een vierjarenplan opgesteld, terwijl Himmler tot commissaris voor de deportatie was benoemd met de nadrukkelijke eis, dat hij persoonlijk verantwoordelijk zou zijn voor de deportatie en de nieuwe opbouw. Gedurende deze tijd zou Himmlers andere werk door een plaatsvervanger worden waargenomen, terwijl Rost van Tonningen als enige Nederlander Himmler zou adviseren.

Tenslotte bevatte het rapport in enkele zinnen ook nog enige gegevens over wat men van plan was met de Baltische volken te doen. Het was de bedoeling om van Estland, Letland en Litauen een gebied te maken ter beschikking van een SS-Orde. Reeds in September 1942 had Himmler, zoals ik vernam, in zijn hoofdkwartier in Shitomir geheel volgens de principes van het bewuste document zijn SS-leiders meegedeeld dat de gehele bevolking van de Baltische landen onmiddellijk na de oorlog naar het gebied van Archangel in het Noorden van Rusland zou worden verplaatst.

Dat was dus in het kort de inhoud van het afschuwelijke document. De volgende nacht sliep ik weinig – de gedachte aan het lot van het Nederlandse volk, waaronder ik twaalf gelukkige jaren had doorgebracht, hield mij wakker. Toen ik de volgende morgen naar het *Casino* van Himmler ging om te ontbijten, zag ik Heydrich en naar ik meen de SS- en politiecommandant uit het bezette Nederlandse gebied, *Gruppenführer* Rauter, bij een tafel met elkaar in druk gesprek gewikkeld. In het voorbijgaan hoorde ik Heydrich cynisch spottend tegen Rauter zeggen: „Daar zullen ze in Nederland van opkijken." Ik hoorde het antwoord van Rauter niet, maar voor mij was het nu duidelijk, dat wat ik gisteren gelezen had niet alleen een theorie was, bestemd voor geheime bureauladen, maar iets, dat misschien reeds spoedig werkelijkheid zou worden. Herinneringen

aan mijn Hollandse jaren bestormden mij. Ik dacht aan mijn Hollandse vrienden en patiënten, ik dacht aan Den Haag, waar ik gewoond had. Tot dusver had ik mijn invloed op Himmler nog niet tot het uiterste aangewend. Ik wist niet of ik in deze zaak iets bereiken kon, of dat onze verhouding op dit punt zou breken. Maar ik wist, dat ik handelen moest. En zo kwam mij, toen ik met de gebruikelijke behandeling van Himmler begonnen was, als vanzelfsprekend de vraag over de lippen, wanneer nu eigenlijk de verplaatsing van het Nederlandse volk plaats vinden moest. Zo zakelijk en gewoon als mijn vraag geklonken had, kwam ook het antwoord van Himmler: „Op 20 April, de verjaardag van de *Führer*, wordt het bekend gemaakt." Toen zag hij mij echter plotseling scherp aan en vroeg: „Hoe weet u daarvan?" Ik antwoordde heel rustig, dat ik dat uit een gesprek tussen Heydrich en Rauter in het *Casino* had opgevangen. Himmler keek me nogal overbluft aan en wond er zich een ogenblik over op, hoe lichtvaardig zijn mensen met de meest geheime documenten omgingen zonder precies te weten, wat er aan de hand was. Daarop nam hij zelf het thema weer op en verklaarde, dat het publiek toch op de een of andere manier spoedig zou bemerken, wat men van plan was. Dat zou natuurlijk in Nederland en ook in Engeland een enorm geschreeuw veroorzaken. Maar nu zouden dan ook eindelijk de Engelsen begrijpen, hoe dom en gevaarlijk het was om het nationaalsocialistische Duitsland aan te vallen. Na de deportatie van de Nederlanders zou definitief voor de Engelsen de kans verkeken zijn om op het continent bondgenoten te vinden.

Tegelijk werd het me toen ook duidelijk met welk oogmerk deze volksverhuizing bedacht was. Himmler vertelde me op enigszins bijtelrige toon, dat het niet aanging om in de toekomst een volk aan de monding van de Rijn en aan de Duitse Noordzeekust te laten, dat altijd vijandig tegen Duitsland was geweest en op het beslissende ogenblik steeds aan de kant van Engeland had gestaan. Aan deze toestand moest nu eindelijk een eind worden gemaakt. In de oorlog, die Duitsland in het besef van zijn Germaanse zending voerde, was Nederland door de Duitse troepen na een vriendschappelijke strijd bezet. Men had de Nederlanders de kans willen geven zich duidelijk uit te spreken bij wie zij eigenlijk thuis hoorden. De nationaalsocialistische leiders hadden gehoopt, dat de Nederlanders zich nu aaneengesloten naast Duitsland zouden stellen en bereid zouden zijn samen met het Derde Rijk de grote Germaanse gemeenschap op te bouwen. Maar deze „verjoodste, parasiterende handelaren", zoals Himmler zich gaarne uitdrukte, hadden met speldeprikken, weerspannigheid, gekanker en sabotage geantwoord en zetten dit gedrag rustig voort. Ja, zij voelden zich zelfs martelaren, wanneer ze bij sabotagedaden

betrapt werden. Welnu, dit volk van martelaren zou de *Führer* het zuivere nationaalsocialistische denken wel eens leren. In de omgeving van Lublin konden de Hollanders tonen wat zij waard waren.

Tegenover Himmlers beweringen probeerde ik in te brengen, dat de voorgenomen maatregelen een ongehoorde daad van geweld betekenden tegen een klein volk, dat in de wereld groot aanzien genoot. Ik probeerde Himmler er op te wijzen, dat de beschikbare huizen in het gebied van Lublin op geen stukken na voldoende waren om al deze mensen te herbergen – of was het de bedoeling, dat ze onder de open hemel moesten kamperen? Maar met deze argumenten kwam ik niet ver. Himmler verklaarde koel, dat het natuurlijk voor alle betrokkenen duidelijk was, dat alles wat zwak en verwekelijkt was, daar in Lublin te gronde zou gaan. De *Führer* nam echter aan, dat het grootste deel van de Nederlanders de operatie wel zou overleven. Hier gold precies als in de wildernis: het zwakke dier ging onder, het sterke wist zich te handhaven. Bovendien liep het naar de zomer, dan zou men tijd hebben om onderkomens voor de winter te bouwen. Het sprak vanzelf, dat men daar niet met nietsdoen van zijn dividenden zou kunnen leven en de grote meneer zou kunnen uithangen. Men zou hard moeten werken. Daarmee brak Himmler het gesprek af.

Ik zag nu in, dat ik op deze manier niet verder zou komen. Toen kwam de hemel me te hulp: de eerstvolgende dagen bleek dat Himmlers gezondheidstoestand vrij hard achteruit liep. Deze omstandigheid nu probeerde ik uit te buiten. Eerst maakte ik, als zijn dokter, Himmler er voorzichtig op opmerkzaam, dat de op het program staande deportatie van de Nederlanders in zijn overwerkte toestand een te zware belasting van zijn zenuwen zou vormen. Ik probeerde verder hem duidelijk te maken, dat een verhuizing van acht millioen mensen nooit kon worden opgevangen door het ter beschikking staande transportapparaat; wanneer millioenen mensen door Duitsland moesten marcheren zouden ze de straten versperren en een zware belemmering vormen voor de noodzakelijke troepenverplaatsingen. De Nederlanders waren immers lang niet zo gedisciplineerd als de Duitsers. Himmler repliceerde daarop: „Dat zullen ze nog wel leren." Toen probeerde ik hem in zijn persoonlijke ijdelheid te raken. Ik zei niet te kunnen begrijpen hoe een anders zo verstandig en bezonnen mens als hij, nu plotseling zo overijld te werk wilde gaan. Na de oorlog was er voor de Nederlandse deportatie nog tijd te over. Het nageslacht zou eens lachen over Himmlers overhaasting. En ik wees hem er steeds weer op, dat ik niets zou zeggen en me helemaal niet met de kwestie zou bezig houden, als zijn gezondheid niet zoveel te wensen overliet, zodat er zelfs direct gevaar voor zijn

leven bestond. Onder deze omstandigheden moest ik een nieuwe zware taak, zoals de leiding van de deportatie, beslist afraden terwille van zijn gezondheid. Dat eiste mijn geweten als arts.

Op deze manier boorde ik hetzelfde probleem iedere keer opnieuw aan. Het lot scheen het met mij of liever met het Nederlandse volk goed voor te hebben. In elk geval had mijn behandeling bij Himmler niet zoals gewoonlijk onmiddellijk het gewenste gevolg. Himmler was daardoor zeer verontrust. Drie weken had ik hem nu al behandeld – het hoofdkwartier was toen in Bruck an der Mur gevestigd – en drie weken lang had ik geprobeerd hem van het onzalige *Plan-Nederland* af te brengen. Tenslotte verklaarde ik hem, dat zijn lichaam door overwerktheid volledig was uitgeput en dat ik hem alleen dan nog van mijn behandeling een zeker succes kon garanderen, wanneer hij nu definitief zou besluiten geruime tijd rust te nemen. Himmler vroeg mij alles te doen wat binnen mijn bereik lag. Op dit ogenblik kon hij onmogelijk ziek worden, dat zou voor Hitler een vreselijke slag zijn. Daartegen hield ik hardnekkig vol, dat ik hem slechts kon helpen, wanneer hij zich ook een beetje aan mijn voorschriften hield en vooral geen nieuwe taak op zich zou nemen. Zo ging de dagelijkse strijd tussen hem en mij voort zonder dat ik ook maar kon vermoeden hoe het zou aflopen.

Toen in het voorjaar van 1941 de veldtocht in Joegoslavië – met het oog waarop Himmlers hoofdkwartier in Bruck was gelegen – ten einde liep, verhuisde Himmler met zijn staf naar Berlijn. Aangezien zijn maagkrampen volstrekt niet minder waren geworden, ging ik daar ook heen. In Berlijn herhaalde zich hetzelfde. Maar onze gesprekken eindigden ook daar altijd met de stereotiepe konstatering: de *Führer* zal de verplaatsing van de Nederlanders op zijn verjaardag bekend maken, want dit volk is onwaardig op de bodem, waar het nu leeft, voort te leven. Altijd hetzelfde stompzinnige argument. Ik was vertwijfeld. Ondertussen was in het hoofdkwartier het gerucht doorgedrongen, dat een veldtocht tegen Rusland was voorbereid en verder had ik gehoord, dat er een bevel van Hitler was tot vergroting en reorganisatie van de *Waffen-SS*. Ik spande dus bij Himmler al mijn overredingskracht in om, nu de reorganisatie van de *Waffen-SS* ook om voor mij duidelijke redenen onvermijdelijk was, hem te bewegen toch beslist af te zien van de deportatie der Nederlanders met het oog op zijn catastrofale gezondheidstoestand. Ik stond namelijk op het standpunt: tijd gewonnen, alles gewonnen.

Zo kwam voor mij de gedenkwaardige 16de April 1941. Himmlers maagkrampen waren toen zo hevig, dat ik die dag driemaal bij hem geroepen werd om hem te helpen. De laatste keer was het 's avonds laat. Himmler lag volledig uitgeput op zijn divan en kronkelde van

Dr. Rudolf Brandt
Landsberg Lech WCP

Eidesstattliche Erklärung.

Ich, Dr. Rudolf Brandt, geb. 2.6.09, zur Zeit im Gefängnis für Kriegsverbrecher Landsberg/Lech, weiß, daß ich mich strafbar mache, wenn ich in einer eidesstattlichen Erklärung falsche Angaben mache. Die nachstehenden Ausführungen, die ich auf Grund meiner früheren Tätigkeit als persönlicher Referent des ehemaligen Reichsführers SS Himmler nach bestem Wissen und Gewissen niederschreibe, erkläre ich an Eidesstatt:

Es war wohl Anfang März 1941, als Himmler einen Schriftsatz erhielt, der sich mit der Umsiedlung einer beträchtlichen Anzahl von Holländern nach Polen befaßte. Ich kann heute nicht mehr sagen, ob Hitler seine Weisung an Himmler selbst unterzeichnet hatte, oder ob sie durch Bormann übermittelt wurde. Ich hatte mit dem Vorgang nichts weiter zu tun, als ihn in die für Himmler bestimmte Post zu legen.

Ich fand diesen Plan so abwegig und sinnlos, daß ich entgegen den bestehenden Geheimhaltungsvorschriften mit Herrn Medizinalrat Felix Kersten darüber sprach, der weder zur Dienststelle Himmlers noch zur SS gehörte. Herr Medizinalrat Kersten hatte jahrelang in Holland gelebt, und ich sah in ihm einen den Niederlanden besonders verbundenen Menschen. Einzelheiten des Gespräche sind mir nicht mehr in Erinnerung. Ich weiß nur noch, daß ich Herrn Medizinalrat Kersten den Geheimvorgang zur Durchsicht übergeben habe.

Über den weiteren Verlauf der Angelegenheit hörte ich zunächst nichts, denn ich rückte bald darauf als Oberscharführer (Feldwebel) zum Artillerie - Regiment der Leibstandarte ein, das damals in Bulgarien lag. Nach Beendigung der Kriegshandlungen in Griechenland wurde ich an meinen alten Arbeitsplatz befohlen. Ich erfuhr dann bei einer Gelegenheit, die mir nicht mehr in Erinnerung ist, daß die beabsichtigte Umsiedlung nicht durchgeführt werden würde.

Nach meiner Überzeugung ist die Nichtdurchführung des ursprünglichen Planes, wesentlich, wenn nicht sogar überwiegend den Bemühungen des Herrn Medizinalrat Kersten bei Himmler zuzuschreiben. Himmlers Gesundheitszustand war gerade im Jahre 1941 ganz besonders schlecht.

Landsberg / Lech, den 7.11.47

Dr. Rudolf Brandt
(Dr. Rudolf Brandt)

I herewith certify that the above is the true signature of
Rudolf Brandt

Lloyd A. Wilson
Captain CMP
Prison Officer

Die Richtigkeit der Abschrift beglaubigen:

Elisabeth Lüben — Meta Gernhardt

Elisabeth Lüben — Meta Gernhardt

Verklaring van Dr R. Brandt, waarin hij Kerstens ingrijpen ter voorkoming van de deportatie van het Nederlandse volk bevestigt.

pijn. „Help me alstublieft, ik houd het niet langer uit," was alles wat hij kon uitbrengen. „Ja," antwoordde ik, „dat wil ik wel, maar dan moet u eindelijk eens doen, wat ik geadviseerd heb, anders vrees ik, dat ik vandaag of morgen het ook niet meer weet. Ik weet precies, hoe het met uw zenuwen staat en wat u wel en wat u niet kunt." Na een korte behandeling werden de maagkrampen minder en Himmler toog opgelucht aan het werk. Nu begon ik echter opnieuw over de oorzaak van zijn krampen en voor de zoveelste keer hield ik hem voor, dat het zo niet verder ging. De verplaatsing van het Nederlandse volk moest naar een tijdstip worden verschoven, waarop het met hem beter ging, liefst na de oorlog.

Gebeurde dit niet dan kon ik de dag voorspellen, waarop Himmler volledig zou instorten. De geschiedenis zou dan wel concluderen dat hij tot het type Duitsers behoord had, die hun werk nooit verstandig weten in te delen en altijd met het hoofd tegen de muur lopen.

De vertalingen der gereproduceerde documenten vindt men op blz. 203 e.v.

Dat hielp eindelijk. „Nee," zei Himmler, „dat zal de geschiedenis niet van mij zeggen. Maar wat vindt u dan dat ik doen moet?" Ik antwoordde, dat hij de *Führer* onmiddellijk moest laten weten, dat de aankondiging van de volksverhuizing uit de verjaardagsrede moest worden geschrapt, aangezien hij, Himmler, door de volstrekt noodzakelijke reorganisatie van de *Waffen-SS* reeds te veel in beslag genomen werd. Daar hij de volgende dag toch naar Hitler moest, zou hij de zaak daar aan de orde stellen. Maar hij mocht beslist geen last van maagkrampen hebben, anders kon hij niet naar de *Führer*. Ik beloofde hem, dat ik op dit punt mijn uiterste best zou doen.

Gedurende de volgende dagen, wachtte ik gespannen af hoe Himmler zou reageren, wanneer de pijnen over waren. Zou hij niet op zijn oude idee terugvallen? En vooral: zou hij bestand zijn tegen de suggestie van de sterkere wil van Hitler? Na de behandeling in deze dagen hield ik mijn gebruikelijke toespraken met de nadrukkelijke vermaning om toch vooral geen nieuwe taak op zich te nemen. Dat beloofde hij mij, maar liet me niettemin in zorg en onrust achter. Ik wist, dat Himmler bij Hitler geweest was, maar ik vernam de eerste dagen niets van het resultaat van het gesprek. Tot ik tenslotte de verlossende woorden uit Himmlers eigen mond vernam. Hitler was na enig heen- en weergepraat op het voorstel van Himmler ingegaan om de volksverhuizing tot na de oorlog uit te stellen. De *Führer* had hem dit ook schriftelijk bevestigd. Himmler zei mij er over woordelijk: „Nu, ik heb uw wens vervuld en bij de *Führer* voor uw Nederlanders uitstel van executie gekregen. Het is wel goed zo, nu kan ik tenminste mijn gezondheid voor belangrijker taken ontzien. Bovendien hebben wij op het ogenblik niet voldoende transportmiddelen, maar onmiddellijk na de oorlog zal ik er toch mee moeten beginnen."

Wonderlijk was het mij te moede na het vernemen van deze wending en ik was innig dankbaar mijn deel te hebben kunnen bijdragen tot het afwenden van deze catastrofe. In deze dagen werd ik meer dan eens herinnerd aan een spreuk, die staat op het gemeentehuis in Reval en die ik als jongen had gelezen: *Recht bleibt und lässt sich nicht unterdrücken; ihm weichen alle bösen Tücken.*

Persoonlijk had ik door deze wekenlange heimelijke strijd met Himmler nog iets geleerd, namelijk dat deze tenslotte toch voor bepaalde argumenten toegankelijk was. Ik was gelukkig mijn medisch kunnen dienstbaar te mogen maken aan het behoud van gehele groepen van mensen. Ik wist toen nog niet, hoezeer ik dit vermogen later nog zou kunnen gebruiken.

VIII. RAUTER VERTROUWT HET NIET

In het begin van Februari 1941 ontstond een merkwaardig gesprek over Nederland, waarin Himmler Philips II van Spanje als voorbeeld stelde voor zijn houding jegens de Nederlanders. Ook de aanloop tot het gesprek was nogal zonderling. Ik zei tegen Himmler, dat hij wat minder 's nachts moest werken, en dat hij om zijn gezondheid moest denken, dit naar aanleiding van het feit, dat Himmler eerst om half vijf in de morgen van een onderhoud met Hitler in de Rijkskanselarij was teruggekeerd. Himmler antwoordde, dat dit onmogelijk was, omdat de *Führer* alleen 's nachts kon werken, dan had hij de beste en helderste gedachten. „Bovendien," zei Himmler, „is het voor mij iedere keer een gebeurtenis de grootste man van deze tijd te horen spreken en zijn buitengewoon duidelijke en logische bevelen aan te horen. Vannacht hebben we veel over Nederland gesproken. Het begint daar onrustig te worden. Gewetenloze elementen hitsen het volk op. Ik zei u immers enkele dagen geleden reeds, Kersten, hoe ernstig de *Führer* teleurgesteld is over de ondankbaarheid van de Nederlanders. Vandaag zei hij, dat hij nu Philips II van Spanje begon te begrijpen. Die heeft het met de Inquisitie precies bij het rechte eind gehad. Even opstandig als de Nederlanders toen tegen de Spanjaarden waren, worden ze nu tegen ons. Het verschil is alleen, dat de Spanjaarden niet zo lankmoedig waren als wij zijn. Toen Koning Philips merkte," ging Himmler door, „dat de Hollanders zich niet goedschiks lieten regeren, maar weigerden belasting te betalen, uit verzet tegen Spanje Protestant werden en zich overal teweer stelden, stuurde Philips zijn beste veldheer, de Hertog van Alva naar Nederland en liet de ontevredenen, die men toenmaals „ketters" noemde, bij duizenden gevangen nemen en levend verbranden. Ik kan mij voorstellen," zei Himmler, „dat een man als deze Alva, die wist wat trouw en gehoorzaamheid aan zijn Koning betekenden, er plezier in vond deze eeuwig ontevredenen te roken en te branden. Ja, dat was een groot en verstandig man, deze Philips, die begreep hoe men een wereldrijk moet regeren. Die behandelde zijn onderdanen precies zo als zij het verdienden. Honderdduizenden heeft hij in zijn rijk laten ombrengen. Toch vereerden de volken hem als een groot en rechtvaardig Koning. Of zijn onderdanen Katholiek of Protestant waren, liet hem onverschillig, maar hij verdroeg geen aantasting van zijn machtspositie en waar de Protestanten zich tegen hem verzetten, moesten zij worden uitgeroeid. Daarbij vond hij een gepaste bondgenoot in de Katholieke Kerk met haar sluwe en geraffineerde priesters. Die ging het ook alleen om hun machtspositie en om het geld dat ze de eenvoudige zielen uit de zak troggelden. Philips gaf zich

uit voor *Redder der Christenheid*, en de grote drijfjacht op de Protestanten begon. Daar het in de Nederlanden meestal welgestelde lieden waren, was dit geen onvoordelig zaakje. Ik moet werkelijk zeggen," zei Himmler, zijn historisch lesje samenvattend, „die Koning Philips was een wijze vorst, en zulke taal verstaan de Nederlanders ook. Als men met hen in vrede wil leven moet men Philips' opvoedingsmethoden toepassen!"

Met afgrijzen hoorde ik deze tirade aan. Ik zei slechts niet te geloven, dat zijn betoog opging. „Het bloedige bewind van Philips was juist aanleiding tot de vrijheidsstrijd van de Nederlanders, die eindigde met de verdrijving der Spanjaarden." Himmler antwoordde, dat hij de geschiedenis nog eens nauwkeurig zou nalezen. Van de *Führer* had hij een boek over Philips II ten geschenke gekregen; beiden bewonderden hem zeer.

Ondanks mijn veelvuldige contacten met de vertegenwoordigers van de nationaalsocialistische wereld, hield ik toch ook mijn relaties met mijn vroegere kennissen, die mij zoveel nader stonden, in stand. Zo ging ik door met de behandeling van een mijner oudste patiënten, de eigenaar van het Wintershallconcern, August Rosterg. Na het uitbreken van de oorlog had deze *selfmade man*, wiens vader nog mijnwerker was geweest, slechts één wens: uit Duitsland weg te komen. Het lukte mij bij Himmler voor hem een visum naar Zwitserland en later naar Zweden, waar hij in de winter na de Duitse ineenstorting is gestorven, los te krijgen.

Het nauwste contact had ik echter met de reeds genoemde Dr Diehn, die voor mij een vader en een vriend was. Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog beschouwde hij als een vreselijk onheil. Nog in de winter van 1940 heeft hij met alle middelen getracht Hitler en zijn omgeving over te halen tot het beëindigen van de oorlog, wat hem bijna in de gevangenis heeft gebracht. Op de dag van de inval van de Duitse troepen in Rusland zei hij mij: „Vandaag is de doodsstrijd van Duitsland begonnen. De oorlog is voor Duitsland verloren. In de onvoorstelbare vlakten van Rusland is geen oorlog te winnen. Een dergelijke oorlog ontketenen kan alleen een waanzinnige als Hitler, die van Duitsland al evenmin iets begrijpt als van andere volken. Hij wil als de grootste Duitser de geschiedenis ingaan, maar hij zal als de doodgraver van dit rijk staan opgetekend en de komende geslachten zullen hem vervloeken." Toen ik in December 1941 na een behandeling in Himmlers hoofdkwartier bij Diehn kwam, vroeg hij mij hoe de stemming was. Ik moest hem antwoorden, dat men daar het vette der aarde reeds onder de hoge nazis aan het verdelen was in het zekere vooruitzicht op de overwin-

ning. Diehn was vermoeid en zei daarop, dat alle plezier uit zijn leven verdwenen was; alles wat hij had opgebouwd, werd door deze oorlog vernietigd. Als ik de kans kreeg, moest ik maar liever uit Duitsland weg gaan, want hier voerden domheid en grootheidswaan de boventoon. Het Duitsland, waarvan hij gehouden had, zou ondergaan en de eerste twee eeuwen niet meer herrijzen. Zolang ik in Duitsland was, moest ik mijn invloed op Himmler gebruiken om zo veel mogelijk goed werk te doen.

Daarbij was het natuurlijk belangrijk, dat ik van de gebeurtenissen in Holland voortdurend op de hoogte bleef. Mijn verbindingen met Holland waren weliswaar niet ideaal, maar toch zeer nuttig. Gedurende de eerste tijd van de bezetting kreeg ik per brief en door bezoekers voldoende berichten om mij een beeld van de werkelijke toestand te kunnen vormen. Spoedig werd de censuur echter strenger, en de toestand gecompliceerder. Naar Nederland reizen mocht ik niet en ik dreigde van mijn relaties daar te worden afgesneden. Na lang aanhouden kreeg ik in de herfst van 1940 van Himmler verlof om voor een week naar Holland te gaan om daar mijn huis van de hand te doen en mijn winterkleren op te halen. Mijn winterkleren nam ik inderdaad mee, maar mijn huis liet ik zoals het was en dat veroorzaakte later een tweede reis naar Holland, zij het ook na een conflict met Himmler, die daarover door een van zijn spionnen was ingelicht.

In Nederland had ik gelegenheid een informatiebron te organiseren, waarvan ik regelmatig gebruik heb kunnen maken. Een mij vertrouwde relatie, J. N., beval ik bij Himmler aan, die hem in September 1941 een betrekking bij het Berlijnse bureau voor Nederlandse economische zaken verschafte. Toen bleek, dat hij op deze post slechts zeer weinig te weten kon komen, gelukte het mij de overplaatsing van deze man naar Nederland te bewerkstelligen, waar hij zich op de *Dienststelle für Auftragsverlagerung* onder de ogen en de bescherming van de bezettingsautoriteiten over de plannen tot economische plundering kon oriënteren, terwijl hij er ook voor mij nuttige gegevens betreffende intriges in het Duitse bezettingsapparaat opstak. Door gebruik te maken van Himmlers Veldpostnummer was hij in staat mij regelmatig over zijn bevindingen en de Nazi-maatregelen in Nederland te rapporteren. N. adresseerde namelijk al zijn voor mij bestemde brieven aan *Dr Kersten, Feldkommandostelle, Feldpost 353600.* Dit was het persoonlijk nummer van Himmler, het enige, dat door de censuur niet mocht worden gecontroleerd. Dr Brandt, die Himmlers post sorteerde, gaf mij de brieven altijd door of zond ze bij mijn afwezigheid met een stempel van het hoofdkwartier door naar Hartzwalde. Dit is tot Augustus '44 goed gegaan en slechts onderbroken gedurende een korte periode in '43, toen N. op grond van

het lange uitblijven van antwoord vreesde, dat er iets mis was en toen de brieven zelf over de grens bracht. Langs deze weg wist ik vrij nauwkeurig, welke gevaren in Nederland dreigden en wie er in gevangenschap waren geraakt. Vaak kon ik dan snel ingrijpen en menig onheil verhoeden, want dikwijls wist ik via dit kanaal verschillende dingen, alvorens ze door de officiële instanties aan Himmler werden voorgelegd.

Met deze activiteit haalde ik me op den duur de woede van de Duitse politiechef in Nederland, *Gruppenführer* Rauter op de hals. Uit het feit, dat deze soms order kreeg iemand vrij te laten nog vóór zijn melding bij Himmler was, had hij tot een „tussenpersoon" geconcludeerd en was hij mijn activiteit op het spoor gekomen. Toen hij, het moet in de loop van 1942 zijn geweest, in het hoofdkwartier kwam (wat zelden gebeurde, omdat Himmler de zaken met hem per telefoon placht af te doen), wilde hij weten, waar ik mijn inlichtingen zo snel vandaan kreeg. Ik antwoordde vriendelijk, dat dit op rekening van mijn telepathische vermogens moest worden geschreven. Waarop Rauter wantrouwend te kennen gaf, dat hij ook nog wel achter die helderziendheid van mij zou komen. Voorlopig wilde hij alleen maar weten aan welke kant ik stond. Mijn antwoord was, dat ik mij altijd aan de kant van het fatsoen en het recht schaarde. Wat Rauter op zijn beurt het gezegde ontlokte, dat ik dus toch aan de kant van de nationaalsocialisten stond! Of we niet samen konden werken, vroeg hij. Ik vond, dat dat niet aan mij, maar aan hem lag; in elk geval was het voor mij niet prettig, dat hij oude vrienden en bekenden van mij liet gevangen nemen, alleen, omdat zij goede Nederlanders waren. Met deze frontverkenning liep het gesprek dood.

Mijn „inlichtingendienst" werkte tot Augustus 1944 feilloos. Toen kregen Duitse instanties wantrouwen tegen mijn vertrouwensman en deze kon zich slechts door een overhaaste vlucht, enkele uren voor zijn gevangenneming, redden. In Mei '44 had ik N. na aandringen bij Himmler een autorijvergunning bezorgd en deze kwam nu goed van pas. N. schreef eigenmachtig een *Dienstreisebefehl* naar Berlijn uit en kwam ongehinderd met zijn auto naar Hartzwalde, waar ik hem en zijn vrouw enkele maanden verborgen hield, tot het mij gelukte hen op 3 April 1945 met een opgekocht *Ausreise*-visum naar Zweden te laten uitwijken.

Via een Hollandse relatie had ik vernomen van een plan om de Nederlandse kunstschatten naar Duitsland over te brengen. Himmler had, zoals mij bij informatie bleek, op 4 Maart 1943 in zijn hoofdkwartier te Berchtesgaden een desbetreffende bespreking met zijn mensen gehad. Daar was besloten de schilderijen uit het Rijksmuseum

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

21.Desember 1944

An den Reichsführer SS
Heinrich Himmler
Feldkommandostelle

Sehr geehrter Herr Reichsführer!

Heute morgen schrieb ich Ihnen einen ausführlichen Brief. Nun ist mir noch folgendes eingefallen.Auf der Herfahrt von Triberg nach Hartswalde,erzählte mir Obergruppenführer Berger,daß in den nächsten Tagen,der Obergruppenführer Pohl zu Ihnen zum Vortrag kommen wird.Bei dieser Besprechung wird er Ihnen vorschlagen,ihn, Pohl,zu beauftragen,die wertvollsten holländischen Kunstschätze,die in St.Pietersberg und an anderen sicheren Stellen in Holland untergebracht sind,nach der Ostmark zu bringen und dort sicherzustellen.

Am 4.März 1943 haben wir beide uns eingehend über die holländischen Kunstschätze unterhalten,und Sie schlossen sich meinem Standpunkt an,daß es ein Zeichen von großer Schwäche wäre,wenn diese Kunstwerke,die dem holländischen Volk gehören,aus Holland jetzt fortgebracht würden.Heute ist die Situation dieselbe.Auch versprachen Sie mir damals,jeden,der sich an den Kunstschätzen vergreifen oder eigenmächtig darüber verfügen will,strengstens zu bestrafen.Ich bitte Sie im Namen der holländischen Geschichte,die Kunstwerke in Holland zu lassen,dort,wo sie sich jetzt befinden.Und wenn Obergruppenführer Pohl Ihnen diesen Vorschlag macht,so lehnen Sie ihn bitte ab.Ausserdem glaube ich,daß Obergruppenführer Pohl da Privatinteressen vertritt,und Ihren Namen,sehr geehrter Herr Reichsführer,mißbrauchen will.

Mit bestem Gruß!

Ihr
sehr ergebener
[signature]
Medizinalrat

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

Brief van Kersten aan Himmler van December 1944, waarin Kersten nog eens terugkomt op Himmlers toezegging om Nederlands kunstbezit in Nederland te laten.

en andere musea, die alle in een grot van de Sint-Pietersberg in Limburg waren ondergebracht – zogenaamd om redenen van veiligheid – aangezien men rekening moest houden met de mogelijkheid van een geallieerde landing aan de Nederlandse kust – naar de Warthegau over te brengen. Bovendien moesten de meubelen uit de koninklijke paleizen en het andere nog in Nederland overgebleven bezit van de Koningin, als bijvoorbeeld het zilverwerk, naar een slot in Posen worden overgebracht.

Nog voor ik deze kwestie bij Himmler ter sprake kon brengen, vertelde hij me zelf van het plan. Ik gaf te kennen, dat wanneer hij werkelijk van plan was de Nederlandse kunstschatten onder het mom van veiligheidsmaatregelen naar het oosten te slepen, hij de wereld daarmee slechts het bewijs zou leveren, hoe zwak Duitsland zich in het westen voelde. Men zou in het buitenland daaruit onvermijdelijk concluderen, dat zelfs Himmler in het geval van de invasie niet aan de mogelijkheid van een succesvolle verdediging geloofde. Een dergelijke daad zou het toch al wankele prestige van het Derde Rijk nog verder schaden. Himmler was zichtbaar verrast door mijn woorden, waarop ik haastig vervolgde en er wederom het geduldige en in zulke gevallen altijd inslaande argument van de geschiedenis bij haalde. De geschiedenis zou zeggen: toen Himmler de oorlog in het westen als verloren beschouwde, roofde hij in kleinzielige hebzucht de laatste kunstschatten van een Germaans broedervolk en sleepte ze naar het oosten om zichzelf en de SS te verrijken. Dat sloeg in. Himmler heeft kort daarop op een conferentie met zijn mensen verklaard, dat de Nederlandse kunstschatten op het ogenblik behoorlijk waren ondergebracht en daar tot het einde van de oorlog moesten blijven.

Dat ik ondanks Himmlers bevel mijn huis in Holland had aangehouden, gaf, behalve tot een onaangenaam conflict, ook aanleiding tot een tweede reis naar Nederland. Daar hij mij in Mei 1941 nadrukkelijk zei, naar aanleiding van het huis aanklachten tegen mij te hebben ontvangen en mij, als ik mijn spullen nu niet beslist naar Duitsland overbracht, niet meer voor vervolging kon vrijwaren, haalde ik mijn eigendommen naar Duitsland. De dagen, dat ik in Nederland was, kon ik nuttig maken door het verzamelen van gegevens betreffende verschillende gevangen genomen personen.

Mijn laatste bezoek aan Nederland bracht ik in gezelschap van Himmler. Ik woonde toen reeds in Stockholm en kwam voor de behandelingen van Himmler over naar Duitsland. Midden in een behandeling moest deze in het voorjaar van 1944 naar Nederland en daar hij er op dat ogenblik nogal slecht aan toe was, wenste hij, dat ik hem begeleidde. Bij dit bezoek, dat vijf dagen duurde, had ik gelegenheid met tal van oude vrienden en patiënten weer contact op te nemen. Een van hen vroeg mij brieven en rapporten, die voor Londen bestemd waren, mee te nemen voor de vroegere Nederlandse gezant in Stockholm, Baron van Nagell, die daar nog steeds werkzaam was. Ik deed de brieven in mijn actetas en als ik dit schrijf moet ik weer glimlachen bij de gedachte, dat mijn tas met post voor Londen in het vliegtuig vredig naast die van Himmler stond. Toen ik de brieven in Stockholm bij de gezant Van Nagell overhandigde, heb ik meteen een oude betrekking weer aangeknoopt – ik kende Van Nagell nog uit mijn Haagse tijd –, die me de komende maanden, bij de hulpacties voor Nederlanders in de kampen, van onschatbare waarde zou blijken.

IX. DE SCHADUW VAN HET CONCENTRATIEKAMP

„Die Kersten bedelt me met ongelooflijke hardnekkigheid altijd weer mensen af. . . ." Dat had Himmler in Rome tegen Graaf Ciano gezegd. Wanneer ik op de jaren 1940 tot 1945 terugkijk, moet ik erkennen, dat het gebedel om leven en vrijheid van ontelbare mensen inderdaad een groot deel van mijn gesprekken met Himmler uitmaakte. In deze tijd heb ik vaak teruggedacht aan een versje, dat ik eens bij een van mijn patiënten als wandspreuk gelezen heb:

Welch eine Roll im Leben
Das Schicksal dir gegeben,
Das ist des Schicksals Sache.
Doch die erteilte Rolle,
— Sie sei nun, wie sie Wolle —
Gut durchzuführen, das ist deine Sache.

Deze rol moet mij wel diep zijn ingeprent, want anders had ik de strijd stellig opgegeven. Het waren immers vrijwel allemaal, wat men noemt, hopeloze gevallen, die ik te behandelen kreeg. Gevallen, waarin instanties als de buitenlandse diensten van verschillende mogendheden en het Internationale Rode Kruis machteloos waren gebleken.

De eersten, die ik kon helpen, waren merkwaardig genoeg Duitsers. Het is in de achter ons liggende periode, en vooral sinds de gruwelen van de concentratiekampen in al hun perfidie algemeen bekend zijn, veel te gemakkelijk vergeten, dat het Duitsers waren, die het eerst en het zwaarst door het systeem werden getroffen. In die eerste tijd tenminste stak niemand in de wereld een vinger uit om deze ongelukkigen te helpen die, evenals de Joden, nergens een verdediger vonden, die effectief voor ze in het krijt trad.

Het was dikwijls de zuiverste koehandel, wat zich tussen Himmler en mij afspeelde bij dergelijke pogingen tot het redden van deze rampzaligen. Ik zal trachten hiervan, zij het schetsmatig, een beeld te geven. Had ik, bijvoorbeeld, een lijst van twintig personen gekregen, die om een of andere reden door de *Gestapo* gevangen waren genomen en voor wie hun vrienden en relaties mij om steun vroegen, dan benutte ik de uren, dat ik Himmler behandelde om met hem over deze gevallen te spreken. Ik gaf meestal voor, dat het vroegere patiënten van mij betrof, wees nadrukkelijk op het fatsoen en de voortreffelijkheid van de betrokkenen en suggereerde Himmler allerlei motieven op grond waarvan vrijlating gewenst was. Himmler vroeg dan meestal helemaal niet precies, wat de mensen in de gevangenis gebracht had, wel vroeg hij steeds precies wie zich voor de

betrokken gevallen interesseerden. Hij nam dan vluchtig de lijst met namen door en zei: „Twintig man wilt u vrij hebben? Waar voert u me heen? Wat moeten mijn mensen daarvan dan wel denken? Vijf van die lijst kunt u er krijgen. Wees daarmee tevreden, anders krijgt u helemaal niets." Het gebeurde dan wel, dat hij de eerste vijf van de lijst, of ook wel de laatste, volkomen willekeurig, ter vrijlating aangaf. Ik ging dan met een dergelijke lijst meestal naar Dr Brandt, die gewoonlijk van Himmler opdracht kreeg de zaak te onderzoeken. Ik vroeg Brandt de uitvoering van Himmlers besluit niet slechts te bespoedigen, maar ook het aantal vrijgelatenen naar boven af te ronden voor hij ze aan Himmler ter ondertekening voorlegde, wat dan ook meestal gebeurde. Himmler persoonlijk bekommerde zich later nooit om het aantal, maar ondertekende vlot de desbetreffende formulieren van Brandt. Ook kwam het wel voor, dat Brandt uit zichzelf aan de lijst van vrij te laten personen enkele namen toevoegde.

Ik moet hier nadrukkelijk vaststellen, dat Himmler in de gevallen, waarin hij mij de vrijlating van mensen beloofd had, ook altijd stipt woord heeft gehouden. Met enkele speciale uitzonderingen, waarbij ik het echter voor mogelijk houd, dat bij het mislukken van mijn pogingen andere krachten sterker waren dan Himmlers wil. Himmler hield met een vervaarlijke consequentie vast aan zijn eenmaal genomen besluiten. Opvallend was overigens, dat Himmler op het thema van vrijlaten van mensen zelden en dan nog slechts met grote tegenzin terugkwam — hij wenste niet aan de ogenblikken van zwakheid, waaraan de gelukkigen uiteindelijk hun vrijheid dankten, herinnerd te worden.

Van verschillende zijden werd ik in de eerste jaren van de oorlog aangeklampt over de concentratiekampen in Duitsland. Men fluisterde, zij het dan ook slechts in bepaalde kringen, over wreedheden, die voortdurend in deze kampen zouden plaatsvinden. Een geheimzinnig waas lag echter over de gehele zaak. Ik had de indruk dat degenen, die klaarblijkelijk meer wisten, zwegen en wanneer ik in de omgeving van Himmler of een enkele maal ook van hemzelf meer te weten trachtte te komen, kreeg ik altijd te horen, dat het hier opvoedingsinrichtingen betrof, waar misdadigers tot fatsoenlijke en bruikbare mensen werden opgevoed. Verder vertelde men mij, dat de gevangenen in deze kampen loyaal werden behandeld en dat voorzover er in uitzonderingsgevallen ook mensen om politieke redenen waren opgesloten, hun verblijf in het kamp als „*Ehrenhaft*" moest worden uitgelegd. Ik werd echter meer dan eens er voor gewaarschuwd Himmler niet over de concentratiekampen lastig te vallen, aangezien hij mij als buitenlander vragen daarover stellig kwalijk zou nemen.

Zo kwam dan Juli van het jaar 1942. Ik had op mijn landgoed Hartzwalde te kampen met een groot tekort aan arbeidskrachten, terwijl de oogst voor de deur stond. Toen vernam ik, dat op landgoederen in de omgeving arbeidskrachten uit het concentratiekamp Ravensbrück te werk waren gesteld. Ik wendde mij daarop onmiddellijk tot de landbouwcommissaris en verzocht hem ook mij gevangenen als helpers bij de oogst ter beschikking te willen stellen. Op dit verzoek kreeg ik op 27 Juli 1942 tien vrouwen voor een week op mijn bedrijf. Ik had gedaan weten te krijgen, dat de vrouwen niet, zoals gebruikelijk, elke avond na het werk naar het kamp terug moesten. Als bijzondere gunst was haar toegestaan 's nachts op het bedrijf te blijven. Het landgoed was namelijk tamelijk ver van de spoorbaan gelegen en de wegen naar het 22 km verder gelegen kamp waren uiterst slecht.

Deze tien vrouwen behoorden tot de *Getuigen van Jehova (Bibelforscher)*. Ze waren om hun geloof gevangen genomen en allen hadden zij reeds een kortere of langere lijdensweg achter de rug. Twee van hen hadden reeds zeven jaar in het concentratiekamp doorgebracht. Zij waren overtuigd, dat het heil nooit door mensen, doch slechts door Jehova kon worden bewerkt en daarom weigerden zij toe te treden tot de partij of de Hitlergroet te brengen. Daarom ook weigerden zij iets te doen, wat de oorlogvoering zou kunnen bevorderen, zoals het werk in de oorlogsindustrie of werkzaamheden in het kamp, die daaraan dienstbaar werden gemaakt en moedig trotseerden zij de gevolgen van deze weigering. Al het andere werk deden zij echter met grote ijver en allen die met deze mensen in contact kwamen, stonden verwonderd over de standvastigheid en onverschrokkenheid, waarmee deze martelaren terwille van het geloof hun overtuiging tegenover het nihilisme stelden: wie het bloed eens mensen vergiet, diens bloed zal vergoten worden. Het Koninkrijk Gods is de enige hoop van deze wereld.

Het contact met deze mensen betekende voor mij echter ook een blik in een gruwelijke afgrond. Tot dusver had ik slechts horen fluisteren over wreedheden en mishandelingen. Nu zag ik het van nabij. Enkele dagen na de komst van deze vrouwen was ik met Himmler naar Finland gevlogen, intussen ging het werk van de gevangenen door. In mijn afwezigheid had mijn vrouw verlenging van de verblijfsvergunning voor de gevangenen op Hartzwalde weten te bereiken en toen ik terugkeerde werd deze verlenging permanent, zodat de vrouwen helemaal niet meer van mijn landgoed zijn weggegaan tot haar bevrijding door de Russen.

Eerst langzaam gingen zij er toe over mij te vertellen over de toestanden in het kamp. Naarmate zij meer vertrouwen in mij kregen,

vertelden zij meer. De avonden en uren, waarin deze ongelukkigen mij van hun lijden vertelden, staan mij nu weer levendig voor de geest. Zeven jaren achter prikkeldraad terwille van het geloof! En nu hadden zij slechts één bede – dat ik zou zwijgen als het graf, want als het uitkwam, dat zij gepraat hadden, betekende dat voor haar een zekere dood. Langzamerhand kwam ik ook meer bijzonderheden te weten, die het voor mij verklaarbaar maakten, waarom de kennis van het Duitse volk inzake de concentratiekampen zo ongelooflijk gebrekkig was. Want in het kamp zelf leefden de gevangenen vaak lange tijd zonder iets te vermoeden van de voortdurende moorden op hun lotgenoten. Zo vertelde mij een van de vrouwen, die jarenlang op de kledingafdeling had gewerkt – de *Getuigen van Jehova* werden bij voorkeur voor kleine vertrouwensposten gebruikt, daar men wist dat ze eerlijk waren – dat het haar op een keer opgevallen was, dat de kleren van een aantal vrouwen, die 's morgens naar haar werk waren gegaan, 's avonds waren teruggebracht, terwijl er van de vrouwen zelf geen spoor te vinden was. Waar waren de draagsters van deze kleren gebleven? De vrouw informeerde na enige dagen bij een der opzichteressen, kreeg toen weliswaar een tamelijk duidelijk antwoord, maar tegelijk de verbeten vermaning een volstrekt zwijgen over het voorgevallene te bewaren en – wanneer haar leven haar lief was – daarover niets meer te vragen, want zelfs de opzichteressen mochten dergelijke vragen niet stellen.

Nu wist ik voldoende! Alle duistere vermoedens van de laatste jaren, de angst en bezorgdheid van mijn vrienden, waren nu bevestigd, ja, op onheilspellende wijze overtroffen. Ik wist, dat ik moest helpen, maar hoe?

Ik maakte met mijzelf uit, dat ik allereerst bij Himmler zelf een bevestiging van deze gruwelen moest krijgen. Daarvoor moest ik een gunstige gelegenheid afwachten. Intussen probeerde ik zoveel mogelijk *Getuigen van Jehova* op mijn landgoed te krijgen. Op herhaald verzoek kreeg ik eerst nog vier mannen, waarvan later de gezinnen volgden en in de loop van de tijd kwamen er meer. Hartzwalde werd meer en meer tot een kolonie van vervolgden en ik was besloten, die tot het uiterste te verdedigen. Een der eerste moeilijkheden was natuurlijk, dat ik om de schijn naar buiten op te houden, voor allen werk moest vinden. Zo begon ik bijvoorbeeld de bouw van een huis, maar zorgde er tegelijk voor, dat het nooit klaar kwam. Het gelukte mij, dit moet ik in dit verband voorop stellen, om voor de *Getuigen van Jehova,* die zich op mijn land bevonden, van Himmler op 12 Januari 1943 de vrijlating te verkrijgen. Ook slaagde ik er in, bij de kampleiding gedaan te krijgen, dat verschillende andere *Getuigen van Jehova* op landgoederen in de buurt werden ondergebracht. Ten-

slotte liet Himmler zich bewegen om op grond van een door mij opgesteld rapport op 1 Januari 1944 de vrijlating van alle *Getuigen van Jehova* en hun tewerkstelling in de landbouw te bevelen. Van het oorspronkelijke aantal van twee duizend gevangenen werden er in eerste instantie ongeveer zevenhonderd vrijgelaten, tweehonderd werden voor vertrouwensposten in de kampen achtergehouden — deze werden eind April 1945 door het Zweedse Rode Kruis via Lübeck geëvacueerd — en de rest was, naar men opgaf, aan longontsteking gestorven, dus vermoord.

Het is vooral op grond van mijn activiteit in deze richting, dat ik door Kaltenbrunner ben aangevallen. Hij adviseerde mij dringend, mij niet met deze „misdadigers" te bemoeien, als ik mij tenminste niet verdacht wilde maken. In deze periode heb ik ook talrijke dreigbrieven ontvangen.

Ik wist echter, dat ik op de eenmaal ingeslagen weg moest voortgaan. De gedachte, dat Hartzwalde een toevluchtsoord was voor verdrukten en vervolgden, vergoedde alle zorgen.

Intussen was het landgoed ook een eiland van veiligheid geworden. Want sedert het voorjaar 1943 was mijn bezitting exterritoriaal verklaard. Ik had reeds veel eerder met Himmler over deze mogelijkheid gesproken, maar tot dusverre was de uitvoering van dit plan altijd op bezwaren van de *Reichsführer* gestuit.

Toen ik echter bezoek had gehad van enkele Gestapolieden heb ik het er op gewaagd Himmler voor de keus te stellen: hij zijn maagkrampen zonder mij of exterritoriale rechten voor mijn bezitting. Ik had daartoe trouwens een bijzonder geschikte aanleiding, aangezien het bezoek van de Gestapolieden ongeveer samenviel met de ontdekking van een kunstig ingebouwde microfoon in de huiskamer van Hartzwalde. Het apparaat werkte niet feilloos, ik bespeurde krassende geluiden en ontdekte de Gestapoval. Ik heb Himmler mijn bevindingen zo precies mogelijk verteld; hij deed of hij nergens van afwist, al houd ik het er voor, dat hij in een vlaag van wantrouwen of op advies van een van zijn ondergeschikten zelf het bevel tot deze bespionnering heeft gegeven. Door mijn verhaal was een situatie geschapen, waarin hij verplicht was mij het bewijs van zijn vertrouwen te schenken, hij kon me de exterritoriale rechten niet meer weigeren en sindsdien prijkte aan de ingangen tot mijn landgoed het bordje: *Finnisches Hoheitsgebiet*. Ik heb nooit bemerkt, dat dit recht niet is gerespecteerd. In de zomer van 1944 heeft Himmler mij de exterritoriale rechten van Hartzwalde schriftelijk bevestigd.

Hoe kreeg ik de bevestiging van Himmler van de Duitse misdaden in de concentratiekampen? Een gelegenheid om de vraag direct te stellen deed zich voor in de zomer van 1942. Himmler was weer erg

ziek en tijdens de behandeling vroeg ik hem rechtuit en op de man af of het waar was, dat de mensen in de concentratiekampen systematisch mishandeld, gepijnigd en vermoord werden. Himmler zette zijn vrolijkste gezicht, lachte luidkeels en zei woordelijk: „Nu bezwijkt dus ook u, mijnheer Kersten, voor de vijandelijke propaganda! U begrijpt toch wel, dat dit een stuk van de oorlogvoering van de Geallieerden tegen ons is, dat rondstrooien van valse geruchten." Hij poogde me duidelijk te maken, dat dit in de eerste wereldoorlog al het geval geweest was, toen de Duitsers van Franse en Belgische kinderen de handen hadden afgehakt en de ogen uitgestoken, of hoe die leugens meer hadden geluid. Maar ik was van plan me ditmaal niet op deze traditionele manier te laten afschepen. Ik zei hem rustig, dat hij zich vergiste. Wanneer ik het van de vijandelijke propaganda had, zou ik er niet over begonnen zijn, maar ik zei, dat ik dit uit zeer betrouwbare bron vernomen had. Enkele dagen geleden had ik op het Finse gezantschap, zo vertelde ik, enige Zwitserse heren aangetroffen, die met foto's over de gruwelen in de kampen, die ze met flinke sommen van de SS-bewakers hadden losgekregen, naar Zweden waren gegaan. Natuurlijk was dit verzonnen, want ik kon moeilijk de positie van de vrouwen op mijn landgoed in gevaar brengen. Maar het schot was raak. Het zelfverzekerde lachje op Himmlers gezicht verdween eensklaps. Hij zei alleen: „Onmogelijk, onmogelijk. Hebt u die foto's werkelijk gezien?" En zijn volgende gedachte, die hij onmiddellijk liet merken was: „Zijn die heren nog in Duitsland?" Ik antwoordde koeltjes, dat die Zwitsers nu wel ostentatief met die foto's in Stockholm zouden hebben rondgezwaaid en zei er bij dat ik persoonlijk nu toch ook de indruk had, dat niet alles, wat er over de concentratiekampen werd verteld, vijandelijke propaganda was. „Jawel, jawel, toch," beweerde Himmler, kennelijk in de war. „Het is natuurlijk zo, dat er misschien wel eens wat gebeurt, maar heus, gelooft u mij, wij Germanen zijn niet zo slecht als men ons voorstelt." En toen begonnen zijn gedachten weer te cirkelen rond het probleem, hoe men de foto's weer terug kon kopen.

Ik hield de opmerking echter niet voor me, dat ik dit voor onmogelijk hield. De waarheid vond toch haar weg, die kon men nu eenmaal niet terugkopen!

Zo had ik dus de bevestiging van de verhalen van de *Getuigen van Jehova* over de toestanden in de concentratiekampen gekregen. Het betreffende gesprek met Himmler vond plaats op 16 Augustus 1942 in het Hoofdkwartier te velde in Shitomir in de Oekraine. Het werd mij steeds duidelijker welke weg ik moest gaan. Bij mijn duel met Himmler, met het lot van het Nederlandse volk als inzet, had

ik begrepen welke moeilijk definieerbare macht ik over Himmler had, nu zag ik duidelijk op welke plaats ik stond.

Van dat ogenblik af begon ik met het uithoren van de naaste en allengs ook de verdere omgeving van Himmler. Nu ik eenmaal op de dingen opmerkzaam was gemaakt, zag ik ze ook scherper dan vroeger. Met kleine attenties, waarvoor ze steeds openstonden, trachtte ik de mensen te winnen. Meer dan een vertelde mij – natuurlijk onder het beding van een volstrekt zwijgen – details over de vernietigingskampen in het Oosten. Wanneer men met deze mensen vertrouwelijk sprak, kwamen ze ook wel met hun persoonlijke meningen voor den dag. Hoe naïever en primitiever men met hen sprak, hoe meer men van hen gedaan kon krijgen. Zodra men scherp en zakelijk werd, kregen ze argwaan. Dit gold in het bijzonder voor Himmler. Zolang hij het gevoel had met iemand te maken te hebben, die dommer en naïever was dan hijzelf, was hij breed van gebaar, gemakkelijk te ontroeren en zelfs tot tranen te bewegen. De Nazileiders waren trouwens vrijwel zonder uitzondering zeer pedant en nooit gelukkiger dan wanneer zij het gevoel hadden iemand psychisch en intellectueel de baas te zijn, dan kwamen zij los, werden praatziek en royaal. Slechts in heel enkele gevallen trof ik er onder hen aan, die volledig accoord gingen met de gang van zaken, of zelfs prat gingen op hun opdrachten tot uitroeiing. De meesten schaamden zich. Van velen herinner ik mij bezorgde uitlatingen, ongeveer in deze zin, dat dit alles toch onmogelijk de wil van het Duitse volk kon zijn en dikwijls werd mij de vraag gesteld: „Waar moet dit alles heen?"

Nu ik het geheel overzie, blijft echter de verschrikkelijke conclusie, dat deze mensen met heel enkele uitzonderingen de maatstaf van recht en onrecht hadden verloren of bezig waren te verliezen. Ook zij, die aanvankelijk critisch waren gestemd, resigneerden op den duur. Ze werden tussen al het gemene misschien zelf nog niet gemeen, maar ze lieten hun handelwijze uitsluitend bepalen door wat zij voor hun eigen voordeel hielden. En wat mij bijzonder opviel was, dat zij altijd weer met nadruk verklaarden, zoals Himmler hen dat in het groot voordeed, dat alles tenslotte de wil van de *Führer* was, bij wie de verantwoordelijkheid berustte. Heel wat SS-lieden hebben er mij nadrukkelijk op gewezen, dat de *Führer* in een dagorder had gezegd, dat hij voor alles wat op zijn bevel gebeurde, persoonlijk de verantwoordelijkheid droeg. Himmler had in twee dagorders hetzelfde gezegd. „Goddank heeft de *Führer* de verantwoordelijkheid op zich genomen." Dit was de grote aflaat, waarmee ze hun geweten trachtten te sussen.

Dikwijls heb ik bezorgdheid waargenomen van deze aard: zelfs

wanneer wij de oorlog winnen, zal de wereld ons de wreedheden en het begane onrecht kwalijk nemen en zich niet met ons willen inlaten. Als ik deze, werkelijk verontruste, mannen dan vroeg, waarom zij zich niet verzetten tegen deze gruwelijke bevelen, keken ze me met treurige blik aan en verklaarden, dat zij er in zo'n geval zonder pardon zelf zouden aangaan en hun gezinnen met hen. „Wie heeft er nu de moed zijn eigen gezin aan de galg te brengen!"

Steeds meer kwam ik zo tot de overtuiging, dat Hitler de grote aanstichter van het kwaad was. Deze man was niet slechts een misdadiger, maar moest ook waanzinnig zijn. Later, nadat ik inzage had gekregen in het geheime stuk over zijn ziekte, vond ik dit vermoeden bevestigd. – Over de toestanden in de concentratiekampen, met name in Ravensbrück, waarover ik nu zekerheid gekregen had, zond ik een rapport aan de Finse gezant Kivimäki.

Nog eenmaal – het moet tegen het einde van 1944 zijn geweest – heb ik Himmler rechtstreeks gevraagd naar wat gebeurde in de concentratiekampen. Ik kwam toen juist weer uit Stockholm terug en zei rustig, doch volkomen onverwacht: „*Herr Reichsführer*, men zegt in Zweden, dat u tien millioen mensen hebt laten vermoorden, is dat waar?" Een ogenblik leek hij ontzet, toen keek hij me scherp aan en zei snel: „Dat is gelogen. Ik heb er inderdaad vijf millioen onschadelijk moeten maken, voornamelijk Joden en Polen, doch uitsluitend op bevel van de *Führer*. Laten we daar niet over praten."

X. ALS DUITSLAND GEWONNEN HAD

Het nationaalsocialistische Duitsland heeft in zijn propaganda altijd weer beweerd, dat het oorlog voerde voor een nieuw Europa, waarin de volken een paradijsachtige toekomst wachtte, zij het dan ook met de beperking, *elk volk naar zijn verdienste*. En de anders zo sluwe Goebbels liet nooit na de volken nog iets wantrouwender te stemmen, door uit de school klappend er aan toe te voegen, dat het Duitse volk natuurlijk als het beste en flinkste onder de zon aan de spits zou staan.

Maar hoe hadden Hitler en de zijnen zich dit nieuwe Europa nu eigenlijk gedacht? Een deel van hun plannen kreeg ik te zien in Himmlers hoofdkwartier in Berchtesgaden, toen hij mij op 5 Maart 1943 het plan voor het herrijzen van de oude Bourgondische staat ontvouwde. Dit betrof een zaak, die reeds door een bevel van de *Führer* was uitgemaakt, doch eerst op de grote Vredesconferentie bekend zou worden gemaakt. Het nieuwe Bourgondië zou omvatten: Frans-Zwitserland, Picardië met Amiens, de Champagne met Reims, de oude Bourgondische landen met de steden Dijon, Châlon en Nevers, Henegouwen en Luxemburg. De staat zou zowel naar de Middellandse Zee, als naar Het Kanaal verbindingen krijgen en moest naar Himmlers woorden „een nationaalsocialistische modelstaat en een voorbeeld voor de overige staten worden." Als hoofd van het bestuur had men zich een kanselier gedacht met grote bevoegdheden, die op zijn beurt aan de Rijksbestuurder, te weten de toenmalige *Reichsführer-SS*, verantwoording schuldig zou zijn. Voor de functie van kanselier had men de Belgische Rexistenleider Degrelle op het oog, al werd zijn benoeming afhankelijk gesteld van de wijze, waarop hij zich verder aan het front zou gedragen. Bourgondië zou een zelfstandige tweetalige staat zijn, waarin echter het Duits voorrang zou hebben boven het Frans. Verder met eigen wetgeving, leger, financiën, spoor en post. De staatsvorm zou op nationaalsocialistische leest geschoeid zijn, terwijl bij het binnenlandse ambtenarencorps de nadruk moest vallen op zijn verbondenheid met de SS. Bij de Duitse SS waren op bevel van de kanselier adviseurs aangesteld, die naast hun Duitse, ook de Bourgondische nationaliteit zouden krijgen. Voor het overige legde Himmler er de nadruk op, dat geen enkele Duitse partijinstantie zich met de binnenlandse aangelegenheden van deze staat mocht bemoeien en dat in Berlijn en in de hoofdstad van Bourgondië gezantschappen voor de wederzijdse vertegenwoordigingen zorg zouden dragen. „Dat ik er op zal letten, dat onze SS-wereldbeschouwing in Bourgondië streng wordt nageleefd, spreekt vanzelf," zei Himmler woordelijk.

Het griezelige plan interesseerde me – hoewel me bijwijlen een rilling over de rug liep – toch zozeer, dat ik Himmler verder over de voorgenomen „opbouw" van Europa begon uit te horen. Er ontspon zich over dit punt een lang gesprek, grotendeels gekenmerkt door monologen van Himmler, die duidelijk hardop dacht. Ik ontdekte, dat men in Berlijn intussen reeds vlotweg over het lot van Zwitserland had beslist. Het Franse deel zou bij Bourgondië, het Duitse stuk en het vorstendom Lichtenstein bij Duitsland worden gevoegd. Over het Italiaanse deel maakte Himmler de treffende opmerking: „Dat komt bij Italië, wanneer wij tenminste dan nog met Italië zijn geallieerd!" Himmler arrangeerde in zijn toekomstbeeld vervolgens nog de verhuizing van een hele reeks volksstammen, verplaatste de Walen, die hij een „tamelijk minderwaardig volk" noemde, naar het Zuiden van Rusland, vond goed dat een elite uit het volk, die hij in de Rexisten meende te zien, in Bourgondië zou blijven en deponeerde de Vlamingen, voor zover ze geen Nazi's waren, met de Nederlanders in Lublin.

Wat echter zou nu verder met Frankrijk gebeuren? Dat was een voor de hand liggende vraag, en ik werd gewaar dat het tot een protectoraat onder Duits oppergezag, met Marseille als hoofdstad en met een zekere mate van zelfbestuur in binnenlandse aangelegenheden zou worden teruggebracht. Himmler noemde in dit verband het voorbeeld van Bohemen en Moravië. En de reden van dit alles? Omdat, zoals Himmler zei, de nationaalsocialisten er genoeg van hadden een gedegenereerd en hysterisch Frankrijk als staat te laten voortbestaan. Sedert eeuwen had dit volk het de Duitsers alleen maar moeilijk gemaakt en het vele malen bloedig geraakt. Daarmee had Frankrijk bewezen geen recht op voortbestaan in het nieuwe Europa te hebben. Daarom juist werd de staat Bourgondië gesticht, als verzamelbekken voor alle fatsoenlijke Fransen, waarmee Himmler het superieure deel van het Franse volk wenste aan te duiden, dat „de goedheid van Hitler en van het nationaalsocialistische Duitsland had erkend." De rest van de Fransen hoorde in het protectoraat, dat in de toekomst niet meer Frankrijk maar Gallië zou heten. Op de dag, waarop de staat Bourgondië werd gesticht, zou de naam Frankrijk verdwijnen. In dit verband verklaarde Himmler, dat maarschalk Pétain een verraderlijk spel speelde en een betaalde agent van de Geallieerden was – hij had de bewijzen daarvan. Tussenwerpingen mijnerzijds werden steevast beantwoord met de opmerking, dat deze volken niet beter hadden verdiend.

Nu drong zich natuurlijk de vraag op, wat er bij deze verdeling van de wereld met Spanje zou gebeuren. Ik was niet weinig verbaasd van Himmler te horen, dat Hitler in de Spanjaarden diep teleurge-

steld was. Zo diep teleurgesteld, dat hij voor hun staat nog slechts grote verachting gevoelde en Franco als een verrader beschouwde. Himmler gaf daarop aansluitend te kennen, dat hij sinds drie maanden bewijzen in handen had van de verradersrol van Franco. Hitler had er vast op gerekend, dat Spanje in de oorlog aan de zijde van Duitsland zou meedoen en Gibraltar veroveren. Het gehele Middellandse Zeefront had dan een ander aanzien gekregen. Hij, Himmler, had Franco indertijd zelf nog bezocht, maar deze aalgladde Spanjaard had zich op de vlakte gehouden en plotseling sympathieën voor de Geallieerden getoond. Het resultaat was, dat hij nu nog neutraal was. Maar de *Führer* zou na de oorlog een hartig woordje met hem spreken. Nog slechts enkele dagen geleden had hij zich in die zin uitgelaten, dat er na de oorlog voor Franco een stevige galg beschikbaar was. – Tegen de vijandelijke soldaten, die volgens bevel hun plicht deden, zou Duitsland na de oorlog niets doen, integendeel, velen hadden heldendaden verricht, die Duitsland bewonderde. Zij, die op de achtergrond aan de touwtjes trokken en bovenal de neutralen, zouden de strop niet ontgaan.

Wat was er van Spanje geworden, filosofeerde Himmler voort, wanneer Duitsland in 1936 Generaal Franco niet zo onbaatzuchtig had gesteund? En als dank daarvoor was deze ellendige Spanjaard nu neutraal gebleven. Franco, dit miserabele creatuur, had de bus gemist; de kans om aan de zijde van Duitsland te strijden, zou niet terugkomen. Franco had de tekenen des tijds niet begrepen en Himmler besloot zijn uiteenzettingen met een ironisch lachje, terwijl hij zei: „Misschien zal Bourgondië zijn aanspraak op Spanje nog wel eens doen gelden."

XI. BIJ CIANO IN ROME

„Wanneer we dan tenminste met Italië nog geallieerd zijn. . . ." Aan deze woorden van Himmler heb ik nog vaak moeten denken, toen ik gedurende de laatste jaren van de oorlog in Berlijn en Rome mijn Italiaanse patiënten behandelde. Sommige van hen behoorden tot de leidende figuren in de fascisten-hiërarchie. Daarbij was het me al spoedig opgevallen, dat er niet alleen in Duitsland een sterk wantrouwen tegen de Italianen heerste, maar dat omgekeerd aan Italiaanse zijde de animositeit tegen Duitsland zeker niet geringer was. Menig staaltje van diepgewortelde afgunst en wederzijdse verachting heb ik in deze periode meegemaakt.

Wat mijn betrekkingen tot Italië betreft, in 1926 was ik er voor de eerste keer geweest. Ik bracht toen mijn vacantie door aan het Gardameer en ik had daar veel vrienden gemaakt. In 1934 werd ik door de vrouw van de toenmalige gezant in Berlijn, Cerrutti, geconsulteerd. Het gelukte me haar te helpen en tussen ons ontstond een oprechte vriendschap, die voortduurde, toen Cerrutti door toedoen van Hitler naar Parijs werd overgeplaatst. Door Cerrutti kwam ik in contact met de Hertog van Spoleto en andere personen uit de hofkringen. Toen nu de Italiaanse Minister van Buitenlandse Zaken Ciano in 1940 in Berlijn was, werd mij verzocht hem te onderzoeken. Ik kwam tot de conclusie, dat ik hem wel helpen kon, maar dat de kuur vrij lang zou duren. Ciano stond er op, dat ik met hem mee zou gaan naar Rome. Hij slaagde er inderdaad in, bij Himmler toestemming te krijgen voor mijn vertrek – sinds de bezetting van Nederland was mijn verblijf nog altijd gedwongen tot Duitsland beperkt gebleven – en zo kwam het dat ik van 27 November tot 16 December 1940 de Graaf in Rome behandelde. Ciano introduceerde me ook bij zijn vriend de Minister van Financiën Graaf Thaon de Revels en de Minister van Binnenlandse Zaken Buffarini; vooral deze laatste was zeer openhartig in zijn uitlatingen. Iedere keer weer liet hij zijn angst doorschemeren, dat de Duitsers Italië in het ongeluk zouden storten. Omdat ik Fin was, vertrouwde Buffarini mij. „Waarom blijft u toch bij die harteloze Duitsers, kom toch hier in Rome," zei hij dikwijls tegen mij. Ciano zelf, die naarmate hij meer baat vond bij mijn behandeling steeds openhartiger sprak, ging in zijn uitlatingen nog veel verder. Hij had een uitgesproken afkeer van de Nazileiders. In het algemeen deugde bij hem niets, als het uit Duitsland kwam. Op een keer beweerde hij dat het Nationaalsocialisme een vervalsing van het Fascisme was en dan nog een zeer slechte. Aan een Duitse overwinning geloofde hij niet. In de Duitsers zag hij altijd nog de barbaren, zoals ze in de Romeinse geschiedenis beschreven

stonden. Ciano geloofde niet, dat het mogelijk was zich van Duitsland los te maken, zolang zijn schoonvader Mussolini aan de macht was. Hij vertelde, dat zijn schoonvader erg bevreesd was voor de Nazi's, omdat zij ook over geheel Italië een netwerk van geheime agenten hadden gespreid. Bij andere hoge fascisten bemerkte ik hetzelfde wantrouwen tegen het Derde Rijk. Algemeen was men er van overtuigd, dat Hitler een gelukzoeker was, die een slechte invloed uitoefende op Mussolini.

In 1942 was ik voor het laatst in Italië. Ciano had opnieuw naar mij gevraagd. Eerst wilde Himmler mij niet laten gaan: de Italianen waren een stelletje gemene Jezuïten; als het op vechten aankwam gaven ze niet thuis, maar als ze maagpijn hadden, wisten ze wel, waar ze terecht konden. Ik maakte er Himmler op attent, dat Ciano zich, ingeval hij weigerde, ook tot de Finse gezant zou kunnen wenden en dat zou de zaak slechts gecompliceerd maken; het was heus het beste als hij toestemde. In Mei van dat jaar behandelde ik Ciano in Rome. In Juni moest ik naar Duitsland terug, daar het met Himmler weer niet zo best ging. Begin Juli werd zijn hoofdkwartier van Oostpruisen naar de Oekraine verplaatst en moest ik ook daarheen. Van einde Juli tot begin Augustus was ik vervolgens met Himmler in Finland, tot ik tenslotte in October in gezelschap van mijn vrouw opnieuw naar Rome ging, waar we tot November bleven.

Op 11 October kwam ook Himmler plotseling in Rome. Het doel van de reis was, zoals hij mij vertelde, het stellen van orde op de Italiaanse zaken. De Italianen boden overal lijdelijk verzet tegen de oorlog. De vredespartij, waartoe Ciano behoorde, nam hand over hand in aantal en in invloed toe. De *Führer* was echter vastbesloten om de *Duce* te steunen en zo nodig het Italiaanse leger te ontwapenen en het land te bezetten. Het tegenwoordige Italië had geen recht van bestaan meer. Het Koningshuis en de adel waren door Engeland omgekocht. Himmler zei, dat hij dit probleem uitvoerig met de *Duce* had besproken, deze had hem echter gevraagd vooralsnog van een bezetting af te zien; hij zou het zelf met Italië nog wel klaar spelen en erin slagen de macht weer vast in handen te krijgen.

Toen enige tijd later de Engelsen en Amerikanen in Afrika landden, zei Ciano tegen mij: „De Geallieerden zijn op de verkeerde plek geland. Ze hadden in Genua een kans moeten wagen. Dan was nu de oorlog voor Italië afgelopen. Nu moeten we verder vechten en waarschijnlijk nog heel lang. Er zullen nog heel wat Italianen moeten creperen, niet voor Italië, maar voor Nazi-Duitsland." Een andere keer formuleerde hij zijn mening in die zin, dat Italië door de ongelukkige politiek van Mussolini in de Abessijnse kwestie helemaal in het vaarwater van de Nazi's was gekomen. Zowel naar traditie als volkskarakter behoorde Italië aan de kant van Engeland en alleen Engeland zou Italië voor een volkomen ondergang kunnen behoeden.

Tijdens mijn laatste oponthoud in Rome in November '42 organiseerde Ciano ter ere van Himmler een grootse ontvangst, waaraan alle kopstukken van de regering en de partij deelnamen. Ciano had ook mij uitgenodigd. In mijn aanwezigheid vertelde hij Himmler hoe goed hem mijn behandeling was bevallen, waarop Himmler antwoordde, dat hij zich eenvoudig niet kon voorstellen zonder mijn behandeling te kunnen bestaan. „Kerstens methode is enig in zijn soort, hij is de grote magische Boeddha, waarnaar wij alle in dankbaarheid opzien! Zijn enige fout, overigens een schoonheidsfout, is, dat hij een Fin is en het vertikt een titel of een onderscheiding te aanvaarden." Lachend reageerde Ciano daarop, dat de Italianen dan trots mochten zijn, want dat ik van hen een orde had aanvaard. (Dit betrof het Commandeurskruis van de Mauritius- en Lazarusorde, dat Ciano mij al in December 1940 uit naam van de Koning had overhandigd.) Voor mij werd het gesprek pijnlijk en ik merkte neutraal op, dat de schoonste beloning voor mij bestond in de voldoening van mijn patiënten en dat ik geen andere onderscheiding wenste, dan de erkenning lijdende mensen geholpen te hebben. Himmler nam dit thema over en zei: „Ja, maar Kersten veroorzaakt me ook veel zorgen. Hij heeft altijd smoesjes en vraagt me of ik mensen wil vrijlaten, die zich tegen onze ideeën en onze oorlogsinspanning verzetten. Meestal betreft het dan Hollanders, Joden of Duitse verraders. Dan demonstreert hij zo'n ongelooflijke hardnekkigheid en taaiheid, dat ik altijd moet toegeven." En toen Ciano vriendelijk tegenwierp, dat men Kersten niets kon weigeren zei Himmler alleen nog: „Precies, dat weet onze Boeddha ook en daarom begint hij telkens weer opnieuw." Bij deze woorden werd ons gesprek onderbroken door het naderen van een paar andere personen. — Mussolini heb ik gedurende mijn verschillende bezoeken aan Rome niet behandeld, hoewel Ciano ook zijn schoonvader voor mijn genezingsmethode probeerde te winnen. Maar de *Duce* heeft mij nooit ontboden.

Toen Ciano mij in April 1943 opnieuw vroeg te komen, gaf Himmler mij geen toestemming meer. Hij verklaarde dat de politieke toestand te precair was, bovendien voelde hij zich weer helemaal niet goed en wilde mijn medische hulp niet missen. Dit kwam mij tenslotte wel van pas, want ik moest omstreeks die tijd vechten voor het leven van een zevental Zweedse bedrijfsleiders en ingenieurs. Naar alle waarschijnlijkheid zouden ze wegens spionnage ter dood worden veroordeeld. Het was dus belangrijk, dat ik in de buurt van Himmler bleef.

XII. MET HIMMLER IN FINLAND

In een gesprek over Finland in Juni 1942 illustreerde Himmler de afhankelijkheid van dit kleine land van Duitslands goeddunken met enkele herinneringen aan het bezoek van Chamberlain aan Hitler in Godesberg en München. Toen ik inzake Finland protesteerde, merkte Himmler op: „Maakt u zich geen illusies. Dat Duitslands wil wet is, heeft zelfs Chamberlain ingezien, toen hij bibberend naar de *Führer* kwam en om vrede smeekte. Gelooft u misschien, dat deze aalgladde Engelsman ooit naar ons toe gekomen was, wanneer hij niet overtuigd was geweest van de grootheid en de kracht van het nationaalsocialistische Duitsland? Voor ons nationaalsocialisten," ging Himmler voort, „vormden deze beide bezoeken van Chamberlain een keerpunt in onze geschiedenis. Want toen wij merkten, dat de Engelsen ons als gelijkwaardige partners beschouwden, wist de *Führer*, dat het uur geslagen had en het Groot-Duitse Rijk ons als 'n rijpe appel in de schoot zou vallen. Nu ging het er om bliksemsnel toe te slaan. Nu of nooit. Dat heeft de *Führer* schitterend gezien. Nu is de eeuwenoude droom van het Groot-Duitse Rijk werkelijkheid geworden."

Ik zei, dat dit me een beetje voorbarig leek. De oorlog was immers nog lang niet beslist en Amerika beschikte nog over enorme reserves en een grote industrie. Het moest in staat worden geacht tot het bouwen van een luchtvloot, die veel sterker zou zijn dan de Duitse en de grote industriegebieden in Duitsland zou kunnen verwoesten. Himmler begon te lachen en zei: „Die Jodenbedrijven in Amerika kunnen misschien wel blikgroenten zonder vitamine fabriceren of rammelende auto's, maar van kwaliteitswerk kunnen ze niets. Dat is geen bedrijf voor deze woekeraars. In technisch vakwerk slaat Duitsland ze met stukken."

Korte tijd na dit gesprek, in Juli 1942, deelde Himmler mij mee, dat Hitler hem had bevolen, persoonlijk in Helsingfors de uitlevering van de Finse Joden te gaan eisen. Over het plan als zodanig, had hij mij reeds vroeger verteld. Hitler wenste, dat de Finse Joden naar Maidaneck in Polen werden gevoerd. Daar Hitler van mening was, dat de oorlog nu spoedig ten einde zou zijn, moest met het uitroeien der Joden haast worden gemaakt. Hitler geloofde, dat de Joden onder aanvoering van hun Amerikaanse rasgenoten de oorlog waren begonnen. Het ogenblik was bijzonder geschikt Finland tot toegeven inzake de Joden te dwingen, omdat het land op dat moment een groot gebrek aan broodgraan had. De Duitse regering had laten weten, dat ze tot levering van het graan bereid was, indien de Joden werden uitgeleverd. De toestand was inderdaad zo, dat de Finse graanvoorraden slechts reikten tot September van het jaar en zonder de aanvoer van

circa dertig duizend ton was een ernstige voedselcrisis in September onvermijdelijk.

Na dit gesprek met Himmler begaf ik mij onmiddellijk naar de Finse gezant Kivimäki en vertelde hem, wat ik had gehoord. Ik moet hier inlassen, dat ik na de *Winteroorlog* van de Finse regering voor mijn werk ten dienste van Finland de eretitel *Medicinalråd* had gekregen. Ook was ik enige tijd later in staat in een zeer moeilijke economische situatie te helpen: Finland maakte toen reeds een crisis in zijn broodvoorziening door. De Finse gezant had mij over de ernst van de toestand ingelicht en mij gevraagd de desbetreffende pogingen van het Finse Ministerie van Economische Zaken bij de Duitse instanties en ook bij Himmler te ondersteunen. Ik had toen een uitvoerige bespreking met Himmler over dit onderwerp en er werd een snelle oplossing voor het probleem van het Finse graantekort, voor zover Duitse hulp daarin kon voorzien, bereikt. De Finse regering verleende mij voor deze hulp in 1942 het Commandeurskruis in de orde van de Witte Roos.

Ik vertel dit om duidelijk te maken, dat er op het ogenblik, waarop zich donkere wolken boven Finland samenpakten, reeds een verhouding van wederzijds vertrouwen tussen de Finse Regering en mij bestond. Kivimäki noemde de voorgestelde actie een nationaal ongeluk en verklaarde, dat alles in het werk moest worden gesteld om de uitvoering van het plan te verhinderen. Wij kwamen overeen, dat ik om te beginnen zou trachten Himmler van de reis naar Finland te weerhouden. Mocht dit niet lukken, dan zou ik in elk geval meegaan. Tenslotte spraken wij af, voortdurend met elkaar contact te houden en alle verdere stappen gezamenlijk te overleggen. Op grond van deze afspraken verklaarde ik Himmler de volgende dag, dat zijn gezondheidstoestand hem niet toeliet thans een dergelijke vermoeiende reis te maken. Mijn patiënt wees echter op de urgentie van Hitlers eis, die de reis onder alle omstandigheden noodzakelijk maakte, nog afgezien van zijn wens, de *Waffen-SS* in Noord-Finland te inspecteren. Daarom stelde hij voor, dat ik hem ter voortzetting van de behandeling naar Finland zou begeleiden.

De 29ste Juli 1942 vlogen we naar Helsingfors. In het gezelschap van Himmler bevond zich ook *SS-Obergruppenführer* Karl Wolff, een man, van wie ik reeds in vele gevallen hulp en tegemoetkoming had ondervonden. Onmiddellijk na aankomst kreeg Himmler last van maagkrampen, zodat ik hem in behandeling moest nemen. De gelegenheid van ons alleen zijn benutte ik om hem te overtuigen van de ondoelmatigheid van een onvoorbereide bespreking van de Jodenkwestie met de Finse regering. Onder invloed van zijn pijn was hij toegeeflijker dan anders en hij ging er mee accoord eerst per-

zoodjk contact op te nemen met enkele vooraanstaande Finnen.

Na de behandeling gingen wij, d.w.z. Himmler, Wolff en ik, naar een lunch van President Ryti en zijn vrouw. Daar Himmler zich vanwege zijn ongesteldheid dadelijk na het eten in zijn hotel terugtrok, kreeg ik gelegenheid om buiten zijn weten het doel van Himmlers komst te bespreken met Finlands Minister van Buitenlandse Zaken, Witting. Wij kwamen overeen, dat we vooreerst moesten trachten gedaan te krijgen, dat de behandeling van de gehele zaak op de lange baan geschoven werd. Hiertoe deden zich verschillende mogelijkheden voor: de eenvoudigste was, Himmler te zeggen, dat de uitlevering van Joden slechts met toestemming van de Finse Rijksdag kon plaatsvinden. Op dat ogenblik was de Rijksdag echter op reces en zou niet voor November in gewone zitting bijeenkomen. Zonder het standpunt van de Finse regering nauwkeurig vast te leggen, moest de zaak zo worden voorgesteld, dat de Finse regering slechts op grond van de wens van het Derde Rijk bereid was de Rijksdag bijeen te roepen. Tegelijkertijd moest Himmler dan opmerkzaam gemaakt worden op het feit, dat een dergelijke bijeenroeping midden in de oorlog de politieke hartstochten zou ontketenen en ook een reeks andere niet bepaald aangename problemen op de agenda kon brengen. Verder moest Himmler onder het oog worden gebracht, dat de uitlevering van Joden slechts tot een verscherping van de anti-Duitse stemming zou leiden. Dit te meer, waar tal van Joden tijdens de *Winteroorlog* en daarna hun leven voor Finland hadden gegeven. Geen Fin zou het begrijpen, wanneer men nu de moeders of de vrouwen van deze gevallenen zou uitleveren. Anderzijds moest men echter ook met de omstandigheid rekening houden, dat Finland door het graantekort in een dwangpositie verkeerde. Op grond van al deze overwegingen besloten we, dat Minister Witting, zodra Himmler met hem over de Jodenkwestie begon zich in bovengenoemde zin zou uitlaten. Intussen zou ik mijn invloed bij Himmler aanwenden om de gedachtengang van Witting te ondersteunen.

Toen Himmler, zoals te verwachten was, de volgende dag vertelde, dat hij nu toch de onderhandelingen over de Joden met de Finnen wilde beginnen, deed ik hem het voorstel, dat hij mij als Fin zou belasten met het peilen van de stemming in een voorbespreking met Minister Witting en de Finse Premier Rangell. Hij zou dan zijn verdere tactiek kunnen afstemmen op het resultaat van mijn bespreking. Himmler ging na een korte overweging van het pro en contra hiermee accoord. Ik ging weg om na enige tijd – zonder die dag opnieuw bij een der ministers te zijn geweest – met het resultaat van mijn besprekingen van de vorige dag terug te keren. Ik formuleerde het resultaat in die zin, dat de beide heren in principe geen bezwaar

hadden, doch ten aanzien van de directe technische uitvoering grote moeilijkheden voorzagen. Daar Himmler zich niet verenigen kon met de gebezigde argumenten, stelde hij Hitler onmiddellijk telefonisch met het verloop der onderhandelingen in kennis. Deze was met de klaarblijkelijke principiële overeenstemming tevreden en verklaarde zich accoord met het uitstel van de verdere afwikkeling tot November.

De dag daarop begon Himmler echter tegenover Premier Rangell tijdens een autotocht toch weer over de Jodenkwestie. Weliswaar had hij, zo merkte hij op, de Finse Joden onmiddellijk mee willen voeren, doch hij had van *Medicinalrad* Kersten gehoord van de op dat ogenblik bestaande technische moeilijkheden en aangezien hij altijd een tegenstander was geweest van maatregelen, die bij het publiek groot opzien zouden baren, vond hij het juister wanneer de Jodenkwestie in het kader van een gewone Rijksdagzitting in begin November onopvallend zou worden afgehandeld – in dit verband zij overigens met nadruk gezegd, dat Ministerpresident Rangell met geen syllabe repte van een principiële toestemming tot deportatie van de Joden; Himmler was op grond van mijn vroegere voorstelling van zaken de mening toegedaan, dat zowel Rangell als Witting zijn opvattingen over de Finse Jodenkwestie deelden.

In December 1942 begon Himmler tegen mij opnieuw over de Finse Joden. Hij vroeg me of ik berichten had ontvangen over de behandeling van de kwestie in de Finse Rijksdag, die immers reeds moest hebben plaats gehad of voor de deur stond. Hij vroeg het, omdat Hitler hem er de vorige dag weer naar gevraagd had, terwijl Himmler zelf merkwaardig genoeg over de zaak tot dusver nog niets had gehoord. Ik vertelde, dat de Rijksdag met het oog op de verscherping van de oorlogstoestand slechts voor een korte zitting bijeen was geweest en dat de regering uit vrees voor onlusten in het land de Jodenkwestie niet aan de orde had durven stellen. Himmler toonde zich met deze verklaring wel tevreden.

Eerst in September 1943 sneed Himmler deze zaak opnieuw aan. Hij zette uiteen, dat Hitler over het niet behandelen van de kwestie door Finland uiterst geprikkeld was en dat hij hem, Himmler, met een spoedonderzoek naar de oorzaken daarvan had belast. Himmler verzocht mij deze kwestie bij mijn eerstkomende reis naar Finland te willen ophelderen. In de tweede helft van October 1943, toen ik officieel reeds in Zweden woonde, liet de nieuwe Finse Minister van Buitenlandse Zaken, Ramsay, mij naar Helsingfors overkomen om rapport uit te brengen. Ik had daarbij de gelegenheid de stand van zaken te bespreken. Wij kwamen overeen op de oude voet voort te gaan. Ook met president Ryti had ik toen een gesprek, waarin ik

hem van verschillende degeneratieverschijnselen binnen het regiem vertelde en hem in zijn mening kon ondersteunen, dat het met het oog op de toestand in Duitsland verstandig was, wanneer Finland trachtte zo spoedig mogelijk vrede te sluiten. Himmler heeft in de daarop volgende tijd in mijn aanwezigheid het thema van de Finse Joden niet meer aangesneden. Waarschijnlijk waren toen andere problemen belangrijker voor hem.

In dit verband moet nog een gesprek van Himmler met Witting worden vermeld, dat plaats vond tijdens het verblijf van Himmler in Finland in Augustus 1942 en waar ik bij tegenwoordig was. Geheel onverwachts verklaarde Himmler toen, dat het misschien goed zou zijn, wanneer Duitsland en Finland zich na de oorlog in het bezit van Zweden stelden. Finland zou dan het Noordelijk deel met zijn Finse bevolking en de Noorse haven Kirkenås krijgen, terwijl Duitsland Zuid- en Midden-Zweden zou annexeren. Noorwegen zou zonder meer bij het Groot-Duitse Rijk worden ingelijfd. Himmler gaf te kennen, dat de Führer toch al van mening was een kardinale fout te hebben gemaakt door Zweden niet tegelijk met Noorwegen te bezetten. Deze fout viel nog te herstellen! Toen Himmler er echter aan toevoegde, dat Finland uit deze oorlog als Groot-Finland zou te voorschijn komen, zei Witting, die door dit verhaal kennelijk pijnlijk was getroffen, voorzichtig, dat Finland geen enkele aspiratie in deze richting koesterde, integendeel, er uitsluitend op bedacht was met zijn buren in vrede te leven. Waarop Himmler aanvoerde, dat Finland na de oorlog nog slechts één nabuur zou hebben, namelijk het Groot-Duitse Rijk. Witting ontkende nogmaals, dat het Finse volk voor een dergelijke handelwijze tegenover Zweden te vinden zou zijn, al was het alleen maar, om de grote hulp, die Finland in de *Winteroorlog* van Zweden had ontvangen. Toen Witting tenslotte de opmerking maakte, dat hij een dergelijke politiek in strijd achtte met elke moraal liet Himmler verder het thema rusten, zeggend, dat hij slechts enkele gedachten had weergegeven, die de *Führer* onlangs had geuit.

Naderhand vroeg Witting mij tijdens een persoonlijk gesprek, hoe hij deze uitlatingen van Himmler moest opvatten, was dit scherts of een uiting van grootheidswaanzin? Mijn antwoord was, dat hier noch scherts, noch grootheidswaanzin van Himmler in het geding was, maar dat dit soort overwegingen symptomatisch mocht gelden voor de heersende nationaalsocialistische mentaliteit.

Enkele staaltjes van deze mentaliteit met betrekking tot Zweden had ik reeds enkele dagen voor onze tocht naar Finland op 25 Juli 1942 van mijn patiënt vernomen. Nog altijd ben ik er niet zeker van of Himmler voor deze reis naar Finland eigenlijk niet een veel belangrijker opdracht had, dan hij mij vertelde. Het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat het eigenlijke doel van de tocht bestond in een aftasten van de Finse houding tegenover Zweden. De Jodenkwestie diende slechts als rookgordijn om het speuren naar een antwoord op deze politieke vraag van de eerste orde, die tot dusver door Ribbentrop onopgehelderd was gelaten, te verhullen. Himmler had me indertijd gezegd, evenals trouwens later tegen Witting, dat het, hoe gewenst ook, op dit ogenblik onmogelijk was Zweden binnen het Duitse machtsgebied te trekken. Dit alles tenzij Zweden de Duitsers een argument tot optreden zou geven. Dit land voerde echter een uiterst voorzichtige neutraliteitspolitiek. „Wij hadden gehoopt," zei Himmler, „dat Zweden bezwaren zou maken tegen de doortocht van onze troepen, maar ze hebben ons laten passeren, of er geen vuiltje aan de lucht was. Ook hun verplichting tot het leveren van staal voeren ze punctueel uit; nergens bieden ze een aangrijpingspunt voor een conflict. Onze enige kans is nu nog, dat Finland voor iets dergelijks zorgt, waarop wij dan kunnen ingrijpen." Eerst hield ik dit alles voor scherts, toen ik echter merkte, dat het Himmler ernst was, vroeg ik hem, waarom hij dan beslist Zweden bezetten wilde. Het antwoord was klassiek: „Omdat het onduldbaar is, dat midden in het Germaanse Rijk een *Fremdkörper* bestaat, dat te allen tijde kan dienen als vergaarbak van Duitsland vijandig gezinde lieden. Bovendien lanceert een bepaalde pers daar voortdurend aanvallen op Duitsland; zij laat zich gebruiken voor de vijandelijke propaganda."

Himmler voegde er nog aan toe, dat Zweden over grote voorraden beschikte, die zeer belangrijk waren voor de oorlogvoering en die Duitsland voor een periode van vier tot zes maanden van groot nut zouden kunnen zijn. De noodzaak tot zelfhandhaving van het Duitse volk eiste de opruiming van de Zweedse oorlogsparasieten. Hij geloofde, dat een veldtocht tegen Zweden niet meer dan tien dagen zou duren. De *Luftwaffe* zou Stockholm tot puin maken en de rest van het land zou het Derde Rijk dan als een rijpe vrucht in de schoot vallen. Finland moest echter voor de provocatie zorgen. Dit was zijn grote kans en daarin lag politiek gezien de enige rechtvaardiging van zijn bestaan.

Overigens had Himmler zich na de bovenvermelde lunch zeer denigrerend over Ryti uitgelaten. Ryti was volgens hem een Engelse Sir en bovendien vrijmetselaar. Hij hield hem voor een gevaarlijk man. Op mijn tegenwerping, dat Ryti een goed patriot was, reageerde Himmler met de uitroep: „Het Derde Rijk heeft geen behoefte aan *Lokalpatrioten*, wij moeten mannen hebben, die Grootduits denken en voelen."

Ongeveer een jaar later gaf Mannerheim het Finse bataljon, dat in de *Waffen-SS* dienst deed, bevel de wapens neer te leggen. Himm-

ler noemde dit een vuistslag in het gezicht van Duitsland. Hij zou de Finnen natuurlijk laten gaan, maar van nu af had Finland voor hem afgedaan. Hij had de *Führer* het voorstel gedaan de weinige werkelijk nationaalsocialistische krachten in Finland te verenigen, en daar door middel van een staatsgreep een nationaalsocialistische regering in het zadel te helpen. Uit militaire overwegingen ging dit op het ogenblik niet, maar in principe had de *Führer* zijn toestemming daartoe gegeven. Voor het overige was het beschamend om te zien hoe afwijzend het Finse volk tegenover het nationaalsocialisme stond. Onder de intellectuelen vond men nog geen honderd, die voor de Grootgermaanse idee toegankelijk waren, om nog te zwijgen van het wanbegrip voor de toekomstige plaats van Finland binnen het Grootduitse Rijk. Maar hij zou er wel voor zorgen dat Mannerheim en Ryti en vooral de sluwe Ramsay nog gelegenheid kregen in een Duits concentratiekamp na te denken over hun sabotagepolitiek.

Ik hoorde deze uitvallen rustig aan en zei toen zo zakelijk mogelijk, dat ik hem dankbaar was voor zijn duidelijke uiteenzetting, want nu zag ik ook mijn persoonlijk lot duidelijk voor me. Ik zou een of andere dag gedwongen zijn dezelfde weg te gaan als genoemde heren. Ik was immers ook een Fins patriot, en wenste evenmin enige aansluiting bij Duitsland. Himmler keek mij verrast aan en zei toen: „Ach ja, dat is ook zo, u bent natuurlijk ook een Fin. Dat was ik helemaal vergeten, eigenlijk moest ik met u over deze dingen helemaal niet praten." Ik liet me echter niet afschrikken en zei dat nu stellig het tijdstip dichtbij was, waarop hij voor het behandelen van zijn maagkrampen wel van een Grootduitse dokter gebruik zou moeten maken. Met mij zou het nu wel spoedig afgelopen zijn, want alles wat hij tegen de mij bevriende Finnen en Nederlanders deed, onderging ik als tegen mij persoonlijk gericht. Dit drukte mij zozeer, dat ik niet verder kon werken. Himmler begon daarop te lachen en zei, dat daar natuurlijk geen sprake van kon zijn. Hij bedoelde niets kwaads, want zonder mijn behandeling kon hij eenvoudig niet leven. De volgende dag verzocht hij mij zijn uitlatingen over Finland weer te vergeten, hij had het in drift gezegd.

Wat Finland betreft, was verder ook Ribbentrop op dezelfde manier bezig. Ik wil in dit verband slechts een gesprek weergeven, dat ik in Maart 1943 met de minister van Buitenlandse Zaken had, toen ik hem op het slot Fuschl bij Salzburg behandelde. Ribbentrop, voor wie mijn Finse nationaliteit een doorn in het oog was — in tegenstelling tot Himmler, die in mij altijd allereerst de arts zag, — vroeg mij bij de lunch, wat ik eigenlijk van de Finse gezant Kivimäki dacht. Op zijn departement waren er uiterst slechte rapporten over hem. De gezant Neubacher, die mee-at, viel zijn minister in de rede en

beweerde, dat Kivimäki een kwalijk soort pacifist was, die principieel het nationaalsocialisme afwees. Dat was koren op de molen van Ribbentrop, die daarop zei, dat men op zijn departement kennis droeg van een geheim rapport van Kivimäki aan zijn regering, waarin deze zich deed kennen als een fel tegenstander van het Derde Rijk en waarin hij bovendien de Joden in bescherming nam. Het was zaak op korte termijn Kivimäki's ontslag te provoceren. Toen ik langs mijn neus weg zei, Kivimäki voor een groot vaderlander te houden, riep Ribbentrop in woede uit: „Dat is nu precies de waanzin van deze vent: als hij niet leert, Grootgermaans te denken, gaat Finland er aan, want alleen Duitsland kan Finland beschermen. Een zogenaamd zelfstandige politiek, zoals Kivimäki wil voeren, betekent zelfmoord voor Finland."

Hoezeer Hitler ook voor de almachtig schijnende chef van de SS werkelijk de opperste wet betekende, blijkt ook uit diens verhouding tot zijn collega-ministers. De verhoudingen tussen de leidende mannen van het Derde Rijk waren, met enkele uitzonderingen, zeer gespannen. Zo wist ik, dat Himmler grote afkeer had van Ribbentrop en omgekeerd. Daarom was ik wat verwonderd toen Himmler mij op een dag vroeg of ik de minister van Buitenlandse Zaken wilde onderzoeken, want hij was nogal ernstig ziek. De artsen konden niet constateren, wat hem scheelde. Ik wees er Himmler op, dat ik dit met het oog op mogelijke onaangenaamheden met Ribbentrops artsen liever niet deed. Bovendien leek het me om verschillende redenen en ook in het belang van Himmler persoonlijk beter, wanneer ik incognito bleef – Himmler wilde immers niet, dat zijn ziekte bekend werd. Enkele dagen later zei Himmler me desondanks, dat hij met Ribbentrop gesproken had en dat hij hem verteld had, dat ik hem voor zijn rheumatiek had behandeld en dat ook Ribbentrop mij moest consulteren. Hij vroeg me echter bij Ribbentrop niet te spreken over zijn maagkrampen; als deze in Himmler niet meer de sterke man zag, zou deze nog meer tegen hem intrigeren.

Na het onderzoek betoogde ik bij Himmler, dat Ribbentrop onmogelijk nog langer minister kon blijven. Lichamelijk, zowel als geestelijk, was hij niet meer tot werken in staat en men mocht hem geen enkele verantwoordelijkheid laten. Hij leed aan zware hoofdpijnen, gecombineerd met duizeligheid en evenwichtsstoornissen. Verbluffend waren bovendien het geheugenverlies en de apathie, waaraan hij leed. Niettemin nam ik hem in behandeling en kalefaterde hem voor enige tijd weer wat op. Himmler had me echter beloofd, dat hij met Hitler over Ribbentrops achteruitgang zou spreken. Toen ik na enige tijd Himmler vroeg naar de resultaten van dit gesprek, beweerde Himmler, dat het toch niet aanging dit tégen de *Führer* te zeggen, aangezien Hitler zeer op Ribbentrop gesteld was; zijn manier van optreden was hem bijzonder aangenaam; Ribbentrop had een kalmerende invloed op Hitler, maar hij zou wel oppassen, dat Ribbentrop niet te gek deed.

Ik behandelde Ribbentrop dus verder en kreeg zo de gelegenheid zijn merkwaardig karakter te leren kennen. Hij was in die tijd ernstig ziek en vaak volkomen in de war. Soms herkende hij mij niet of sprak mij met een vreemde naam aan. Een keer voor de spiegel staande vroeg hij mij of hij er niet net als een Engelse Lord uitzag. Ik zei, dat dit zeer wel mogelijk was. Dat hadden verscheidenen hem reeds gezegd, verklaarde hij daarop voldaan. Overigens vond hij, dat

Engeland dom was geweest, toen het de uitgestrekte hand van de *Führer* had afgeslagen. Nu ging Engeland er aan. Engeland en Duitsland waren samen de grootste macht van de wereld geworden, het enige bolwerk, dat de komende aanval van Azië zou kunnen tegenhouden. Het Engeland van honderd jaar geleden, geleid door vooruitziende politici, zou dat hebben begrepen, het tegenwoordige Engeland daarentegen was door het internationale Jodendom aangetast en bedorven. De Engelsen hadden niet willen luisteren naar Ribbentrops waarschuwingen in zijn Londense tijd. Nu was het echter te laat. Hij had indertijd bij zijn accreditering als ambassadeur in Londen welbewust de Koning met *Heil Hitler* en opgeheven arm begroet om hem daarmee duidelijk te maken, dat in de geschiedenis der mensheid een nieuw tijdperk was aangebroken. Als Engeland de uitgestoken hand van Hitler had gegrepen, zou het nu vreedzaam zaken kunnen doen, zij het dan niet als grote mogendheid. Maar de *Führer*, die in zulke dingen altijd grootmoedig was, had aan Engeland zeker een bepaalde levensruimte gegund. De Engelse Joden wilden echter meer en dreven het land de oorlog in. Dit zou het einde zijn – Engeland had lang genoeg van bedrog en oplichterij geleefd. Hij, Ribbentrop, kon dat precies beoordelen, daarvoor was hij lang genoeg in Engeland geweest. Hoewel het geen onverdeeld plezier was geweest, want de Engelsen hadden hem, afgezant van de *Führer*, als een minderwaardige, en arrogant behandeld!

Eens, het was 10 Maart 1943 in Fuschl, vroeg Ribbentrop mij of ik eigenlijk lid van de partij was. Ik antwoordde ontkennend en zei, dat ik als Fin geen lid kon zijn van een Duitse politieke partij. Daarop werd mij de vraag gesteld of ik dan voor mijn gevoel nationaalsocialist was. Toen ik ook dit ontkende vroeg Ribbentrop, hoe dit nu mogelijk was – ik was toch lang genoeg in Duitsland. Ik probeerde hem duidelijk te maken, dat ik als arts, die in vele landen van Europa had gewerkt, me niet voor politieke partijen interesseerde. Mij kwam het uitsluitend op de mens aan, of hij nu nationaalsocialist of communist, democraat of monarchist was – voor mij gold alleen of ik hem als arts kon helpen. Ik stelde Ribbentrop de vraag of hij het op dit ogenblik nu prettig vond, dat ik hem van zijn pijnen af hielp. „Jawel, jawel," vond hij, „het is inderdaad een groot geluk, dat wij u hier hebben, maar uw politieke instelling is rampzalig. Wat vindt Himmler daarvan?" En zonder mijn antwoord af te wachten, vervolgde hij, dat ik beslist een politieke scholingscursus moest volgen. Wat Himmler betrof, ik kon Ribbentrop, die zijn tirade intussen nog tot in het eindeloze had uitgesponnen, de verzekering geven dat Himmler mijn instelling kende en in laatste instantie respecteerde. Wat de scholingscursus betrof, zoiets kon na

de oorlog gemakkelijk worden ingehaald, meende ik. Wij werden door de telefoon onderbroken en met de hoorn nog in de hand, riep Ribbentrop me toe. „Het heeft geen zin, dat we nog verder daarover praten, ik zie, dat u niet wilt, maar rekent u er op, u zult het nog leren!"

Inderdaad, twee dagen later bleek, dat Ribbentrop zich bij Himmler over mij had beklaagd. Bij de eerstvolgende behandeling begon Himmler er met me over. „Dat u, Kersten, geen nationaalsocialist bent, weet ik. Maar ik had u voor verstandiger gehouden. Bij lieden als Ribbentrop en zoals men ze verder in zijn omgeving aantreft moet men zijn mond houden en niet zeggen, wat men werkelijk denkt. U weet immers zelf, dat Ribbentrop niet helemaal goed bij zijn hoofd is. Met zulke mensen moet men dubbel voorzichtig zijn. Bovendien zitten daar overal vijanden van u. U hebt geen idee, hoeveel klachten en verdachtmakingen aan uw adres ik elke maand krijg." Enkele dagen later zei Ribbentrop mij, dat hij met Himmler over mij gesproken had en zich genoodzaakt had gezien mijn politieke uitlatingen van onlangs te berde te brengen. Himmler had hem daarop de stellige verzekering gegeven, dat ik na de oorlog een der eersten zou zijn, die een politieke scholingscursus zou moeten doorlopen. Daarmee wilde hij, Ribbentrop, voorlopig dan wel genoegen nemen.

In de herfst van 1943 heb ik Ribbentrop voor het laatst behandeld. Ik verzocht Himmler dringend mij van deze opdracht te ontheffen, want ik kon hem op geen enkele manier meer helpen. Himmler was daarover zeer ontsteld. Ribbentrop was juist op dit ogenblik onvervangbaar. Na lang nadenken was Himmler tot de overtuiging gekomen, dat er in heel Duitsland geen geschikte opvolger voor Ribbentrop te vinden was. In niemand had Hitler op het gebied van buitenlandse politiek een zo groot vertrouwen als in Ribbentrop. Dat had de *Führer* zelf opnieuw bevestigd. De methode van Ribbentrop bestond daarin — en ditmaal viel Himmler bij uitzondering Hitler af en was het met mij eens —, dat hij Hitler juist datgene vertelde, waarvan hij verwachten kon, dat het hem aangenaam zou zijn. Alvorens naar de *Führer* te gaan, placht Ribbentrop links en rechts te informeren, wat Hitler op dat ogenblik bezighield, dan hing hij een enthousiast beeld op van de mogelijkheden, die er voor Hitlers ideeën bestonden. Op deze wijze bleef hij bij Hitler de indruk wekken van een visionnaire geest.

Ik wees Himmler er op, dat Ribbentrop naar mijn mening Hitler nog slechts *fata morgana* en verzinsels kon voorzetten. Waarop Himmler prompt antwoordde, dat dit niet zo erg was, omdat deze oorlog toch niet door diplomaten maar door de *Waffen-SS*, de *Wehrmacht* en de partij werd gewonnen. Diplomatie was volledig bijzaak.

Belangrijk was alleen dat de *Führer* behagen vond in de verhalen van zijn minister van buitenlandse zaken en daardoor in een goed humeur kwam. Want dat goede humeur had hij nodig voor zijn grote militaire beslissingen in deze oorlog. Als die was afgelopen mocht de diplomatie aan de vredesverdragen prutsen. Dan had ze weer werk en een zeker bestaansrecht. „Met diplomatie is nog nooit een oorlog tot een goed einde gebracht," verklaarde Himmler zeer beslist, „zij dient in alle landen slechts om meningsverschillen te provoceren."

Ik bleef er echter bij, dat ik Ribbentrop niet verder wilde behandelen en drong er bij Himmler nogmaals op aan naar een nieuwe minister uit te zien. Volgens Himmler kwamen voor deze post slechts twee mensen in aanmerking, namelijk Seyss-Inquart en Von Mackensen, de Duitse gezant in Rome. Maar Seyss-Inquart was te week en te filosofisch en Mackensen was politiek niet betrouwbaar en in de grond van zijn hart reactionair. Bovendien wist men sinds kort uit betrouwbare Italiaanse bron, dat Mackensen op de hand van Engeland was.

Wat mijn behandeling van Ribbentrop betrof — Himmler kon tenslotte billijken, dat ik mij terugtrok, nu ik hem als arts niet meer kon helpen.

De toespelingen, die Himmler gemaakt had over vijanden van mij hadden niet in de laatste plaats betrekking op de chef der *Gestapo*, Ernst Kaltenbrunner. Hij was mijn grootste en gevaarlijkste tegenstander. Aangezien hij officieel niets tegen mij kon ondernemen — ik stond immers onder bescherming van Himmler —, probeerde Kaltenbrunner mij langs achterwegen uit de weg te ruimen. Eens was hem dit op een haar na gelukt; hij was er vast van overtuigd, dat ik een agent van de Engelse Geheime Dienst was en hij had voor mij een hele reeks van spionnen aan het werk.

Voor een door Kaltenbrunner beraamde moordaanslag werd ik op 2 Augustus 1944 door Schellenberg gewaarschuwd. De aanslag zou in een bos aan de grens van de Kreis Ruppin op een tocht van Hartzwalde naar Berlijn worden uitgevoerd. Men wist, dat ik 's avonds naar Berlijn moest om met een speciale trein naar Himmler te gaan. Men zou de auto aanhouden en mij tezamen met mijn chauffeur neerschieten. De uitvoerders van de aanslag zouden dan aan de politie rapporteren, dat ik na herhaalde sommering om te stoppen in hetzelfde tempo was doorgereden, waarna zij volgens de voorschriften hadden gevuurd.... Daarmee meende Kaltenbrunner zich een voldoende alibi te hebben verschaft. Himmler zou in dit geval natuurlijk niets hebben kunnen doen.

Walter Schellenberg   Berlin, den 2. August 1944.

Streng persönlich
vertraulich.

[redacted]

Herrn
Medizinalrat K e r s t e n

Gut Hartzwalde über Gransee
in der Mark.

Lieber Herr Kersten,

Bei meiner letzten Behandlung deutete ich Ihnen an, dass man, d.h. Obergruppenführer Dr. Keltenbrunner und Gruppenführer Müller abermals versuchen, Ihnen aus dem Fall Langbehn Schwierigkeiten zu machen und Sie staatspolizeilich zu belangen. Man will bei Langbehn Akten, die Sie stark belasten, gefunden haben. U.a. dass Sie mit dem britischen Geheimdienst zusammenarbeiten.

Ich konnte mir zwischenzeitlich die Bestätigung verschaffen, dass man Ihnen nicht nur mit dem grössten Misstrauen begegnet, sondern auch offenbar seit längerer Zeit scharfe Ueberwachungsmassnahmen durchführt. Ich hätte gerne die ganzen Dinge noch einmal mündlich mit Ihnen durchgesprochen, da ich das Gefühl habe, dass Gefahr im Verzuge ist. Leider muss ich jetzt aber dringend auf eine Dienstreise, deswegen lasse ich Ihnen diesen Brief als Warnung durch einen besonders zuverlässigen Boten überbringen.

Brief van Schellenberg, waarin hij Kersten waarschuwt tegen een mogelijke aanslag van de zijde van Kaltenbrunner.

Seit Ihrem Weggang nach Schweden und der Absicht, Ihre Frau nachzuziehen, sind diese Kreise nur bestrebt, auch gegen den Willen des Reichsführers, Sie zu erledigen. Tragen Sie immer eine Schusswaffe bei sich, halten Sie sich vor fremden Personen zurück, vor allem machen Sie in Unterhaltungen, bei denen Ihnen nicht nur bekannte Persönlichkeiten zugegen sind, keinerlei Bemerkungen, am besten, schweigen Sie dann überhaupt. Ihre gesamten Bewegungen werden überwacht, Ihre Telefongespräche abgehört.

Wenn Sie in den nächsten Tagen Gelegenheit haben, sprechen Sie in vorsichtiger Weise den Reichsführer auf Ihnen bekanntgewordene Absichten verschiedener Ihrer Gegner an, damit er Ihnen nochmals seine ganze Hilfe zusichert und Ihnen, wenn möglich, einen Schutzbrief oder etwas ähnliches ausstellt, damit Sie nicht überraschenderweise verhaftet werden können.

Ermahnen Sie auch die von Ihnen aus dem Konzentrationslager befreiten und bei Ihnen auf dem Gut arbeitenden Bibelforscher, denn auch aus dieser Tatsache will man den Nachweis führen, dass Sie mit Hilfe der Bibelforscher Nachrichten aus den Konzentrationslagern in das Ausland verbringen.

Ich bitte Sie unter allen Umständen diesen Brief, nachdem Sie ihn gelesen haben, sofort zu vernichten. Alles andere mündlich, wenn ich zurück bin. In Eile und wie immer in Dankbarkeit mit allen guten Wünschen

stets Ihr

Na de waarschuwing van Schellenberg stapte ik meteen in mijn auto en reed langs omwegen naar Himmler. Ik vertelde hem alles. Eerst wilde hij mij niet geloven, maar liet niettemin een onderzoek instellen. Dit wees uit, dat de waarschuwing terecht gegeven was. Himmler was woedend. Hij ontbood Kaltenbrunner in het hoofdkwartier. Mij zei hij, dat ik mij rustig moest houden, hij zou de zaak wel op diplomatieke wijze regelen. Zo zat ik dan die middag met Himmler, Kaltenbrunner en de *Obergruppenführer* Berger in de kleine salonwagen van Himmlers speciale trein. Ik zat vlak naast de man, die mij naar het leven stond. Het gesprek ontwikkelde zich zodanig, dat Himmler in het begin helemaal niet aan de beloofde regeling toekwam. Ik was enkele dagen te voren uit Zweden gekomen en Kaltenbrunner, die dat wist, vroeg hoe het met mij ging. Ik antwoordde: „Dank u, heel slecht." Kaltenbrunner: „Hoezo, slecht? En dat, terwijl men in het buitenland woont." Waarop ik weer. „Tja, moet het me goed gaan, als ik juist mijn baan verloren heb? Zoals u wel weet, of veronderstelt, was ik jarenlang in dienst van de *Secret Service,* die heeft me echter wegens ongeschiktheid ontslagen, daar de *Reichsführer* nog altijd gezond en wel in leven is." Ik heb zelden nog een zo dom gezicht gezien, als dat van Kaltenbrunner op dat moment.

Hij hapte naar lucht en wist niet, wat hij zeggen moest, maar Himmler lachte en zei: „Ja, ja, mijn beste Kaltenbrunner, nu moet men toch medelijden hebben met Kersten, vindt u ook niet?" en ernstig voegde hij er aan toe: „Bedenk goed, beste Kaltenbrunner, als Kersten iets overkomt, kon dat voor uw gezondheid ook wel eens gevaarlijk worden. U zou de dood van Kersten misschien maar weinig uren overleven. Daarom hoop ik maar, dat u allebei nog lang gezond blijft." Kaltenbrunner lachte een beetje verlegen, hij had zijn chef begrepen.

Behalve bij Ribbentrop had Himmler mij reeds in 1940 bij Rudolf Hess en bij de leider van het Duitse *Arbeitsfront,* Dr Ley, geïntroduceerd. Ik onderzocht Hess op zijn bureau in Berlijn, waar hij ook woonde en kon vaststellen, dat hij aan maagkrampen en galaanvallen leed. Ik kan niet anders zeggen dan dat Hess op mij de indruk maakte van een bescheiden, vriendelijk en dankbaar mens. Dikwijls sprak hij over Egypte, waar hij geboren was en waarnaar zijn hart nog altijd trok. Ook zei hij me vaak, dat hij zich het liefst in de eenzaamheid van de Beierse bergen terug zou trekken, ver van het politieke rumoer. Hess leed duidelijk onder minderwaardigheidscomplexen. Ook beweerde hij meer dan eens, dat waar hij in de politiek toch nergens goed voor was, hij de wens koesterde, als vlieger de

heldendood voor het vaderland te sterven. De *Führer* had hem echter het vliegen en de actieve deelneming aan de frontstrijd verboden. Zo was hij dus veroordeeld aan een bureau te zitten.

Bij Hess, die evenals de meeste nazileiders impotent was, ontstond hieruit een duidelijk waarneembare neurose. Hij benijdde, zei hij mij, elke man, die een meisje in zijn arm hield. Met stralend gezicht had hij mij de foto van zijn enige zoon getoond zeggend, dat hij graag tien kinderen zou willen hebben. In materiële dingen was Hess buitengewoon sober, hij was vegetariër. Hij omgaf zich voorts met helderzienden, astrologen, magnetiseurs en wilde niets weten van de normale medische behandeling. Altijd weer kwam hij er op terug, dat hij dit bestaan niet uithield en daarom vast besloten was, zijn leven te offeren in dienst van het Duitse Rijk. Op een dag toen het hoofdkwartier van Hitler zich in België bevond, en hij daarheen moest, vroeg hij mij hem te begeleiden. We reden door platgeschoten dorpen en steden, waar nog kort tevoren hevig gevochten was. Met tranen in de ogen vertelde Hess, hoe verschrikkelijk hij het vond, dit eens zo bloeiende landschap nu zo verwoest te zien. De oorlog mocht niet lang meer duren. De wereld moest tot het inzicht komen, dat Duitsland onoverwinnelijk was. Zijn taak was het te zorgen, dat de volken zich weer met Duitsland verzoenden. Op een andere keer, toen ik bij hem kwam, vond ik hem in bed met een grote magneet boven zich. De magneet, beweerde hij, moest de ziekte uit zijn lichaam trekken, want zijn lichaam moest enorme krachten verzamelen en ijzersterk worden om bruikbaar te zijn voor de redding van Duitsland. Op mijn vraag, waaruit deze redding dan bestond, antwoordde Hess, dat hij mij dit niet kon zeggen, maar dat hij een daad van historische betekenis voorbereidde.

Toen Hess in 1941 naar Engeland was gevlogen, moest ik een verhoor van Heydrich ondergaan. Hij wilde weten of ik soms degene was, die bij Hess verwachtingen ten aanzien van Engeland had gewekt. Het verhoor duurde drie uur, maar daar men niets bewijzen kon liet men mij tenslotte weer gaan.

In November 1940 overviel Himmler mij met de mededeling er op te staan, dat ik Ley zou onderzoeken; hij had voor mij reeds een bepaald uur met hem afgesproken. De vier weken, dat ik Ley in zijn luxueuze villa in Grünewald behandelde, heb ik hem niet een keer nuchter gezien. Reeds tijdens het eerste onderzoek beweerde de man, die zich steeds praatziek en vertrouwelijk gedroeg, dat hij geen alcohol dronk, alleen 's morgens een kopje yoghurt. Ik constateerde vrij ernstige aandoeningen van gal en lever en zei dat ik hem op uitdrukkelijke wens van Himmler zou behandelen. Daarop klopte Ley

me op de schouder, zeggend: „Dat is aardig van u, dat u een eenvoudige arbeider wilt helpen." Deze eenvoudige arbeider, waarvan één van mijn oude patiënten, Dr Karl Bosch, reeds in 1938 gezegd had, dat hij indertijd door de I. G. Farben wegens voortdurende dronkenschap en het verwekken van opstootjes was ontslagen, leidde mij op een dag rond door zijn weelderige villa, waarop hij zeer trots was. Bij elk meubelstuk noemde hij tegelijk de prijs. Tenslotte zei hij lallend, dat de *Führer* hem dit alles had geschonken, opdat hij daar na de oorlog de arbeiders uit de gehele wereld zou kunnen ontvangen. Op mijn tegenwerping, dat de oorlog daarvoor eerst moest worden gewonnen, reageerde ook Ley met de stereotiepe slagzin: „Deze oorlog behoeft niet meer te worden gewonnen, hij is reeds gewonnen." Toen gaf hij mij de raad om mij ook een dergelijke villa te laten schenken, want cadeautjes deden geen pijn.

Een andere keer probeerde hij mij te bewegen Hartzwalde aan het *Arbeitsfront* af te staan, daarvoor in de plaats zou ik dan een tienmaal zo groot landgoed in Polen krijgen. Hij zei er bij, dat hij mijn huis zo geschikt vond, omdat het dicht bij Berlijn was en hij er dan eens met een aardig meisje naar toe kon. Toen ik hem probeerde duidelijk te maken, dat ik genoeg had van dit gezwets brulde hij: „U bent geen koopman, u wilt niet rijk worden." Weer een andere keer vroeg hij me onverwachts of ik wist wie hij was. Op mijn antwoord, dat ik meende Dr Ley voor me te hebben, schreeuwde de dronkaard: „Mis! Ik ben de grootste ondernemer van de wereld, ik ben de grootste organisator van de wereld, ik ben de grootste werker van de wereld, ik ben de beste arbeider van de wereld, nooit heeft de wereld mijn weerga gezien," en met overslaande stem, „ik ben de grootste *Führer* van de wereld." Toen kromp hij plotseling ineen, zag angstig rond en zei zachtjes: „Wat heb ik gezegd? Ik ben op één na de grootste *Führer* van de wereld, want Adolf Hitler is nog groter dan ik." Ik kreeg na enige tijd een zo grote weerzin tegen deze zuiplap en charlatan, – ik had intussen nog getuige moeten zijn van vulgaire scenes tussen hem en zijn vrouw –, dat ik na vier weken tegen Himmler zei Ley niet verder te willen behandelen, omdat zijn lichaam door overmatig alcoholgebruik niet meer op mijn behandeling reageerde. Himmler betreurde zeer, dat er met Ley niets te beginnen was, daar deze toch nadrukkelijk aan Hitler had beloofd, zich van drank te onthouden. In de periode van strijd voor de beweging was er niets op Ley aan te merken geweest, nu was hij misschien verbruikt, maar hij was een trouw aanhanger van de *Führer*, daarom mocht de partij hem niet laten vallen. Een dergelijk prestigeverlies kon de partij niet velen. Bovendien hield Himmler Ley voor een groot organisator, – zijn opbouw van het *Arbeitsfront* was een

weergaloze prestatie geweest en niet te vergeten, Ley was de enige man van betekenis in het Derde Rijk, die met de arbeiders in hun taal kon spreken.

De idee van de nazi's, dat ze traditie konden vervangen door organisatie kwam ook duidelijk tot uitdrukking in wat Ley op zekere dag vertelde over zijn plannen op medisch gebied. Hij wilde een academie voor *Manuelle Therapie* oprichten en mij tot leider daarvan benoemen. Want mijn zenuwmassage moest voor het nageslacht behouden blijven. Het *Arbeitsfront* zou voor deze academie een fonds van 5 millioen mark stichten, terwijl ik me moest verplichten honderd studenten per jaar klaar te stomen. Ley rekende vervolgens uitvoerig uit hoeveel artsen dat betekende in twintig, dertig jaar, wanneer ieder van deze studenten jaarlijks honderd nieuwe artsen „op de markt zou brengen". Dergelijke rekensommetjes waren zijn dagelijks werk.

Dat het regime Ley nog niet kon missen, werd me duidelijk, toen Ley in Januari 1941 tegen mij een verhaal afstak over de toekomstige nationalisatie van de Duitse industrie. Dit plan, waarover men het reeds eens was, zou eerst na de oorlog worden uitgevoerd. De nationalisatie van het groot- en middelbedrijf zou zogenaamd „stil" gebeuren. Ley begreep daaronder een zo sterk opschroeven van de belastingen, dat alle bedrijven noodlijdend werden. De bedrijven waren dan gedwongen om de staat om financiële steun te vragen en de staat kreeg de kans zich in de gehele industrie te interesseren, daarna zouden, zoals Ley het uitdrukte, de oude bezitters en ondernemers er uit worden gesmeten en nieuwe mensen er in worden gezet. In de oude nazigarde van Hitler waren immers nog honderdduizenden z.g. *oudstrijders*, die nog niet aan hun trek waren gekomen. Uit hun rijen zou Ley zijn toekomstige medewerkers recruteren. Of deze lieden hun vak verstonden, was niet belangrijk, zei hij, het kwam er alleen op aan of zij goede nationaalsocialisten waren. „Als wij de gehele Duitse industrie hebben genationaliseerd, hebbe God medelijden met de wereld," riep hij, zoals gewoonlijk dronken, uit. „Daarmee kan ik elke concurrentie van de rest het hoofd bieden. De wereld zal dan ook economisch van ons afhankelijk zijn en geen buitenlandse industrie zal met ons kunnen concurreren; de nationaalsocialistische arbeiders zullen met plezier twaalf uur per dag en langer werken als het er om gaat de kapitalistische landen *knockout* te slaan."

De bewegelijke Ley liet me nog een ander plan zien. De *Führer* had hem belast met de uitvoering van een geheel nieuwe organisatie van de gezondheidsdienst na de oorlog. Geen Duitser zou meer honorarium aan een arts behoeven te betalen en alle medische behandeling zou kosteloos zijn. De staat nam practiserende artsen in dienst en

betaalde ze. Volgens de wil van de *Führer* moest iedere Duitser van zijn geboorte tot zijn dood medisch worden gecontroleerd en behandeld. Duitsland zou na de oorlog zo rijk en machtig zijn, dat het zich deze luxe kon permitteren. In één woord – Ley maakte een glorieus gebaar – de staat nam het hele medische gebied over, alles volgens de oorspronkelijke gedachte van Adolf Hitler en zijn niet uit te vlakken trawant Dr Robert Ley. Zodra de wet in werking getreden was, zou hij de overbodig geworden ziekenfondsen opdoeken en de andere volken zouden wel voorgeschreven krijgen, hoe ze op de snelste manier een zelfde ordening konden invoeren. Dit was overigens eveneens een punt voor de grote vredesconferentie.

Twee jaar later in 1943 trof ik Ley nogmaals, nu in Rome. Hij was zogenaamd gekomen, „om het Italiaanse volk te overtuigen van de zekerheid der Duitse overwinning." Of dit zijn voornaamste opgave was of dat zijn bezoek in feite de aanschaffing van damesondergoed en japonnen gold, die hij in elk geval in achttien koffers naar Duitsland meenam, blijve in het midden. Hoe het zij, hij viel niet slechts op door deze nogal brutale handelwijze, waarover heel Rome sprak, maar ook door een zonderlinge voordracht, die hij voor Italiaanse en Duitse persvertegenwoordigers hield. Een in Rome werkende jeugdvriendin, Adelheid Dehio, vertelde mij daarvan. Ley had haar gezegd: „Dat wij overwinnen is duidelijk, onze vijanden worden door idioten geleid, wij door de *Führer*. Dat garandeert ons de zege. Van nu af heeft elk kind, dat in Duitsland wordt geboren, een vermogen van een millioen mark, zo rijk zijn wij. Na de oorlog zullen er bij ons geen arbeiders meer zijn. Het gewone werk moeten de overwonnen volken verrichten, daarvoor is de aristocratische Duitser veel te voornaam. Het laagste beroep van een Duitser zal dat van een opzichter zijn. Want wij zijn een *Herrenvolk*! Straks zal iedere rechtschapen Duitser er recht op hebben met een volkswagen naar Italië te gaan en in dit heerlijke land zes weken vacantie genieten." De vrouw, die mij dit vertelde, meende dat Ley tijdens zijn rede volkomen dronken was geweest. De volgende dag zéi de Italiaanse minister van binnenlandse zaken, Buffarini, mij tijdens de behandeling: „Dr Ley heeft gisteren toegegeven, dat de inflatie in Duitsland niet meer is tegen te houden. Hij heeft gezegd, dat ieder kind in Duitsland met een millioen mark wordt geboren. Dat kan alleen maar inflatiegeld zijn!"

Enige tijd later hoorde ook Himmler, toen hij in Rome kwam, over de rede van Ley van de tolk Dr Dollmann, een sinds jaren in Rome wonende kunsthistoricus, die ik goed kende. Himmler sprak er met mij over en vond, dat het met Ley nu niet langer meer ging. Hij zou de *Führer* voorstellen hem te ontslaan. Maar toen ik bijna

twee jaar later Himmler nog eens vroeg waarom Ley nog altijd op zijn plaats zat, verklaarde de *Reichsführer* categorisch, dat Ley met recht onmisbaar was. De gehele Duitse Arbeidersbeweging stond in gesloten gelederen achter hem. Dat was veel waard. Daarbij had Ley de grote verdienste de ondernemers op de vingers te zien, om te voorkomen, dat zij te grote winsten maakten.

Ofschoon Himmler dus heel goed zag, dat Ley een dégeneré was, deed hij niets – hij boog voor de welwillendheid, waarmee Hitler Ley bejegende en zal bewust of onbewust in Ley toch ook de bentgenoot in het grote complot hebben gezien.

XIV. OM ZEVEN ZWEDEN

In November 1942 sprak een oude patiënt van me, de Berlijnse advocaat Dr Langbehn, met mij over het geval van zeven Zweden, die in Warschau doordat de Duitsers wegens spionnage gevangen waren genomen en door de *Gestapo* naar Berlijn waren overgebracht. Het betrof hier enkele leidende functionnarissen van het Zweedse luciferconcern, waarmee Dr Langbehn in relatie stond. Ik begon met het inwinnen van nadere informaties over de kwestie. In Februari 1943 wendden de president-directeur van de Svenska-Tändstick A. B., Axel Brandin en Langbehn zich tot mij om mijn medewerking te vragen voor de gevangen Zweden. Intussen had ik via Dr Brandt vernomen, dat de *Gestapo* het komende proces tegen de Zweden zeker ongunstig zou beïnvloeden, indien Langbehn, die reeds lang door de *Gestapo* in het oog werd gehouden, de verdediging zou voeren. Ook was het me duidelijk, dat de *Gestapo* druk op Himmler zou uitoefenen en dat deze precies als vroeger in dergelijke gevallen gemakkelijk zou kunnen toegeven. Want als alle dictators was Himmler zeer gevoelig voor elk aandringen, dat van zijn ondergeschikten kwam. In de plaats van Langbehn werd tenslotte als verdediger van de Zweden de Finse Consul Generaal en advocaat in Berlijn Dr Dix gevonden.

Intussen had ik over deze zaak met Schellenberg gesproken, die mij zijn steun had toegezegd. Deze had zich trouwens reeds eerder voor deze zaak moeite gegeven. Enige dagen later begon ik met Himmler zelf over deze kwestie. De *Reichsführer* begon er mee zich dadelijk incompetent in deze aangelegenheid te verklaren, aangezien het hier een kwestie van buitenlandse politiek zou betreffen, die onder Ribbentrop ressorteerde. Hij kon zelf dus niets doen en wilde dit ook niet, waar het om spionnen ging, die hun verdiende straf moesten hebben.

Na deze pertinente weigering probeerde ik nu met allerlei kleine zetten Himmler en de mensen om hem heen, voor zover ik ze bereiken kon, te beïnvloeden. Het resultaat was tenslotte, dat Himmler mij in April 1943 herziening van zijn mening over dit gecompliceerde geval toezegde, mits Ribbentrop een verzoenlijker standpunt wilde innemen. Het kwam goed uit, dat Ribbentrop intussen ziek was geworden en mij naar Fuschl ontbood.

Tijdens mijn verblijf aldaar van 5 April tot 1 Mei 1943 bracht ik het gesprek herhaalde malen op de Zweedse ingenieurs. Ribbentrops standpunt in deze zaak, waaraan hij tot het einde vasthield, was het volgende: het betreft hier spionnen en misdadigers, die in geen enkel opzicht medelijden verdienen. Bovendien zijn het Zweden en de voortdurende speldeprikken en provocaties van de Zweedse pers be-

wezen overduidelijk de vijandige houding van dat land. Met gematigdheid was daarom bij de Zweden, die het recht op een zelfstandig politiek bestaan reeds lang verspeeld hadden, niets te bereiken, wel echter met hardheid en genadeloosheid. Hij moest daarom nu eens een voorbeeld stellen en de hoofden van deze Zweedse ingenieurs eisen. Ik bracht daartegen in, dat Himmler van zijn kant op een ander standpunt stond en bereid was, onder omstandigheden minder hardvochtig op te treden. Deze woorden ergerden Ribbentrop buitengewoon en opgewonden verklaarde hij, zich over de inmenging van Himmler in buitenlandse aangelegenheden bij de *Führer* te zullen beklagen, te meer, daar Himmler van politiek niet het minste begrip had.

Mocht ik vooreerst practisch niets hebben bereikt, ik had in elk geval de beide rivalen tegen elkaar opgezet. Het was nu denkbaar, dat Ribbentrop zich inderdaad over deze aangelegenheid bij Hitler zou beklagen en dan was het niet uitgesloten, dat Himmler uit prestigeoverwegingen bij Hitler een afwijkend standpunt zou innemen. Liet Ribbentrop daarentegen zijn aanklacht bij Hitler achterwege, dan liep hij het risico, dat Himmler zelf de kwestie bij Hitler op het tapijt zou brengen en misschien begrip voor zijn standpunt zou vinden.

Terwijl ik met al deze mogelijkheden rekening hield, ging ik terug naar Himmler en vertelde hem het gesprek met Ribbentrop. Himmler was over het vooruitzicht van een manoeuvre bij Hitler nogal geprikkeld en zei, dat hij zich om persoonlijke onaangenaamheden te vermijden liever uit de gehele zaak terugtrok. Ze ging hem immers formeel gezien helemaal niet aan.

Ik vreesde, dat het plan misliep en verzon er toen het volgende op. Ik zei Himmler, dat ik bij mijn terugkeer uit Fuschl een brief van de minister-president Ryti gevonden had, waarin deze informeerde hoe het stond met de Zweden. Ik had de brief helaas niet bij me, daar hij nog op het gezantschap moest worden vertaald. Himmler beet en toonde zich over deze demonstratie van Scandinavische solidariteit zeer geraakt en sprak de vrees uit, dat een weigerende houding van Duitsland in deze op zichzelf ondergeschikte aangelegenheid de toch al wegebbende sympathie van Finland voor Duitsland nog verder zou doen verminderen. In de daarop volgende besprekingen met Himmler gelukte het mij hem hand over hand te overtuigen van de noodzakelijkheid in dit geval in te grijpen. Het proces stond voor de deur en zou naar de mening van Himmler, drie tot vier dagen in beslag nemen. De mogelijkheid werd besproken, enkelen vrij te spreken en de anderen tot lange vrijheidsstraffen te veroordelen om op deze wijze het door de Duitsers nodig geachte aantal doodstraffen zoveel mogelijk te beperken. Het uiteindelijk

resultaat hing echter van de bespreking van Himmler met de Rijksminister Thierack af; daar werd men het tenslotte eens over het door Himmler ingenomen standpunt. De vonnissen, die enkele dagen later werden geveld, luidden dan ook in twee gevallen, namelijk voor de directeur R. Kronberg en Stig Lagerberg, beiden van de Zweedse lucifermaatschappij, vrijspraak; in één geval levenslange tuchthuisstraf en voor vier anderen de doodstraf.

Het kwam er nu op aan, voor de vrijgesprokenen een vergunning tot vertrek naar Zweden te bemachtigen en te trachten voor de veroordeelden alsnog gratie te krijgen. Gedurende de gehele duur van deze onderhandelingen met Himmler stond ik in regelmatig contact met de Zweedse directeur van de Duitse lucifermaatschappij, A. Müller; we hielden elkaar wederkerig zo precies mogelijk op de hoogte. Zeer waardevolle steun ondervond ik ook van Schellenberg, die zowel bij Himmler persoonlijk, als ook bij de anderen in aanmerking komende instanties voor de vrijlating van de veroordeelde Zweden pleitte. Spoedig na de uitspraak verzochten de heren Brandin en Müller mij voor hen een persoonlijk onderhoud met Himmler tot stand te willen brengen, waarbij zij dan gratie voor de veroordeelden wilden vragen. Ze stelden op een dergelijk gesprek des te meer prijs, waar een schrijven van de Zweedse Koning aan Hitler tot dusver onbeantwoord gebleven was. Op 27 Augustus 1943 ontving Himmler de genoemde heren in zijn Hoofdkwartier in Grossgarten in Oostpruisen. Het onderhoud, waarbij Schellenberg en ik tegenwoordig waren, leidde er toe, dat Himmler toestond dat de beide vrijgesprokenen naar Zweden vertrokken. Hoewel hij geen spoor van vijandigheid toonde, weigerde hij bij Hitler enige poging te doen om gratie voor de veroordeelden te krijgen.

Ik zette mijn pogingen in deze richting echter bij Himmler voort, Schellenberg deed het ook. Ik liet evenmin na bij Ribbentrop, die ik kort tevoren in Fuschl behandeld had, opnieuw het gesprek op de veroordeelde Zweden te brengen. Het enige resultaat was, dat Ribbentrop opnieuw woedend tegen Zweden uitviel. Juist door deze vonnissen wilde hij Zweden imponeren. Voor het overige ging hij tekeer tegen Himmler vanwege diens hernieuwd ingrijpen in deze kwestie. De toenemende prikkelbaarheid van Ribbentrop gaf mij aanleiding na mijn terugkeer Himmler behalve een verhaal over Ribbentrops oordeel inzake de Zweden, ook een rapport over de erger wordende geestesziekte van Ribbentrop te overhandigen. Himmler heeft tenslotte mijn verslag van Ribbentrops oordeel bij zijn eerstkomend onderhoud met Hitler op 1 September 1943 met hem besproken en zich toen ook persoonlijk achter het gratieverzoek gesteld en inwilliging verkregen.

Nu restte nog de vrijlating van hen die gratie hadden gekregen. Dezen zaten in een tuchthuis in Beutzen. De verschillende stappen die Himmler in deze zaak bij Hitler had ondernomen, maakten hem zo afkerig, dat hij beslist weigerde nog een verdere poging te doen. Hij motiveerde dit met een verwijzing naar de hem gerapporteerde, toenemende vijandigheid van de Zweden en een steeds grotere nalatigheid in de leveringen aan Duitsland, waartoe zij volgens verdrag verplicht waren. Hitler had er op gewezen, dat hem uit de wijze, waarop Zweden bij elke gelegenheid, die zich voordeed, tot zelfs bij zuiver economische onderhandelingen toe, ten behoeve van deze ingenieurs intrigeerde, hun belang voor Zweden gebleken was. Hij dacht er niet over aan deze chantage toe te geven. Dank zij onze gezamenlijke inspanningen, in het bijzonder dank zij Schellenberg, gelukte het echter toch Himmler tot verdere bemiddelingspogingen bij Hitler over te halen. Het resultaat daarvan was, dat Himmler op 1 November 1944 vrijlating en vergunning tot vertrek van twee der begenadigden bij Hitler bereikte.

Intussen was ik zelf naar Zweden verhuisd. Toen ik begin September 1944 voor de gebruikelijke behandeling bij Himmler was, kwam het tussen ons tot een wilde uitbarsting in verband met het feit dat de laatste drie Zweden nog in Duitsland werden vastgehouden. Hij bleef halsstarrig en ik zag mij gedwongen hem er aan te herinneren, dat ik onder deze omstandigheden de behandeling onmiddellijk moest afbreken. Ik was mij de mogelijke gevolgen volledig bewust, daar ik volkomen aan zijn genade was overgeleverd. Maar ik adviseerde hem toch, even aan de consequenties voor zijn gezondheid te denken. Die stonden in geen verhouding tot het besluit nu eens werkelijk grootmoedig te zijn. Himmler draaide bij en kort daarop besliste hij op eigen houtje, dat de laatste drie begenadigden moesten worden vrijgelaten. Hij vroeg mij schriftelijk of ik de heren zelf per vliegtuig naar Stockholm wilde brengen, zo'n beetje als kerstgeschenk. Dit gebeurde ook op 22 December 1944. In de daaropvolgende besprekingen van Himmler met Schellenberg werd besloten, dat de minister van Buitenlandse Zaken eerst dan van vrijlating en vertrek van deze laatste Zweden op de hoogte zou worden gesteld, wanneer zij zich reeds boven Zweeds grondgebied zouden bevinden. Schellenberg vertelde me later, dat Ribbentrop bij het horen van deze tijding in woede was uitgebarsten en de heftigste verwijten aan het adres van Himmler had gericht. Hij beschuldigde deze Duitsland ernstige economische schade te hebben toegebracht.

Zo was ook deze zaak tot een goed einde gekomen — ik betrad de Zweedse bodem met opgelucht gemoed.

De hele ontwikkeling tussen Finland en het Derde Rijk deed het mij verstandig voorkomen, me langzaam en onopvallend van Duitsland te distanciëren. Weliswaar had ik goede redenen om de behandeling van Himmler te blijven voortzetten, maar ik wilde ergens anders domicilie kiezen. Een uitnodiging van het Zweedse luciferconcern om naar Stockholm te komen, was voor mij een welkome gelegenheid om de in Zweden liggende mogelijkheden te verkennen.

In Stockholm leerde ik in October 1943 de toenmalige minister van buitenlandse zaken Günther kennen. Deze was door mijn werk voor de zeven Zweden op mij opmerkzaam gemaakt en had nu een groots plan ontwikkeld tot hulp aan de Scandinaviërs in de concentratiekampen in Duitsland. De politieke situatie had zich voor Zweden als neutraal land in die zin ontwikkeld, dat het verplicht was iets te ondernemen en daartoe zou een actie in de lijn van de traditionele Zweedse humaniteit het best in overeenstemming te brengen zijn met zijn positie als neutraal land. We bespraken uitvoerig het voor en tegen van de voorgestelde actie, waar we in Duitsland op hulp konden rekenen en waar we op tegenstand zouden stuiten. Ik zou van de Zweedse Regering lijsten krijgen van Scandinaviërs en andere buitenlanders, die in Duitsland gevangen waren en ik zou trachten door voorspraak bij Himmler deze mensen vrij te krijgen, of tenminste verlichting in hun lot te brengen.

Eerst echter moest ik Himmler overtuigen, dat hij de verhuizing van mij en mijn gezin naar Zweden niets in de weg moest leggen. Daartoe moest ik mijn wens inkleden op een wijze, dat het schijnen zou alsof hij er belang bij had. Ik zag er voorlopig geen mogelijkheid toe. Zoals altijd in delicate kwesties, zocht ik de Finse gezant Kivimäki op om hem om raad te vragen. Hij adviseerde me Himmler te suggereren, dat ik binnenkort waarschijnlijk mijn behandeling van hem zou moeten opgeven, omdat ik als arts en officier van het Finse leger zou worden opgeroepen, zoals men mij zojuist op het Finse gezantschap had meegedeeld. Ik vertelde Himmler het verhaal en voegde er aan toe, dat ik alleen dan vrijstelling kon verkrijgen, wanneer ik mij bereid verklaarde de voor genezing in Zweden vertoevende Finse soldaten te behandelen. Het Finse gezantschap was met het oog op mijn betrekkingen met de *Reichsführer* tot dit compromis bereid – ik zou dan in de gelegenheid zijn voor de gebruikelijke periodieke behandeling naar Himmlers hoofdkwartier te komen. Aangezien omstreeks deze tijd de Duits-Finse verhouding reeds gespannen was, besloot Himmler tenslotte zijn toestemming te geven voor mijn verhuizing naar Zweden. Aan de ene kant wilde hij mij onder geen enkele voorwaarde kwijtraken, aan de andere kant wenste hij ook de kleinste moeilijkheid met Finland op dat ogenblik te vermijden.

Mijn betrekkingen met het Zweedse departement gingen practische resultaten afwerpen. Zo gelukte het me bijvoorbeeld om een aantal Zweedse zeelieden, die door Duitse instanties geïnterneerd waren, vrij te krijgen. Het betrof in dergelijke gevallen zeelieden die in Duitse mijnenvelden waren geraakt of die zonder vergunning binnen de Duitse territoriale wateren hadden gevaren.

Door de relatie met minister Günther had ik een geheel nieuwe basis gevonden voor mijn werk, waardoor het mogelijk werd de laatste fase van de oorlog grote groepen mensen voor de ondergang te behoeden. De verzoeken, die ik nu aan Himmler deed, hadden een internationale achtergrond gekregen. Ik kon nu in naam van organisaties en overheidsorganen optreden, waaraan Himmler toch niet zonder meer voorbij kon gaan. Te meer niet waar dit gebeurde op een tijdstip, waarop hij alle reden had de positie van het Derde Rijk niet nog verder te verzwakken dan reeds gebeurd was. En ik voelde mij gesterkt, al was het alleen maar door de gedachte, dat ik de te helpen personen niet meer altijd voor mijn patiënten behoefde uit te geven, maar gewoon in naam van het buitenland kon spreken.

In het begin van November 1944 waren de verhoudingen zo gespannen, dat Zweden officieel voorbereidingen kon treffen voor grote hulpacties aan de gevangenen in Duitsland. Günther gaf de wens te kennen, dat ik mij bij Himmler voor deze hulpacties zou inspannen. Daartoe kreeg ik bepaalde volmachten. Allereerst maakte men een plan voor de evacuatie van een groot aantal Noorse studenten, Deense politici en een aantal Noorse vrouwen en kinderen, die in Noorwegen en Duitsland gevangen zaten. Günther droeg mij op Himmler om vrijlating van deze mensen te vragen en hen voor te stellen ze eventueel naar Zweden te voeren, waar ze in speciale kampen konden worden ondergebracht. Indien ik voor dit plan bij Himmler geen gehoor zou vinden, moest ik de concentratie van alle Scandinavische gevangenen in een speciaal kamp in Duitsland, onder contrôle van het Zweedse Rode Kruis, voorstellen.

Gedrukt door de last en het belang van de opdracht, vloog ik op 28 November 1944 naar Himmler. Voor de eerste keer kwam het er op aan van Himmler grote groepen gevangenen los te krijgen. Het hoofdkwartier bevond zich in deze tijd in Triberg in het Zwarte Woud. Himmlers gezondheidstoestand was slecht. Tijdens de behandeling begon ik voorzichtig over de zaak, die mij bezighield, maar Himmler was korzelig en verklaarde gedecideerd, dat al die mensen, waarop ik doelde, misdadigers en verraders waren.

Na dagen praten en zeuren vond ik Himmler eindelijk bereid, vijftig Deense politici en vijftig Noorse studenten vrij te laten. Verder wilde hij niet gaan. Hij zegde me echter toe, dat hij op een later tijdstip de vrijlating van een groter aantal Deense en Noorse vrouwen en kinderen in overweging wilde nemen, indien de buitenlandse pers zijn nu betoonde edelmoedigheid niet als zwakheid zou uitleggen. Als dat toch gebeurde, zou hij met zijn eigen mensen zoveel moeilijkheden krijgen, dat aan verdere vrijlating niet te denken viel. In het verloop der verdere onderhandelingen nam Himmler het transport van de eerste honderd vrijgelatenen voor eigen rekening, maar verklaarde categorisch, dat voor elk verder transport geen Duitse transportmiddelen ter beschikking stonden. Als het zover kwam, moesten de Zweden daar maar voor zorgen; dat laatste kon ik op grond van mijn afspraak met Günther rustig aanvaarden. Ook op mijn suggestie om alle Scandinavische gevangenen in een gemeenschappelijk kamp bijeen te brengen was Himmler bereid in te gaan, evenals op mijn verzoek dit kamp onder contrôle van het Rode Kruis te stellen.

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Post Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i.d. Mark

21.Dezember 1944

An den Reichsführer SS
Heinrich Himmler
Feld Kommandostelle

Sehr geehrter Herr Reichsführer!

Vielen Dank für Ihr Schreiben vom 12.Dezember 1944.Ich bin gut in Hartzwalde angekommen.Obergruppenführer Berger war so freundlich,mich in seinem Auto herbringen zu lassen.Morgen früh, fliege ich wieder zurück nach Schweden und bin sehr glücklich,daß ich die drei letzten der schwedischen Herren,die Sie mir freigegeben haben:Herrn Widén,Herrn Häggberg und Herrn Berglind mit nach Schweden nehmen kann.

Damit ist diese äusserst komplizierte Angelegenheit endgültig erledigt,und ich danke Ihnen von ganzem Herzen,daß Sie meinen schwedischen Freunden das Leben gerettet haben.Aber ich hatte immer das feste Vertrauen,daß Sie mir dabei helfen würden,und ich habe mich in Ihnen nicht getäuscht!

Ausserdem möchte ich Ihnen mit diesen Zeilen sehr für Ihr großes Entgegenkommen danken und unsere am 8.Dezember 1944 getroffenen Vereinbarungen bestätigen.

Als erstes versprachen Sie mir,tausend holländische Frauen, die in deutschen Konzentrationslagern interniert sind,freizugeben, wenn die schwedische Regierung bereit ist,sie aufzunehmen und den Abtransport zu überhehmen.

Ferner erklärten Sie sich einverstanden,die in Deutschland internierten norwegischen und dänischen Frauen und Kinder freizulassen,wenn Schweden sie aufnehmen will.Der Abtransport aller dieser freigelassenen Menschen,muß von Schweden getragen werden.Sie,Herr Reichsführer,sagten mir,daß Sie bereit wären,zu diesem Zweck die deutsche Grenze für schwedische Autobuskolonnen zu öffnen.Jedoch wünschten Sie nicht,daß mehr als 150 Autobusse nach Deutschland kommen.Mannschaften,Verpflegung und Betriebsstoff muß Schweden stellen.

F. Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

- 2 -

21.Dezember 1944

Gleichzeitig gaben Sie mir die ersten 50 norwegischen Studenten und 50 dänischen Polizisten frei. Ich war gestern bei Obergruppenführer Kaltenbrunner, um den Abtransport dieser freigelassenen Gefangenen zu besprechen. Schellenberg begleitete mich auf meinen Wunsch, denn ich wollte nicht allein mit Kaltenbrunner verhandeln. Letzterer sagte mir, daß er bereits von Ihnen den Befehl bekommen hätte, die obenerwähnten Norweger und Dänen freizulassen und versprach mir, dafür Sorge zu tragen, daß diese Menschen schon das Weihnachtsfest im Kreise ihrer Familien verleben könnten. Ich danke Ihnen sehr dafür, Herr Reichsführer, daß diese, meine Bitte, so schnell erfüllt worden ist, und ich hoffe, daß Sie sich nun auch entschließen können, die übrigen norwegischen Studenten und dänischen Polizisten, als freie Menschn in ihre Heimat zu entlassen. Denn es sind doch schließlich Germanen. Ausserdem wäre Schweden bereit, falls Ihnen das lieber wäre, diese vom Schicksal hart geprüften Menschen bis zum Kriegsende in Schweden zu internieren. Besonders glücklich hat mich Ihr Versprechen gemacht, daß Sie über diese Menschen in wohlwollender Einstellung nachdenken wollen. Und ich hoffe, daß, wenn ich das nächste Mal zu Ihnen komme, um Sie zu behandeln, Sie mir alle Holländer, Dänen und Norweger freilassen werden. Ich bin überzeugt, daß Schweden sie alle aufnehmen wird, und die Geschichte wird Ihnen diese großzügige Tat nicht vergessen. Ich werde sofort, nach meiner Ankunft in Schweden, den Aussenminister Exzellenz Günther über unser Abkommen orientieren. Ich nehme an, daß Exzellenz Günther dann den Schwedischen Gesandten in Berlin Exzellenz Richert, beauftragen wird, mit Ihnen, beziehungsweise mit Ihren Herren, zu verhandeln. Ich bitte Sie, Herr Reichsführer, sehr, die Beauftragten Schwedens mit größter Zuvorkommenheit zu behandeln und ihnen dieselben bindenden Zusagen zu machen, wie mir. Und bitte machen Sie den schwedischen Herren keine Schwierigkeiten. Ich würde es sehr begrüßen, wenn Sie Schellenberg bei diesen Besprechungen einschalten würden.

Zum Schluß möchte ich Sie, sehr geehrter Herr Reichsführer, noch an unsere Gespräche über die Juden erinnern. Ich bat Sie, 20 000 Juden aus Theresienstadt für die Schweiz freizugeben. Sie aber sagten mir leider, daß Sie das unter keinen Umständen tun könnten, wohl aber bereit

F. Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

- 3 -

21.Dezember 1944

wären, als erstes 2 - 3000 Juden zu einem Abtransport nach der Schweiz freizulassen. Falls die Weltpresse es nicht als eine Schwäche von Deutschland auslegen würde, würden Sie darüber weiter in wohlwollendem Sinne mit mir verhandeln. Ich glaube, daß es auch ernährungsmäßig für Deutschland von Vorteil wäre, wenn Sie soviele Menschen in die neutralen Länder abschieben würden.

Ich werde morgen mit erleichtertem Herzen zurück nach Schweden fliegen, denn ich weiß, daß Sie das, was Sie mir einmal zugesagt haben, bestimmt halten werden.

Mit bestem Gruß!

Ihr
sehr ergebener
Felix Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

Medizinalrat
Arzt für Naturheilkunde

Brief van Kersten aan Himmler, waarin hij de toezeggingen inzake het vrijlaten van gevangenen, die Himmler hem deed, schriftelijk vastlegt.

XVI. WAT HITLER VAN NEDERLAND HOOPTE

Op deze wijze was tenminste een begin gemaakt. Had ik van de Zweden de opdracht gekregen, mijn best te doen voor de vrijlating van alle Scandinaviërs, de vroegere Nederlandse gezant in Stockholm, Baron van Nagell, die ik nog uit mijn Haagse tijd kende, was natuurlijk in het bijzonder geïnteresseerd bij de hulp aan de Nederlandse gevangenen. Ook voor de hulp aan Franse en Belgische onderdanen kwam Baron van Nagell energiek op. Wij hebben een desbetreffende actie tezamen uitvoerig besproken en nauwkeurig overlegd. Baron van Nagell luisterde ook dikwijls aan een tweede hoorn mee, wanneer ik uit Stockholm telefoongesprekken met Duitse instanties voerde in het kader van mijn actie voor de gevangenen. Op zijn instigatie gelukte het mij dan in het kader van de boven beschreven onderhandelingen met Himmler ook duizend Nederlandse vrouwen vrij te krijgen, welk aantal overigens door Dr Brandt volgens speciale afspraak nog belangrijk werd verhoogd.

De pogingen om de Nederlanders vrij te krijgen hadden een zeer dramatisch verloop. Ik was op dit punt bijzonder hardnekkig, terwijl Himmler waar het Nederlanders gold juist bijzonder stroef was. Ik stelde hem eerst voor, dat hij een groep van vijfduizend Nederlanders zou vrijlaten. Himmler sprong kwaad op en zei, dat daarvan onder geen enkele omstandigheid sprake kon zijn. Voor hem kwamen de Nederlanders als verraders onmiddellijk na de Joden.

Om de achtergrond hiervan duidelijk te maken, moet ik het volgende vertellen. Himmler had in 1940 in de veronderstelling geleefd en die ook – zoals hij mij vertelde – met Hitler besproken, dat de Nederlanders een bewust Germaans volk waren. Na de bezetting zou het niet moeilijk vallen, de Nederlanders pro-Duits te maken, daar het volk dan zelf zag, dat ze door de Engelsen in de steek waren gelaten.

Als de propaganda handig werd opgezet, duurde het misschien een half jaar, maar dan stond Nederland even stevig aan de kant van Duitsland als nu Beieren of Mecklenburg. Dan kon hij voor de *Waffen-SS* in Nederland een leger van ongeveer zeshonderdduizend man werven, samengesteld uit het beste mensenmateriaal. Na een grondige opleiding zouden ze een zeer welkome versterking voor zijn elitetroep in het Oosten vormen. Ook uit Vlaanderen verwachtte Himmler op deze wijze driehonderdduizend man te kunnen krijgen.

Ondanks zijn logische denken, waarop hij altijd zo prat ging, zou de berekening ditmaal niet opgaan. Integendeel, de Nederlanders boden heimelijk en openlijk overal verzet. Van zijn SS-instanties kreeg hij overal ongunstige berichten over de Nederlanders. En

reeds in 1941 waren Himmler en Hitler diep teleurgesteld over de ondankbaarheid, waarmee zij de zo eerlijk uitgestoken hand van Hitler hadden afgeslagen. Allengs sloeg de stemming van Hitler en Himmler tegenover Nederland om. Himmler wist me te vertellen, dat dit volk zijn Germaanse karaktertrekken verloren had en bedorven was door de Joods-kapitalistische invloed. Duitsland had het beste voorgehad met Nederland, maar neen, het was een ondankbare verraderstroep gebleken. Uit deze teleurstelling kwam in 1941 het plan tot overbrenging van het Nederlandse volk naar Polen voort. Nadat het plan was uitgesteld, bleef bij Himmler de rancune tegen Nederland bestaan. Waar hij maar kon, gaf hij bevel tot steeds scherpere maatregelen en hij hitste zijn SS-leiders daartoe openlijk op, wat deze bruten nog bruter maakte. Deze haat, die Himmler Nederland toedroeg, was de oorzaak, dat het zoveel moeilijker viel iets voor Nederland te bereiken, dan voor andere naties. Wanneer ik iets probeerde door te zetten, kwam hij altijd weer met het verhaal van de zeshonderdduizend man, waarmee ze hem bedrogen hadden. Ik stelde daartegenover, dat zijn opvatting toch zeer onredelijk was, omdat naar mijn mening de Nederlanders nu juist de houding demonstreerden, die in de opleidingscursussen van de SS als de hoogste Germaanse deugd werd gepredikt: vastberaden verzet, onbuigzaamheid jegens de vijand, trouw aan het vaderland! Verontwaardigd antwoordde Himmler, dat dit een volkomen verdraaiing van de feiten was. Door zich tegen het Derde Rijk te keren hadden de Nederlanders het recht verspeeld zich Germanen te noemen. Ze moesten worden uitgeroeid en hij zou er voor zorgen, dat niet één van de gevangenen ooit terugkeerde. Dit was ook de uitgesproken wens van de *Führer*. De *Reichsführer* raakte zo opgewonden, dat hij een koliek kreeg, waarbij ik hem helpen moest. Toen hij weer wat bijgekomen was, begon hij op andere toon: „Ik kan u toch geen vijfduizend Nederlanders geven, hoe moet ik dat tegenover de *Führer* verantwoorden? Ik geef toe, dat er in de *Waffen-SS* enkele duizenden Nederlanders dapper met ons strijden. Het is waar, het zijn niet allemaal verraders, maar die wij in de kampen hebben, zijn het beslist." Ik werkte mijn andere argumenten af, wees hem op het voordeel, van vijfduizend eters minder en op de zekerheid, dat Zweden voor het transport zou zorgen. Tenslotte appelleerde ik aan zijn zin voor historie en beschreef, welke schone plaats hij in de geschiedenis zou krijgen, wanneer hij zich edelmoedig had betoond tegen een klein Germaans volk. Na een ogenblik zwijgen zei hij wrevelig: „Als ik in 1941 niet zo ziek was geweest, behoefden we nu geen woord aan de Nederlanders vuil te maken. Wanneer u, Kersten, mij toen niet had voorgekauwd, dat de verplaatsing van de Nederlanders tot na de

oorlog moest worden uitgesteld, dan hadden we nu misschien de oorlog al gewonnen. Dan konden we de mensen, die we nu in Nederland tegen de verzetsbeweging in reserve moeten houden op essentiële punten van het front gebruiken, bovendien hadden de Nederlanders dan in het gebied van Lublin allang naar de wapens moeten grijpen om zich tegen de Russen te verweren. Die verplaatsing was zo juist gezien van de *Führer* en ik heb dat bevel niet uitgevoerd, ja ik ben het zelf geweest, die de *Führer* heb overgehaald om de actie uit te stellen. U hebt de Duitse zaak daarmee slecht gediend, mijnheer Kersten."

Ik speelde daarop de gekwetste en zei, dat hij alle redenen had om mij voor mijn waarschuwingen dankbaar te zijn, want anders was hij allang ingestort, maar ach, ik wist wel, dat je nooit om dankbaarheid moest vragen, voor zijn goede raadgevingen werd men meestal uitgescholden. „Hoezo? Ik scheld u toch niet uit?" reageerde Himmler daarop uiterst geïrriteerd. „Mij persoonlijk niet," antwoordde ik nadrukkelijk, „maar ieder schimpwoord op Nederland trek ik mij persoonlijk aan." Waarop Himmler: „Welja, ik dacht al eerder dat u in de grond van uw hart veel meer om Nederland geeft dan om ons. U zult over ondankbaarheid van mijn kant niet te klagen hebben. Allang goed, ik laat uw duizend Hollandse vrouwen vrij. De Zweedse Regering moet dan maar voor de rest zorgen."

Toen ik in April 1945 weer met Himmler onderhandelde, had ik via het Nederlandse Gezantschap nog een lijst van 94 personen meegekregen om wier bevrijding gevraagd was. Hij bevestigde mij bij die gelegenheid de vrijlating van de duizend vrouwen, die hij beloofd had en voegde er de personen van de lijst bij met de opmerking: „Ze hebben het niet verdiend, dat zij naar huis gaan."

Deze beide categorieën zijn vervolgens, tezamen met nog andere vrijgelaten gevangenen in autobussen van het Zweedse Rode Kruis naar Zweden gebracht.

Al deze hulpacties werden zo geheim mogelijk gehouden om te voorkomen, dat mij slecht-gezinde nationaalsocialistische kringen zouden interveniëren. Ook de Zweedse Regering stelde er prijs op, dat de hulpacties niet door onnodige publiciteit in gevaar zouden worden gebracht. Hoe langer de oorlog duurde, hoe moeilijker het bevrijdingswerk werd. Onder de nazi-leiders waren duidelijk twee stromingen waarneembaar, de eerste verpersoonlijkt door Hitler en Goebbels, was er voor alles te vernietigen en zich vooral niet te matigen waar dit als zwakheid kon worden uitgelegd. „Wanneer wij ondergaan, gaat Europa mee," had Ribbentrop mij, zijn meester nabauwend, meer dan eens gezegd. Himmler en zijn omgeving naderden

daarentegen steeds meer het standpunt, dat men na al het bloed, dat reeds vergoten was, moest trachten zonder het opgeven van essentiële beginselen op bepaalde punten tot een vergelijk met de westelijke tegenstander te komen. Himmler was onzeker geworden, maar met het oog op de radicale groep volgde hij de officiële koers.

Toen deze radicale kringen merkten, dat Himmler op steeds groter schaal concessies ging doen, probeerden zij mij met behulp van hun agenten in Zweden onmogelijk te maken. Zij trachtten te bereiken, dat de Zweedse Regering zich van mijn persoon zou distanciëren. In krantenartikelen werden verdachtmakingen gelanceerd, ik zou een Nazi zijn, enz. Doch ook deze poging om mijn hulpverleningswerk te saboteren mislukte.

Natuurlijk had ik veel meer Nederlanders kunnen redden, wanneer ik contact had kunnen krijgen met de Nederlandse regering in Londen en deze mij aanwijzingen had kunnen geven. In de laatste fase van de oorlog stond ik tegenover Himmler veel sterker, wanneer ik op een officiële opdracht kon wijzen, zoals ik die kreeg van de Zweedse Regering en het *World Jewish Congress.* Het gelukte mij echter niet met de officiële Nederlandse vertegenwoordiging tot een vruchtbaar contact te komen. De samenwerking met Baron van Nagell was voortreffelijk, maar deze was in 1941 als gezant vervangen en werkte nadien nog slechts inofficieel op een ondergeschikte post op de Persafdeling van het Gezantschap. Met moeite slaagde ik er in ten huize van een Zweedse relatie een onderhoud met Graaf van Rechteren Limpurg, de opvolger van Baron van Nagell als Nederlands gezant in Stockholm, te arrangeren. Ik bood hem aan de vrijlating van Nederlanders bij Himmler te bewerkstelligen als hij maar namen gaf. De Nederlandse gezant toonde echter geen belangstelling en sneed verder contact af. In Januari '45 zond Van Nagell een functionaris van de Nederlandse Inlichtingendienst, Luitenant G. Knulst, naar mij toe, die via zijn regering in Londen een lijst met 94 namen had weten samen te stellen. Hoewel ik hem aangeboden heb, voor meer lijsten mijn best te doen, kreeg ik ook van hem geen verdere verzoeken. Ik heb Luitenant Knulst ook opmerkzaam gemaakt op de mogelijkheid de Nederlandse gevangenen van Zweden uit, pakketten te sturen. Ik bood hem aan, dit te organiseren, maar Knulst zei, dat het gezantschap daarvoor geen geld ter beschikking had. Ik had de indruk, dat hem dat erg aan het hart ging en twijfel niet aan zijn wil om iets voor de Nederlandse zaak te bereiken, maar hij was blijkbaar machteloos.

Mijn samenwerking met Baron van Nagell werd de laatste maanden van de oorlog steeds intensiever. Vaak luisterde hij in mijn woning in Stockholm aan een tweede hoorn de gesprekken, die ik

NEDERLANDSCHE DIENST
PERSAFDEELING

Stockholm, den 9 April 1945.

No. 306 G.

Onderwerp: Personen.

Bijlage: Eén.

Ik doe U hierbij toekomen 2 lijsten bevattende de namen van totaal 50 zich in Duitsland bevindende Joden. Ik spreek de hoop uit, dat het U mag gelukken deze personen veilig uit Duitsland naar Zweden te halen.

U ten zeerste dankzeggend voor U zeer welwillende medewerking en samenwerking verblijf ik met de meeste hoogachting

Uw

G. Knulst

Aan: Den WelEd. Zeer Gel. Heer
Dr. F. Kersten
Linnégatan 8
Stockholm.

met Himmler, Brandt en Hartzwalde voerde, mee. Steeds stond hij mij met raad en daad ter zijde.

In het voorafgaande heb ik verschillende malen gewezen op mijn samenwerking met Schellenberg. Hij behoorde tot de naaste omgeving van Himmler en ik onderhield met hem evenals met enkele anderen, die mijn werk ondersteunden, een nuttig contact. Ik had Schellenberg reeds in 1941 in Himmlers hoofdkwartier leren kennen, waarbij hij mij was opgevallen door zijn correct gedrag. Hij was geen nationaalsocialistisch fantast, doch een niet van intelligentie gespeende militair, die een natuurlijke afkeer had van de bruutheid van het systeem, zich evenwel verder geen rekenschap gaf van de motieven en consequenties van zijn positie.

In Juli 1942, kort voor onze tocht naar Finland, trof ik Schellenberg weer in het hoofdkwartier in Shitomir, waar we de gehele nacht met elkaar hebben gepraat. Toen ik bemerkte, dat zijn afkeer van het systeem oprecht was, trachtte ik hem steeds opnieuw in mijn werk in te schakelen. Hij heeft mij nooit teleurgesteld, hoewel hij eenmaal in het net van de SS geraakt, zich niet meer daaruit kon bevrijden, hoe graag hij dat ook wilde.

Het deed Himmler veel plezier, dat ik Schellenberg bewonderde. „Schellenberg is een van de beste jongeren, die wij hebben. Daar zit wat in voor de toekomst," zei hij eens tegen me.

Ter kenschetsing van Schellenbergs persoonlijkheid laat ik hier nog een dagboeknotitie over hem uit 1941 volgen. „Vandaag was Schellenberg zeer terneergeslagen. Hij vertelde, dat hij, in 1939, bevel van Heydrich gekregen had in Holland een gemeen spelletje te spelen. Hij moest zich bij de Engelsen uitgeven voor een reactionair officier, die tot de leiders van het Duitse verzet behoorde. Het doel was: het uit de weg helpen van Hitler. Hij onderhandelde in Nederland met de Engelsen Best en Steven. De Engelsen geloofden hem en regelmatig reisde hij voor besprekingen naar Den Haag. Hij had ook eens op het Engelse gezantschap gelogeerd. Heydrich wilde n.l. te weten komen, wie er in Duitsland voor de Engelse Inlichtingendienst werkten. Tenslotte besliste Heydrich, dat de SD een klinkend succes moest behalen. Daarvoor was het nodig, een paar Engelsen te arresteren, hetzij in Duitsland, hetzij in Nederland. Voor dit doel nu werd het incident bij Venlo voorbereid. Schellenberg kreeg opdracht het geheel te arrangeren. Met de heren Best en Steven werd een afspraak gemaakt in een café, dat op enkele honderden meters van de Duitse grens op Nederlandse bodem lag. Terwijl Schellenberg met de Engelsen confereerde, raasde plotseling een Duitse auto over de grens. Een paar SS-ers sprongen er uit en overweldigden de Engelsen. Een

Nederlands officier, die in opdracht van de Nederlandse Inlichtingendienst ter contrôle aanwezig was, verzette zich. Hij werd neergeschoten, terwijl de Nederlandse chauffeur zwaar gewond mee naar Duitsland werd gevoerd. Het gebeurde in de herfst van 1939, Nederland was toen nog neutraal. Als beloning voor deze actie kreeg Schellenberg het IJzeren Kruis eerste klas. Hij was er weinig gelukkig mee. Hij vond de hele zaak verachtelijk en was hevig verontwaardigd, dat Heydrich hem daarvoor had uitgezocht. Hij haatte Heydrich, maar vreesde hem tegelijk. Hij wist, dat Heydrich het er op gemunt had hem onschadelijk te maken. Dat dit tot dusver nog niet was gebeurd, dankte hij uitsluitend aan Heydrichs vrouw, die Schellenberg zeer vereerde. Heydrich was een duivel, de grootste misdadiger die hij kende, zei Schellenberg. Ik vroeg hem, waarom hij dan die opdracht in Venlo had uitgevoerd. Terneergeslagen antwoordde Schellenberg: „Als ik het niet had gedaan, leefde ik nu niet meer en mijn gezin ook niet." Hij vertelde me nog, dat hij alles zou geven om in Amerika te kunnen leven, dat vond hij een ideaal land. Ik had de indruk, dat Schellenberg dit eerlijk meende."

De andere man met dezelfde instelling was Himmlers persoonlijke secretaris, Dr Rudolf Brandt. Van hem kreeg ik vaak belangrijke tips, wanneer er weer iets voor Finland of Nederland in de maak was. Dikwijls heb ik door zijn toedoen inzage gekregen in geheime acten, die voor mij belangrijk waren. En wanneer verdachtmakingen mijn positie bedreigden, sprak Brandt er vaak eerst met mij over voor hij het materiaal aan Himmler doorgaf. Brandt was een idealist en een man met grote hartstocht voor zijn beroep; in zijn privéleven door en door fatsoenlijk en onomkoopbaar. Hij was zeer gedesillusionneerd door de corruptie die in partij en SS heerste en verschillende malen heeft hij getracht zich van het systeem los te maken.

In andere omstandigheden en hoewel meestal van kleiner formaat heb ik verschillende figuren als Brandt en Schellenberg ontmoet, o.a. toen ik op doorreis naar Finland in Juli 1942 met Himmler enkele dagen in Reval doorbracht. Daar kwam ik in contact met *General Kommissar* Dr Litzmann. Als voorbeeld van mensen van zijn instelling en tegelijk als illustratie van de in Estland toegepaste methoden laat ik het verslag volgen van het gesprek, dat ik de avond van de 28ste Juli na de maaltijd van ons gezelschap in Reval aanhoorde en nog dezelfde avond noteerde.

— Himmler was van mening, dat men de Esten een grotere arbeidsprestatie moest afdwingen. Ook moest men proberen uit Estland meer levensmiddelen voor Duitsland te krijgen. Litzmann gaf te

kennen, dat hij daar geen kans toe zag. De afpersingspolitiek tegenover Estland had naar zijn mening de uiterste grens bereikt. Hij hield het ook uit tactische overwegingen voor verstandiger, indien Estland zijn zelfstandigheid terugkreeg en meer als een bondgenoot behandeld zou worden. Himmler wilde daarvan niets weten. „Dat zouden de Esten wel willen. Altijd zijn ze vijandig tegen Duitsland geweest en nu zouden ze opeens bondgenoten willen worden! Neen, neen, die slimme vogels moeten eerst maar eens tonen wat zij waard zijn."

„Dat hebben de Esten reeds lang bewezen," antwoordde Litzmann. „Ach kom," zei Himmler, „daar merken wij heel weinig van. De berichten van *Oberführer* Müller klinken wel anders, Litzmann. Ik geloof, dat jij je zand in de ogen laat strooien. Trouwens, na de oorlog zal de *Führer* ze naar de omgeving van Archangel verplaatsen, daar is plaats genoeg, en daar kunnen ze tonen wat ze waard zijn." Op dat ogenblik kwam Müller er bij zitten, zodat Litzmann niet meer antwoorden kon. Müller maakte Himmler er op attent, dat de laatste maanden de sabotage en obstructie van de Esten sterk was toegenomen. „Oppassen, Müller," zei Himmler. „Wij moeten tonen, dat wij hier de baas zijn, zonder pardon. Wanneer ze niet met ons samen willen werken, zullen we er tenminste de schrik inbrengen."

„Daar hebt u gelijk in, *Herr Reichsführer*," zei Müller lachend, „dat is een beproefde methode." Litzmann luisterde ineengedoken en zei toen, duidelijk om het gesprek af te breken: „Nog een kopje koffie, Heinrich?" De opzet slaagde en het gesprek bewoog zich in andere banen. —

Ruim twee jaar later ontmoette ik Litzmann opnieuw in Himmlers hoofdkwartier. Himmler had Litzmann voor een dringende bespreking laten komen, maar liet hem meer dan vijf dagen wachten voor hij hem ontving. Ik trof Litzmann in een sombere stemming. De Russen rukten snel op, uitgerust met het nieuwste Amerikaanse materiaal en intussen hielden de Duitse instanties zich bezig met het voeren van een papieren oorlog tegen de Esten. Elke dag verschenen er nieuwe verordeningen, die reeds bij hun bekendmaking achterhaald waren en de Esten beurtelings tot woede en spotternij brachten. Ik vroeg Litzmann of hij dan iets anders van de Nazi's verwacht had. „Ja," antwoordde hij, „de hemel weet, dat mijn vader en ik andere idealen hadden, toen wij tot de partij toetraden. Wij meenden, dat het de enige weg was, om Duitsland te bevrijden van het schandelijke verdrag van Versailles." Ik vroeg hem, of hij wist, dat zijn vriend Wentzel-Teutschenthal gearresteerd was en er, naar ik van Brandt had gehoord, slecht voorstond. Als door een angel gestoken kromp Litzmann ineen en zei: „Wat? Daar weet ik niets van. Ver-

telt u, waar beschuldigt men hem van?" Ik zei hem, dat hij alleen maar in Goerdelers zakboekje als toekomstig minister van Landbouw genoteerd stond. Litzmann was geheel verslagen en wilde bij Himmler voor hem pleiten. Ik zei hem dat het niet helpen zou, want dat ik reeds verschillende keren over Wentzel had gesproken – zonder enig succes. Litzmann vertelde toen hoe de verhouding tussen de Esten en de Duitse soldaten in het begin uitstekend was geweest en hoe het zelfs vrij lang geduurd had voor de Duitsers er in geslaagd waren van vrienden gezworen vijanden te maken. Ik vroeg Litzmann, waarom hij daar niet tegenop was gekomen, hij was toch Commissaris-Generaal?

„Ach, ik ben alleen maar een uithangbord. Ik heb daar niets te vertellen. Alles wordt beslist door de Rijkscommissaris voor de Oostgebieden in Riga. Als ik tegen zijn stompzinnige maatregelen schuchter protesteer, heet het, dat ik reactionair ben. En de andere geweldenaar in Reval is *SS-Führer* Müller. Hij doorkruist elke maatregel van mij. Hij leeft als een beest en ergert de Esten daar dagelijks mee."

„Zo, dus dan hebt u ook de bloem van het Duitse volk leren kennen."

„Ja, de hemel weet hoe. Die Rijkscommissaris in Riga is een zekere Lohse. Hij was vroeger kellner, een notore zuiplap. Vaak heb ik het gevoel, dat de vijand in eigen land staat. Als ik aan Estland denk, schaam ik mij dood. De Esten zijn een prettig en eerlijk volk. Hoe makkelijk hadden wij ze tot vrienden kunnen maken als we humaan waren opgetreden. Toen ik een jaar in Estland was, heb ik Himmler een rapport gestuurd, waarin ik hem een verzoeningspolitiek ten opzichte van Estland voorstelde. Het eerste punt was herstel van de zelfstandigheid van Estland. Himmler liet mij toen komen en vroeg of ik gek was geworden. Dit program was gericht tegen de belangen van Duitsland, het waren staatsvijandige ideeën en hij moest me als vriend waarschuwen, zoiets niet te hard te zeggen, dan kon hij mij zijn bescherming niet meer garanderen. Ik begreep. Het resultaat was een wilde roofpolitiek en vandaag zeggen de Esten, „de Duitsers zijn nog erger dan de Russen."

XVII. OUDE EN NIEUWE ADEL

Het feit dat Himmler het noch met Ribbentrop, noch met een van zijn andere collega's onder de leiders van het Derde Rijk bijzonder goed kon vinden, maakte het vaak gemakkelijk om de een tegen de ander uit te spelen. Eenmaal gelukte mij dit met Goebbels. De volgende geschiedenis verhaal ik echter niet alleen als bewijs hiervan, maar ook omdat uit de desbetreffende gesprekken tussen Himmler en mij duidelijk wordt, dat het oorspronkelijke denkbeeld van de totale vernietiging der Joden van Goebbels afkomstig is en niet van Himmler. Om verschillende redenen, die ik niet alle kan nagaan, schijnt de SS op bevel van Hitler met de uitvoerende rol in deze lugubere geschiedenis te zijn belast.

Op 2 December 1943 was ik weer bij Himmler in zijn hoofdkwartier Hochwald. Enkele dagen tevoren was ik uit mijn nieuwe woonplaats, Stockholm, naar Duitsland overgekomen. Tijdens de behandeling vroeg Himmler mij het een en ander over Zweden en vervolgde toen plotseling:

„Ja, Zweden is nu nog een monarchie, maar dat zal niet zo lang meer duren. Na de oorlog zal de *Führer* er wel voor zorgen, dat in Europa de vorsten definitief verdwijnen. In Duitsland zullen we nu reeds aan deze taak beginnen. Die kliek van vorsten en trouwens de hele adel is niet veel beter dan de Joden. Ze zijn internationaal verbonden door huwelijken, hebben geen vaderland en bovendien hebben zij zich niet ontzien op een gemene en arrogante manier in het buitenland stemming te maken tegen het Derde Rijk." Himmler voegde er aan toe, dat hij het tot dusverre te druk had gehad om zich intensief met deze vorsten bezig te houden, maar nu het Jodenprobleem voor 80 percent was „opgelost", kwamen zij aan de beurt. Over de methode had hij met Hitler en Goebbels geconfereerd, waarbij Goebbels de suggestie had gedaan om de meest vooraanstaanden onder hen van spionnage en landverraad te beschuldigen. Maakte men dan bovendien nog gebruik van de bestaande gevoeligheid voor beschuldigingen van homosexualiteit en zedenmisdrijven met minderjarigen, dan zag Goebbels wel kans, deze groep in zijn geheel voor het Volksgerechtshof te brengen en ze de strop te bezorgen. Afgesproken was verder nog, dat er in de pers op zou worden gewezen, dat de verwoesting van de Duitse steden alleen in die graad mogelijk was, omdat deze groep de Geallieerden via buitenlandse gezantschappen van nauwkeurige informaties voorzag.

Goebbels stelde zich de executie van deze vorsten als een grote gebeurtenis voor. Ze moest in het openbaar plaatsvinden voor het slot in de *Lustgarten* in de aanwezigheid van een uitgelezen corps

politie, SS en partijfunctionarissen. Te voet moesten de vorsten langs Unter den Linden gaan, terwijl dan het Duitse *Arbeitsfront* voor de enscenering met woedend schreeuwende mensenmassa's langs de kant van de weg moest zorgen. Als slachtoffers van dit kijkspel waren onder anderen uitgezocht het ex-kroonprinselijk paar en de prinsen en hertogen van de voornaamste Duitse landen.

Wanneer Himmler over dit plan sprak, probeerde ik hem altijd af te leiden en hem voorzichtig op het onzinnige van hetgeen hij meedeelde te wijzen. Himmler was ook dit keer, zoals altijd wanneer hij iets van plan was en een grote actie voor de geest zag, in vuur geraakt; hij zei nog, dat Goebbels als nuttig effect van de uitschakeling der vorsten verwachtte, dat het Duitse volk drie maanden in spanning zou worden gehouden, wat dus betekende, dat voor de duur van deze periode de aandacht van de gebeurtenissen aan het front weer een beetje was afgeleid. Als toegift kon men bovendien rekenen op de fraaie kans, onder beproefde partijgenoten en ridderkruisdragers de buit te verdelen, – het vorstelijk bezit zou immers verbeurd worden verklaard.

Met stomheid geslagen luisterde ik toe tot Himmler zichzelf plotseling onderbrak en zei, dat dit alles volstrekt geheim was en dat nog slechts heel enkelen er van wisten.

Toen viel mij iets in, waardoor ik Himmler aan het twijfelen kon brengen. Heel langzaam en rustig zei ik: „U vergist u, *Herr Reichsführer,* deze zaak is niet geheim. Reeds tien dagen geleden heb ik er in Stockholm over gehoord, maar ik hield het allemaal voor bluf en ik kon niet vermoeden, dat u daar in zou lopen." Himmler, die in het geheel niet door had, dat deze bewering van mij een pure inval van het ogenblik was, vroeg dadelijk: „Hoe er in lopen?" Nu zette ik de nauwlettend toeluisterende en steeds opgewondener rakende chef van de *Gestapo* een uitvoerig verhaal voor over wat ik in Stockholm dan wel zou hebben gehoord. Goebbels liet door zijn agenten in het buitenland vertellen, dat Himmler een grote aanval op de Duitse vorsten voorbereidde. Weliswaar was Goebbels tegen het plan, maar tegen een tiran als Himmler was hij machteloos. Niettemin probeerde de Minister van Propaganda al zijn invloed bij Hitler aan te wenden om dit plan van Himmler ongedaan te maken. Himmler had dit plan alleen bedacht uit hebzucht om zijn SS-leiders, die ontevreden waren, met landgoederen weer in het gareel te krijgen. Bij dit punt gekomen onderbrak Himmler mij met de driftig gestelde vraag, waar ik dit alles vandaan had. Ik zei hem, dat ik hem over mijn bronnen geen inlichtingen kon geven. Maar als hij mij niet geloofde, ook goed, dan mocht hij de hele zaak weer vergeten. Overigens had men in het buitenland sterk de in-

druk, dat het gezag van Himmler door Goebbels was ondermijnd.

Himmler deed echter alles behalve vergeten. Mijn woorden hadden hun uitwerking niet gemist. „Dat wordt fraai," sprong hij op, „dat vertelt men dus in het buitenland! Ik moet de zondenbok zijn. Ik geloof u graag, Kersten, want deze Goebbels heeft mij en mijn SS reeds eerder, in de Jodenkwestie, een hak gezet." En daarop gaf hij mij een verklaring van deze verbazingwekkende bewering. Volgens hem had hij indertijd, nog vóór de oorlog, de Joden uit Duitsland willen verdrijven zonder ze echter physiek te willen vernietigen. Hij was er toen zelfs accoord mee gegaan hen een deel van hun vermogen te laten meenemen, zoals dat in die jaren ook practisch gebeurd was. Verdrijving van de Joden uit Duitsland – dat was het enige werkelijke doel van Himmler geweest. Het was echter Goebbels, die in 1938 de Duitse synagogen in brand liet steken en daarmee het signaal gaf tot een teugelloze vervolging en vernietiging.

Goebbels zou de *Führer* toen „op de smerigste manier bewerkt hebben," zoals Himmler zei, en het resultaat was geweest, dat Hitler aan het begin van de oorlog tot de totale vernietiging van de Joden had besloten. Goebbels had Hitler zelfs, volgens Himmler, gesuggereerd, dat de uitroeiing van de Joden een geschikte opgave voor de SS was. „Ik was er zeer verontwaardigd over", verklaarde Himmler, „maar ik kon er niets tegen doen, de *Führer* had mij het onvoorwaardelijk bevel gegeven, de Joden uit te roeien en als gehoorzaam soldaat moest ik dit bevel opvolgen. En nu wil Goebbels, dat verachtelijke zwijn, de uitroeiing van de Duitse vorsten op mij schuiven. Net wat voor hem. Gelukkig dat u mij dit allemaal verteld hebt. Hierin zal Goebbels niet triomferen!"

Het verhaal had Himmler zo opgewonden, dat hij hevige maagpijn kreeg. Enkele uren later reed hij naar Hitler, die 40 kilometer van Himmlers *Feldkommandostelle* zijn hoofdkwartier had. Bij de behandeling de volgende morgen begon Himmler onmiddellijk: „Gisteren heb ik met de *Führer* over de zaak van de vorsten gesproken. Ik kon hem er van overtuigen, dat het thans niet het geschikte ogenblik daarvoor is. Eerst wilde de *Führer* niets van uitstel weten, daar Goebbels naar het schijnt zeer vergaande voorstellen had gedaan, maar tenslotte had ik hem toch zover, dat hij mijn standpunt als juist erkende en het besluit nam de uitroeiing der vorsten tot na de oorlog uit te stellen." Himmler zei er nog bij, dat hij Hitler zijn besluit onmiddellijk schriftelijk had laten bevestigen, opdat Goebbels hem niet opnieuw zou kunnen dwarszitten. Tenslotte bleek mij, dat Himmler het volgende argument had aangevoerd voor het uitstel. Millioenen Duitse soldaten hadden sympathie voor de vorstelijke

families en velen van hen waren waarschijnlijk verkapte monarchisten. Dat kon ook de handigste propaganda niet uitwissen. De voorgenomen uitroeiingsactie kon daarom, gezien de ernstige toestand aan de fronten, tot een gevaarlijke aantasting van de strijdgeest leiden en dit risico mocht de partij nu niet op zich nemen!

Van nu af aan zou hij Goebbels nog scherper in het oog houden, was Himmlers slotconclusie. Wat hem betrof, hij gunde de minister van Propaganda dat hij zich over deze aangelegenheid de nek brak.

De uitroeiing van de vorsten en de adel was echter slechts een etappe op de weg van de permanente revolutie. De machtsdrift zocht bredere lagen van het Duitse volk om zich uit te leven. Op 20 September 1943 had Himmler mij verteld, dat hij de dag te voren tot diep in de nacht een lang gesprek met Hitler had gehad over *het uitschot van het Duitse volk*, de *eeuwig ontevredenen*, zoals hij zich placht uit te drukken. De mensen, die critiek hadden en te onnozel waren om de grootheid van Hitler te begrijpen, noemde hij *Volksschädlinge*, de eeuwige handlangers van het Jodendom. Na de oorlog zou men met onverbiddelijke hardheid tegen hen optreden. Deze lieden, voornamelijk reactionnairen en hogere vakbondbestuurders, zaten nog op hun landgoederen en op hun fabriek en profiteerden van de arbeid van de fatsoenlijke nationaalsocialistische Duitsers. Als de afrekening kwam, gingen deze mensen uit de fabriek en van hun goederen. De soldaten uit deze kringen zouden een speciale behandeling krijgen, zei Himmler toen ik tegenwierp, dat deze mensen toch ook voor Duitsland stierven. Het oude officierscorps was trouwens voor 95 percent anti-nationaalsocialistisch. Dat was volgens Hitler de reden, dat de Duitse legers op het ogenblik nog niet aan de Oeral stonden en de oorlog zo lang duurde.

In dit verband zei ik iets over onvoorstelbare misdaden, waarop Himmler mij dadelijk op voor zijn doen bijzonder scherpe wijze beschoolmeesterde, dat de *Führer* geen misdaden pleegde, doch slechts een verradersgroep strafte. Volgens hem was het beter deze etterbuilen uit het Duitse volkslichaam weg te snijden, ook wanneer daarbij tien millioen Duitse creaturen ten onder gingen. Na deze operatie zou het Duitse volk zich echter snel herstellen en de harde politieke heelmeester Hitler dankbaar zijn. De jeugd stond toch al achter Hitler en door de nieuwe huwelijkswetten en de toekomstige zuiveringsactie van de partij, vooral echter door de verbeterde levensvoorwaarden na de oorlog zou het Duitse volk schoner en zuiverder dan ooit worden. Voor de omtovering in deze paradijsachtige toestand meende Himmler ongeveer tien jaar nodig te hebben. Daarna zou de *nieuwe adel van de arbeid en de trouw* een historisch feit zijn. Zoals het onkruid op een akker gewied moet worden, opdat de vrucht

kan groeien, zo moet ook in het leven der volken het slechte worden uitgeroeid, opdat het goede en edele zich vrij kan ontwikkelen. Niets nu was er edeler op de wereld, dan het nationaalsocialisme, indien het slechts goed begrepen werd!

Wat Himmler verstond onder dit goede begrip van het nationaalsocialisme werd wellicht het meest luguber duidelijk uit de plannen, die gedurende enige tijd bestonden ten aanzien van de krijgsgevangenen. Mijn aantekeningen van 12 December 1943 vermelden hieromtrent het volgende.

Vanmorgen vroeg Himmler me plotseling of ik goede berichten uit Hartzwalde had. Ik zei: „Ja, alles is daar in orde. Als ik terugkom, ga ik een jachtpartij organiseren." „Waar haalt u toch de drijvers vandaan?" vroeg Himmler. Ik antwoordde: „Krijgsgevangenen, die daar in de buurt werken, doen het heel graag en vinden het prettig een dag vrij te hebben."

Plotseling knijpt Himmler zijn ogen bijna dicht en zegt, terwijl hij me scherp aankijkt: „Krijgsgevangenen, allemaal lafaards. Een paar dagen geleden heb ik nog een lang gesprek met de *Führer* er over gehad. We hebben ons afgevraagd of het niet doelmatig zou zijn om de krijgsgevangenen van de Westelijke Geallieerden en de communisten af te maken. Het zijn overbodige eters in Duitsland op het ogenblik en hun arbeidsprestatie is gelijk nul." Ik vroeg Himmler of dit ernst was, waarop hij reageerde met: „Ik zie de verbazing op uw gezicht. Maar wees er gerust op, als ik iets zeg, is het altijd ernst. Dat zal de wereld langzamerhand wel begrepen hebben."

„Als Duitsland dat doet, zullen de Engelsen en Amerikanen hetzelfde doen met de Duitse krijgsgevangenen, om van de Russen maar niet te spreken."

„Ja natuurlijk, maar dat wil de *Führer* nu precies bereiken. Want deze Duitse lafaards, die met de handen omhoog en met knikkende knieën zijn overgelopen, hebben zich daarmee buiten de Duitse volksgemeenschap geplaatst. Die zijn alleen nog maar waard doodgeslagen te worden! Zij zijn volkomen waardeloos voor het overwinnende Duitse rijk. Ik zou me bijna kunnen indenken, dat Engeland en Amerika ons dankbaar zouden zijn, dat wij de lafaards aan hun zijde uit de wereld helpen. Maar één ding wil ik u wel zeggen, als deze Duitse krijgsgevangenen ongelukkigerwijs nog eens naar huis komen, rondgegeten en uitgerust, dan garandeer ik u, dat de *Führer* er voor zal zorgen, dat deze ellendelingen er allemaal aangaan. Zegt u zelf eens, waar zouden we aan toe zijn, wanneer deze zeldzame lafaards terugkwamen in hun gezinnen en nakroost gingen verwekken? Het nageslacht van deze lieden over twintig jaar, dat zou het

enige zijn, wat ons nationaalsocialisten zou kunnen overkomen. Een uitgelezen troep lafaards, dat moeten we voorkomen. Een dapper soldaat zal zich nooit overgeven, die strijdt tot het einde. Die bekommert zich niet om zijn leven, maar denkt alleen aan zijn volk en wanneer hij ziet, dat hij voor de *Führer* en zijn volk moet sterven, sleurt hij in zijn dood nog twee, drie vijanden mee en werkt zo in zijn laatste ademtocht nog voor de overwinning. Zo streden onze Germaanse voorouders en zo moeten wij strijden als we winnen willen."

Om redenen, die ik niet heb kunnen achterhalen, maar die overigens voor de hand liggen, is van de uitvoering van deze plannen niets gekomen. Dat ze op het programma bleven voor het einde van de oorlog is echter wel zeker.

Meer dan eens heb ik met Himmler gesproken over de kansen van de oorlog. Ik geloof, dat hij er vrijwel tot het einde van de oorlog van overtuigd is geweest, dat de overwinning voor het Derde Rijk nog bereikbaar was. Enerzijds is dit verklaarbaar, omdat hij zich om politieke redenen een nederlaag eenvoudig niet kon voorstellen, anderzijds omdat hij zich vastklampte aan het wonder van het nieuwe Duitse wapen, dat in de maak was. Gedateerd 6 December 1944 vind ik onder mijn notities de vraag van Himmler of ik aan een Duitse overwinning geloofde. De vraag was op zichzelf niet verwonderlijk, omdat wij meer over het thema hadden gesproken, maar ditmaal ging Himmler uitvoerig op mijn ontkennend antwoord in. „Ik geloof wel aan de overwinning, want binnenkort zal ons laatste grote geheime wapen in de strijd worden geworpen. Dit feit zal de situatie volkomen veranderen. Als wij, zoals u gelooft, de oorlog zouden verliezen, dan is de ondergang van Europa onafwendbaar. Nog in de overwinningsroes zal de chaos doorbreken en het masker van Azië opdoemen. Dan zullen de Bolsjewistische horden uit het Oosten, rovend, plunderend en vrouwen verkrachtend, als een zondvloed over Europa komen. De besten van alle landen zullen ze wegslepen en tot dwangarbeid veroordelen. Daarom is er voor Duitsland geen andere keus dan te strijden tot het gevaar uit het Oosten is gebannen. Want Duitsland strijdt in deze oorlog niet slechts voor het eigen bestaan, maar ook voor Engeland. Dit land zou evengoed als wij, door de Aziatische vloed worden overspoeld. Daarom moesten de westelijke Geallieerden verstandiger zijn en zich afvragen of het vernietigen van Duitsland werkelijk in hun belang is. Duitsland is het enige bolwerk, dat deze Bolsjewistische vloed kan tegenhouden. Is Duitsland eenmaal vernietigd, dan helpe God Engeland en Amerika! Die landen worden een speelbal van het Oosten. Ik zou met mijn SS

Europa kunnen redden, maar het tragische is, dat de Engelsen de *Führer* niet hebben begrepen en helaas ook omgekeerd de *Führer* de Engelsen niet."

Verschillende malen ben ik bij Himmler de gedachte tegengekomen, Europa voor het aanstormende Azië te moeten redden en het daartoe met Engeland op een accoord te moeten gooien. In enkele honderden jaren meende hij, kon het Duitse en Engelse bloed zich vermengen en zou een verbeterd Germaans ras ontstaan. Hij had echter onvoldoende begrip van de Engelse mentaliteit om practisch ook maar iets te kunnen bijdragen tot een Duits-Engelse „toenadering" — dit ondanks zijn wanhoopsaanbod aan Engeland in het laatste uur.

Reeds eerder, op 6 Juli 1944, Had Himmler mij plotseling gevraagd of ik niet van mening was, dat in het Derde Rijk minder fouten zouden zijn gemaakt op politiek gebied, als Hitler helemaal gezond was geweest. Op mijn besliste antwoord, dat deze waanzinnige oorlog dan stellig achterwege gebleven was, zei Himmler, dat Ribbentrop, Hitlers kwade geest, van veel de schuld droeg. Hij maakte zich zelf nu verwijten de latere minister van buitenlandse zaken destijds bij Hitler te hebben geïntroduceerd en verder betreurde hij het hem niet bijtijds te hebben uitgeschakeld. Nu was het te laat. Twee jaar geleden had hij daartoe het vaste plan gehad, maar hij voelde toen toch weer bezwaar want Ribbentrop was, goed beschouwd, het type van een Germaanse edelman.

In de loop van dit gesprek vroeg ik Himmler, wat Hitler dacht te doen als Duitsland de oorlog verloor. Himmler: de *Führer* heeft aan het begin van de oorlog gezegd, dat hij nu het grauwe soldatenkleed aantrok om Duitsland te verdedigen. Hij zou het slechts als overwinnaar afleggen en moest het anders lopen, dan zou hij op het slagveld blijven. Ik vroeg of dit zelfmoord betekende, waarop Himmler opmerkte: „Neen, zoiets doet de *Führer* niet, hij zal aan het hoofd van de laatste compagnie de heldendood sterven." Op mijn voorzichtig naar voren gebrachte tegenwerping, dat heldhaftige daden bij paralytici niet erg waarschijnlijk waren, gaf Himmler niet dadelijk antwoord. „Laten we over iets anders praten," leidde hij af.

Driekwart jaar na dit gesprek, in Maart 1945, toen ik Himmler in Hohen-Lychen behandelde, vroeg ik hem opnieuw of hij nog in een Duitse overwinning geloofde. Ik kreeg een beslist „Ja" ten antwoord. Ik zei, dat ik wel begreep, dat de *Reichsführer-SS* zo sprak, ik zou echter graag willen weten, wat de mens Heinrich Himmler er van dacht. Na enige aarzeling kwam toen het merkwaardige antwoord: „De wereld is er van overtuigd, dat wij de oorlog verloren hebben. Het ziet er inderdaad ook naar uit, maar het zal anders

uitkomen. Wij hebben ons laatste geheime wapen nog niet in de strijd gebracht." Dit was op het vastgestelde tijdstip niet klaargekomen, omdat het Geallieerde luchtwapen tal van fabrieken, die er voor werkten, had verwoest. Maar het wapen zou er komen en Duitsland redden. Over het wapen zelf, dat met één, twee schoten steden als Londen en New York plat zou leggen, kon hij, daar het hier een staatsgeheim betrof, verder niets zeggen. Over één à twee maanden zou ik de details daarover wel in de Zweedse kranten kunnen lezen. Ik gaf uiting aan mijn twijfel of Duitsland zolang nog wel weerstand kon bieden. Want de Russen stonden reeds aan de Oder en de Engelse en Amerikaanse troepen waren tot diep in Duitsland opgerukt. Himmler werd daarop zeer ernstig en zei, dat Duitsland eenvoudig zo lang moest doorzetten tot deze laatste grote mogelijkheid werkelijkheid werd. Hij was vast overtuigd, dat dit laatste geheime wapen de redding zou brengen.

In dit verband zij vermeld, dat de SS-beambte Franz Goering, die tot de goede elementen behoorde, mij omstreeks die tijd verteld heeft, dat de nazi's reeds experimenten met een nieuw wapen hadden uitgevoerd. In de nabijheid van Auschwitz was voor dit doel een dorp gebouwd, waarin ongeveer twintigduizend Joden werden gebracht. Met één schot was toen elk leven in het dorp uitgeblust en het dorp zelf verpulverd.

Dit was het laatste gesprek, dat ik met de *Reichsführer-SS* als zijn behandelende geneesheer had. Een maand later onderhandelde ik met hem in een andere functie en nog een maand later was Himmler dood.

XVIII. SUCCES EN MISLUKKING

Tegelijkertijd met de grote hulpacties was ik in staat geheel zelfstandig verschillende afzonderlijke gevangenen van de ondergang te redden. Dit was ook van Stockholm uit mogelijk, zelfs wanneer ik niet in de gelegenheid was, Himmler persoonlijk over deze gevallen te spreken. Toen in September '43 mijn verhuizing naar Zweden voor de deur stond, had ik Himmler al gevraagd, mij een vergunning te geven, opdat ik onbeperkt met Hartzwalde zou kunnen telefoneren. Een dergelijke vergunning was in die tijd voor een niet-militair, bovendien nog een buitenlander, bijzonder moeilijk te verkrijgen, zeker voor een particuliere lijn, als ik voor mijn werk wilde hebben. Na lang heen en weergepraat, waarbij ik het argument gebruikte, dat ik ingeval van plotseling optredende maagkrampen snel bereikbaar moest zijn, maakte Himmler tenslotte de vergunning in orde om van Hartzwalde naar Zweden en omgekeerd te mogen telefoneren. Sinds ik naar Stockholm was verhuisd, heeft deze mogelijkheid om binnen vier, vijf uur Hartzwalde telefonisch te kunnen bereiken en dringende kwesties met mijn daar wonende secretaresse of in belangrijke gevallen met Dr Brandt te kunnen bespreken zich als zeer waardevol bewezen. In dergelijke gevallen kwam Dr Brandt dan naar Hartzwalde of als dat niet ging, handelde mijn secretaresse de zaken met Dr Brandt en soms in mijn naam met Himmler zelf af.

Een belangrijk geval deed zich in Januari 1945 voor. De Zweedse bisschop Manfred Björkquist vroeg mij iets te willen doen voor zijn vriend, de Duitse luitenant-kolonel Theodoor Steltzer, die op 1 Augustus 1944 was gearresteerd. Steltzer, die volgens Bisschop Björkquist veel voor Noorwegen had gedaan, was medewerking aan de mislukte aanslag op Hitler van 20 Juli ten laste gelegd. De bisschop vroeg mij dringend onmiddellijk naar Duitsland te willen gaan om deze belangrijke figuur (Steltzer werd na '45 Minister-President van Sleeswijk-Holstein), uit de handen van de *Gestapo* te redden. Overtocht naar Duitsland was voor mij op dat ogenblik niet mogelijk, daar ik andere afspraken had. Gelukkig was enkele dagen tevoren mijn secretaresse in Stockholm aangekomen om met mij de lijsten door te nemen, die ik van het Zweedse ministerie van Buitenlandse Zaken ontvangen had. Ik besloot mevrouw Wacker onmiddellijk naar Himmler te sturen met een brief, waarin ik Steltzer een oude patiënt en vriend van mij noemde en om zijn vrijlating verzocht.

Nu begon, zoals ik door mijn telefoonverbinding met Duitsland kon volgen, een wedren met de dood. In Berlijn aangekomen, verloor Else Wacker eerst kostbare tijd door een langdurige aanval. Zij had zich langs verschillende reeds vroeger door ons gebruikte wegen

een auto weten te verschaffen en was onmiddellijk naar Himmlers hoofdkwartier gereden, dat toen in Prenzlau in de Uckermark lag. Intussen was zij te weten gekomen, dat Steltzer op 5 Februari zou worden terechtgesteld. Toen zij diep in de nacht eindelijk bij Himmler aankwam, — autopech had haar onderweg opnieuw vele uren kostbare tijd doen verliezen — wees de kalender de morgen van de 4de Februari aan. Himmler was nog op, maar had een bespreking en kon mijn secretaresse niet ontvangen. De brief gaf ze daarom aan Dr Brandt, die Himmler het geval dezelfde nacht nog heeft voorgelegd, maar eerst de volgende avond kon hij mevrouw Wacker meedelen, dat Himmler op grond van mijn brief besloten had de executie uit te stellen.

Nu kwam het er op aan om dit besluit, dat mevrouw Wacker werd overhandigd, nog voor het fatale uur aan de directeur van de Berlijnse gevangenis, waar Steltzer zat, te bezorgen. Maar het gereedmaken van een aantal officiële papieren voor mijn secretaresse nam opnieuw veel tijd in beslag en toen zij eindelijk kon vertrekken, deed verder oponthoud door een bombardement van Berlijn alle moeite vergeefs schijnen. Eindelijk, op 5 Februari om zes uur 's morgens kon zij de gevangenisdirecteur in Berlijn-Moabit de schriftelijke opdracht overleggen. Het was één uur voor de terechtstelling zou plaatsvinden. Steltzers leven was voorlopig gered.

Daarmee was hij natuurlijk nog lang niet vrij. In Maart 1945 stelde ik zijn geval bij Himmler opnieuw aan de orde. Deze gaf tenslotte toe met de opmerking, dat één man meer of minder nu toch geen rol meer speelde. Na de oorlog zou men deze misdadigers zonder meer uit de wereld helpen. Enige tijd later vertelde Dr Brandt me, dat in de zaak Steltzer de mogelijkheid van gratieverlening werd onderzocht. Steltzer heeft gratie gekregen en heeft, zoals boven reeds opgemerkt, de oorlog overleefd.

Een tweede geval was dat van de vroegere Oostenrijkse Bondskanselier Seitz. Ook dit keer wendde ik mij schriftelijk tot Himmler en vroeg hem om vrijlating. Himmler antwoordde daarop, dat Seitz zich „op zeer ongelukkige wijze met dingen had bemoeid, die hem feitelijk bij een nauwkeurige, juridische opvatting van de gepleegde daden voor het Volksgerechtshof hadden moeten brengen." Hij had echter beslist, dat Seitz met het oog op zijn hoge leeftijd uit de gevangenis moest worden ontslagen en in een klein stadje in Thüringen moest worden geïnterneerd. Uitgeleide naar Zweden, waar ik hem om had gevraagd, kon hij niet toestaan, aangezien Seitz Duits onderdaan was. Overigens was het besluit tot terechtstelling van de vroegere Bondskanselier door de partijinstanties reeds genomen, dus ik moest tevreden zijn.

Reichsführer-SS

(1) Berlin SW 11, den 21. März 1945
Prinz-Albrecht-Straße 8

Feld-Kommandostelle

Lieber Herr K e r s t e n !

Sie schrieben mir vor einiger Zeit einen Brief, in dem Sie sich im Namen schwedischer Freunde für das Schicksal des früheren Bundeskanzlers S e i t z verwendeten. Durch die viele Arbeit der vergangenen Wochen kam ich nicht dazu, Ihnen früher zu antworten. Der frühere Bundeskanzler Seitz hat sich leider trotz seiner 75 Jahre in sehr unglücklicher Form in Dinge eingemischt, die ihn praktisch bei exakter juristischer Erfassung des Tatbestandes vor den Volksgerichtshof gebracht hätten. Ich habe trotzdem bereits vor einigen Wochen verfügt, dass Herr Seitz in Anbetracht seines Alters aus der Haft entlassen wurde. Die Behörde war ihm auch behilflich beim Auffinden einer Privatwohnung. Er befindet sich in einem kleinen thüringischen Städtchen, das ich Ihnen noch bekanntgebe. Eine Ausreise nach Schweden kann ich verständlicherweise, da es sich bei Herrn Seitz um einen deutschen Staatsangehörigen handelt, nicht genehmigen. Es besteht jedoch derzeit die Möglichkeit, dass Herr Seitz in seinem neuen Aufenthaltsort private Besuche empfängt.

Mit vielen Grüssen

Ihr
H. Himmler.

Brief van Himmler aan Kersten, waarin hij schrijft de vroegere Oostenrijkse bondskanselier Seitz op Kerstens verzoek te hebben vrijgelaten.

Ik laat hier nog een reeks namen van personen volgen, tot wier bevrijding of verlichting van lot ik iets heb kunnen bijdragen. Helaas is een groot deel van mijn aantekeningen over de bevrijding van afzonderlijke personen in Hartzwalde verbrand, zodat ik me moet beperken tot een betrekkelijk willekeurig aantal namen.

Tot de in het begin bijzonder moeilijke gevallen behoorde de Noorse schilder Aulie, voor wie Prins Eugen in Stockholm bij mij intervenieerde. Hij was in Noorwegen geïnterneerd en het lukte mij hem vrij te krijgen. Hetzelfde was het geval met enkele adellijke Franse dames, in Nice gevangen genomen, waarvan één in Berlijn in de politiegevangenis was gezet, terwijl de andere in Bordeaux was gepakt en naar Ravensbrück gevoerd. Voor beiden heeft Generaal de Gaulle bij de Zweedse Regering geïntervenieerd en om hun vrijlating verzocht. Hierbij sloot een geslaagde hulpactie voor de twee Graven Arco, waarom de Zweedse Regering mij verzocht had, aan.

Bij Kivimäki had ik intussen de Zweedse gezant in Berlijn, Richert, leren kennen. Van hem kwam ik de gevangenneming van de Resident van Potsdam, Graaf Bismarck, te weten. Richert vroeg mij om hulp voor de neef van de grote kanselier. Het gelukte mij hem uit de gevangenis te krijgen; hij moest op zijn eigen landgoed blijven.

Het aantal Nederlanders, dat ik kon bevrijden, was zeer aanzienlijk. Zo kon ik bereiken, dat de doodstraf voor Generaal Röell werd gewijzigd in vestingstraf. Toen de vroegere Minister-President Colijn was gevangen genomen, heb ik voor hem bij Himmler gepleit. Men beschuldigde hem er van in dienst van Engeland te staan en tot sabotage te hebben opgezet. Ik wees Himmler op het absurde van deze beschuldiging en het resultaat was, dat Colijns gevangenschap werd gewijzigd in internering in Duitsland, waar hij beperkte bewegingsvrijheid genoot.

In 1941 lukte het me het bevel tot gevangenneming van de directeur van de K.L.M., Plesman, te doen veranderen in een verbod zich in het westen van het land op te houden. Plesman werd verantwoordelijk gesteld voor de vlucht van een Hollands ingenieur, die er met een vliegtuig naar Engeland vandoor ging. – Ik zou zo tal van gevallen kunnen noemen, waarin ik door hardnekkig aandringen bij Himmler verzachting van straf, of vrijlating wist te bewerkstelligen.

Het heeft geen zin ze alle te noemen; soms werkten ook andere krachten mee het beoogde doel te bereiken, en veelal zijn zij, die ik mocht helpen, zich niet bewust geweest, dat hun redding tot stand kwam, dank zij de maagkrampen van de *Reichsführer-SS*.

In de hier gereproduceerde brieven vindt men enkele namen ver-

Jacob de Graeff — in Buchenwalde
medisch student
geflüchtet, Spanische Grenze gefasst

G.Hintzen — SD unbekannt
Sohn eines befreundeten Bankiers

Deinum
Deinem (aus Voorburg) — 6 Monate KL Hertogenbosch
Mann einer Finischen Masseuse
hat vollständig unrächtig Juden beherbergt

H.v.Royen
Carnegielaan 2 — Arrestiert am 4 Januar 1944. — entlassen

Mr.P.J.A.Claveraan — Spion, wird vom Wehrmachtgericht abgeurteilt.
Res.le Luit. der Husaren
Arrestiert am 5. Januar 1944
untergetaucht als Res.Off.Cavalarie

J.Wilkens — hat Widerstandsorganisation angehört, ist in Wehrmachtshaft
geboren 2 Mei 1920 te Magelang (N.O.Indie)
Arrestiert am 17. Februar 1942

Baron v. Stirum
te Haarlem — SD unbekannt

Dr.Jan Paul Bannier.
Directeur van het Rijksbureau voor chemische producten.
Arrestiert am 5 Januar 1944. — SD unbekannt

Obenstehende Namen sind alte Patienten von mir. Ich bitte um ihre Freilassung übernehme die Garantie dass es unschuldige Leute sind

Felix Kersten

Gut Hartzwalde den 3. Feb. 1944
bei Königstädt über Gransee
Bei Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i.d. Mark

MEDIZINALRAT
Arzt für Naturheilkunde

Lijst van gevangenen door Kersten aan Naumann overhandigd en met aantekeningen van deze terugontvangen.

meld. Ik zou er verscheidene namen uit de kringen van de adel en de artsen kunnen bijvoegen, doch ik wil hier slechts uitvoeriger ingaan op de pogingen tot bevrijding van de latere minister van buitenlandse zaken, Dr J. H. van Royen. Deze werd op 4 Januari 1944 gevangen genomen. Enkele weken later kwam ik, zoals vermeld, in gezelschap van Himmler in Nederland. Daar hoorde ik van zijn arrestatie. Ter gelegenheid van een maaltijd bij Seyss-Inquart kon ik bij Rauter, die ook aanwezig was, naar Dr van Royen informeren. Rauter, die mij ten zeerste wantrouwde, vroeg onmiddellijk: „Dat is zeker ook een patiënt van u?" Hetgeen ik bevestigde met de opmerking, dat het zelfs een zeer ernstige patiënt was. Daarop kreeg ik te horen, dat Van Royen op spionnage was betrapt en zijn doodvonnis daarom zeker was. Toen ik met Himmler alleen was, bezwoer ik hem zijn hart te laten spreken en terwille van mij deze Van Royen vrij te laten. De volgende dag zette ik mijn pogingen voort, hoewel Rauter woedend verklaarde, dat niemand in staat was Van Royen te redden. Ook Himmler voerde tegen mij aan, dat mijn patiënt met de verzetsbeweging samenwerkte en onder andere in het gezelschap van een bekende illegale werker was gezien. Ik probeerde bij Himmler het geval zo voor te stellen, alsof bij dit laatste zeer goed toeval in het spel kon zijn geweest zodat hier dus van een „bewijs" geen sprake was. Himmler beloofde de zaak nog eens met Rauter en diens rechterhand, *Brigadeführer* Naumann te zullen bespreken. Op 6 Maart 1944 kreeg ik daarop van Naumann schriftelijk bericht, dat Van Royen was vrijgelaten.

In de loop van 1942 had de Finse gezant Kivimäki mij gevraagd bij Himmler te willen interveniëren voor de naar Duitsland gedeporteerde professor Seip, rector van de Oslose universiteit en een geleerde van grote naam. Toen ik mij tot Himmler wendde gaf deze ontwijkende antwoorden. Spoedig vernam ik echter, via *Gruppenführer* Müller, die na de dood van Heydrich enige tijd als chef van de *Gestapo* optrad, dat professor Seip niet voor vrijlating in aanmerking kwam, omdat hij op diefstal was betrapt! Ik ging op zoek naar de ware redenen. Van Dr Brandt hoorde ik tenslotte, dat Seip bij het lossen van wortelen er enkele had meegenomen, waarvoor hij tot vijf stokslagen veroordeeld was!

Ik vertelde het Himmler en deze bevond mijn mededeling bij onderzoek als juist. Ik vroeg hem nu, hoe hij het met de waardigheid van een Germaan rijmde, dat prof. Seip – immers van hetzelfde ras – lichamelijk gekastijd werd. Het scheen, alsof Himmler de hele zaak als uiterst pijnlijk ondervond, in elk geval gelastte hij, dat de kampcommandant zich bij Seip moest verontschuldigen. Verder vermocht hij mij over deze kwestie geen bijzonderheden aan Kivimäki te melden. Tenslotte was Himmler bereid Seip vrij te laten, maar hij gaf geen toestemming voor de terugreis naar Noorwegen. Wel mocht hij in een bibliotheek in München werken en zijn vrouw naar Duitsland laten komen.

Ik dacht, dat de zaak Seip daarmee was afgedaan tot ik enige tijd later, dank zij de informatie van Dr Brandt, bemerkte dat de Duitse Rijkscommissaris in Noorwegen, Terboven, in een brief aan Himmler zijn verontwaardiging had gelucht over de vrijlating en de executie had geëist met het oog op het grote gevaar, dat deze Noor opleverde. In de brief deed Terboven de suggestie, Seip zg. op de vlucht neer te schieten.

Ik bracht de zaak Seip dus opnieuw ter sprake en vroeg Himmler, wat hij dacht te doen, wanneer Terboven de eis zou stellen tot executie van Seip over te gaan. Ik zei van de Finnen te hebben gehoord, dat Terboven in Seip een grote vijand van zijn bewind zag. Himmler was met mijn vraag weinig ingenomen en zei, dat de zaak was afgedaan en dat Terboven een dergelijke eis zeker niet zou stellen. Zou tegen de verwachting in Terboven dit toch doen, dan zou Himmler beslist weigeren. – Eerst toen het Zweedse ministerie mij lijsten gaf, waarop ook de naam van prof. Seip voorkwam, ben ik bij Himmler op dit geval teruggekomen. In April 1945 is Seip naar Zweden vrijgelaten.

Gelijktijdig met het geval Seip had Kivimäki mij in kennis gesteld van de gevangenneming van de Finse consul-generaal in Oslo, Bödtker. Deze was in verband met een toneelstaking in Juli 1941 gearresteerd. Toen Himmler mij in November 1942 de vrijlating van prof. Seip bevestigde verklaarde hij tegelijk, dat ik daarmee tevreden moest zijn en dat hij aan het geval Bödtker niets kon doen. De theaterstaking was volgens hem door de Engelse geheime dienst geënsceneerd en Bödtker was daarbij betrokken geweest. Hij zou de strop wel niet ontlopen. Ik vestigde de aandacht van Himmler er op, dat het ophangen van een Finse consul-generaal op dat ogenblik bepaald niet bevorderlijk zou zijn voor de verstandhouding tussen Finland en Duitsland. Na lange onderhandelingen over het geval Bödtker, verklaarde Himmler zich tenslotte bereid om er met de Rijkscommissaris Terboven, die hij spoedig in Berlijn zou treffen over te spreken. Kort voor Kerstmis 1942 deelde Himmler mij mee, dat hij het verwachte doodvonnis van Bödtker op het laatste ogenblik had kunnen voorkomen, maar dat hij zonder Terboven definitief van zich te verwijderen hem niet kon vrijlaten. Bödtker zou echter verder *Ehrenhaft* krijgen.

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

6.Februar 1944

An SS Brigadeführer Naumann
bei der Sicherheitspolizei
und S.D.   Den Haag

Sehr geehrter Herr Brigadeführer Naumann!

Vorgestern übergab ich Ihnen eine Liste mit den Namen von 8 holländischen Personen, welche von Ihrem S.D. verhaftet worden sind. Ich bitte Sie nochmals, die Liste schnellstens zu bearbeiten, mit dem Ziele der Freilassung der betreffenden Personen. Ich kenne sie alle, es sind anständige und rechtschaffene Menschen. Ich bin überzeugt, daß sie ganz unschuldig und Denunzianten der N.S.B. zum Opfer gefallen sind. Und wenn Sie, Herr Brigadeführer Naumann, den guten Willen haben, was ich nicht bezweifle, dann bin ich fest davon überzeugt, daß es möglich wäre, diese von mir eingereichte Liste, mit größtem Wohlwollen zu behandeln.

Von Obergruppenführer Rauter hörte ich, daß Herr van Royen der Spionage verdächtigt ist und die Parteileitung ihn als Prestige-Fall erledigen will. Ich konnte jedoch feststellen und den Reichsführer davon überzeugen, daß die Anschuldigungen gegen van Royen auf Verleumdungen beruhen. Es mag wohl sein, daß van Royen zufälligerweise einen Bekannten von früher getroffen hat, der einer Widerstandsorganisation angehört, aber deshalb kann man doch van Royen nicht belasten. Auch ist er sehr herzkrank, und ich befürchte, daß er die Haft nicht aushält. Daher bitte ich, ihn in schonenster Weise zu behandeln.

Ferner ist ein Fredrick Deinum verhaftet, der mit einer Landsmännin von mir verheiratet ist. Sie wissen ja, daß ich Finnländer bin. Deinum soll Juden beherbergt haben. Ich kann nicht beurteilen, warum das ein Verbrechen ist, in Finnland haben wir keine Judengesetze. Bei uns sind alle Menschen gleich. Ich finde, Gastfreundschaft ist etwas sehr Schönes. Und wenn zu mir ein Mensch käme, der seiner Religion wegen verfolgt wird, würde ich ihm auch Gastfreundschaft gewähren. Jedenfalls denkt man so in Finnland. Und Sie, Brigade-

Felix Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

- 2 -

6.Februar 1944

deführer Naumann, würden als anständiger Mensch, auch nicht anders denken. Darum bitte ich, baldigst den Mann meiner finnischen Landsmännin freizugeben.

Auch Stirum aus Haarlem und Dr. Bannier sind kranke Menschen, die kaum eine lange Haft aushalten würden.

Lernen Sie das holländische Volk erst genau kennen, dann werden Sie selbst einsehen, was für ein anständiger Menschenschlag das ist. Sie müssen nicht immer glauben, was Ihnen die N.S.B.er erzählen oder die bezahlten Spitzel. Die haben nur ein Interesse im trüben zu fischen. Und glauben Sie mir, von Ihren obersten Dienststellen wird Ihnen Ihr scharfes Vorgehen in Holland, zum Schluß auch nicht gedankt werden.

Nun, Brigadeführer Naumann, möchte ich Ihnen noch etwas Privates mitteilen. Auf der Vorschlagliste vom Ritterkreuz vom Kriegsverdienstkreuz mit Schwertern, die vorgestern der Reichsführer von Seiß-Inquart bekam, war Ihr Name nicht verzeichnet, wohl aber der Name von Rauter. Ich habe mich darüber sehr gewundert und werde es beim Reichsführer zur Sprache bringen.

Ich bitte Sie nochmals herzlich, helfen Sie mir meine Freunde zu befreien, ich wäre Ihnen sehr dankbar dafür.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

Felix Kersten
Medizinalrat
Arzt für Naturheilkunde

Brief van Kersten aan Naumann, waarin hij om vrijlating van een aantal Nederlanders vraagt.

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

26.März 1944

An den Reichsführer SS
Heinrich Himmler
Feld Kommandostelle

Sehr geehrter Herr Reichsführer!

Als ich heute morgen, von Bergwald kommend, in Hartzwalde eintraf, fand ich einen Brief von Brigadeführer Naumann aus dem Haag vom 6. März 1944 vor. Da ich am 1. April wieder nach Schweden zurück fliege, kann ich leider nicht mündlich mit Ihnen darüber sprechen.

Brigadeführer Naumann schreibt mir, daß mein alter Patient und Freund Herr van Royen, bereits aus der Haft entlassen worden ist. Aus den Angaben des Briefes von Naumann stelle ich fest, daß es sich um unsere gemeinsame Formulierung im Falle Royen handelt. Ich danke Ihnen, Herr Reichsführer, daß Sie meinen Freund retteten. Sie haben mir eine große Freude damit gemacht. Wie mir Naumann mitteilt sollen drei weitere Herren von meiner Liste dem S.D. unbekannt und nicht von ihm verhaftet sein. Das halte ich für ausgeschlossen. Es handelt sich um die Herren: G. Hintzen, Baron von Stirum aus Haarlem und Dr. Jan Paul Bannier. Bitte lassen Sie doch Dr. Brandt nach diesen Herren suchen. Ferner teilt mir Naumann mit, daß Herr P.I.A. Clavareau sowie Herrn I. Wilken als Spione vom Wehrmachtsgericht abgeurteilt werden sollen. Wenn Naumann sich ein wenig Mühe geben würde und guten Willen zeigte, ich glaube dann könnte man beim Wehrmachtsgericht die Freilassung der beiden Herren regeln. Ausserdem sitzt Herr Jacob de Graeff in Buchenwald. Ich wäre Ihnen dankbar, wenn Sie seine Freilassung veranlassen würden. Ich bitte Sie sehr, setzen Sie sich für diese Herren ein und retten Sie meine sechs übrigen Freunde.

Ihren scharfen Kurs in Holland, sehr geehrter Herr Reichsführer, verstehe ich nicht. Jedes Volk von Ehre will seine Freiheit. Germanen lassen sich eben nicht als Sklaven behandeln. Was haben denn diese Holländer anderes getan, als Leo Schlageter 1923 im Ruhrgebiet?

F Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

26.März 1944

Und der ist in den Augen des nationalsozialistischen Deutschlands ein großer Held. Leider bekommen Sie, Herr Reichsführer, nur Informationen aus Quellen von bezahlten Spitzeln und dunklen Existenzen aus Holland. Daß diese Informationen nicht seriös sind, darüber brauchen wir uns nicht zu unterhalten. Ich jedenfalls, fühle mich nachwievor mit Holland eng verbunden, wenn ich auch meiner Nationalität nach Finnländer bin. Denn ich habe 12 glückliche Jahre in Holland verlebt und eine gute Praxis gehabt, und ich würde heute bestimmt noch dort sein, wenn Sie, Herr Reichsführer, beziehungsweise Ihre Dienststellen, mich nicht gezwungen hätten, Holland zu verlassen und meinen Wohnsitz nach Deutschland zu verlegen.

Ich weiß, daß Sie ein gerecht denkender Mensch sind, sonst würde ich Ihnen diesen Brief nicht schreiben. Ich appeliere hiermit an Ihr großes, germanisches Herz und Denken und bitte Sie, schlagen Sie in Holland einen menschlichen Kurs ein. Die germanische Geschichte wird es einmal Ihnen und Ihren Nachkommen danken.

In der Hoffnung, daß Sie mich verstehen und meine Bitte erfüllen bin ich mit bestem Gruß

Ihr
sehr ergebener
Felix Kersten
Medizinalrat
Arzt für Naturheilkunde

P.S.
Ich rufe Sie am 29. März noch einmal in der Feld Kommandostelle an, vielleicht haben Sie bis dahin schon Nachricht, über den Verbleib der obenerwähnten sechs Herren.

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark
F Kersten

Brief van Kersten aan Himmler, waarin hij deze verzoekt Naumann opdracht te geven de gevangen Nederlanders vrij te laten.

Van de vele gevallen, waarin ik tevergeefs heb gestreden, wil ik er hier twee vermelden. Beide slachtoffers kende ik persoonlijk, beiden waren patiënten van mij.

Carl Wentzel-Teutschental was een der grootste grondbezitters van Duitsland. Sinds 1933 had hij voortdurend van de intriges der nazi's te lijden en na de mislukte aanslag van 20 Juli '44 werd ook hij gearresteerd. Het schijnt, dat hij op een bij Goerdeler gevonden lijst als toekomstig minister van landbouw heeft gestaan. Geboeid werd hij eerst naar Halle en daarna naar een Berlijnse gevangenis gevoerd.

Bij het vernemen van dit bericht stelde ik me onmiddellijk met Himmler in verbinding. Ik vond echter voorlopig geen gehoor bij hem. Himmler verklaarde, dat Wentzel een der geestelijke leiders was voor wie geen pardon gold. Om te begrijpen, hoe Himmler toen was gestemd, laat ik hier mijn dagboeknotitie van de 20e Juli 1944 volgen:

„Vanmorgen heb ik, zoals gewoonlijk, Himmler behandeld. Hij vertelde me van de grote moeilijkheden, die de Engelsen en Amerikanen hebben. Er moeten grote conflicten met de Russen bestaan. Daarop ben ik in Hochwald gaan wandelen. Om één uur was ik in de eetwagen voor het middagmaal, goulash en aardappelen met zure augurken, heel smakelijk. Brandt kwam bij me aan tafel zitten. Hij zei: „U bent een geluksvogel, dat u in Zweden kunt wonen." Ik heb werkelijk medelijden met Brandt. Als ik nu maar iets vinden kon om hem uit Duitsland te laten ontsnappen. Hij is een fatsoenlijk en goed mens. Hij past niet in dit milieu. Hij voelt en weet dit zelf. Na het eten ga ik slapen. Plotseling een hevig lawaai. *Sturmbannführer* Lukas, de chauffeur van Himmler, stormt de slaapwagen binnen en schreeuwt: „Aanslag op de *Führer*! Aanslag op de *Führer*! Hem is niets overkomen. Hij is gezond en wel. Zo juist zijn we met de *Reichsführer* van de Wolfsschanze gekomen." Als de weerlicht ben ik overeind. Ik doe de deur open en vraag: „Waar is de *Reichsführer*?" Lukas zegt: „In zijn barak." Ik trek mijn schoenen en mijn jas aan, zo snel als ik kan en ga naar Himmler. De wacht voor Himmlers barak is verdubbeld. Men houdt mij aan, ik toon mijn doorgangsbewijs en kan passeren. Ik loop zonder kloppen Himmlers werkkamer binnen. Himmler staat voor zijn schrijftafel en ordent wat papieren. „Wat is er aan de hand?" vraag ik. Himmler: „Bomaanslag op de *Führer*, maar de voorzienigheid heeft hem gered!" „Weet men al iets naders?"

„Het moet een kolonel van de *Wehrmacht* zijn. Ik zal dat reactionaire gebroed uitroeien. Ik heb van de *Führer* bevel gekregen, twee duizend verraders te arresteren."

„Wie wilt u dan arresteren?"

„De misdadigers."

„Wie zijn de misdadigers?"

„Ik zal de lieden grijpen, die de grootduitse zending en de *Führer* hebben verraden. Ik zal ze zo raken, dat geen van hen het overleeft."

Ik kijk hem rustig aan en zeg langzaam: „*Herr Reichsführer*, het ware beter geweest als de aanslag was gelukt!" Himmler draait zich plotseling naar mij om, grijpt naar zijn hoofd, zijn ogen flikkeren, zijn lippen beven, hij staart mij ontzet aan, ik blijf hem rustig aankijken. Dan zegt hij: „Wat zegt u daar, Kersten, gelooft u dat werkelijk?"

„Ja," zeg ik, heel langzaam en beslist, „dat geloof ik zeker." Himmler is vertwijfeld: „In hemelsnaam, dat mag u niet geloven. Dat mag ik ook niet geloven. Dat heb ik niet gehoord, Kersten. De voorzienigheid heeft de *Führer* gered en de geschiedenis zal eens zeggen, de laatste soldaat, de trouwe paladijn Himmler, streed tot het laatst voor zijn *Führer*, de grootste mens, het grootste brein van de wereld, Adolf Hitler! De voorzienigheid heeft ons een teken gezonden. De *Führer* leeft, hij is onkwetsbaar. Ik vlieg dadelijk naar Berlijn om het bevel van de *Führer* uit te voeren. Gaat u naar Hartzwalde, tot ik u roep." En weg was hij.

Ik stond alleen in zijn kamer en keek naar zijn schrijftafel. Plotseling stond Brandt naast mij en zei: „Mijn God, u hebt daarnet de baas te duidelijk uw mening gezegd, m'n hart stond stil. Ik vreesde, dat u te ver was gegaan." En Brandt fluisterde me toe: „U hebt uit de grond van mijn hart gesproken, ik denk er precies zo over!"

Ik wist dus wat Wentzel te wachten stond. Maar ik hield vol en kreeg de toezegging, dat Wentzels geval afzonderlijk zou worden beoordeeld en het uiteindelijk vonnis tot na de oorlog uitgesteld.

Vol hoop vloog ik naar Stockholm, doch toen ik in November van daar naar Duitsland terugkeerde, vernam ik tot mijn ontzetting, dat Wentzel reeds was opgehangen.

Een ander geval, waarin mijn pogingen zonder resultaat bleven was dat van de Berlijnse advocaat Langbehn. Dit was een oude patiënt van mij, die dikwijls met dossiers bij mij kwam, wanneer het om bevrijding van mensen uit de concentratiekampen ging. Van hem hoorde ik ook de eerste verhalen over de toestanden in deze kampen, maar het kwam me zo onwaarschijnlijk voor, dat ik hem niet geloofde tot mijn eigen ervaringen met de *Getuigen van Jehova* zijn berichten bevestigden. Langbehn was een voortvarend man, die zich de mond niet liet snoeren, doch in de bestaande verhoudingen beslist als onvoorzichtig moest worden aangemerkt.

Toen ik bemerkte, dat in de omgeving van Himmler maatregelen tegen Langbehn werden beraamd, besloot ik een ontmoeting tussen hem en Himmler tot stand te brengen. Het gesprek vond inderdaad plaats en Langbehn verweet Himmler heel openhartig, dat in de partij corruptie heerste en bedrog aan de orde van de dag was. Duitsland zou stellig de oorlog verliezen, als onder de gouwleiders en hogere partijfunctionarissen geen zuivering plaatsvond. Himmler zei, dat dit onderwerp moest wachten tot na de oorlog. Als hij dit nu aan Hitler zou voorstellen, zou deze hem zelf in het gevang laten stoppen. Persoonlijk had hij geen bevoegdheden voor een dergelijke zuivering.

Nadat Langbehn vertrokken was, zei Himmler, dat het hem een „heel nette vent" scheen. Ik drong er echter bij Langbehn nog eens op aan vooral voorzichtig te zijn.

Of hij dit nu geweest is of niet, — een feit is, dat het wantrouwen tegen hem groeide. Dit kwam o.a. tot uiting, toen hij afgewezen werd als advocaat van de zeven Zweden van het luciferconcern. Ik stelde Langbehn voor, hem naar het buitenland te helpen uitwijken, ik bood hem aan op mijn landgoed onder te duiken — hij weigerde alles: hij had een goed geweten en dacht er niet aan te vluchten. In September 1943 werd Dr Langbehn gearresteerd. Ik schreef Himmler en sprak nog dezelfde avond met hem over Langbehn door de telefoon. Hij zou inlichtingen vragen. Later telefoneerde Brandt mij, dat Langbehn beschuldigd werd, agent van de Engelse inlichtingendienst te zijn en één beweerde zelfs, dat hij bekend had. Namens Himmler moest hij me evenwel zeggen, dat ik me niet bezorgd hoefde te maken — hij zou de zaak wel schikken.

Bij mijn terugkeer uit Zweden bevond ik, dat het er voor Langbehn slecht uitzag. Telkens kwam ik er bij Himmler op terug. Deze weigerde mijn verzoek, Langbehn te mogen bezoeken; zijn dossier kreeg ik niet te zien, dat was zogenaamd bij Hitler. Na een beroep op Himmlers persoonlijke gevoelens beloofde hij de zaak Langbehn tot na de oorlog uit te stellen. Tot zolang zou Langbehn in Ravensbrück geïnterneerd blijven. Met de golf van arrestaties en executies ná de 20ste Juli, werd echter ook Langbehn meegesleurd. Ik herinnerde Himmler aan zijn erewoord. Niettemin — ik was in Zweden — werd Langbehn opgehangen.

In Maart van het volgend jaar had ik gelegenheid op het geval terug te komen. Tijdens een behandeling hield Himmler een lang vertoog over de begrippen eer en erewoord en beweerde daarbij, dat Romaanse, Slavische en Mongoolse volken deze begrippen in het geheel niet kenden. Toen herinnerde ik hem aan zijn woordbreuk inzake Wentzel en Langbehn. Himmler was even verbouwereerd, om

er zich dan uit te praten met het verhaal, dat hij persoonlijk gedaan had wat hij kon. In het geval Wentzel had het Volksgerechtshof beslist en daar kon hij niets aan veranderen en bij Langbehn had een rechtstreeks bevel van de *Führer* elke andere oplossing afgesneden. Hij vond, dat ik hem deze gebeurtenissen niet mocht kwalijk nemen.

Verdere discussie had natuurlijk geen zin. Ik moest trouwens wrijving vermijden op dat moment om zoveel mogelijk te kunnen bereiken voor de Zweedse ingenieurs. Ten bewijze, dat hij van goede wil was bepaalde Himmler, dat de vrouw van Wentzel, die in Ravensbrück was opgesloten, mocht worden vrijgelaten, terwijl ze de helft van het in beslag genomen vermogen van haar man kreeg.

Intussen bracht de politieke constellatie mij in een moeilijk parket, dat een direct gevaar opleverde voor de hulpacties, die gaande waren. Op 2 September 1944 kondigde de radio aan, dat Finland een wapenstilstand met Rusland gesloten en de diplomatieke betrekkingen met Duitsland afgebroken had. Het bericht verraste me niet, maar ik vreesde de gevolgen. Ik was die dag in Hartzwalde en ik haastte me naar het 25 kilometer verder gelegen Molchow, de wijkplaats van het Finse gezantschap, om me met Kivimäki over de nieuw ontstane situatie te beraden. Kivimäki ontving me met de woorden: „Goed, dat u komt. Ik ben nu in Duitsland geïnterneerd en mag dit terrein niet verlaten, maar wat gebeurt er nu met u?" Ik zei, dat ik me wel dacht te zullen redden — Himmlers maagkrampen garandeerden, dat mij en mijn gezin op Hartzwalde niets zou overkomen. Niemand anders kon Himmler helpen, zeker niet nu hij weer zo ziek was.

Dit nam niet weg, dat we met zorg de toekomst tegemoet zagen. Ook Kivimäki meende, dat Finland nu de juiste weg gekozen had. Het Finse prestige had door de wapenbroederschap met Duitsland enorm geleden. Dit was misschien niet te vermijden geweest, omdat Finland tussen twee vuren zat, maar Kivimäki was blij, dat zijn taak in Duitsland nu was afgelopen. Hij had altijd eerbied gehad voor de Duitse cultuur, maar sinds 1933 was een Duitsland ontstaan, waarin bruut geweld heerste, een staat, die op onderdrukking en vernietiging van andere naties uit was. Het was maar goed, dat ik vorig jaar naar Zweden was verhuisd; het zou moeilijk genoeg zijn nu nog uit Duitsland weg te komen, vond Kivimäki. Ik kende echter Himmlers afhankelijkheid en was optimistischer, wat mijn eigen lot betrof.

In Hartzwalde vond ik een boodschap van Himmler, dat ik 8 September in zijn hoofdkwartier moest komen. Toen ik die dag bij hem kwam, lag hij met zware maagkrampen in bed. De Koran, als gewoonlijk, op het nachtkastje. Bij het binnenkomen riep hij mij van

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

27.September 1944

An den Reichsführer SS
Heinrich Himmler
Feld-Kommandostelle

Sehr geehrter Herr Reichsführer!

Nachdem unser Flugzeug unterwegs beschossen wurde, bin ich gestern gut in Berlin gelandet, und morgen fliege ich wieder zurück nach Schweden. Gleichzeitig danke ich Ihnen sehr für den Schein, daß Sie mein Gut Hartzwalde für exterritorial erklärt haben, und ich hoffe, daß ich nun nun von Kaltenbrunner nichts mehr zu befürchten habe.

Nun möchte ich ein Thema berühren, das mir sehr am Herzen liegt. Frankreich ist nicht mehr in deutschen Händen, aber zu Tausenden sitzen immernoch Franzosen und Französinnen in Ihren Konzentrationslagern, und sie werden dort wie Sklaven behandelt. Menschen, deren Verbrechen darin bestand, daß sie gute französische Patrioten waren. Gibt es denn kein Gewissen mehr in Deutschland? Wo ist da Logik und Vernunft? Lieber Herr Reichsführer, ich glaube, Sie werden sehr schlecht beraten, und zwar von solchen Menschen, die im trüben fischen wollen. Ich weiß, daß Sie nur das ausführende Organ sind, und darum bitte ich Sie im Namen der Menschlichkeit und der Geschichte, vollbringen Sie eine großzügige und humane Tat, und lassen Sie doch endlich alle Franzosen, Belgier und Holländer frei.

Ich meinerseits würde, das halte ich für absolut möglich, mit der schwedischen Regierung mich darüber unterhalten, daß diese die freigelassenen Menschen nach Schweden läßt, und daß sie dort bis Kriegsende interniert bleiben können. Ebenso bin ich davon überzeugt, daß auch die Schweiz einen kleineren Teil dieser Menschen aufnehmen würde. Bitte denken Sie über meine Bitte als Mensch Heinrich Himmler, und nicht als Reichsführer SS nach. Wo ein Wille ist, ist auch ein Weg, und die Geschichte wird Ihnen diese humane Tat nicht vergessen.

Die Unterhaltungen, die wir beide in letzter Zeit über Finnland hatten, haben mir sehr weh getan. Ich finde es wirklich nicht schön, daß Sie meine finnischen Freunde und die finnische Regierung in so gehässiger Weise beschimpfen. Sie taten nur ihre Pflicht, genau so, wie Sie die Ihrige. Finnland mußte Frieden machen, denn es war am Ende seiner Kraft es konnte nicht mehr weiter. Ausserdem empfand man den deutschen Druck

Felix Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

27.September 1944

auf Finnland sehr lästig. Jahrelang hat Finnland einen bewundernswerten Heldenkampf gegen eine erdrückende Übermacht gekämpft. Aber schließlich können ja dreieinhalb Millionen Finnen nicht dauernd gegen zweihundert Millionen Russen kämpfen. Das müssen Sie doch als gerecht denkender Mensch verstehen. Darum hat mein finnisches Vaterland auch nach meiner Ansicht den einzig richtigen Schritt getan. Und ich bin absolut davon überzeugt, daß man sich mit den Russen verständigen wird.

In Deutschland leben zwei-dreihundert berufstätige Finnen. Ich bitte diese zu schützen und sie anständig zu behandeln.

Im November werde ich wieder nach Deutschland kommen, um Sie zu behandeln. Ich hoffe sehr, daß Sie dann mir meine in diesem Brief gestellte Bitte betreffs der Freilassung der Franzosen, Belgier und Holländer erfüllen werden.

Mit vorzüglicher Hochachtung

Ihr
sehr ergebener

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i. d. Mark

Felix Kersten

Brief van Kersten aan Himmler, waarin hij pleit voor het lot van Franse gevangenen en van Finland.

zijn bed af toe: „Nu, jullie Finnen zijn me een mooie troep, jullie zijn al verraders geworden! Ik zou wel eens willen weten wat Mannerheim en Ryti zich voor deze woordbreuk door de Engelsen en Russen hebben laten betalen. Met een dergelijk sommetje kan men persoonlijk zonder zorgen de toekomst tegemoet zien, ook als men daarmee het Finse volk aan de Russen uitlevert." Het speet hem slechts, dat hij Finland niet eerder had geliquideerd, net als Noorwegen, toen daar nog tijd voor was.

Ik reageerde met geen woord. Hij wond zich zo op, dat zijn maagkrampen steeds erger werden. Eindelijk onderbrak hij zich: „Wat zit u daar toch nonchalant. Help mij toch liever, ik kan het bijna niet uithouden van de pijn." Ik begon hem te behandelen en naarmate de pijnen verminderden, werd hij vriendelijker. Plotseling zei hij: „Doordat Finland nu is afgevallen, bent u ook een Geallieerde geworden en behoort u dus tot de tegenstanders van Duitsland." Ik

probeerde te schertsen: „Men gaat vaak veel sneller vooruit, dan men zelf denkt. Eigenlijk mag ik de behandeling, waarmee ik bezig ben, helemaal niet doen."

Himmler lachte en zei: „Wij moeten niet over politiek gaan twisten. Ik ben u zeer dankbaar, dat u mij jarenlang zo geholpen hebt. Tussen ons moet het vrede zijn." Ik verzocht hem toen nog de in Duitsland wonende Finnen behoorlijk te behandelen en herhaalde, dat Finland werkelijk niet anders kon. Dit kleine volk had reeds 60.000 doden te betreuren. Waarop Himmler meende, dat de Russen het hele volk zouden afslachten zonder iemand te sparen.

Daar de Zweedse regering mij toen reeds opdrachten voor grote hulpacties had gegeven, wilde ik mijn contact met Himmler op dat ogenblik onder geen voorwaarde verbreken. Ik stelde hem daarom voor, dat ik eens in de drie maanden uit Zweden zou blijven komen om hem te behandelen. Ik vroeg en kreeg voor mij en mijn gezin een doorlopend visum voor Zweden. Bovendien beschikte Himmler, dat Hartzwalde exterritoriaal zou blijven, zodat geen enkele Duitse instantie daar iets te zoeken had.

XIX. DE ZWEEDSE REGERING IN ACTIE

Het jaar 1945. Voor ons, die van Stockholm uit de ontwikkeling van het krijgsverloop volgden, groeiden hoop en vrees in gelijke mate. Hoop op een spoedige overwinning, vrees, dat, te oordelen naar de mentaliteit van de machthebbers in het Derde Rijk, na alles wat tot dusverre gebeurd was, een laatste vernietigende aanslag tegen de gevangenen in de concentratiekampen niet kon uitblijven. Himmler had wel eens op deze mogelijkheid gezinspeeld en ook van andere zijden was zoiets uitgelekt. Bovendien was niet te voorzien, wat door z.g. acties op eigen gelegenheid van plaatselijke commandanten kon gebeuren, wanneer bij de voortgaande desorganisatie van het Duitse bestuur de verbindingen werden verbroken.

Minister Günther had mij op een dag gezegd, dat hij over duidelijke aanwijzingen beschikte, dat Hitler reeds order gegeven had bij het naderen van de geallieerde troepen de kampen met alle gevangenen en bewakers te doen opblazen. Günther bezwoer me, dat ik tot het alleruiterste moest gaan, om dit bij Himmler te voorkomen. Ook vond hij het belangrijk, dat Himmler de toezegging zou doen, dat geen verdere hergroeperingen van gevangenen door transporten van het ene kamp naar het andere zouden worden georganiseerd. Deze hadden namelijk juist de laatste tijd verschillende malen plaats gevonden en ontelbare mensenlevens geëist. Daarbij bestond ook het gevaar, dat gevangenen, waarvan men thans nog de verblijfplaats kende, onvindbaar zouden worden. Om dit alles op te helderen, was begin Maart een nieuwe reis van mij naar Duitsland geprojecteerd.

Intussen waren ook de Zweedse transportcolonnes op gang gekomen. Onderhandelingen van de Zweedse met de Duitse regering over de terugkeer van de in Duitsland wonende Zweden en hun gezinnen, hadden tot resultaat, dat Himmler instemde met het Zweedse voorstel om deze mensen met Zweedse autobussen te vervoeren. Deze autobuscolonnes zouden, zo was overeengekomen, tegelijk de groepen Scandinaviërs en de Nederlandse vrouwen, waarvan Himmler het vertrek naar Zweden had goedgekeurd, meenemen. Aangezien het geallieerde opperbevel de eis stelde, dat de autobussen het Rode Kruisteken zouden voeren, besloot de Zweedse regering de toenmalige vicepresident van het Zweedse Rode Kruis, Graaf Folke Bernadotte bij de actie in te schakelen. Begin Februari introduceerde ik op verzoek van minister Günther Graaf Bernadotte bij Himmler, die hem op 12 Februari in bijzijn van Schellenberg ontving. Bernadotte heeft daarna voor een groot deel de verdere onderhandelingen voor Zweden gevoerd. Toen Kaltenbrunner het transport opnieuw in gevaar dreigde te brengen, heb ik hierover bijvoorbeeld met Bernadotte, die

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i.d. Mark

14. März 1945

Herrn Standartenführer
Dr. Brandt
Feld-Kommandostelle

Lieber Dr. Brandt!

Nach stürmischen Verhandlungen hat endlich mir der Reichsführer bewilligt, daß ich achthundert französische Frauen aus dem Konzentrationslager Ravensbrück frei bekomme und sie nach Schweden abtransportieren darf. Ich hatte zwar um die Freilassung von allen Französinnen gebeten, aber der Reichsführer will unter keinen Umständen darauf eingehen. Er sagt, er wolle noch ein Faustpfand Frankreich gegenüber behalten. Nun bitte ich Sie, lieber Dr. Brandt, sorgen Sie dafür, daß Ravensbrück umgehend verständigt wird, und daß Sturmbannführer Suren die Französinnen nicht mehr als Gefangene behandelt, sondern, daß er sie sofort frei gibt, wenn die schwedischen Autobusse kommen, um die Frauen abzuholen. Ferner sorgen Sie bitte dafür, daß die Zahl achthundert wesentlich nach oben abgerundet wird.

Wie Ihnen in der vorigen Woche, der Reichsführer in meiner Gegenwart mitgeteilt hatte, bewilligte er mir die Freilassung von tausend holländischen Frauen, vierhundert belgischen Frauen und fünfhundert polnischen Frauen. Der Abtransport dieser unglücklichen Frauen muß reibungslos von statten gehen und so schnell, daß Kaltenbrunner uns da nicht zwischen funken kann.

Bitte kommen Sie doch am 16. März zu mir nach Hartzwalde, damit wir mündlich alles genau durchsprechen können. Oder wenn Sie das nicht einrichten können, kommen Sie doch am 16. bitte zum Reichsführer nach Hohen-Lychen.

Mit herzlichem Dank für Ihre Hilfe

Ihr
Felix Kersten

Gut Hartzwalde
bei Königstädt über Gransee
Tel. Schulzendorf Nr. 9 bei Gransee
i.d. Mark

Brief van Kersten aan Dr Brandt met het verzoek of deze wil toezien dat de toezeggingen van Himmler worden nagekomen.

mij voor dit doel in Hartzwalde bezocht, uitvoerig gesproken.

De desbetreffende voorbereidingen van de Zweedse regering waren in de eerste dagen van Februari nu zo ver gevorderd, dat de colonnes konden worden samengesteld en het tijdstip voor het transport bepaald. De Zweedse actie zou onder leiding staan van Graaf Bernadotte, terwijl de colonnes zelf door de Zweedse verbindingstroepen ter beschikking werden gesteld en onder leiding van kolonel Björk zouden staan. Midden Maart kwam kolonel Björk met zijn honderd autobussen in Friedrichruh aan. Ongeveer terzelfdertijd was de concentratie van alle Scandinavische gevangenen in het kamp Neuengamme bij Hamburg, zoals Himmler mij beloofd had, voltooid. Zonder het Zweedse initiatief was het transport van deze mensen echter nooit gelukt.

Kon men er zich over verheugen, dat er doelbewuste krachten aan het werk waren om mensen van allerlei landsaard uit de grijparmen van het ondergaande systeem te redden — een volledig duister lag nog over het lot van de overgebleven leden van het volk, dat de eerste en vreselijkste slagen van het totalitaire regiem had moeten opvangen: de Joden.

Een jaar eerder had ik iets kunnen bijdragen tot de redding van enkele Joden, zij het slechts indirect. Op 2 Augustus 1944 bezocht mij op mijn landgoed Hartzwalde een oude vrouwelijke patiënt uit Zwitserland. Ze vroeg mij bij Himmler een actie te steunen, die door een aantal Zwitserse industriëlen van naam sinds enige tijd werd voorbereid. Het ging om de vrijlating van twintigduizend Joden uit verschillende Duitse concentratiekampen, die dan door Zwitserland naar Zuid-Frankrijk zouden worden gevoerd, waar ze tot het einde van de oorlog geïnterneerd zouden blijven. Ik sprak hierover met Himmler en bemerkte toen, dat reeds van de meest verschillende kanten bij hem en bij andere leidende figuren in deze zaak pogingen waren aangewend. Tot dusver waren ze echter alle mislukt door de afwijzende houding van Hitler en bepaalde partijkringen. Himmler raadde mij dringend aan mij buiten deze aangelegenheid te houden, anders zou ik me stellig nog meer vijanden in zijn omgeving bezorgen. Na verschillende lange discussies stelde Himmler mij de mogelijkheid van een vrijlating van een duizendtal Joden in het vooruitzicht echter eerst na afloop van een bepaalde termijn. Ik vroeg Himmler in dit verband toen enige van de bewuste Zwitserse industriëlen te willen ontvangen.

In November van dat jaar bezocht de Zwitserse dame mij opnieuw in Hartzwalde en vertelde mij, dat enkele Duitsers, waaronder naar het scheen ook uit de omgeving van Himmler, in Zürich onderhandelden over de vrijlating van Joden tegen betaling van een be-

Der Reichsführer-SS

(1) Berlin SW 11, den 21. März 1945.
Prinz-Albrecht-Straße 8

Feld-Kommandostelle

Lieber Herr K e r s t e n !

Nehmen Sie bitte mit diesen Zeilen zunächst einmal meinen Dank für Ihren Besuch entgegen. Ich habe mich diesesmal wie immer gefreut, wenn Sie kamen und mir in alter Freundschaft Ihre grosse ärztliche Kunst zur Verfügung stellten.

In den langen Jahren unserer Bekanntschaft haben wir uns ja über viele Probleme unterhalten und Ihre Einstellung war immer die des Arztes, der fernab aller Politik das Beste für den einzelnen Menschen und für die Menschheit insgesamt will.

Es wird Sie interessieren, dass ich im Laufe des letzten Vierteljahres einen Gedanken, über den wir einmal sprachen, zur Verwirklichung gebracht habe. Es wurden nämlich in zwei Zügen rund 2.700 jüdische Männer, Frauen und Kinder in die Schweiz verbracht. Es ist dies praktisch die Fortsetzung des Weges gewesen, den meine Mitarbeiter und ich lange Jahre hindurch konsequent verfolgten, bis der Krieg und die mit ihm einsetzende Unvernunft in der Welt seine Durchführung unmöglich machten. Sie wissen ja, dass ich in den Jahren 1936, 37, 38, 39 und 40 zusammen mit jüdischen amerikanischen Vereinigungen eine Auswandererorganisation ins Leben gerufen habe, die sehr segensreich gewirkt hat. Die Fahrt der beiden Züge in die Schweiz ist die trotz aller Schwierigkeiten bewusst vorgenommene Wiederaufnahme dieses segensreichen Verfahrens.

Brief van Himmler aan Kersten, waarin hij, naar aanleiding van het uitgeleide van een aantal Joden naar Zwitserland, spreekt van zijn oorspronkelijke plannen met de Joden.

Von einem Gefangenenlager Bergen-Belsen kam in letzter Zeit das Gerücht, es wäre eine Typhusepedemie grösseren Ausmasses ausgebrochen. Ich habe den Hygieniker der SS, Professor Dr. M r u g r o w s k i , mit seinem Stab sofort dorthin geschickt. Es handelte sich um in Lagern mit Menschen aus dem Osten leider sehr oft vorkommende Flecktyphusfälle, die aber mit modernen und besten medizinischen Maßnahmen als beherrscht anzusehen sind.

Ich habe die Überzeugung, dass unter Ausschaltung von Demagogie und Äusserlichkeiten über alle Gegensätze hinweg und ungeachtet blutigster Wunden auf allen Seiten Weisheit und Logik ebenso sehr zur Herrschaft kommen müssen wie gleichzeitig damit das menschliche Herz und das Wollen zum Helfen.

Es ist selbstverständlich, dass ich so, wie ich es in den ganzen vergangenen Jahren in guten und schlechten Zeiten getan habe, Wünsche, die Sie mir auf der menschlichen Ebene übermitteln lassen oder mitteilen, gerne prüfen und wo es nur einigermassen geht, grosszügig entscheiden werde.

Mit meinen herzlichen Grüssen an Ihre verehrte, liebe Frau, an Ihre Kinder und besonders an Sie,

in alter Verbundenheit.
Heil
Ihr
H. Himmler

drag van 50 tot 500 Zwitserse franks per hoofd. Ondanks de verontwaardiging hierover in Zwitserland gewekt, was men tot het betalen van deze som bereid. Op mijn desbetreffende navraag bij Himmler beweerde deze eerst, van het hele geval niets af te weten. Weliswaar had de vroegere Zwitserse Bondsraad Musy hem enige tijd geleden bezocht, maar hij nam aan, dat ik hem dit had geadviseerd, dus ik zou zelf wel weten, waarnaar ik vroeg. Enkele dagen later zei Himmler echter, dat de eis tot betaling van een losgeld voor de vrij te laten Joden juist was. Voorts, dat Schellenberg over deze zaak was ingelicht en dat de binnenkomende sommen zouden worden gebruikt voor de aankoop van tractoren en vrachtauto's. Bovendien waren hij en zijn mensen van mening, dat deze betalingen het verkrijgen van Hitlers toestemming voor de uitlevering van de Joden ten zeerste zou vergemakkelijken! Ik probeerde Himmler van de onhoudbaarheid van het voorstel te overtuigen en wees hem er op, dat zijn naam in de geschiedenis door een dergelijk gedrag voor altijd zou worden bezoedeld. Hij bleek echter eerst definitief bereid af te zien van zijn geldelijke eisen, nadat de *Obergruppenführer* Berger, die daarmee niet voor het eerst mijn zijde koos, er eveneens met nadruk tegen gewaarschuwd had. Inmiddels zouden reeds 5 millioen franks, inplaats van de oorspronkelijke 20 millioen zijn overgemaakt en bij Musy als curator in bewaring gegeven zijn. Schellenberg, die voor de afwikkeling van deze zaak verantwoordelijk was gesteld, zou worden opgedragen voor de overmaking van dit bedrag aan het Internationale Rode Kruis te zorgen. De 2700 Joden uit het kamp Theresienstadt zijn in een speciale trein naar Zwitserland vervoerd. Himmler heeft me dit in een brief bevestigd.

Van dit ogenblik af kreeg ik middelen en relaties, die mij in staat stelden daadwerkelijke hulp te verlenen aan Joden. Eind Februari 1945 werd ik in Stockholm door de vertegenwoordiger van de Dresdener Bank in Scandinavië, Ottokar von Knieriem met Hilel Storch, een van de leiders van het *World Jewish Congress* in New York, in kennis gebracht. Storch vroeg mij, mijn invloed bij Himmler te gebruiken voor hulp aan de talloze Joden, die nog in Duitse concentratiekampen vertoefden. Wij spraken uitvoerig over de middelen en mogelijkheden, die er waren, alvorens ik in begin Maart weer naar Duitsland vloog. Als kern van onze opgave beschouwden wij de vrijlating van alle Joden en hun vrijgeleide naar het buitenland.

Het was ons duidelijk, dat bij Himmler niets te bereiken zou zijn, aangezien hierover reeds door het Rode Kruis, en onder andere door de genoemde Zwitsers reeds ontelbare onderhandelingen waren gevoerd, die practisch doodgelopen waren. Wij kwamen overeen, dat het verstandig zou zijn, wanneer ik mijn pogingen zou concentreren

op het verkrijgen van vrijlating van bepaalde categorieën. Onder alle omstandigheden moest ik echter gedaan zien te krijgen, dat onmiddellijk een einde werd gemaakt aan de nog steeds voortgaande vermoording van Joden in de kampen. Storch had namelijk stellige gegevens, dat Hitler had bevolen de laatste Joden in de kampen voor het naderen der Geallieerde troepen te vermoorden en deze kampen zelf met alle gevangenen en SS-bewakers in de lucht te laten vliegen, zodra de Geallieerden tot op 8 km waren genaderd. Ook besloten wij de eis te stellen, dat de epidemieën in de kampen onmiddellijk ernstig moesten worden bestreden.

Onmiddellijke hulpverlening aan de gevangen Joden stelde Storch zich voor door het zenden van levensmiddelen en medicamenten, alsmede de concentratie van de Joden in speciale kampen, zoals Himmler die voor de Scandinaviërs had toegestaan. Ik zou voorstellen, deze kampen eerst aan de contrôle van het Internationale Rode Kruis en later aan de algehele verzorging door het *World Jewish Congress* te onderwerpen. Voorts zou ik, zoals tot dusver, voortgaan met pogingen om aan de hand van lijsten de vrijlating van bepaalde personen tot stand te brengen. We rekenden er op, dat Zweden voor het transport van drie- tot tienduizend Joden zou willen zorg dragen.

Voorzien van officiële opdrachten van Minister Günther en Hilel Storch, reisde ik op 3 Maart naar Himmlers hoofdkwartier. Himmler verklaarde zich tot vrijlating van alle Joden bereid, onder voorwaarde dat de Geallieerden de luchtaanvallen gedurende 2 à 3 weken zouden stopzetten. Ik wist, dat deze voorwaarde van Duitse kant reeds meer dan eens was gesteld en ook hoe de Geallieerden hierover dachten. Daarom antwoordde ik Himmler onmiddellijk, dat dit geen basis voor discussie opleverde. Niettemin beloofde Himmler mij in de loop van het gesprek de verdere vernietiging van Joden te zullen verbieden en dienovereenkomstige bevelen te zullen uitvaardigen. Een concrete toezegging deed hij mij ten aanzien van de overgave van de kampen aan de Geallieerden. Deze zou volgens de internationale regels plaats vinden. De ontwikkeling der gebeurtenissen heeft later ook bewezen, dat Himmler op dit punt zijn woord gehouden heeft, hoewel er in enkele kampen afschuwelijke incidenten zijn voorgevallen. De kampen werden volgens bevel met witte vlag overgegeven.

Zeer uitvoerige besprekingen vonden plaats over het kamp Bergen-Belsen, waarin zich enkele duizenden Joden met Zuidamerikaanse passen bevonden, die toestemming tot het passeren van de Zweedse grens hadden. Hilel Storch hechtte grote waarde aan de vrijlating van deze mensen, omdat zij zich in een bijzondere rechtspositie bevonden. Uit de omgeving van Himmler had ik gehoord van het uit-

Reichsführer-ﾟ

1.) ﾟ-Obergruppenführer P o h l , Berlin
2.) ﾟ-Gruppenführer G l ü c k s , Oranienburg
3.) ﾟ-Obergruppenführer Dr. Grawitz, Reichsarzt-ﾟ u.Polizei, Berlin
4.) ﾟ-Obergruppenführer Dr. Kaltenbrunner, Berlin

Mir ist gemeldet worden, daß in dem Anhaltelager Bergen-Belsen, insbesondere unter den jüdischen Gefangenen Typhus ausgebrochen sei.

Ich wünsche, daß unverzüglich der Seuche mit allen medizinischen Hilfsmitteln entgegengetreten wird. Wir können in Deutschland keine Seuchen aufkommen lassen. Es ist weder am Einsatz von Ärzten noch an Medikamenten zu sparen. Die Gefangenen stehen unter meinem besonderen Schutz.

gez. H. H i m m l e r .

10.3.45
Bra/H.
5.) nachrichtlich: b.w.

ﾟ-Gruppenführer Prof. Gebhardt, Hohenlychen

6.) Herrn K e r s t e n , z.Zt. Hohenlychen
durchschriftlich mit der Bitte um Kenntnisnahme übersandt.

R. Brandt
ﾟ-Standartenführer.

Bevel van Himmler tot bestrijding van epidemieën in Bergen-Belsen.

breken van een typhusepidemie, waarvan Himmler nog niets gezegd was. Daarop deelde ik Himmler dus mee, dat er in het buitenland bepaalde geruchten over een epidemie in dit kamp de ronde deden. Het resultaat was, dat op grond van een door Himmler bevolen onderzoek, dat de juistheid van mijn berichten bevestigde, order gegeven werd tot intensieve bestrijding.

Deze onderhandelingen met Himmler geschiedden voor een deel op basis van een memorandum van het *World Jewish Congress*, dat Storch mij had meegegeven. Het was opgesteld volgens de richtlijnen, die ik zoeven heb genoemd. In een brief van Dr Brandt van 21 Maart werd een gedeelte van de in het memorandum gestelde eisen ingewilligd. Himmler bleek niet helemaal afwijzend te staan tegenover de gedachte van de inrichting van speciale Jodenkampen en gaf ook wat dit punt betreft opdracht tot een onderzoek vergezeld van de nodige voorstellen. Wat betreft de individuele gevallen, waarover ik gesproken had, kreeg ik eind April ten antwoord, dat deze niet te vinden waren. Met betrekking tot de vrijlating van bepaalde categorieën van Joodse gevangenen, was het resultaat dat hij mij beloofde na onderzoek en overleg met zijn mensen mij nader te zullen berichten. Ook zei hij mij tegen onderhandelingen met Graaf Bernadotte geen bezwaar te hebben. Hij maakte echter onmiddellijk het voorbehoud, dat het transport geheel door de Zweden diende te worden verzorgd. Vervolgens deelde hij mij nog mee, dat hij op een op 24 Maart te houden bespreking met alle kampcommandanten een verbod tot verdere vernietiging van Joden bekend zou maken en opdracht zou geven van nu af elke wreedheid achterwege te laten alsmede de physieke toestand van de Joden aan een geregelde contrôle te onderwerpen.

Aan het eind van de bespreking vroeg ik Himmler, Storch te willen uitnodigen en hem persoonlijk te ontvangen. Op deze wijze kon aan de pogingen tot hulpverlening voor de Joden misschien meer kracht worden bijgezet. Himmler aanvaardde mijn suggestie en bij mijn terugkeer naar Stockholm kon ik Storch de uitnodiging overhandigen. Himmler had mij voor Storch vrijgeleide gegarandeerd.

KERSTEN

STOCKHOLM, den 24. März 1945
Linnégatan 6
Tel. 67 34 13

Herrn Hillel Storch,
Furusundsgatan 10,
S t o c k h o l m.

Streng vertraulich!

Sehr geehrter Herr Storch!

Unter Bezugnahme auf die Verhandlungen, die wir gemeinsam mit Herrn Ottokar von Knieriem vor meiner Abreise nach Deutschland am 3. März d.J. geführt haben, gestatte ich mir Ihnen jetzt kurz über den Verlauf meiner Besprechungen mit dem Reichsführer SS Heinrich Himmler zu berichten.

Sie baten mich eine Reihe von Fragen, über die wir gesprochen hatten und die Sie in einen Memorandum präcisierten bei Herrn Himmler zu klären. Nachdem die einzelnen Punkte besprochen waren, hat der Reichsführer SS Himmler eine wohlwollende Prüfung angeordnet wie Sie dieses aus dem Ihnen übergebenen Brief seines Adjutanten Brandt vom 21.3.45 an mich ersehen werden. Ueber die jeweiligen endgültigen Entscheidungen werde ich Sie, sobald ich unterrichtet werde, sofort verständigen. Zur Zeit sollen sich ca. 350,000 Juden in Deutschland befinden. Ueber die Befreiung nach Schweden der ca. 8,000 Juden die das Einreisevisum nach Palästina besitzen, habe ich nicht verhandelt, da hierüber nichts in Ihrem Memorandum angegeben war. Einen Erfolg in dieser Sache verspreche ich mir vielleicht, wenn die schwedische Regierung hierüber vorstellig werden würde.. Ich selbst werde jedenfalls das meinige tun um auch hierbei mitzuhelfen.

Abgesehen von den letzten bindenden Entscheidungen, die noch abzuwarten sein werden, glaube ich jedoch schon heute auf Grund der mir gegenüber von Herrn Himmler gemachten Äusserungen folgendes sagen zu können. Die Verteilung der Lebensmittelpakete, die von Ihnen in die einzelnen Läger gesandt werden, wird auch da, wo die betreffenden Adressaten nicht aufzufinden sein sollten, unter die übrigen Lagerinsassen erfolgen, somit werden diese Pakete in jedem Fall jüdische Lagerinsassen erreichen. Von besonderem Interesse war es

F.K.

KERSTEN
STOCKHOLM
Linnégatan 6
Tel. 67 34 13

für Herrn Himmler zu erfahren, dass die in der Schweiz eingetroffenen Juden die richtige Auslieferung bestätigten.

Ich glaube, dass der Versand von Medikamenten ebenfalls zugelassen werden wird. Besonders eingehend habe ich die Frage der Unterbringung von Juden in speziellen, eigens für diesen Zweck zu errichtenden Lägern mit Herrn Himmler erörtert und bin hierbei auf weitgehendes Verständnis bei ihm gestossen. Diese event. zu errichtenden Läger sollen successive unter die Kontrolle des roten Kreuzes gestellt werden, wobei dann auch die Verpflegung und Versorgung der Insassen allmählich ganz von diesem übernommen resp. kontrolliert werden soll. Einer erneuten Prüfung soll ferner die Frage der Freilassung nach der Schweiz oder nach Schweden von gewissen Kategorien von Juden unterzogen werden. Die mir übergebenen Listen betr. verschiedener Einzelpersonen habe ich mit Herrn Himmler behandelt und hoffe Ihnen auch da bald günstige Nachrichten zukommen lassen zu können.

In diesem Zusammenhang muss ich Sie darauf aufmerksam machen, dass es Ihren Bemühungen überlassen sein muss die Transportfragen zu regeln.

Ueber die Behandlung der Juden in den Lägern glaube ich Ihnen eine Milderung des Regiemes in Aussicht stellen zu können. Der Reichsführer hat in meiner Gegenwart diesbezügliche Anordnungen getroffen und in einem Sonderbefehl, den ich gesehen habe Grausamkeiten untersagt und Tötung von Juden verboten. Ausserdem hat er angeordnet dass der Gesundheitszustand einer laufenden Kontrolle unterzogen wird. Wie weit diese Massnahmen wirksam sein werden, dafür kann ich, wie Sie verstehen werden, keine Garantie übernehmen. Zum 24. März hat Herr Himmler sämtliche Lagerkommandanten zur Entgegennahme neuer Instruktionen über eine menschenwürdige Behandlung der Juden zu sich bestellt. Von nun an soll jeder Lagerkommandant für den Tod jedes jüdischen Lagerinsassen verantwortlich gemacht werden und ist verpflichtet genaue Meldungen über die Todesursachen zu erstellen. Die event. Freilassung von Juden sowie die jetzt angeordneten Erleichterungen würden jedoch sofort eingestellt werden, wenn über diese Massnahmen in der Weltpresse berichtet werden und sie als Schwäche Deutschlands ausgelegt werden sollten.

F.K.

Herrn Hillel Storch, Furusundsg. 10, Stockholm. 24.3.45.

FELIX KERSTEN
MEDICINALRÅD

- 3 -

STOCKHOLM
Linnégatan 8
Tel 67 34 13

Ich brauche wohl nicht hervorzuheben, dass Verhandlungen von der Art, wie ich Sie mit Herrn Himmler geführt habe in Folge der äusserst schwierigen Materie, der in dieser Frage stark gegeneinander gerichteten Strömungen innerhalb Deutschlands und nicht zuletzt, wegen der event. möglichen propagandistischen Ausnützung nur mit äusserster Vorsicht und unter strengster Diskretion geführt werden können. Die positive Durchführung des einen oder anderen Entschlusses wird auch nicht zuletzt von den verschiedensten Begleitumständen abhängen, auf die wir vielleicht keinen Einfluss haben können. Eines aber ist völlig gewiss, dass alle Bemühungen zum Scheitern verurteilt sind, wenn sie nicht absolut diskret geführt werden. Ebenso gewiss ist es aber, dass durch die Tatsache der Verhandlungen selbst Zeit gewonnen wird, was aus den Ihnen bekannten rein personellen Gründen von besonderer Wichtigkeit sein kann.

Persönlich möchte ich Sie jedoch dessen versichern, dass ich mich ganz in den Dienst der Sache stelle, wie ich es bisher getan habe, und zwar auch da, wo ein Eintreten für ins Unglück geratene Menschen, wie beispielsweise für die 7 schwed. Ingeniöre, sowie vieler jüdischen Freunde, für mich selbst nicht ohne Gefahr war. Doch halte ich es für meine moralische Pflicht dort zu helfen, wo es in meinen Kräften steht.

Zum Schluss muss ich Ihnen noch mitteilen, dass der Reichsführer SS Himmler, auf Grund einer Anregung von mir, bereit wäre mit Ihnen persönlich über die angeregten Fragen zu verhandeln. Ohne jedoch mit Ihnen hierüber Fühlung genommen zu haben, konnte ich die Frage nicht weiter verfolgen und möchte Sie daher bitten mir Ihren diesbezüglichen Standpunkt mitzuteilen, damit ich event. alles erforderliche in die Wege leiten kann.

Zusammenfassend darf ich wohl sagen, dass die einzelnen von Ihnen angeregten Fragen volles Verständnis bei Herrn Himmler gefunden haben und im einzelnen bearbeitet werden, dass gewisse Erleichtorungen hoffentlich eintreten werden und dass seitens der Reichsführung der SS die Bereitwilligkeit besteht über diese Fragen zu verhandeln und sie wenn irgend möglich zu bereinigen.

Mit dem Ausdruck meiner vorzüglichen Hochachtung
Ihr
Felix Kersten

Brief van Kersten aan Storch, waarin hij verslag uitbrengt over Himmlers reacties op zijn voorstellen inzake de behandeling van Joden.

XX. VESTING CLINGENDAEL EN AFSLUITDIJK

In deze periode viel ook een kort gesprek met Himmler over een thema, dat me geen rust liet: zijn plannen met Nederland. Via Dr Brandt was ik te weten gekomen, dat er een bevel van Hitler was, volgens welk de vesting Clingendael en geheel Den Haag moesten worden opgeblazen zonder enige vooraf gaande waarschuwing van de burgerbevolking, ingeval Nederland moest worden opgegeven. Ik vroeg Himmler in Maart in Hohen-Lychen op de man af hoe het daarmee stond en kreeg zoals te verwachten was het antwoord: „Als wij ondergaan, dan gaan op zijn minst de Nederlanders met ons mee." Brandt had me die dag reeds gewaarschuwd, dat de *Reichsführer* slecht gehumeurd was. Hij was eerst in de vroege morgen van de Rijkskanselarij gekomen, waar Hitler hem persoonlijk dit bevel gegeven had. Hitler had ook de vernietiging van Oslo geëist. In mijn dagboek vind ik dan, gedateerd op 8 Maart, het volgende:

„Inderdaad was Himmler vandaag bij de behandeling erg nerveus en het gelukte mij niet het gesprek op Nederland te brengen, misschien zal ik daar morgen in slagen. Het gesprek van vandaag bewoog zich om de overgave met witte vlag van de concentratiekampen aan de Geallieerden. Himmler wordt langzaam murw. Dit gevecht duurt lang. Hij zei weer eens, dat zijn vijanden met hem zouden ondergaan. „Zij zullen hun vaderland niet terugzien, deze voldoening nemen we in het graf mee." Himmler knijpt beide ogen dicht en kijkt mij vol leedvermaak aan. Als ik van hem afscheid neem om naar Hartzwalde terug te gaan, is hij toch weer tot concessies bereid en zegt: „Wij zullen daar morgen wel verder over praten, ik moet er eerst eens over slapen."

Op de weg van Hohen-Lychen naar huis passeer ik lange colonnes. Vluchtelingen uit het Oosten.

Twee dagen later, op 10 Maart, lukte het gesprek beter. Ik citeer weer letterlijk mijn dagboek:

„Vanmorgen sneed ik het thema Nederland aan en vroeg hem of de oude Residentiestad Den Haag zou worden verdedigd, wanneer de Geallieerden de stad naderden. Daarop antwoordde Himmler onmiddellijk op scherpe toon en met samengeknepen ogen: „Verdedigen, belachelijk; neen, beste Kersten, die verradersstad zullen we opblazen." Op mijn opmerking, dat de stad nog in het geheel niet ontruimd was door de burgerbevolking zei hij: „De *Führer* heeft me bevolen Den Haag te vernietigen en dat bevel voer ik uit. De Nederlanders zijn verraders, aan die parasieten is niets gelegen. Wij hebben genoeg V-2's, die we daarvoor gebruiken kunnen." Ik heb

Eidesstattliche Erklärung

Ich, Rudolf Brandt, geb. am 2.6.09 in Frankfurt/Oder, zurzeit im Gefängnis für Kriegsverbrecher Landsberg/Lech, weiss, dass ich mich strafbar mache, wenn ich in einer eidesstattlichen Erklärung falsche Angaben mache. Die nachstehenden Ausführungen, die ich auf Grund meiner früheren Tätigkeit als sogenannter Persönlicher Referent des ehemaligen Reichsführers-SS Himmler nach bestem Wissen und Gewissen niederschreibe, erkläre ich an Eides statt:

Im März 1945 übermittelte der Verbindungsoffizier Himmlers bei Hitler, SS-Gruppenführer Fegelein, Himmler etwa folgenden Befehl Hitlers: Falls den Haag und die Festung Clingendael nicht mehr gehalten werden könnten, sollten diese mit V2-Geschossen ohne vorherige Warnung der Bevölkerung zerstört werden. Außerdem sollte der Abschlussdeich der Zuiderzee gesprengt werden.

Dieser Befehl erschien mir unfassbar. Glücklicherweise befand sich zu dieser Zeit Herr Medizinalrat Felix Kersten, Stockholm, in Deutschland, dem es schon öfter gelungen war, durch sein Eintreten bei Himmler zu erreichen, dass beabsichtigte Massnahmen, die sich für Holland negativ ausgewirkt hätten, nicht durchgeführt wurden. Entgegen den für

Geheimsachen geltenden Vorschriften gab ich ihm als völlig Aussenstehendem sofort Kenntnis von diesem ungeheuerlichen Plan.

Herr Kersten brachte bei Himmler geschickt das Gespräch auf dieses Thema und er hatte mit seinen Argumenten Erfolg. Als nun Himmler die Weisung diktierte, den Haag und Clingendael, falls sie nicht mehr gehalten werden könnten, entgegen dem ursprünglichen Befehl ohne Zerstörung ordnungsgemäss zu übergeben, fügte er hinzu, Herr Kersten habe ihn zu dieser Änderung veranlasst.

Landsberg, den 9.2.48

Rudolf Brandt

I herewith certify that the above is the true signature of Rudolf Brandt.

Lloyd A. Wilson

LLOYD A. WILSON
Capt. CMP
Prison Director

Verklaring von Dr Brandt over Kerstens bemoeiingen ter voorkoming van de verwoesting van de vesting Clingendael.

Himmler gezegd, dat hij in Den Haag mij evenzeer zou treffen. Eerst heeft hij gegrinnikt: „Met u kan men ook al niet verstandig praten," maar na nog een half uur had ik hem zo ver, dat hij mij beloofde nog eens over het geval te zullen nadenken. Het leek me beter, het vandaag maar hierbij te laten."

Nog enkele dagen later, op 14 Maart kreeg ik antwoord. Ik was intussen nog meer opgewonden geraakt door het bericht, dat men ook de Afsluitdijk wilde opblazen.

Mijn dagboek vermeldt:

„Vanmorgen weer een lang, opgewonden gesprek over het lot van Den Haag en Nederland.

Ik vroeg Himmler of hij niet onmiddellijk aan de hoogste SS-commandant in Nederland en aan de andere betrokken instanties het bevel kon doorgeven, dat in Nederland, respectievelijk Den Haag, geen vernietigingen meer mochten plaatsvinden. Himmler antwoordde, dat het voor hem niet mogelijk was daarover iets definitiefs te zeggen. De militaire situatie was aanzienlijk verergerd, men kon op het ogenblik geen rekening houden met detailkwesties. Ik antwoordde hem, dat bij verwoesting van Den Haag en de vesting Clingendael de hele bevolking zou worden vernietigd. Dat zou een ongehoorde misdaad zijn en nog duizend jaar later zou de geschiedenis van hem getuigen: „De amokmaker Himmler verwoestte een bloeiende Germaanse stad in volkomen waanzin!' Himmler keek me geraakt aan, zeggend: „Wat moet ik dan doen?" – „Een radiobericht naar Den Haag seinen, dat er niets met de stad gebeuren mag, evenmin als met de vesting en de Afsluitdijk." Na enige aarzelingen verklaarde Himmler zich bereid het bevel te geven, waar ik bij was. Ook beval hij, dat de stad zo nodig volgens de regels aan de vijand moest worden overgegeven en dat men zich indien noodzakelijk zonder strijd moest terugtrekken. Woordelijk zei hij: „Wij hebben de oorlog verloren, Den Haag is een Germaanse stad, goed dan, u zult uw zin hebben, Kersten. Zij wordt dus niet vernietigd. Verdiend hebben die Hollanders het niet. Zij hebben alles gedaan om onze overwinning te ondergraven."

Ik dankte Himmler „in naam van de geschiedenis, voor deze grote menslievende daad, waardoor zoveel mensen werden gespaard."

XXI. AAN DE VOORAVOND VAN DE CAPITULATIE

In Stockholm teruggekeerd, nam ik onmiddellijk het contact met Storch weer op. Hij was bereid Himmlers uitnodiging te aanvaarden; telefonisch stelde ik Himmler daarvan in kennis. De telefoon bewees in deze dagen steeds groter diensten. In verband met de lopende hulpactie deden zich tal van problemen voor en zowel het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken als het *World Jewish Congress* vroegen mij herhaaldelijk om bemiddeling. Veel van deze problemen kon ik door mijn directe telefoonverbinding met Hartzwalde uit de weg ruimen.

Het was in Stockholm bekend geworden, dat de toestand in enkele kampen nog steeds verergerde. Storch was er daarom veel aan gelegen een schriftelijke bevestiging te krijgen van Himmlers verzekering aan mij dat de executie en evacuatie van gevangen Joden onmiddellijk zouden ophouden. Deze bevestiging kreeg ik in een door Himmler aan Brandt gedicteerde brief van 21 April. Bovendien had Brandt mij reeds op 8 April doen weten – de brief werd op 10 April door Graaf Bernadotte uit Berlijn meegebracht –, dat de nasporingen naar vermiste personen werden voortgezet, dat het kamp Bergen-Belsen een speciale commissaris had gekregen en dat tenslotte het Rode Kruis toch voor toezicht in Theresienstadt was toegelaten. Ook van de andere resultaten van mijn besprekingen stelde ik Hilel Storch op de hoogte en op deze wijze werd een gunstige basis voor de komende besprekingen tussen Himmler en Storch gelegd.

Bij mijn bezoek aan Himmler in Maart had ik in overleg met Storch ook met hem gesproken over zijn houding tegenover de zogenaamde halfjoden. Bij een vroegere gelegenheid was mij reeds gebleken, welke afschuwelijke plannen ten aanzien van deze categorie werden gekoesterd. Het was de bedoeling om de halfjoodse mannen te steriliseren en ook was er sprake van ze met de zogenaamde volle Joden gelijk te stellen, wat voor hen een zekere dood had betekend. Tijdens het gesprek in Maart begon Himmler zelf over deze halfjoden; het resultaat van de bespreking was, dat de actie, die reeds tot in details was voorbereid, weer werd afgelast.

Een andere kwestie, waarover de Zweedse regering reeds uitvoerige onderhandelingen had gevoerd, betrof het transport van zevenduizend Noren en vijfduizend Denen naar speciale kampen. De energieke Minister Günther had, nadat hem gebleken was, dat er mogelijkheden waren, geen ogenblik meer stilgezeten en het bevrijdingswerk op grote schaal voortgezet. Het ging er nu om, het transport van deze Noren en Denen onder contrôle van het Rode Kruis te brengen, met het oog op de verzorging en verpleging.

STORCH

STOCKHOLM 3.4.1945.

Herrn Medicinalrat Dr. Felix Kersten
Linnegatan 8
Stockholm

Sehr geehrter Herr Doktor,

ich danke Ihnen für Ihren heutigen freundlichen Brief und verstehe es durchaus zu würdigen, dass Sie auf die Ihnen in unserer Sache gemachten Versprechungen zuversichtlich sind. Sie werden mir aber nicht übel nehmen, dass ich mich heute nochmals an Sie wende. Wir erhielten die Nachricht, dass die Insassen des Lagers Bergen-Belsen oder ein Teil derselben evakuiert worden sind und zwar nach einer Stelle mit dem Namen " Nördlingshausen" oder so ähnlich.
Obgleich Sie mir mehrmals versichert haben, dass solche Evakuationen nicht mehr in Frage kämen, bitte ich Sie nochmals sich wegen dieses Lagers zu informieren um festzustellen ob diese Mitteilungen stimmen.
Sie wissen aus unseren zahlreichen Besprechungen was für einen Wert wir gerade auf das Lager Bergen-Belsen legen.
Ich appeliere nochmals an Ihr menschliches Empfinden und bitte Sie alles zu tun um Evakuierungen der Läger zu verhindern.
Ich erwarte mit Ungeduld Ihre Antwort und verbleibe

mit vorzüglicher Hochachtung

Ihr

Brief van Storch aan Kersten met het verzoek of Kersten bij Himmler wil interveniëren naar aanleiding van de voortgaande evacuatie van concentratiekampen.

Berlin, den 8.April 1945.

Sehr verehrter, lieber Herr Kersten!

In Ergänzung meines Briefes vom 21.3.1945 kann ich Ihnen leider noch keine positiven Angaben machen. Die Schwierigkeiten bei der Feststellung sind infolge der durch die Bombenangriffe hervorgerufenen Verlagerungen und Verzögerungen doch erheblich gross. Ich kann Sie nur versichern, dass ich mich nach wie vor bemühe, die Erhebungen mit der grösstmöglichen Beschleunigung von den zuständigen Stellen vornehmen zu lassen. Ich muss Sie, so leid es mir tut, erneut um Geduld bitten.

Vielleicht freut es Sie zu hören, dass vom Reichsführer-ϟϟ für das Lager Bergen-Belsen ein Sonderkommissar eingesetzt worden ist, der von ihm genaue Richtlinien erhalten hat.

Es gibt über Theresienstadt einen interessanten Film. Nicht unerwähnt möchte ich lassen, dass in dem damals von Deutschland besetzten ungarischen Gebiet rund 350.000 Juden zurückgelassen worden sind, davon allein über 80.000 in Budapest. Diese Regelung wurde seinerzeit gewählt, um die nachteiligen Folgen eiliger Fußmärsche auszuschalten.

Weiterhin wird Sie interessieren zu erfahren, dass auf Weisung des Reichsführers-ϟϟ das internationale Rote Kreuz Gelegenheit erhält, in die Verhältnisse von Theresienstadt Einblick zu nehmen.

Ich bin mit freundlichen Grüssen

Ihr ergebener
R. Brandt

Brief van Dr Brandt aan Kersten, waarin hij de stand van zaken in de concentratiekampen bespreekt in verband met de overeenkomst met Himmler.

Der Reichsführer-SS

(1) Berlin SW 11, den 19. April 1945
Prinz-Albrecht-Straße 8

Herrn
Medizinalrat Felix Kersten
Stockholm
Linnegatan 8

Sehr geehrter, lieber Herr Kersten !

Der Reichsführer-SS hat angeordnet, dass an die jüdischen Häftlinge in den deutschen Lagern Liebesgabenpakete sowie Medikamente geschickt werden dürfen. Die Versendung müsste am besten über das Internationale Rote Kreuz vorgenommen werden.

Ich bitte Sie, sich mit der zuständigen schwedischen Roten-Kreuz-Stelle in Verbindung zu setzen, damit von dort aus alles Notwendige veranlasst werden kann.

Mit freundlichen Grüssen

Ihr ergebener
Brandt

Brief van Dr Brandt aan Kersten bevattende de mededeling, dat Himmler de verzending van pakketten aan Joodse gevangenen in de kampen heeft toegestaan.

Daarnaast was het de bedoeling hun vrijlating en terugkeer naar eigen land of Zweden te bewerkstelligen. Reeds bevonden zich de transportcolonnes van het Zweedse Rode Kruis in volle actie, maar er waren voortdurend plaatselijke moeilijkheden. In Maart wilde Himmler met het oog op de afwijzende houding van Hitler in deze aangelegenheid de Noren en Denen, die voor het grootste deel reeds in Neuengamme bijeengebracht waren, niet vrijlaten. Na zeer veel moeite, waarbij ik al mijn listen en lagen moest uitspelen, verklaarde Himmler zich bereid, ten gunste van de vrijlating van de gevangen vrouwen en

kinderen te beslissen. Daarbij verzekerde hij: „Ik doe wat ik kan, maar plaagt u me alstublieft niet meer, ik ben geen vrij man."

Ook de vrijlating van een aantal individuele gevallen, waarvoor Minister Günther mijn bemiddeling had gevraagd, werd bewerkstelligd, nadat ook Graaf Bernadotte zich later hiervoor bij Himmler had beijverd.

Graaf Bernadotte ontmoette ik o.a. bij de Zweedse gezant in Berlijn, Richert. Met deze laatste stond ik voortdurend in nauw contact. Ik besprak met hem de plannen, die in Stockholm in overleg met Günther, de chef van de politieke afdeling von Post en met de chef van de juridische afdeling Engzell, allen van Buitenlandse Zaken, werden gemaakt.

Het was omstreeks diezelfde tijd, dat ik van het Zweedse Ministerie een brief van de moeder van Koning Leopold van België kreeg, die aan de Zweedse Koning was gericht, met het verzoek de brief aan Leopold te doen toekomen. Op 12 Maart gaf Gezant Richert mij in Berlijn een kist en een doos met levensmiddelen voor Koning Leopold, die hem uit naam van Koning Gustaaf moesten worden toegezonden. Ik besprak de mogelijkheid van verzending met Himmler. Deze verklaarde zich eerst niet in staat iets ten goede te doen, daar Koning Leopold gevangene van Ribbentrop was. Deze laatste hield de Koning in strenge hechtenis en hoopte hiermee Koning Leopold te winnen voor een politiek, die Ribbentrop dacht te bekronen met de aansluiting van België aan Duitsland. Koning Leopold bleef ongevoelig voor deze manoeuvres en dat prikkelde Ribbentrop. Na langdurig debat liet Himmler zich niettemin voor deze zaak opwarmen en tenslotte beloofde hij mij, dat de brief met de pakketten door een speciale boodschapper van de SS aan de Koning zou worden bezorgd.

Een onderwerp van grotere draagwijdte, dat gedurende mijn bezoek in Maart werd aangesneden, was de capitulatie van de Duitse troepen in Noorwegen, Denemarken en Nederland. Er was toen nog geen sprake van een algehele capitulatie van de Duitse strijdkrachten en ik entameerde het thema op aandringen van Minister Günther en zijn staf.

Ik trachtte Himmler duidelijk te maken, dat het probleem Noorwegen bijzonder acuut zou worden, zodra geheel Noord-Duitsland door de Geallieerden zou zijn bezet. Voorzover men in Zweden over aanwijzingen beschikte, wees alles er op, dat men tegen die tijd van Geallieerde zijde een actief optreden van Zweden tegen de Duitse troepen verwachtte.

Men motiveerde dit als volgt.

Na de bezetting van het grootste deel van Duitsland zou worden verklaard, dat de Duitse regering *de jure* had opgehouden te be-

staan. Daardoor zou voor Zweden de mogelijkheid ontstaan deel te nemen aan zuiveringsacties tegen Duitse troepen, die dan als vrijscharen zouden worden beschouwd. Actieve medewerking aan de bevrijding van Noorwegen zou men in Zweden met het oog daarop waarschijnlijk als logisch beschouwen, aangezien geheel Zweden gedurende de oorlog vijandig had gestaan tegenover de Duitse politiek in Noorwegen en Denemarken. Zoals bekend, waren in Zweden immers reeds Noorse en Deense politietroepen opgeleid, die in Noorwegen zelfs reeds waren gebruikt. Hoewel het Zweedse volk pacifistisch van aard was, zou het naar mijn mening achter een dergelijk optreden in Noorwegen staan.

Daar ik wist hoezeer Himmler gevoelig was voor het dreigbeeld van een Russische overheersing, suggereerde ik hem in deze richting. Minister Günther had mij om dit te vergemakkelijken begin Maart een exposé van één van zijn ambtenaren overhandigd, waarin een gedachtengang werd ontwikkeld over wat zou gebeuren, indien Duitsland weigerde in Noorwegen te capituleren. Ik volgde deze redenering en wees er Himmler op, dat op het punt van de deelneming van Zweden aan de oorlog de Engelse en Russische belangen samenvielen. Ik probeerde hem er van te overtuigen, dat volgens mijn informaties in Stockholm de Russen klaarblijkelijk druk op Zweden uitoefenden om bij het ineenstorten van het Derde Rijk, hetzij een actief ingrijpen van Zweden dan wel een recht van doortocht voor zichzelf te eisen. Hoe sterk de Zweden zich ook tegen dit standpunt mochten verweren, het was nog niet te voorzien in welke dwangpositie het land kon geraken. Dan bleef slechts de keus, wat voor Zweden beter was: actief deelnemen of een overstroming van het land met Russische troepen.

Tenslotte probeerde ik Himmler te schilderen wat het actieve of zelfs het passieve deelnemen van Zweden in de slotfase van de oorlog zou betekenen. Niet minder dan wat Himmler juist het liefst wilde vermijden: uitsluitend winst voor de Russen! Deze winst zou op het ogenblik niets anders betekenen dan de vestiging van de macht van de Sowjet-Unie in Scandinavië. En dat juist op een tijdstip, waarop het er om ging de belangstelling van Amerika voor de Europese problemen te behouden. De Russen rekenden er op, dat tegen het einde van de oorlog de isolationistische tendenzen weer terrein zouden winnen en daarop bouwden de Russen hun hoop dat de Amerikanen na de overwinning zich zouden terugtrekken en Europa aan de Engelsen en de Russen zouden overlaten. De Engelsen echter, en ook dit overwogen de Russen, zouden in het belang van hun wereldrijk onder de komende omstandigheden gedwongen zijn zich op hun Empire te concentreren en zich van Europa te distanciëren.

Berlin, den 21. April 1945

Sehr geehrter, lieber Herr Kersten !

Sie haben sich ja mit dem Reichsführer in verschiedenen Unterhaltungen über die Judenfrage besprochen und haben oft mit Erfolg ein gutes Wort eingelegt. Es wird Sie daher interessieren zu erfahren, dass mein Chef auf Grund dieser Unterhaltungen schon seit längerer Zeit schärfste Befehle erlassen hat, ~~die~~ Juden in den Lagern nicht mehr zu erschiessen, sowie Seuchen oder sonstige ernsthafte ansteckende Krankheiten in den Lagern ihm sofort zu melden. Ausserdem hat er dafür gesorgt, dass, beim Heranrücken feindlicher Streitkräfte an ein Lager, Schädigungen der Gefangenen verhindert werden.
In zwei Fällen haben wir leider bei dem Gegner sehr wenig schöne Erfahrungen gemacht. Mein Chef ist aber trotzdem willens, an seiner bisherigen Linie festzuhalten.

Dass die bei Ihrem letzten Hiersein vorgebrachten Wünsche zum grösseren Teil erfüllt sind und zum kleineren Teil noch wohlwollend bearbeitet werden, haben Sie inzwischen wohl schon erfahren.

Ich grüsse Sie herzlichst

Ihr getreuer
R. Brandt

Brief van Dr Brandt aan Kersten, waarin Himmlers secretaris mededeling doet van de gewijzigde koers van Himmler ten aanzien van de Joden.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Rättsavdelningen

Avdelningschefen

This is to certify that Mr. Felix Kersten Medical Counsellor, who proceeds to Berlin in the next days in order to negociate the release of certain internees, is collaborating with the Royal Swedish Ministry for Foreign Affairs. The Swedish Legation i Germany have been asked to protect him. All civil and military authorities are requested to give him all lawful aid and protection in case of need.

Stockholm, April 16th 1945.

Gösta Engzell

(Gösta Engzell)

Chief of the Legal Department

Verklaring van de chef van de juridische afdeling van het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken dat Kersten met dit ministerie samenwerkt.

Wilde Himmler nu werkelijk nog tot een schikking met de Westelijke mogendheden komen, dan kon hij dit het best bereiken door een spoedige ontruiming van Noorwegen of een capitulatie en uitwijken naar Zweden van het daar staande leger. Dit alles natuurlijk in het geval, dat de Geallieerden geen genoegen zouden nemen met een voorwaardelijke capitulatie.

Wanneer Noorwegen werd ontruimd zou daarmee in de eerste plaats worden bereikt, dat de Russen verwijderd werden gehouden

van de Atlantische kust en in de tweede plaats kwam er dan ruimte voor de wens van Himmler om een poging tot nader overleg met Engeland te kunnen ondernemen. Liet men het daarentegen tot een grote slag in Noorwegen komen, dan zou deze daar niet tegen de Engelsen en Amerikanen worden geleverd, – in Engeland scheen men niet veel te verwachten van eventuele landingsoperaties aan de Noorse kust –, maar tegen de Russen, die dan aan de Atlantische kust zouden staan. Onverschillig of Zweden dan meedeed of niet.

Himmler toonde zich zeer geïnteresseerd in de hem voorgespiegelde gedachtengang, uitte zich opnieuw op scherpe toon tegen de Sowjet-Unie, zei dat hij iets dergelijks ook reeds met zijn mensen had bepraat, maar onderstreepte, dat de *Führer* persoonlijk sterk gekant was tegen een ontruiming van Noorwegen.

In Stockholm zagen we nu vol verwachting uit naar een nieuwe ontmoeting met Himmler, waarbij dan Hilel Storch als vertegenwoordiger van het *World Jewish Congress* aanwezig zou zijn. Het bericht over het tijdstip van deze samenkomst bleef echter uit, wij wachtten en wachtten. Eindelijk, op 18 April 's avonds laat, kreeg ik van mijn secretaresse de boodschap, dat Himmler ons op 20 April op Hartzwalde verwachtte. Aangezien Storch op dat ogenblik verhinderd was, werd de voorzitter van de Zweedse afdeling van het *World Jewish Congress*, Norbert Masur verzocht om in zijn plaats de belangen van de Joden tegenover Himmler te verdedigen.

Met het gewone verkeersvliegtuig vlogen Masur en ik, overigens als enige passagiers, op 19 April van Stockholm naar Berlijn. Masur had geen visum voor Duitsland. De reden daarvan was, dat Himmler de hele zaak geheim wilde houden en daarom noch het Duitse gezantschap in Zweden, noch de gebruikelijke Duitse instanties wilde inschakelen. Hij had Schellenberg opdracht gegeven mij een bewijs te overhandigen, volgens hetwelk Kersten en „de in zijn gezelschap reizende heer, zonder vertoon van verdere papieren de grens kunnen passeren." Dit bewijs was aangeduid als *Geheime Reichssache* en werd mij bij aankomst op het Berlijnse vliegveld gegeven. Een zelfde papier kreeg ik voor de terugreis. Het Zweedse ministerie van buitenlandse zaken had mij een geleidebrief ter beschikking gesteld. Toen wij tegen zes uur in de middag op het vliegveld aankwamen, wachtte ons een auto van de *Reichsführer-SS* op om ons naar Hartzwalde te brengen. Daar verscheen 's nachts om twee uur Generaal Schellenberg als vertegenwoordiger van Himmler voor buitenlandse aangelegenheden. Eerst sprak ik met hem onder vier ogen, waarbij hij zich beklaagde, dat hij er ondanks allerlei pogingen niet in geslaagd was Himmler te bewegen Hitler los te laten, de partij te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Himmler kon tot geen enkel initiatief besluiten en geloofde altijd nog, dat hij Hitler persoonlijke trouw verschuldigd was. Verder besprak ik met Schellenberg hoe de verlangens van de Zweedse regering en van Masur het best konden worden bevredigd.

Schellenberg maakte mij er op opmerkzaam, dat de situatie in het algemeen slechter geworden was, wat betreft de mogelijkheid Himmler tot het nemen van het door ons gewenste initiatief te brengen. Tengevolge van de zware druk van verschillende hoge partijleiders, die verontwaardigd waren over het vrijlaten van gevangenen uit de concentratiekampen, was Himmler op het ogenblik tot geen enkele concessie bereid. De hoogste leiding van de partij eiste van hem, dat hij ondubbelzinnig volgens de wil van de *Führer* zou handelen naar het beginsel, dat bij een eventuele val van het regime ook zijn tegenstanders zoveel mogelijk vernietigd moesten worden. Na een urenlang gesprek kwamen wij overeen, koste wat kost, Himmler van de onhoudbaarheid van de maatregelen, die de partijleiders verlangden te overtuigen en de aarzelende man de noodzaak van de snelle uitvoering van het geschetste hulpplan duidelijk te maken.

De volgende morgen kreeg Masur de gelegenheid aan Himmlers vertegenwoordiger zijn wensen voor te leggen ter voorbereiding van het definitieve gesprek. Schellenberg beloofde hem zijn eisen bij de

DER REICHSFÜHRER-SS
und
CHEF DER DEUTSCHEN POLIZEI
Persönlicher Referent
Tgb.-Nr. ......
Bei Antwortschreiben bitte Tagebuch-Nummer angeben

BERLIN SW 11, den 20. April 1945
PRINZ-ALBRECHT-STRASSE 8

B. d. S. Dänemark
Grepo Helsingör
Am 21 APR 1945
ausgereist
Uhr 21

Sonderausweis.

Herr Medizinalrat Felix Kersten reist über Kopenhagen nach Schweden. In seiner Begleitung befindet sich ein Herr, der auf Grund dieses Briefes berechtigt ist, ohne Vorzeigen seiner Papiere zusammen mit Herrn Medizinalrat Kersten die Grenzen nach Schweden ohne weiteres und ungehindert zu überschreiten.

Die zuständigen Behörden werden gebeten, den Herren notfalls Schutz und Hilfe in jeder Form zu gewähren. Dieser Ausweis darf Herrn Medizinalrat Kersten nicht abgenommen werden.

SS-Standartenführer
und
Ministerialrat

Deutsche Grenzpolizei
Flughafen Kastrup
Kopenhagen
Einr. am: 21 APR 1945

„Sonderausweis" van Himmlers secretaris voor Kersten om hem de reis van en naar Zweden in gezelschap van Norbert Masur, de voorzitter van de Zweedse afdeling van het World Jewish Congress mogelijk te maken.

Reichsführer te steunen. In de daaropvolgende nacht om twee uur — het was 21 April en Himmler kwam rechtstreeks van het verjaardagsfeest van Hitler in de bunker te Berlijn! — kwam de *Reichsführer* in Hartzwalde aan. In zijn gezelschap bevond zich Dr Brandt. Nog voor zij het huis binnengingen, had ik met Himmler een gesprek onder vier ogen in de tuin. Ik vroeg Himmler dringend goed te begrijpen wat thans op het spel stond. Het ging er in deze zaak niet in de laatste plaats om, de wereld, die thans diep verontwaardigd was over de misdadige behandeling van de politieke tegenstanders van het Derde Rijk, een tegenbewijs te leveren en te tonen dat de humaniteit in Duitsland niet geheel was verdwenen. Dit bewijs was noodzakelijk, wilde de geschiedenis geen eenzijdig oordeel over het Duitse volk uitspreken. Ook ditmaal appelleerde ik bewust aan zijn gevoel voor het oordeel van de geschiedenis, omdat ik bij talloze vroegere gelegenheden had gemerkt, hoe ontvankelijk Himmler was voor deze suggestie. Himmler beloofde mij daarop inzake Masur zijn best te zullen doen. Woordelijk zei hij nog: „Ik zou trouwens toch al de strijdbijl tussen de Joden en ons willen begraven. Als het aan mij gelegen had, zouden veel dingen anders zijn gelopen. Maar de *Führer* eiste nu eenmaal deze scherpe koers van mij." Hierna wilde Himmler naar binnen gaan. Ik hield hem echter nog even vast, want ik had nog een vraag op het hart die minister Günther mij verzocht had Himmler te stellen. Het betrof de kwestie van de capitulatie van de Duitse troepen in Noorwegen, Denemarken en Nederland, die ik in Maart al even had aangeroerd. Ik probeerde Himmler te overtuigen, dat bij het uitblijven van deze capitulatie met een actief optreden van Zweden in Noorwegen moest worden gerekend en dat bij de komende strijd geen enkel succes voor de Duitse troepen denkbaar was. Ik vertelde hem, dat volgens mijn inlichtingen het moreel van het Duitse leger in Noorwegen door de laatste gebeurtenissen sterk was aangetast. Ik adviseerde Himmler zich persoonlijk van de stemming der troepen op de hoogte te stellen. De helft van dit leger zou voor zover ik zien kon onmiddellijk capituleren voor de Zweden, terwijl een niet onaanzienlijk deel eenvoudig zou overlopen. Himmler vroeg mij daarop of ik het voor denkbaar hield, dat Zweden het leger in Noorwegen het recht van vrije doortocht zou verlenen. Ik moest op deze vraag een zeer beslist ontkennend antwoord geven — ik zei hem echter ook, overtuigd te zijn, dat Zweden bereid was dit leger te interneren.

Zichtbaar nerveus zei Himmler daarop, dat hij bij gebrek aan volmachten niet alleen over deze vraag kon beslissen. Het was echter onmogelijk om de *Führer* op dit ogenblik deze kwestie voor te leggen, dat liet Hitlers gezondheidstoestand niet toe. Daar kwam onge-

lukkigerwijs nog bij, dat Hitler met een mystieke hartstocht aan Noorwegen hing en meende aan de gesneuvelde Duitse soldaten verplicht te zijn, dit land tot het uiterste te verdedigen. Tenslotte was Hitler altijd nog de *Führer*, zei Himmler, tamelijk geïrriteerd. Hij voegde er echter tegelijk aan toe, dat zijn beslissingen aanmerkelijk zouden worden vergemakkelijkt zodra een wijziging in de verhoudingen zou intreden. Om opgewonden te besluiten: „Voor de rest gun ik de Zweden hun oorlog, deze Germaanse parasieten, die in meer dan honderd jaar geen oorlog hebben gehad en zich dank zij het ongeluk van andere volken hebben vetgemest. De *Führer* heeft wel gelijk als hij het voor een beslissende fout houdt bij de inval in Noorwegen niet tegelijk Zweden te hebben bezet. Dan waren we van het Scandinavische probleem af geweest." Wij hadden tijdens dit gesprek in de tuin heen en weer gelopen en voor we het huis binnentraden, probeerde ik Himmler nu een beetje af te leiden. Plotseling stelde hij mij echter de vraag: „Weet u een mogelijkheid om met Eisenhower in contact te komen, opdat we onmiddellijk wapenstilstandsonderhandelingen met Amerika en Engeland kunnen beginnen? De strijd tegen de Bolsjewisten zullen we voortzetten."

Deze woorden riepen in mij de vreemdste gewaarwordingen op. Plotseling werd ik geconfronteerd met de mogelijkheid een zuiver politieke rol te spelen, ik, die me altijd van de politiek verre had gehouden. Ik zweeg een ogenblik, terwijl Himmler mij ongeduldig aankeek, ik aarzelde, maar wist opeens duidelijk, wat mijn weg was en beantwoordde zijn vraag met een ondubbelzinnig: „Neen." Daarop vroeg hij verder of ik een geschikte persoon wist, die dit contact tot stand kon brengen. Eerst reageerde ik afwijzend, maar toen meende ik toch wel een stap verder te kunnen gaan en noemde de naam van Graaf Folke Bernadotte. Deze zou als President van het Zweedse Rode Kruis misschien wel in aanmerking komen. Himmler ging daar onmiddellijk op in. Hij zou de Graaf binnenkort in Hohen-Lychen zien en zou dan de zaak met hem bespreken. Daarna brak hij het gesprek opeens af met de woorden: „Wat mij betreft zou ik Noorwegen, Denemarken en Nederland wel onmiddellijk willen ontruimen. Ik kom er bij u nog eens op terug." Dat gebeurde dan ook: de eerste keer tijdens een onderbreking van de onderhandelingen met Masur, de tweede keer kort voor Himmlers vertrek uit Hartzwalde. De eerste keer zei hij, de noodzaak van de door mij voorgestelde maatregelen in de bedoelde landen heel goed in te zien, maar ik moest weten, dat Hitlers houding in deze volstrekt afwijzend was. En ook hoe moeilijk het dan was om iets verder te komen. „Maar misschien verandert dat binnenkort wel," voegde hij er verbeten aan toe.

Nadat ik Himmler nu met Norbert Masur in kennis had gebracht,

begon Himmler met een soort verdedigingsrede van de nationaalsocialistische politiek tegenover de Joden. Op een voor zijn doen vriendelijke, schoolmeesterachtige toon, verklaarde hij, dat de Joden in Duitsland altijd een *Fremdkörper* hadden gevormd en dat dit altijd aanleiding had gegeven tot onrust. Meer dan eens waren ze in de loop der geschiedenis uit Duitsland verdreven, doch altijd waren ze weer teruggekeerd. Na de machtsaanvaarding van het nationaalsocialisme had hij het Jodenprobleem eens en voor goed voor Duitsland willen oplossen op een humane wijze. Hij had onderhandelingen gevoerd met Amerikaanse organisaties met als doel een snelle emigratie, doch zelfs de landen, waarvan men een gastvrije houding tegenover de Joden had kunnen verwachten, waren niet bereid geweest enigszins omvangrijke groepen Joden op te nemen. Daarna was de oorlog gekomen en die had de Duitsers in aanraking gebracht met de Oostjoden met als gevolg epidemieën en partisanenstrijd. Daardoor was de haat van de Duitsers tegen de Joden voortdurend toegenomen. Wat de concentratiekampen betreft – die hadden hun slechte naam te danken aan de verkeerde naamgeving, men had ze opvoedingskampen moeten noemen. Masur, die terwille van zijn opdracht dit alles maar aanhoorde en zich beperkte tot een enkele licht-ironische opmerking, stelde tenslotte het eigenlijke thema aan de orde met de opmerking, dat het meeste toch niet meer te herstellen was, maar dat de bevrijding van de Joden, die nog in Duitse concentratiekampen zaten, wel het minste was, wat Himmler na al deze woorden kon doen. Himmler ontweek echter een direct antwoord en gedurende de eerste uren kreeg men de indruk, dat beide partijen elkaar aftastten. Langzamerhand echter kwam de discussie op de reeds geschetste wensen van het *World Jewish Congress*, waarbij Masur de – voor het grootste deel zwijgende – steun genoot van Schellenberg en Brandt, die eveneens tegenwoordig waren.

Bij vroegere besprekingen met Schellenberg en Brandt was mij reeds gebleken, dat Himmler in principe bereid was om een bepaalde groep Joden vrij te geven. Nu kwam het er dus op aan toezeggingen te krijgen inzake het aantal en de te treffen maatregelen ter verbetering van het lot van de Joden in de kampen.

Wat dit laatste betrof, dreigde het grote gevaar, dat eventuele afspraken niet zouden worden nagekomen, omdat van vroeger datum geheel anders luidende bevelen aanwezig waren en de kans groot was, dat in de te verwachten paniek amok gemaakt zou worden tegen de Joden. Zowel Schellenberg als Brandt beloofden mij het aantal door Himmler vrijgegeven Joden belangrijk te zullen verhogen en speciale bevelen aan de verschillende kampcommandanten te zullen zenden voor het geval van nadering der Geallieerden. Het kwam

er daarbij vooral op aan te voorkomen, dat op het laatste moment wanhoopsbevelen tot vernietiging van gevangenenkampen zouden worden gegeven. Zij beloofden deze bij uitvaardiging niet door te geven en konden zich daarbij dan gemakkelijk beroepen op storingen van het telegraaf- en telefoonverkeer. Ik kon des te meer op de toezeggingen van deze twee vertrouwen, omdat zij reeds meer dan eens bewezen hadden, met name bij het wijzigen van door te geven bevelen, dat zij de goede zaak wilden dienen.

In de loop van de nacht raakten de onderhandelingen tussen Himmler en Masur op dood spoor. Dit werd vooral veroorzaakt door de opmerking van Himmler, dat de *Führer* hem de vrijlating van nog meer Joden volstrekt verboden had. Hij had reeds een ernstig conflict met Hitler moeten trotseren wegens de Joden, die aan Zwitserland waren uitgeleverd. Om het gesprek over het dode punt heen te helpen, stelde ik Himmler voor eerst de lijsten met vrij te laten personen van het Zweedse Ministerie door te nemen. Himmler wenste dit niet te doen in aanwezigheid van Masur, deze trok zich toen met Schellenberg in een andere kamer terug, terwijl wij in het bijzijn van Dr Brandt de lijsten bespraken. Himmler gaf toestemming tot vrijlating van alle op de lijst genoemde personen en gaf Dr Brandt opdracht onmiddellijk alle nodige stappen te ondernemen. Het betrof vijftig Noorse Joden, dertien Zweden, die in Noorwegen in concentratiekampen zaten, vijftig Nederlandse Joden, drie Franse en vijftig Nederlandse vrouwen en verschillende Zweden, die in Duitsland ter dood veroordeeld waren.

In een urenlang gesprek trachtte ik daarna Himmler te bewegen alsnog de Joden in de kampen vrij te verklaren. Tenslotte was hij bereid dit te doen ten gunste van duizend Joodse vrouwen uit Ravensbrück, die echter met het oog op Hitlers uitdrukkelijk verbod bij het transport als Polen zouden worden aangeduid. Himmler droeg mij op deze zaak zowel met het Zweedse Rode Kruis als met Hilel Storch te regelen. Dank zij de volledige medewerking van de Zweedse regering en het Rode Kruis is daarop aansluitend een actie, waarbij ongeveer negentien duizend mensen van allerlei nationaliteit konden worden gered, tot een goed einde gebracht. Alle Joden, Nederlanders, Fransen, Scandinaviërs, Belgen en Polen, waarvan Himmler de vrijlating had toegezegd, werden door de transportcolonnes van het Zweedse Rode Kruis uit Duitsland gehaald.

Na de terugkeer van Masur en Schellenberg in de conferentiekamer verzocht Himmler mij, Masur zijn besluit tot vrijlating van duizend Joodse vrouwen uit Ravensbrück mee te delen. Om vijf uur 's morgens vertrok Himmler. Buiten in de tuin had ik nog een kort gesprek met hem. Ik vroeg hem nu definitief te beslissen over de

capitulatie in Scandinavië en Nederland. Himmler beloofde, dat hij nog diezelfde dag zou trachten Hitler, die hij in Berlijn zou ontmoeten, van de noodzaak tot ontruiming van deze landen te overtuigen. Hij van zijn kant hield deze ontruiming voor juist en onvermijdelijk. Vervolgens sprong ik nog haastig over op de kwestie van de voorgenomen verwoestingen van de vesting Clingendael en de Afsluitdijk. Sinds de dag, dat Himmler Brandt het bevel had gedicteerd, dat Den Haag niet mocht worden vernietigd, was meer dan eén maand verlopen. Ik was er verre van gerust op, dat in die tijd geen tegenbevelen waren gegeven. Himmler verzekerde me echter, dat zijn bevel gehandhaafd bleef en dat er met Den Haag en de Afsluitdijk niets zou gebeuren. „Ik geef u mijn erewoord, dat ik dit zal beletten. Die Hollanders hebben het wel niet verdiend, maar goed, u zult uw zin krijgen, Den Haag gaat er niet aan." Terwijl we nog onder vier ogen waren zei hij tegen mij: „in uw hart was u altijd Nederlander en hebt u nooit aan onze overwinning geloofd, misschien had u in vele opzichten gelijk. Wij hebben grote fouten gemaakt en als ik nog eens kon beginnen, zou ik veel dingen anders doen, maar het heeft geen zin daarover te praten. Met mij is het nu spoedig afgelopen. Wij wilden Duitsland groot en machtig maken en nu is het een grote puinhoop. Maar de Geallieerden zullen niet de triomf smaken de arme, zieke *Führer* levend in handen te krijgen. Het ga u goed, en groet uw gezin. Ik heb altijd het goede gewild, maar ik moest dikwijls tegen mijn innerlijke overtuiging in handelen, dat viel me bitter moeilijk, heus, gelooft u mij. Maar de *Führer* wilde het en als gehoorzaam soldaat moest ik zijn bevel opvolgen. Want zonder gehoorzaamheid en discipline kan geen staat bestaan. Hoelang ik nog zal leven, maak ik alleen uit, want mijn leven is nu toch waardeloos. En wat zal eens de geschiedenis zeggen? Men zal veel op mijn schouders wentelen, wat anderen hebben gedaan. Kleine geesten zullen er voor zorgen, dat al het goede, dat ik voor Duitsland deed, als kwaad zal worden uitgelegd. Met ons gaat het beste deel van het Duitse volk ten onder. Dat is triest, maar de rest, die nu nog in Duitsland overblijft, interesseert ons niet. Daarmee kunnen de Geallieerden doen wat zij willen."

Onder het spreken van deze woorden liepen we naar zijn auto. Hij stapte in en terwijl hij zat, gaf hij mij nogmaals de hand en zei: „Ik dank u hartelijk, Kersten, dat u mij met uw grote kunde jarenlang zo onbaatzuchtig hebt geholpen. Wat er ook gebeuren mag, u moet nooit slecht over mij denken. Als u kunt, helpt u dan mijn arm gezin. Het ga u goed." Bij deze laatste woorden waren tranen in Himmlers ogen. Toen reed de wagen weg.

Ik moest nog een nacht in Hartzwalde blijven vóór ik de dag daarop, samen met Masur, onder het gedonder van het Russische geschut per vliegtuig uit Berlijn vertrok en naar Stockholm terugkeerde. Daar was ik in de gelegenheid reeds op 22 April, dus nog een aanzienlijke tijd voor de capitulatie van het Derde Rijk Minister Günther te vertellen van Himmlers plan om voor de Westelijke Geallieerden te capituleren.

De laatste dag in Hartzwalde is mij bijgebleven. Na het vertrek van Himmler heb ik alle vertrouwde plekjes van het huis en het land, waar ik zovele jaren had gewoond, nog eens opgezocht. Ik nam afscheid van het huis, waar zo juist een stukje geschiedenis was gemaakt en van de tuin, waar het eerste voorjaarsgroen ontlook. Alleen in de kamer heb ik in gedachten de laatste opwindende jaren opnieuw doorlopen. Ik zag alles wat er gebeurd was, nog eens als in een boek. Blad voor blad sloeg ik om. Doch telkens keerden mijn gedachten terug naar de uren, waarin ik als zieke onder zieken in het veldhospitaal had gelegen en later, toen ik de dokter assisteerde, de genezende kracht van mijn handen ontdekte. Mijn lot is het sindsdien geweest mensen te genezen en hulp te bieden, waar zij in nood verkeerden door een geweldsysteem. Ik was dankbaar jegens de Eeuwige, die mij hiertoe in staat had gesteld.

WORLD JEWISH CONGRESS

Memorandum

rörande Medicinalrådet Felix Kersten.

Undertecknad World Jewish Congress får härmed göra följande uttalande rörande Medicinalrådet Felix Kerstens insatser vid räddningen av judar m.fl. ur de tyska koncentrationslägren m.m.

1) Kersten har osegennyttigt ställt sig till förfogande vid våra strävanden att rädda i de tyska koncentrationslägren internerade judar. Sålunda har genom Kerstens bemödanden under de gångna krigsåren 3.500 judar frigivits och kunnat överföras till Sverige.

2) Den tyske riksledaren Hitler hade befallt, att de tyska koncentrationslägren skulle sprängas i luften med samtliga fångar och vaktpersonal, då de allierade trupperna närmade sig. Vi vädjade till Kersten att söka förhindra detta. Med användande av sitt inflytande över riksledare Himmler, som skulle verkställt ordern, lyckades Kersten övertyga Himmler om, att icke utföra denna ohyggliga order. Därigenom räddades 100.000-tals människor av olika nationaliteter, däribland omkring 60.000 judar. Vi veta vidare, att det lyckades Kersten hos Himmler genomdriva att de i koncentrationslägren befintliga judarna icke vidare finge skjutas, utan skulle behandlas lika med andra fångar, detta med undantag för ett visst mindre antal judar vilka på order av Kaltenbrunner blevo deporterade.

3) Med fara för eget liv har Kersten lyckats rädda otaliga medborgare i Sverige, Danmark, Norge, Österrike, Frankrike, Holland och Belgien.

4) Kersten har utverkat av Himmler tillstånd att skicka livsmedelspaket till judarna i koncentrationslägren, som har räddat många människors liv.

5) Slutligen vilja vi nämna, att Kersten aldrig har vägrat oss sin hjälp huru svår situation än varit och hans räddningsinsatser ha varit av mycket stor betydelse i de svåraste tider av lidande i vår historia.

Stockholm den 13 juni 1947.

For World Jewish Congress [signature]

Memorandum van het World Jewish Congress betreffende de activiteit van Medizinalrat Kersten.

FELIX KERSTEN
Medicinalråd
STOCKHOLM

, den 24. April 1945.

An

Se. Exzellenz den Minister für auswärtige Angelegenheiten, Herrn Chr. Günther,

Stockholm.

Ew. Exzellenz,

Bei meiner letzten Unterredung mit dem Reichsführer Herrn Himmler am 21.4. legte er mir die folgenden zwei Fragen vor:

a). "Haben Sie Verbindung zu General Eisenhower?"

Diese Frage musste ich verneinen.

b). "Wissen Sie eine geeignete Persönlichkeit, mit der über die sofortige Einstellung der Kampfhandlungen mit den Anglo-Amerikanern verhandelt werden könnte? Wir Deutschen sind bereit den Kampf gegen die Russen fortzusetzen, wenn die Anglo-Amerikaner mit uns einen Waffenstillstand eingehen."

Abschliessend darf ich hinzufügen, dass ich Herrn Himmler erklärte, dass ich mich in meiner Eigenschaft als Arzt nie politisch betätigt habe und mich auch nicht politisch betätigen will.

Mit den besten Empfehlungen bin ich, Ew. Exzellenz,

ergebener

FELIX KERSTEN
Medicinalråd
STOCKHOLM
[signature]

Brief van Kersten aan Z. E. Chr. Günther, Minister van Buitenlandse Zaken te Stockholm, over Himmlers aanbod betreffende een wapenstilstand met de westelijke Geallieerden.

[illegible] Rom den 28 november 1946.
3 bil.

Herr Advokat,

Till svar på Eder skrivelse den 4 innevarande november angående medicinalrådet Kerstens ansökan om svenskt medborgarskap får jag meddela följande.

1) Jag har tidigare vid flera tillfällen muntligen framfört min tillstyrkan av doktor Kerstens ansökan och vidhåller givetvis alltjämt denna ståndpunkt.

2) Riktigheten av doktor Kerstens redogörelse för vad han utfört, vilken Ni bifogat i översättning (Den 30 september 1943 kom medicinalrådet Kersten -.-.-.-.- äventyra Sveriges humanitära räddningsarbete) vitsordas härmed av mig.

3) Det kan icke råda något tvivel om att doktor Kersten under krigets slutskede räddade tusentals människor till livet. För Sveriges del må, bland mycket annat, särskilt framhållas hans avgörande insatser för Warschausvenskarna och i planläggningen av det räddningsarbete i Tyskland i början av år 1945, som anförtroddes åt Röda Korset och utfördes under greve Bernadottes ledning.

4) Jag har känt doktor Kersten sedan hösten 1943 och hos honom alltid funnit beredvillighet att göra sitt yttersta i det stora humanitära räddningsarbete, vartill hans egenartade ställning öppnade möjlighet. Däremot har jag aldrig funnit något i hans verksamhet eller uttalanden, som kunnat giva anledning till de i vissa tidningar framkomna antydningarna att han skulle vara nazist, vilket jag tvärtom anser vara alldeles uteslutet.

Intet hinder möter från min sida att Ni begagnar detta brev på det sätt Ni finner lämpligt i fråga om doktor Kerstens svenska medborgarskap.

Varltingamma ättergi tillgjände,
Med utmärkt högaktning
Christian Günther

[Adv]okaten Knut Littorin,
[illegible]gatan 6,
[St]o c k h o l m.

Brief van het Gezantschap van het Koninkrijk Zweden te Rome aan de Advocaat Knut Littorin, gevolgd door het résumé van de feiten betreffende het reddingswerk van Kersten voor Scandinaviërs en anderen, die gedurende de oorlog in Duitsland gevangen werden gehouden.

Den 30 september 1943 kom medicinalrådet Kersten till Sverige på inbjudan av Svenska Tändsticksfabrikskoncernen.

Kersten var då mycket verksam för att rädda och om möjligt föra till Sverige de fem direktörerna och ingenjörerna i Tändsticks Aktiebolaget och de två direktörerna i L.M.Ericson, vilka samtliga blivit häktade i Warschau för spioneri.

Fyra av dessa voro dömda till döden, en till livstids tukthus och två hade förklarats icke skyldiga. De två sistnämnda befunno sig redan i Sverige. Denna delikata angelägenhet löste Kersten mycket gynnsamt: alla blevo befriade, benådade och skickade till Sverige.

I oktober 1943 lärde Kersten känna excellensen Günther och förklarade sig gentemot honom beredd att hjälpa till med räddning av människor, som kommit i nöd genom nazismen, samt att göra allt, som stod honom till buds, för att understödja excellensen Günthers humanitära räddningsarbete.

Hösten 1944 fick Kersten i uppdrag av excellensen Günther att förhandla med Himmler om frigivande av norska studenter och danska poliser. Svenska regeringen var beredd att taga emot dessa olyckliga människor i Sverige och att event. internera dem i Sverige till krigets slut, likaså de i Tyskland internerade norska och danska kvinnorna och barnen. Skulle Kersten icke kunna nå detta mål, så befullmäktigades han att förhandla med Himmler om att sammanföra samtliga skandinaviska fångar i ett särskilt läger i Tyskland, vilket skulle stå under kontroll av Svenska Röda Korset. Svenska regeringen skulle åtaga sig att underhålla dessa fångar. När Kersten återkom till Sverige den 22 november 1944, avgav han rapport till excellensen Günther och överlämnade intyg om att Himmler vore beredd att till en början frigiva och till hemlandet skicka 50 danska poliser och 50 norska studenter. Vidare var Himmler införstådd med att sammanföra samtliga skandinaver i ett samlingsläger i Tyskland under kontroll av Svenska Röda Korset, som också skulle svara för dessas underhåll. Himmler stod icke avvisande mot ett event. frigivande av skandinaviska kvinnor och barn, men saknade Tyskland möjlighet att transportera alla dessa fångar respektive att sammanföra dem i ett enda läger, varför Sverige själv måste åtaga sig detta. Himmler var beredd att förhandla med representanter för Svenska Regeringen om de tekniska arrangemangen.

Vidare erhöll Kersten Himmlers löfte om frigivande av tusen holländska kvinnor, åttahundra franska kvinnor, fyrahundra belgiska undersåter samt femhundra polska kvinnor. I februari 1945 insatte Svenska Regeringen rödakorsomnibussar under greve Folke Bernadottes och överste Björks ledning.

I februari 1945 erfor excellensen Günther, att Hitler hade givit order om att, när de allierade nalkades ett koncentrationsläger, detta med samtliga där vistande personer skulle sprängas

i luften. Excellensen Günther förklarade, att detta under alla förhållanden måste förhindras. Särskilt tänkte han på de norska koncentrationslägren. Kersten skickades till Himmler den 3 mars för att om möjligt förhindra detta. Den 12 mars 1945 lyckades det Kersten att träffa följande överenskommelse med Himmler.

1/ Himmler underlät verkställa Hitlers order att spränga koncentrationslägren i luften, när de allierade närmade sig, samt förbjöd varje som helst sprängning ävensom dödande av fångar.

2/ När de allierade närmade sig koncentrationsläger överlämnades detta till de allierade i vanlig ordning med vita fanor.

3/ Varje ytterligare nedskjutning av judar upphörde och förbjöds; judarna likställdes med fångar i andra koncentrationsläger.

4/ Förklarade sig Himmler införstådd med att icke vidare låta utrymma koncentrationsläger; fångarna fingo vara kvar där de för ögonblicket befunno sig.

Samtidigt utverkade Kersten hos Himmler ett sammanträffande med representanten för judiska världskongressens sektion Stockholm, herr Norbert Masur, i och för förhandlingar ang. räddning av de judar, vilka ännu befunno sig i tyska koncentrationsläger och dessas bättre underhåll. Dessa förhandlingar förde medicinalrådet Kersten i samarbete med judiska världskongressen New York och dess representant, herr Gilel Storch. Även dessa förhandlingar förde till ett framgångsrikt resultat.

Genom ovanstående åtgärder kunde Kersten i sista ögonblicket rädda livet på hundratusentals människor.

På grund av dessa Kerstens förhandlingar med Himmler beslöt excellensen Günther att lägga upp Sveriges räddningsarbete efter stora linjer. När någon ny svårighet uppkom, fick Kersten åter i uppdrag att hjälpande ingripa. Slutligen flög Kersten den 19 april 1945 på Günthers uppdrag ännu en gång till Tyskland för att förhandla om de tyska truppernas i Norge kapitulation och om det slutliga frigivandet av samtliga skandinaver i Tyskland.

Den 21 april, kl.2 på natten, framförde Himmler det första fredsanbudet till Kersten. Kersten avböjde emellertid att vidarebefordra detta anbud, då han i egenskap av läkare icke ville syssla med politik. Emellertid föreslog han greve Folke Bernadotte, som därefter överlämnade anbudet till Svenska Regeringen.

Kersten, som sedan den 30 september 1943 bor i Stockholm, har på excellensen Günthers uppdrag flugit fem gånger till Tyskland och har alltid varit beredd att när som helst ingripa och hjälpa till. Han har gjort allt fullkomligt oegennyttigt. Hans resor till Tyskland voro ofta förenade med livsfara. Han var icke politiskt intresserad.

Kerstens samarbete med excellensen Günther hemlighölls ytterst noga - blott få människor kände till detsamma - enär man befarade, att ett offentliggörande härav kunde äventyra Sveriges humanitära räddningsarbete.

AANTEKENINGEN

HET UITROEIEN DER JODEN

In dit boek komen verschillende tegenstrijdige uitspraken van Himmler voor, waarbij deze het de ene keer voorstelt alsof hij tegen zijn zin de Joden ombracht, de andere keer de gebruikelijke slagzinnen over de noodzaak tot het verdelgen van Joden gebruikt. Intussen is de vraag van wie eigenlijk het denkbeeld van de radicale vernietiging van het Jodendom is uitgegaan nog niet beantwoord. Omdat het zeker niet zonder belang is te weten, wie de grote drijfkracht achter deze hoofdmisdaad van het Nazisme is geweest, volgt hier nog een fragment uit Kerstens aantekeningen, waarin Himmler de verantwoordelijkheid voor deze reeks misdaden op Goebbels legt. O.a. bij Ulrich von Hasell Vom andern Deutschland *vond ik aanwijzingen, dat deze lezing wellicht niet geheel zonder grond is.*

Kersten vermeldt op 10 November 1942 het volgende gesprek met Himmler, dat plaats vond kort na de landing van de Geallieerden in Afrika. „Himmler vertelde, dat de landing op het ogenblik de opmars in het Oosten vertraagde, aangezien men de situatie in Afrika nog niet helder kon overzien. 'Over drie, vier maanden zal men de situatie in Afrika echter meester zijn en dan kan men met alle beschikbare krachten het bolsjewistische monster neerslaan. Als antwoord op de landing had de *Führer* nu bevolen dat de actie tegen de Joden, die zich nog in onze macht bevinden, moest worden verscherpt.' Ik zei tegen Himmler, dat ik dit onmenselijk optreden tegenover de Joden niet kon begrijpen. Dit waren toch allen weerloze mensen, waarvan men niets te vrezen had. Himmler antwoordde: 'Ik moet, de wil van de Führer is opperste wet, hij draagt de verantwoordelijkheid.' Ik zei hem, dat niemand dat ooit zou geloven. . .

Na enkele ogenblikken zei Himmler toen op vermoeide toon tot mij: 'Ach Kersten, ik heb de Joden nooit willen vernietigen; ik had daar heel andere ideeën over. Maar dat erbarmelijke creatuur Goebbels, die bokkepoot heeft het allemaal op zijn geweten.'

Ik keek Himmler verbaasd aan. 'Ik kan me begrijpen, dat u dat verbaast', vervolgde Himmler, 'en velen zullen mij nu niet geloven. Kort na 1933 kreeg ik van de Führer het bevel de Joden uit Duitsland te verdrijven. Ze zouden echter de helft van hun vermogen mee mogen nemen, evenals hun roerend goed. Ik heb zelfs vergrijpen, die mijn mensen begingen en die mij werden gemeld, bestraft. Ik stond er echter op, dat zij uit Duitsland zouden vertrekken. Wij stichtten

een *Auswanderer*-organisatie om het vertrek te vergemakkelijken. Honderdduizenden Joden konden aldus uitwijken en zich in het buitenland een nieuw bestaan opbouwen. Desondanks begon er in de wereld een infame hetze tegen ons, die tot oorlog moest leiden. Tot voorjaar 1940 konden de Joden nog ongehinderd Duitsland verlaten, toen zegevierde Goebbels.'

'Hoezo Goebbels?', vroeg ik. 'Goebbels stond op het standpunt, dat het Jodenprobleem alleen viel op te lossen door een totale vernietiging van de Joden. Zolang er nog één Jood in leven was, zou dat een vijand van het Duitse nationaalsocialisme zijn. Daarom was elke consideratie tegenover de Joden verkeerd. Dat was nooit mijn mening geweest. Ik had de *Führer* al in 1934 voorgesteld om het eiland Madagascar aan de Joden ter beschikking te stellen om daar een zelfstandige staat te vestigen. Dat eiland heeft een goede bodem en een behoorlijk klimaat.' 'Maar Madagascar is toch Frans bezit?' 'Inderdaad, maar men had het daarover op een internationale conferentie eens kunnen worden en voor het zegevierende Duitsland van nu zou het helemaal geen probleem zijn geweest. Maar Goebbels heeft maanden, ja, jaren lang de *Führer* aangezet om de Joden radicaal uit te roeien. Toen de oorlog eenmaal een feit was, kreeg Goebbels gemakkelijk spel. In de zomer van 1940 beval de *Führer*, dat de Joden in étappes moesten worden vernietigd. Voor deze opgave koos de *Führer* mijn SS en mij. Dat was de eerste en enige maal, dat ik de *Führer* tegensprak. Het was in het *Führerhauptquartier* in Frankrijk. Ik zei toen: Mijn *Führer*, de SS is bereid met mij aan het hoofd tot de laatste man toe te strijden en te sterven, maar ontslaat u mij van deze opdracht. De *Führer* werd woedend en zei: 'Himmler, u weigert. Wat moet dat betekenen? Ik beveel het u, ik neem de verantwoordelijkheid op me.' – Toen kon ik niet anders. Nu zult u het misschien begrijpen, Kersten, en ik hoop, dat de geschiedenis mij ook eens zal begrijpen'."

DE HULP AAN NEDERLANDSE GEVANGENEN

De door Kersten in zijn boek gedane mededelingen over zijn activiteit ten behoeve van gevangenen in Duitse handen, werpen een in vele opzichten merkwaardig licht op het uitblijven van hulp voor Nederlandse gevangenen, waarnaar de commissie-Vorrink het bekende onderzoek heeft ingesteld, resulterend in het z.g. Rode Kruisrapport. Aan enkele passages uit dit rapport valt dit nader toe te lichten.

„Wat de evacuatie der Scandinavische politieke gevangenen betreft,

had de Zweedse Regering, dank zij connecties in Duitsland, dit probleem grondig voorbereid, en liet zij vervolgens aan Graaf Folke Bernadotte over, het ontworpen plan uit te voeren. Voor zover bekend, waren ook in deze de Duitsers bereid alleen Noren en Denen te helpen. Van 10 Maart 1945 af werden circa 5000 politieke gevangenen samengebracht in Neuengamme. Op 20 April (Hitlers verjaardag) voerde men de zieken rechtstreeks af naar Zweden, terwijl de anderen werden overgebracht eerst naar een Duits concentratiekamp in Denemarken en op het allerlaatste moment naar Zweden."

Er kan na de door documenten gestaafde mededelingen van Kersten geen twijfel meer bestaan, dat Himmler bereid was geweest naast Noren en Denen ook Nederlandse gevangenen vrij te laten, indien Kersten op een of andere officiële opdracht had kunnen wijzen. Waar Himmler bereid was Joden vrij te laten, had hij zeker geen overwegende bezwaren doen gelden tegen het vrijlaten van Nederlanders. Ook de Zweedse regering was, wanneer men aandrang op haar had uitgeoefend, stellig bereid geweest de vrijlating van Nederlanders te verzoeken en hun transport te verzorgen. Als bewijs daarvoor kan gelden de lijst van 94 personen, die Kersten in Januari '45 van de Nederlandse officier van de Inlichtingendienst, luitenant G. Knulst, ontving. De personen op deze lijst werden eveneens met Zweedse autobussen afgevoerd, nadat Kersten, handelend voor de Zweedse regering, hun vrijlating had weten te verkrijgen. De onderstaande conclusie, die de Commissie trekt ten aanzien van het evacueren van gevangenen is dan ook volkomen juist, al kon zij door onbekendheid met de rol van Kersten de diepe strekking van haar conclusie bij het opstellen van haar rapport nog niet vermoeden.

„Het zij nog gememoreerd, dat korte tijd na de mislukking van deze evacuatiepoging ten gunste van Nederlandse gevangenen in Bergen-Belsen door bemiddeling van Graaf Bernadotte de te Ravensbrück geïnterneerde vrouwelijke politieke gevangenen naar Zweden geëvacueerd werden (22 en 25 April 1945), reden te meer om aan te nemen, dat soortgelijke pogingen zijnerzijds inzake Bergen-Belsen, Sachsenhausen en andere kampen tot resultaat geleid zouden kunnen hebben, mits men te Londen meer belangstelling en activiteit ten opzichte van deze reddingsmogelijkheden had getoond. De commissie merkt hierbij op, dat bij een eventueel slagen van de evacuatie de beruchte dodenmarsch uit Sachsenhausen, althans voor wat de Nederlanders betreft, die op 21 April begon, was voorkomen."

Nu wij uit Kerstens mededelingen de achtergrond hebben leren

kennen van de vrijlating van politieke gevangenen uit Ravensbrück en andere kampen, vraagt men zich met des te meer verbijstering af, welke ongehoorde mogelijkheden tot redding van Nederlandse gevangenen ongebruikt zijn gebleven. Uit het vermelde op pag. 125 blijkt, dat de Nederlandse instanties in Stockholm op de hoogte zijn geweest van de zeldzame verbindingen, waarover Kersten beschikte. Dat men deze verbindingen zelfs geen onderzoek heeft waardig gekeurd, is wel het meest krasse staaltje van de in het rapport gesignaleerde mentaliteit. Beschouwt men de Nederlandse instanties in Stockholm als direct verantwoordelijk, dan overweegt men tegelijk, dat het de Nederlandse regering te Londen moeilijk kan zijn ontgaan, dat door anderen van Stockholm uit bijzondere dingen werden bereikt. De conclusies van deze overweging liggen voor de hand.

INGRIJPEN TEN BEHOEVE VAN NEDERLANDERS

Naast de in het boek – in het bijzonder in Hoofdstuk XVIII – genoemde gevallen, waarin Kersten ten behoeve van Nederlanders intervenieerde, volgen hier nog enkele voorbeelden van pogingen, die Kersten naar hij verklaart bij Himmler heeft ondernomen om vrijlating van Nederlanders te bewerkstelligen. Schriftelijke bewijzen van zijn activiteit bij deze interventies zijn niet aanwezig, hetgeen zich uit de in de inleiding genoemde omstandigheden gemakkelijk laat verklaren.

In 1941 intervenieerde Kersten bij Himmler ten behoeve van professor P. J. Gerke, hoogleraar aan het Indisch Instituut te Amsterdam, die wegens sabotage en hoogverraad was gearresteerd.
In hetzelfde jaar wist Kersten vrijlating te verkrijgen van Baronesse E. Th. J. van Heemstra, van wie reeds besloten was haar naar een concentratiekamp te sturen. Baronesse van Heemstra heeft in haar boekje *In hun greep* de geschiedenis van haar bevrijding uit de gevangenis door Kersten uitvoerig verteld.

In 1941 had de *Standartenführer* Kranefusz in een rapport aan Himmler de eliminering gevraagd van de familie Asscher van de bekende diamantindustrie op grond van hun sabotage-activiteit. Alle pogingen hieromtrent iets bij Himmler te bereiken bleven zonder resultaat, uitgezonderd voor één lid der familie, dat gemengd gehuwd was en waarvan Himmler bepaalde, dat over zijn lot eerst na de oorlog zou worden beslist.

In 1942 bepleitte Kersten bij Himmler de zaak van Mr E. E. Menten

van de firma Heldring & Pierson, die – onder beschuldiging in Engelse dienst te staan – was gearresteerd. Himmler was in dit geval gevoelig voor het argument, dat hier slechts intriges van NSB-zijde in het geding waren.

Einde 1942 maakte Himmler na tussenkomst van Kersten een bevel tot liquidatie van de firma Jacobson van den Berg & Co. te Den Haag ongedaan. Tot deze liquidatie was besloten op grond van de verdenking dat deze firma contact met Engeland onderhield en sabotage-acties steunde. Ook het zenden van de firmanten naar een concentratiekamp, waartoe besloten was, bleef achterwege.

Toen in de loop van 1943 een groot aantal artsen werd gearresteerd, omdat zij weigerden de artsenverklaring te ondertekenen, wist Kersten verschillende malen bij Himmler voor deze artsen te pleiten en hij heeft bij Himmler aangedrongen op vrijlating van enkele artsen, waarvan hij de namen via zijn Nederlandse relaties had doorgekregen.

In het kader van de roofacties van Kranefusz werd Himmler in de herfst van 1940 het voorstel gedaan, het Unilever-concern en zijn dochtermaatschappijen in Duitsland door de SS te doen overnemen. Met een beroep op de levensmiddelenvoorziening, die door een dergelijke actie in gevaar zou worden gebracht en de onrust die daar uit voort zou vloeien, pleitte Kersten voor het onaangetast laten van het Unilever-concern. Himmler besloot het Unilever-concern intact te laten en zorgde enige maanden later voor overplaatsing van Kranefusz uit Nederland.

VERTALINGEN DER DOCUMENTEN

blz. 68, 69. *Verklaring van Rudolf Brandt, d.d. 7 November 1947*

VERKLARING ONDER EDE

Ik, Rudolf Brandt, geboren 2 Juni 1909 te Frankfurt a.d. Oder, momenteel verblijvend in de gevangenis voor oorlogsmisdadigers te Landsberg-Lech, weet, dat ik mij strafbaar maak, indien ik in een verklaring onder ede een vals getuigenis afleg. De volgende mededelingen, die ik uit hoofde van mijn vroegere werkzaamheid als secretaris van de voormalige Reichsführer-SS Himmler naar eer en geweten opschrijf, bevestig ik onder ede.

Het zal begin Maart 1941 geweest zijn, toen Himmler een dossier ontving, dat betrekking had op de overbrenging van een aanzienlijk aantal Nederlanders naar Polen. Ik kan nu niet meer zeggen, of Hitler zijn aanwijzingen aan Himmler persoonlijk had ondertekend, ofwel dat zij via Bormann waren doorgegeven. Mijn bemoeienis met het dossier beperkte zich, tot het deponeren van de papieren bij de voor Himmler bestemde post.

Ik vond het plan zo dwaas en zinloos, dat ik tegen de bestaande voorschriften van geheimhouding in daarover met de heer Medicinalråd Felix Kersten, die noch tot Himmlers staf, noch tot de SS behoorde, sprak. Medicinalråd Kersten had jarenlang in Nederland gewoond en ik zag in hem iemand die Nederland zeer was toegedaan. Ik herinner me alleen nog, dat ik Medicinalråd Kersten het geheime document ter inzage heb gegeven.

Over het verdere verloop van de zaak hoorde ik aanvankelijk niets, want ik ging kort daarna als sergeant naar het artillerie-regiment van de Leibstandarte, dat toentertijd in Bulgarije lag. Na beëindiging van de oorlogshandelingen in Griekenland kreeg ik het bevel, in mijn oude werkkring terug te keren. Ik vernam toen bij de een of andere gelegenheid, die ik me niet precies meer weet te herinneren, dat de voorgenomen deportatie niet zou worden uitgevoerd.

Naar mijn overtuiging is het niet uitvoeren van het oorspronkelijke plan voor een belangrijk deel, zoal niet in overwegende mate, aan de bemoeiingen van Medicinalråd Kersten bij Himmler toe te schrijven. Himmlers gezondheidstoestand was juist in 1941 bijzonder slecht.

(get.) Dr RUDOLF BRANDT

Landberg-Lech, 7 November 1947

Voor de echtheid dezer handtekening wordt ingestaan door Captain CMP Lloyd A. Wilson, gevangenisdirecteur.
De juistheid van het afschrift wordt gegarandeerd door Elisabeth Lüben en Meta Gernhardt.

blz. 75. *Felix Kersten aan Heinrich Himmler, d.d. 21 December 1944*

Zeer geachte heer Reichsführer,

Vanochtend heb ik u een uitvoerige brief geschreven. Nu is mij nog het volgende ingevallen. Op de terugreis van Triberg naar Hartzwalde vertelde Obergruppenführer Berger mij, dat Obergruppenführer Pohl u dezer dagen verslag zal komen uitbrengen. Bij deze bespreking zal hij u

voorstellen, hem, Pohl, opdracht te geven, de waardevolste kunstschatten, die in de St.-Pietersberg en op andere veilige plaatsen in Nederland ondergebracht zijn, naar de Ostmark te vervoeren en ze daar in veiligheid te brengen.

Op 4 Maart 1943 hebben wij samen een uitvoerig gesprek over de Nederlandse kunstschatten gevoerd en u sloot zich bij mijn standpunt aan, dat het een blijk van grote zwakheid zou zijn, wanneer deze kunstwerken, die het eigendom van het Nederlandse volk zijn, nu uit Nederland zouden worden weggevoerd. Thans is de situatie dezelfde. Ook beloofde u mij destijds, dat een ieder, die zich aan de kunstschatten zou vergrijpen of daarover eigenmachtig beschikken, ten strengste zou worden gestraft. Uit naam van de Nederlandse geschiedenis verzoek ik u, de kunstwerken in Nederland te laten, daar waar ze zich nu bevinden. En wanneer Obergruppenführer Pohl u het bovengenoemde voorstel doet, wijst u het dan s.v.p. van de hand. Daarenboven geloof ik, dat Obergruppenführer Pohl hier persoonlijke belangen nastreeft en dat hij daarbij, zeer geachte heer Reichsführer, misbruik van uw naam wil maken.

Met beste groet,
uw u zeer toegedane
(get.) FELIX KERSTEN,
Medizinalrat.

blz. 104, 105. *Walter Schellenberg aan Felix Kersten, d.d. 2 Aug. 1944*

Strikt persoonlijk
Vertrouwelijk

Waarde heer Kersten,

Tijdens mijn laatste behandeling wees ik u er op, dat men, d.w.z. Obergruppenführer Dr Kaltenbrunner en Gruppenführer Müller, opnieuw proberen, u in verband met het geval Langbehn in moeilijkheden te brengen en de Staatspolitie er in te moeien. Men zegt, bij Langbehn documenten, die zeer bezwarend voor u zouden zijn, te hebben gevonden en waaruit o.a. zou blijken, dat u met de Engelse Geheime Dienst samenwerkt.

Ik kon inmiddels de zekerheid verkrijgen, dat men u niet slechts met het grootste wantrouwen gadeslaat, maar ook, dat men blijkbaar reeds geruime tijd scherpe bewakingsmaatregelen heeft genomen. Ik had de hele zaak graag nog eens mondeling met u besproken, daar ik het gevoel heb, dat er gevaar dreigt. Helaas moet ik nu dringend voor een dienstreis weg, daarom laat ik u deze brief ter waarschuwing door een bijzonder betrouwbare koerier brengen.

Sedert uw vertrek naar Zweden en uw plan uw vrouw te laten overkomen zijn deze kringen er slechts op uit, u koud te maken, zelfs tegen de wil van de Reichsführer in. Draag altijd een wapen bij u, pas op voor onbekenden, maak vooral in besprekingen, waarbij ook onbekenden aanwezig zijn, geen riskante opmerkingen. Beter nog, zegt u dan helemaal niets. Al uw bewegingen worden nagegaan, uw telefoongesprekken afgeluisterd.

Wanneer u de komende dagen gelegenheid hebt, praat u dan nog eens

voorzichtig met de Reichsführer over de doeleinden van verschillende uwer tegenstanders waarvan u gehoord hebt, opdat hij u nogmaals alle hulp garandeert en u zo mogelijk een vrijgeleide of iets dergelijks geeft, zodat u niet bij verrassing kunt worden gevangen genomen.

Waarschuwt u ook de door u uit het concentratiekamp bevrijde en bij u op het land werkende Getuigen van Jehova, want men is voornemens hen als bewijs, dat u met behulp van de Getuigen van Jehova verhalen over de concentratiekampen in het buitenland verspreidt, te gebruiken.

Ik verzoek u, deze brief na lezing in ieder geval *terstond te vernietigen*. Al het andere mondeling als ik terug ben.

In haast en, als altijd, in dankbaarheid en met alle goede wensen,

steeds uw
WALTER SCHELLENBERG

blz. 119, 120, 121. *Felix Kersten aan Heinrich Himmler, d.d. 21 December 1944*

Zeer geachte heer Reichsführer,

Veel dank voor uw schrijven van 12 Dec. 1944. Ik ben goed in Hartzwalde aangekomen. Obergruppenführer Berger was zo vriendelijk mij in zijn auto thuis te laten brengen. Morgen vroeg vlieg ik weer terug naar Zweden en ik ben zeer verheugd, dat ik de drie laatste van de Zweedse heren die u vrijliet: Widèn, Häggberg en Berglind mee naar Zweden kan nemen.

Daarmee is deze uiterst gecompliceerde aangelegenheid definitief tot een goed einde gebracht en ik ben u van ganser harte dankbaar, dat u mijn Zweedse vrienden het leven hebt gered. Maar ik had altijd het vaste vertrouwen, dat u mij daarbij zou helpen en ik heb mij niet in u vergist.

Bovendien wil ik u met deze regels ten zeerste danken voor uw grote tegemoetkomendheid en de overeenkomst, die wij op 8 December 1944 troffen, bevestigen.

Ten eerste beloofde u mij, duizend Nederlandse vrouwen, die in Duitse concentratiekampen zijn geïnterneerd, vrij te laten indien de Zweedse regering bereid is ze op te nemen en zich voor het transport garant stelt.

Voorts verklaarde u zich er mee accoord, de in Duitsland geïnterneerde Noorse en Deense vrouwen en kinderen vrij te laten indien Zweden hen wil opnemen. Het vervoer van al deze vrijgelatenen moet door Zweden gebeuren. U, Herr Reichsführer, zei mij, dat u bereid was voor dit doel de Duitse grens voor Zweedse autobuscolonnes open te stellen. U wenste echter, dat niet meer dan 150 autobussen de grens zouden passeren. Voor manschappen, verpleging en benzine moet Zweden zorgen.

Gelijktijdig gaf u mij de eerste 50 Noorse studenten en 50 Deense politieke gevangenen vrij. Ik was gisteren bij Obergruppenfüher Kaltenbrunner om het transport van deze vrijgelatenen te bespreken. Op mijn wens vergezelde Schellenberg mij, omdat ik niet alleen met Kaltenbrunner wilde onderhandelen. De laatste zei mij, dat hij reeds bevel van u had gekregen de bovengenoemde Noren en Denen vrij te laten en beloofde mij, er voor te zorgen, dat deze mensen het Kerstfeest reeds in de kring van hun familie zouden kunnen doorbrengen. Ik dank u zeer, Herr

Reichsführer, dat dit verzoek zo snel is ingewilligd en ik hoop, dat u nu ook tot het besluit kunt komen de overige Noorse studenten en Deense politieke gevangenen als vrije mensen naar hun vaderland te laten gaan. Want tenslotte zijn het toch Germanen. Bovendien zou Zweden bereid zijn, indien u dat liever is, deze door het lot zwaar beproefde mensen tot het einde van de oorlog in Zweden te interneren. Bijzonder gelukkig heeft mij uw belofte gemaakt, dat u over deze mensen welwillend zult nadenken. En ik hoop, dat wanneer ik de volgende keer naar u toe kom om u te behandelen, u alle Nederlanders, Denen en Noren zult vrijlaten. Ik ben overtuigd, dat Zweden hen allen zal opnemen en dat de geschiedenis deze grootmoedige daad tegenover u niet zal vergeten. Ik zal dadelijk na mijn aankomst in Zweden de minister van Buitenlandse Zaken, Zijne Excellentie Günther, verslag over onze overeenkomst uitbrengen. Ik neem aan, dat Zijne Excellentie Günther dan de Zweedse gezant te Berlijn, Excellentie Richert, zal opdragen met u of uw medewerkers te onderhandelen. Ik verzoek u, Herr Reichsführer, dringend, de vertegenwoordigers van Zweden met de grootste voorkomendheid te behandelen en hun dezelfde bindende toezeggingen te doen als mij. En legt u alstublieft de Zweedse heren geen moeilijkheden in de weg. Ik zou het zeer op prijs stellen, indien u Schellenberg bij deze besprekingen wilde betrekken.

Tenslotte zou ik u, zeer geachte Herr Reichsführer, nog aan onze gesprekken over de Joden willen herinneren. Ik verzocht u 20.000 Joden uit Theresienstadt vrij te laten en naar Zwitserland te laten gaan. U zei me echter helaas, dat u dat in geen geval kon doen, wel echter bereid was voorlopig 2—3.000 Joden vrij te laten voor vertrek naar Zwitserland. Indien de wereldpers het niet als zwakheid van Duitsland zal uitleggen, zou u daarover verder in gunstige zin met mij onderhandelen. Ik geloof ook, dat het uit een oogpunt van voedselvoorziening voor Duitsland voordelig zou zijn, wanneer u zo'n groot aantal mensen naar neutrale landen zou sturen.

Ik zal morgen met opgelucht gemoed naar Zweden vliegen, want ik weet, dat u, wat u eenmaal hebt toegezegd, beslist zult nakomen.

Met beste groet
Uw
zeer dienstwillige
FELIX KERSTEN

blz. 141. *Heinrich Himmler aan Felix Kersten, d.d. 21 Maart 1945*

Waarde heer Kersten,

U schreef mij enige tijd geleden een brief, waarin u uit naam van Zweedse vrienden voor het lot van de vroegere Bondskanselier Seitz opkwam. Door het vele werk van de laatste weken kwam ik er niet toe u eerder te antwoorden. De voormalige Bondskanselier Seitz heeft zich, ondanks zijn 75 jaren, helaas op heel ongelukkige wijze met dingen ingelaten, die hem feitelijk, bij een zuiver juridische beschouwing van de zaak, voor het Volksgerichtshof hadden moeten brengen. Ik heb desondanks reeds enige weken geleden beslist, dat de heer Seitz met het oog op zijn hoge leeftijd uit de gevangenis zou worden ontslagen. De desbetreffende instanties waren hem ook behulpzaam bij het vinden van een woning. Hij vertoeft thans in een klein stadje in Thüringen, dat ik u nog zal doen weten. Een vergunning tot vertrek naar Zweden kan ik vanzelfsprekend, aangezien het bij de heer Seitz om iemand van Duitse nationaliteit gaat, niet geven. De mogelijkheid bestaat evenwel, dat de heer Seitz in zijn nieuwe verblijfplaats privé-bezoeken ontvangt.

Met vele groeten,
H. HIMMLER

bl. 143. *Lijst van gevangenen, door Kersten aan Naumann overhandigd*

JACOB DE GRAEFF medisch student gevlucht, gepakt aan de Spaanse grens.	*In Buchenwalde.*
G. HINTZEN zoon van een bevriend bankier.	*Bij de SD onbekend.*
DEINUM (uit Voorburg) gehuwd met een Finse masseuse. Wordt volkomen ten onrechte er van beschuldigd Joden te hebben geherbergd.	*6 maanden concentratiekamp Vught.*
H. VAN ROYEN Carnegielaan 2. Gearresteerd op 4 Januari 1944.	*Vrijgelaten.*
MR P. J. A. CLAVAREAU Res. 1e Luit. der Huzaren. Gearresteerd op 5 Januari 1944. Ondergedoken als res. off. cavalerie.	*Spion, zal door het Wehrmachtgericht verder worden behandeld.*
J. WILKENS geboren 2 Mei 1920 te Magelang (N.O. Indië). Gearresteerd op 17 Febr. 1942.	*Is lid geweest van een verzetsorganisatie, is in hechtenis bij de Wehrmacht.*
BARON VAN STIRUM te Haarlem.	*Bij de SD onbekend.*
DR JAN PAUL BANNIER directeur van het Rijksbureau voor chemische producten. Gearresteerd op 5 Januari 1944.	*Bij de SD onbekend.*

Bovenstaande namen zijn oud-patiënten van mij. Ik verzoek om hun vrijlating en sta er voor in, dat het onschuldige lieden betreft.

FELIX KERSTEN

3 Febr. 1944

blz. 146, 147. ***Felix Kersten aan de Brigadeführer Naumann te Den Haag, d.d. 6 Februari 1944***

Geachte heer Brigadeführer Naumann,

Eergisteren gaf ik u een lijst met namen van Nederlanders, die door uw SD gevangen zijn genomen. Ik verzoek u nogmaals, de lijst zo snel mogelijk in bewerking te nemen met het oog op de vrijlating der personen in kwestie. Ik ken hen allen, het zijn fatsoenlijke en rechtschapen mensen. Ik ben er van overtuigd, dat zij geheel onschuldig slachtoffers der verdachtmakingen van NSB-zijde zijn geworden. Wanneer u, mijnheer de Brigadeführer Naumann, van goede wille is, wat ik niet betwijfel, dan ben ik er vast van overtuigd, dat het mogelijk is deze lijst van mij met de grootste welwillendheid te behandelen.

Van Obergruppenführer Rauter hoorde ik, dat de heer van Royen van spionnage wordt verdacht en dat de partijleiding hem om prestigeredenen wil terecht stellen. Ik kon evenwel vaststellen en de Reichsführer ervan overtuigen, dat de beschuldigingen tegen van Royen op laster berusten. Het is zeer wel mogelijk, dat van Royen toevallig een kennis van vroeger heeft ontmoet, die nu behoort bij een verzetsorganisatie, maar daar kan men van Royen toch niet mee bezwaren. Ook lijdt hij aan een hartziekte, en ik vrees, dat hij de gevangenschap niet zal doorstaan. Daarom verzoek ik u hem zoveel mogelijk te ontzien.

Verder is een zekere Frederik Deinum gearresteerd, die met een landgenote van mij is getrouwd. U weet immers, dat ik Fin ben. Deinum zou Joden hebben geherbergd. Ik kan niet inzien, waarom dat een misdaad is; in Finland hebben we geen Jodenwetten. Bij ons zijn alle mensen gelijk. Ik vind gastvrijheid iets heel moois. En wanneer naar mij iemand toekwam, die om zijn geloof vervolgd werd, zou ik hem ook gastvrijheid verlenen. In ieder geval denkt men er in Finland zo over. En u, Brigadeführer Naumann, zult er als fatsoenlijk mens ook niet anders over denken. Daarom verzoek ik u de man van mijn Finse landgenote zo spoedig mogelijk vrij te laten.

Ook Stirum uit Haarlem en Dr Bannier zijn zieke mensen, die een lange gevangenschap nauwelijks zouden doorstaan.

Leert u het Nederlandse volk eerst nauwkeurig kennen, dan zult u zelf zien, wat voor een behoorlijk soort mensen dat is. U moet niet altijd geloven, wat de NSB-ers of de betaalde agenten u vertellen. Die hebben er alleen maar belang bij in troebel water te vissen. En gelooft u mij, uw hoogste chefs zullen u voor uw scherpslijperij in Holland tenslotte ook geen dankje zeggen.

Tenslotte, Brigadeführer Naumann, zou ik u nog iets privé willen meedelen. Op de voordracht voor het ridderkruis van het Kriegsverdienstkreuz met de zwaarden, die de Reichsführer eergisteren van Seyss-Inquart ontving, stond uw naam niet vermeld; wel echter die van Rauter. Ik heb me daarover sterk verwonderd en zal dit bij de Reichsführer ter sprake brengen.

Ik verzoek u nogmaals dringend, helpt u mijn vrienden bevrijden. Ik zou u daar zeer dankbaar voor zijn.

Met de meeste hoogachting,

FELIX KERSTEN

blz. 148, 149. ***Felix Kersten aan Heinrich Himmler, d.d. 26 Maart 1944***

Zeer geachte heer Reichsführer,

Toen ik vanmorgen uit Bergwald op Hartzwalde aankwam, vond ik daar een brief van de Brigadeführer Naumann uit Den Haag van 6 Maart 1944. Daar ik de 1ste April weer naar Zweden terug vlieg, kan ik daar helaas niet mondeling met u over spreken.

Brigadeführer Naumann schrijft mij, dat mijn oude vriend en patiënt reeds uit zijn hechtenis is ontslagen. Uit gegevens in Naumann's brief maak ik op, dat in het geval van Royen onze gemeenschappelijke formulering de doorslag heeft gegeven. Ik dank u, mijnheer de Reichsführer, dat u mijn vriend heeft gered. U heeft mij daarmede een grote dienst bewezen.

Naar hij mij mededeelt, zouden drie andere heren van mijn lijst aan de SD onbekend en dus niet gearresteerd zijn. Dat acht ik uitgesloten. Het betreft de heren G. Hintzen, Baron van Stirum uit Haarlem en Dr Jan Paul Bannier. Ik verzoek u vriendelijk, deze heren door Dr Brandt te doen opsporen.

Verder deelt Naumann mij mede, dat de heer P. I. A. Clavareau en de heer I. Wilkes als spionnen door het Wehrmachtgericht zullen worden gevonnist. Indien Naumann zich enige moeite wilde geven en van goede wille was, dan geloof ik, dat men de vrijlating van deze heren met het Wehrmachtgericht in orde zou kunnen maken. Bovendien zit de heer Jacob de Graeff in Buchenwald. Ik zou u zeer dankbaar zijn, wanneer u zijn vrijlating zoudt willen gelasten. Ik verzoek u dringend, deze heren in bescherming te willen nemen en mijn zes overige vrienden te redden.

Uw scherpe koers in Nederland, zeer geachte heer Reichsführer, begrijp ik niet. Ieder volk van eer staat op zijn vrijheid. Germanen dulden nu eenmaal geen slavenbehandeling. Wat hebben deze Nederlanders anders gedaan dan Leo Schlageter in 1923 in het Roergebied deed? En die is in de ogen van het nationaalsocialistische Duitsland een groot held. Helaas krijgt u, mijnheer de Reichsführer, uit Holland alleen informaties van betaalde agenten en duistere figuren. Dat deze inlichtingen niet au serieux te nemen zijn, daarover behoeven we toch geen woord vuil te maken. In ieder geval voel ik mij te allen tijde nauw met Nederland verbonden, al ben ik ook een Fin. Want ik heb gedurende twaalf gelukkige jaren in Nederland gewoond en daar een goede practijk gehad. En ik zou daar op dit ogenblik nog wonen, wanneer u, mijnheer de Reichsführer, en uw instanties mij niet hadden gedwongen Nederland te verlaten en in Duitsland te komen wonen. Ik weet dat u een weldenkend mens is, anders zou ik u deze brief toch niet schrijven. Ik doe hierbij een beroep op uw grote Germaanse hart en verstand en verzoek u een menselijke koers in Nederland in te slaan. Eens zal de Germaanse geschiedenis u en uw nakomelingen er dankbaar voor zijn.

In de hoop dat u mij zult begrijpen en mijn verzoek inwilligen, verblijf ik met beste groet,

Uw toegewijde

FELIX KERSTEN

P.S. Ik bel u 29 Maart nog eens in het Hoofdkwartier op, misschien hebt u dan reeds bericht over de verblijfplaats der bovengenoemde heren.

blz. 154, 155. *Felix Kersten aan Heinrich Himmler, d.d. 27 September 1944*

Zeer geachte heer Reichsführer,

Nadat ons vliegtuig onderweg beschoten was, ben ik gisteren goed in Berlijn aangekomen en morgen vlieg ik weer terug naar Zweden. Ik wil u tegelijk mijn dank betuigen voor het bewijs, dat u mijn landgoed Hartzwalde ex-territoriaal hebt verklaard, en ik hoop maar, dat ik nu niets meer van Kaltenbrunner te vrezen heb.

Ik wilde alleen nog iets aanstippen, dat me zeer na aan het hart ligt. Frankrijk bevindt zich niet meer in Duitse handen, maar duizenden Franse mannen en vrouwen zitten nog altijd in uw concentratiekampen en worden daar als slaven behandeld. Mensen, wier misdaad daaruit bestond, dat zij goede Franse patriotten waren. Bestaat er dan geen geweten meer in Duitsland? Waar zijn de logica en het verstand gebleven? Waarde heer Reichsführer, ik geloof dat u zeer slechte raadgevers hebt, mensen die in troebel water willen vissen. Ik weet, dat u slechts het uitvoerend orgaan bent en daarom vraag ik u, in naam van de menselijkheid en van de geschiedenis, een grootmoedig en humane daad te volbrengen: laat u toch eindelijk alle Fransen, Belgen en Nederlanders vrij.

Ik van mijn kant zal, en dat houd ik voor zeer goed mogelijk, met de Zweedse regering overleggen, dat deze de vrijgelatenen in Zweden toelaat, opdat zij daar tot het einde van de oorlog geïnterneerd kunnen blijven. Evenzeer ben ik er van overtuigd, dat ook Zwitserland bereid zou zijn een klein deel van deze mensen op te nemen. Ik vraag u, beschouwt u mijn verzoek als de mens Heinrich Himmler, en niet als de Reichsführer-SS. Waar een wil is, is een weg, en de geschiedenis zal deze humane daad van u niet vergeten.

De besprekingen, die wij de laatste tijd over Finland voerden, hebben mij veel leed gedaan. Ik vind het werkelijk niet juist, dat u mijn Finse vrienden en de Finse regering op zo'n onheuse manier beledigt. Zij deden hun plicht, precies zoals u de uwe. Finland moest vrede sluiten, want het was aan het eind van zijn kracht en kon niet verder. Bovendien woog de Duitse pressie zeer zwaar op Finland. Een jaar lang heeft Finland een bewonderenswaardige heldenstrijd tegen een verpletterende overmacht gevoerd, maar tenslotte kunnen 3½ millioen Finnen niet duurzaam tegen 200 millioen Russen blijven vechten. Dat moet u als weldenkend mens toch begrijpen. Daarom heeft mijn Finse vaderland naar mijn mening dan ook de enig juiste stap gedaan. En ik ben er vast van overtuigd, dat men met de Russen tot een accoord zal komen.

In Duitsland wonen 2- tot 300 Finnen, die er hun beroep uitoefenen. Ik verzoek u, deze te beschermen en behoorlijk te behandelen.

In November kom ik weer naar Duitsland om uw behandeling voort te zetten. Ik hoop van harte, dat u dan de in deze brief gedane verzoeken betreffende de vrijlating van Fransen, Belgen en Nederlanders zult inwilligen.

Met de meeste hoogachting
Uw u zeer toegedane

FELIX KERSTEN

blz. 158. *Felix Kersten aan Rudolf Brandt, d.d. 14 Maart 1945*

Waarde Dr Brandt,

Na stormachtige besprekingen heeft de Reichsführer er eindelijk in toegestemd, dat ik 800 Franse vrouwen uit het concentratiekamp Ravensbrück vrij krijg en hen naar Zweden mag vervoeren. Ik had weliswaar om vrijlating van alle Franse vrouwen gevraagd, doch de Reichsführer wil daar onder geen voorwaarde op ingaan. Hij zegt, dat hij tegenover Frankrijk nog een onderpand in handen wil houden. Nu zou ik u willen vragen, waarde Dr Brandt, zorgt u er voor dat Ravensbrück omgaand bericht krijgt en dat Sturmbannführer Suren de Françaises niet meer als gevangenen behandelt, maar dat hij hen dadelijk vrijlaat zodra er Zweedse autobussen komen om de vrouwen te halen. Zorgt u er verder als u wilt voor, dat het getal 800 behoorlijk naar boven wordt afgerond.

Zoals de Reichsführer u vorige week in mijn aanwezigheid heeft medegedeeld, stemde hij toe in de vrijlating van 1000 Hollandse vrouwen, 400 Belgische en 500 Poolse vrouwen. Het vervoer van deze ongelukkige vrouwen moet nu zonder vertraging plaats vinden en wel zó snel, dat Kaltenbrunner er niet meer tussen kan komen.

Weest u zo goed, de 16de Maart op Hartzwalde bij mij te komen, opdat wij mondeling alles nauwkeurig kunnen bespreken. Of indien u dat niet kunt schikken, komt u dan toch in ieder geval de 16de bij de Reichsführer in Hohenlychen.

Met hartelijke dank voor uw hulp,

FELIX KERSTEN

blz. 160, 161. *Heinrich Himmler aan Felix Kersten, d.d. 21 Maart 1945*

Waarde heer Kersten,

Ontvang met deze regels allereerst mijn dank voor uw bezoek. Ik heb me, als altijd, ook ditmaal over uw bezoek verheugd en ben u dankbaar, dat u mij in oude kameraadschap uw grote medische bekwaamheden ter beschikking stelde.

Gedurende de lange jaren dat wij elkaar kennen hebben wij over vele problemen gesproken en uw instelling was altijd die van de arts, die ver van alle politiek het beste voor de afzonderlijke mens en voor de mensheid als geheel wil.

Het zal u interesseren, dat ik in de loop van de laatste drie maanden een gedachte, waarover wij eens spraken, tot werkelijkheid heb gemaakt. In twee treinen werden namelijk rond 2700 Joodse mannen, vrouwen en kinderen naar Zwitserland overgebracht. Dit is eigenlijk de voortzetting van de weg geweest, die mijn medewerkers en ik lange jaren door consequent hebben gevolgd, tot de oorlog en de daarmee ingetreden redeloosheid in de wereld de voltooiing onmogelijk maakte. U weet immers, dat ik in de jaren 1936, '37, '38, '39 en '40, in samenwerking met Joodse en Amerikaanse verenigingen, een emigratie-organisatie in het leven heb geroepen, die bijzonder zegenrijk werk heeft gedaan. De reis van beide treinen naar Zwitserland is, alle moeilijkheden ten spijt, een bewust aanknopen aan dit zegenrijke werk.

Van een gevangenenkamp, Bergen-Belsen, drong de laatste tijd het gerucht door, dat daar een typhus-epidemie van grote omvang was uitgebroken. Ik heb de SS-officier van gezondheid, prof. Dr Mrugrowski, er onmiddellijk met zijn staf heen gestuurd. Het gaat om gevallen van vlektyphus, die in kampen met mensen uit het Oosten — helaas — zeer dikwijls voorkomen, doch die met moderne en goede medische maatregelen te beheersen zijn.

Het is mijn overtuiging, dat wijsheid en verstand, met uitschakeling van demagogie en uiterlijkheden, ongeacht de bloedige wonden aan beide zijden, opnieuw zullen heersen, en evenzo het hart en de wil tot helpen, en dat boven alle tegenstellingen uit.

Het spreekt van zelf dat ik, zoals ik het in de afgelopen jaren in goede en in slechte tijden heb gedaan, wensen die u mij op het gebied der menselijkheid doet toekomen gaarne in overweging zal nemen en deze, waar het maar enigszins mogelijk is, grootmoedig zal inwilligen.

Met mijn hartelijke groeten aan uw zeer geachte, lieve vrouw, aan uw kinderen en in het bijzonder aan u, ben ik

in oude verbondenheid
Uw HEINRICH HIMMLER

blz. 164. *Beschikking van de Reichsführer SS, d.d. 10 Maart 1945*

1. SS-Obergruppenführer Pohl, Berlijn
2. SS-Gruppenführer Glücks, Oranienburg
3. SS-Obergruppenführer Dr Grawitz, Rijksarts der SS en der Politie, Berlijn
4. SS-Obergruppenführer Dr Kaltenbrunner, Berlijn

Mij is gemeld, dat in het concentratiekamp Bergen-Belsen, speciaal onder de Joodse gevangenen, typhus is uitgebroken.

Ik verlang, dat de epidemie onverwijld met alle medische hulpmiddelen bestreden wordt. Wij wensen in Duitsland geen epidemieën te laten uitbreken. Artsen noch medicamenten dienen gespaard te worden. De gevangenen staan onder mijn bijzondere bescherming.

(get.) H. HIMMLER.

5. Ter kennisname aan SS-Gruppenführer Prof. Gebhardt, Hohenlychen
6. De heer Kersten, momenteel te Hohenlychen, in doorslag toegezonden, met verzoek van de inhoud kennis te nemen.

(get.) R. BRANDT
SS-Standartenführer.

blz. 166, 167, 168. *Felix Kersten aan Hilel Storch, d.d. 24 Maart 1945*

Strikt vertrouwelijk!

Zeer geachte heer Storch,

Met betrekking tot de onderhandelingen, die wij gemeenschappelijk met de heer Ottokar von Knieriem voor mijn vertrek naar Duitsland op 3 Maart van dit jaar hebben gevoerd, veroorloof ik mij, u thans kort verslag uit te brengen over het verloop van mijn besprekingen met de Reichführer SS Heinrich Himmler.

U verzocht mij een reeks vragen, waarover wij hadden gesproken en die u in een memorandum hebt gepreciseerd, bij Herr Himmler op te helderen. Nadat de afzonderlijke punten waren besproken, heeft de Reichsführer-SS Himmler welwillend onderzoek bevolen, zoals u dat uit een brief van zijn adjudant Brandt van 21-3-'45 aan mij, die ik u deed toekomen, zult zien. Over de eventuele definitieve beslissingen zal ik u, zodra ik daarvan kennis krijg, onmiddellijk inlichten. Op dit ogenblik moeten zich ongeveer 350.000 Joden in Duitsland bevinden. Over de vrijlating naar Zweden van ongeveer 8.000 Joden, die een visum voor Palestina bezitten, heb ik niet onderhandeld, aangezien hierover in uw memorandum niets was aangegeven. Resultaat in deze zaak kan ik misschien verwachten, indien de Zweedse regering hierover voorstellen zou doen. Ik zelf zal in elk geval het mijne doen om ook hierbij te helpen.

Afgezien van de laatste bindende beslissingen, die nog moeten worden afgewacht, geloof ik toch, reeds nu op grond van uitlatingen van Herr Himmler tegenover mij het volgende te kunnen zeggen. De verdeling van de levensmiddelenpakketten, die door u naar de afzonderlijke kampen worden gestuurd, zal ook daar waar de desbetreffende geadresseerden niet te vinden zijn, onder de overige kampbewoners plaats vinden, zodat deze pakketten in elk geval aan Joodse kampbewoners ten goede zullen komen. Voor Himmler was het van bijzonder belang, dat de Joden die in Zwitserland zijn aangekomen de nauwgezette nakoming van de overeenkomst bevestigden.

Ik verwacht, dat de verzending van medicamenten eveneens zal worden toegelaten. Zeer uitvoerig heb ik de kwestie van het overbrengen van Joden naar speciale voor dit doel op te richten kampen met Himmler besproken en heb hiervoor vergaand begrip bij hem gevonden.

Deze eventueel op te richten kampen zullen geleidelijk onder de contrôle van het Rode Kruis worden gesteld, waarbij dan ook de verpleging en de verzorging van de bewoners stap voor stap geheel door hen zal worden overgenomen, resp. gecontroleerd. De kwestie van de vrijlating van bepaalde categorieën Joden naar Zwitserland zal opnieuw worden onderzocht. De mij gegeven lijsten betreffende verschillende afzonderlijke personen heb ik met Himmler doorgenomen en ik hoop u ook daarover spoedig gunstige berichten te doen toekomen.

In dit verband moet ik u er op opmerkzaam maken, dat de kwestie van het transport door u zal moeten worden geregeld.

Wat de behandeling van de Joden in de kampen betreft, geloof ik u een verzachting van het optreden in het vooruitzicht te kunnen stellen.

De Reichsführer heeft in mijn tegenwoordigheid te dien aanzien regelingen getroffen en in een afzonderlijk bevel, dat ik heb gezien, wreedheden en het doden van Joden verboden. Bovendien heeft hij bevolen, dat de gezondheidstoestand aan voortdurende contrôle moet worden onderworpen. In hoeverre deze maatregelen zullen worden uitgevoerd, daarvoor kan ik, zoals u zult begrijpen, geen garantie op mij nemen. Tegen 24 Maart heeft Himmler alle kampcommandanten bij zich ontboden om nieuwe instructies over een menswaardige behandeling van de Joden te ontvangen. Van nu af aan zal iedere kampcommandant voor de dood van elke Joodse kampbewoner verantwoordelijk worden gesteld en hij is verplicht de doodsoorzaak precies op te geven. De eventuele vrijlating van Joden, zal, evenals de nu bevolen matigingen, echter onmiddellijk worden ingetrokken, wanneer over deze maatregelen berichten

in de wereldpers komen en ze als zwakheid van Duitsland zouden worden uitgelegd.

Ik behoef niet te zeggen, dat onderhandelingen, zoals ik ze met Himmler heb gevoerd, als gevolg van de uiterst precaire materie en de in deze kwestie scherp tegenover elkaar staande stromingen binnen Duitsland en niet het minst wegens de eventuele propagandistische uitbuiting, slechts met de uiterste voorzichtigheid en onder de strengste geheimhouding kunnen worden gevoerd.

De positieve uitvoering van welk besluit ook zal niet in de laatste plaats van verschillende omstandigheden afhangen waarop wij misschien geen invloed kunnen uitoefenen. Eén ding is echter volkomen zeker, nl. dat alle pogingen tot mislukking gedoemd zijn wanneer ze niet volkomen geheim worden gehouden. Even zeker is het echter, dat door het feit van de onderhandelingen op zichzelf tijd gewonnen wordt, hetgeen om de u bekende zuiver persoonlijke redenen van bijzonder belang kan zijn.

Persoonlijk zou ik u nog willen zeggen, dat ik mij geheel in dienst van de zaak stel zoals ik het tot dusver heb gedaan, ook daar waar een dergelijk optreden, zoals bijv. voor de zeven Zweedse ingenieurs, evenals voor veel Joodse vrienden, voor mijzelf niet zonder gevaar was. Ik houd het echter voor mijn morele plicht, daar te helpen waar het mij mogelijk is.

Tenslotte moet ik u nog meedelen, dat de Reichsführer-SS Himmler naar aanleiding van een suggestie mijnerzijds zich bereid heeft verklaard met u persoonlijk over de onderhavige kwesties te onderhandelen. Zonder echter met u contact hierover te hebben opgenomen, kon ik op dit punt niet verder ingaan en daarom zou ik u willen verzoeken, mij uw standpunt dienaangaande te willen meedelen, opdat ik eventueel alles wat daarvoor noodzakelijk is kan regelen. Samenvattend mag ik wel zeggen, dat de afzonderlijke, door u ter sprake gebrachte vragen bij Himmler volkomen begrip hebben gevonden en afzonderlijk worden uitgewerkt, zodat, naar wij hopen, bepaalde verlichtingen, zullen plaats vinden en dat van de kant van de Reichsführung SS de bereidheid bestaat over deze kwesties te onderhandelen en indien enigszins mogelijk uit de weg te helpen.

Met de uitdrukking van mijn welgemeende hoogachting,

FELIX KERSTEN

blz. 170, 171. *Verklaring van Rudolf Brandt, d.d. 2 Februari 1948*

VERKLARING ONDER EDE

Ik, Rudolf Brandt, geboren 2 Juni 1909 te Frankfurt a.d. Oder, momenteel verblijvend in de gevangenis voor oorlogsmisdadigers te Landsberg-Lech, weet, dat ik mij strafbaar maak, indien ik in een verklaring onder ede een vals getuigenis afleg. De volgende mededelingen, die ik uit hoofde van mijn vroegere werkzaamheid als secretaris van de voormalige Reichsführer Himmler, naar eer en geweten opschrijf, bevestig ik onder ede.

In Maart 1945 gaf de verbindings-officier van Himmler bij Hitler, SS-Gruppenführer Fegelein, Himmler ongeveer het volgende bevel van

Hitler: „Ingeval Den Haag en de vesting Clingendael niet meer kunnen worden verdedigd, moeten beide, zonder voorafgaande waarschuwing aan de bevolking, met V-2's verwoest worden. Evenzo moet de Afsluitdijk van de Zuiderzee worden opgeblazen."

Dit bevel kwam mij onbegrijpelijk voor. Gelukkig bevond zich op dat tijdstip de heer Medicinalråd Felix Kersten, uit Stockholm, in Duitsland, wien het door zijn optreden bij Himmler reeds herhaaldelijk gelukt was te bewerken, dat beoogde maatregelen, die schadelijke gevolgen voor Holland zouden hebben gehad, niet tot uitvoering kwamen. Tegen de geldende instructies voor vertrouwenszaken in stelde ik hem, hoewel hij volledig buitenstaander was, terstond van dit gruwelijke plan in kennis.

De heer Kersten bracht dit thema behendig bij Himmler ter sprake en hij wist zijn argumenten gehoor te doen vinden. Toen Himmler mij het bevel dicteerde Den Haag en Clingendael, ingeval ze niet meer gehouden zouden kunnen worden, tegen het oorspronkelijke bevel in zonder verwoesting in goede orde over te geven, voegde hij er aan toe, dat de heer Kersten hem tot deze wijziging had bewogen.

(get.) RUDOLF BRANDT

Landsberg, 2 Februari 1948.
Ik verklaar hierbij dat deze handtekening van Rudolf Brandt echt is.

(get.) LLOYD A. WILSON
Capt. CMP
Gevangenisdirecteur

blz. 174. *Hilel Storch aan Felix Kersten, d.d. 3 April 1945*

Zeer geachte Doktor,

Ik dank u voor uw vriendelijke brief van heden en waardeer het zeer, dat u diligent bent op het punt van de in onze zaak gedane beloften. U zult mij echter niet kwalijk nemen, dat ik mij nogmaals tot u wend. Wij ontvingen het bericht, dat ingezetenen van het kamp Bergen-Belsen of van een gedeelte daarvan zijn geëvacueerd en wel naar een plaats met de naam „Nördlingshausen" of iets dergelijks.

Ofschoon u mij inderdaad verzekerd hebt, dat van zulke evacuaties geen sprake meer zou zijn, verzoek ik u, nogmaals inlichtingen over dit kamp in te winnen, om vast te stellen of deze mededelingen kloppen. U weet uit onze talrijke besprekingen, welke waarde wij juist aan het kamp Bergen-Belsen hechten.

Ik appeleer nogmaals aan uw menselijk gevoel en verzoek u, alles te doen om de evacuatie van het kamp te verhinderen.

Ik wacht in spanning uw antwoord af en verblijf

met de meeste hoogachting,

Uw HILEL STORCH

blz. 175. *Rudolf Brandt aan Felix Kersten, 8 April 1945*

Zeer geachte, beste heer Kersten,

Ter aanvulling van mijn brief van 21-3-1945 kan ik u helaas nog geen positieve mededelingen doen. De moeilijkheden bij het registreren zijn tengevolge van de door bomaanvallen noodzakelijk geworden verplaatsingen en vertragingen zeer aanzienlijk. Ik kan u slechts verzekeren, dat ik er voortdurend op uit ben de maatregelen met de grootst mogelijke spoed van de desbetreffende instanties te doen afkomen. Ik moet u, hoezeer het mij ook spijt, opnieuw om geduld vragen.

Misschien doet het u plezier te vernemen, dat door de Reichsführer SS voor het kamp Bergen-Belsen een speciale commissaris is benoemd, die van hem nauwkeurige richtlijnen heeft gekregen.

Er bestaat over Theresienstadt een belangwekkende film.

Ik mag niet onvermeld laten, dat in het indertijd door Duitsland bezette Hongaarse gebied ongeveer 350.000 Joden gebleven zijn, waarvan alleen in Boedapest meer dan 80.000. Deze regeling werd indertijd getroffen om de nadelige gevolgen van overhaaste voettochten uit te schakelen.

Verder zal het u interesseren te vernemen, dat het internationale Rode Kruis volgens een beschikking van de Reichsführer SS gelegenheid krijgt de toestanden in Theresienstadt te bezichtigen.

Ik verblijf met vriendelijke groeten,

RUDOLF BRANDT

blz. 176. *Rudolf Brandt aan Felix Kersten, d.d. 19 April 1945*

Zeer geachte heer Kersten,

De Reichsführer SS heeft bekend gemaakt, dat aan de Joodse gevangenen in de Duitse kampen zowel pakketten als medicamenten mogen worden gezonden. De verzending zou het best via het Internationale Rode Kruis kunnen worden georganiseerd.

Ik verzoek u, zich met de desbetreffende instantie van het Zweedse Rode Kruis in verbinding te stellen, opdat van daaruit alle noodzakelijke maatregelen kunnen worden getroffen.

Met vriendelijke groeten,

Uw zeer dienstwillige,

RUDOLF BRANDT

blz. 179. *Rudolf Brandt aan Felix Kersten, d.d. 21 April 1945*

Zeer geachte heer Kersten,

U hebt met de Reichsführer verschillende malen het Jodenvraagstuk besproken en dikwijls met succes een goed woord voor hen gedaan. Het zal u daarom interesseren te vernemen, dat mijn chef op grond van deze gesprekken reeds sinds enige tijd de scherpste bevelen heeft uitgevaardigd, dat de Joden in de kampen niet meer mogen worden doodgeschoten en dat epidemieën of andere ernstige besmettelijke ziekten in de kampen

hem onmiddellijk moeten worden gemeld. Bovendien heeft hij er voor gezorgd, dat bij het naderen van vijandelijke strijdkrachten aanslagen op de gevangenenkampen worden verhinderd.

In twee gevallen hebben wij helaas bij onze tegenstanders weinig fraaie ervaringen opgedaan. Mijn chef is desondanks van plan, aan de tot dusver gevolgde lijn vast te houden.

Dat de bij uw laatste bezoek hier naar voren gebrachte wensen voor het grootste deel zijn vervuld en voor de rest nog welwillend worden bezien, hebt u intussen wel reeds bemerkt.

Ik groet u zeer hartelijk.

Uw toegewijde

R. BRANDT

blz. 180. *Ordre de mission, door de Zweedse regering afgegeven aan Felix Kersten, d.d. 16 April 1945*

Hiermede bevestigen wij, dat Medicinalråd Felix Kersten, die in de komende dagen met het doel over de vrijlating van bepaalde groepen van geïnterneerden te onderhandelen naar Berlijn vertrekt, met het Koninklijke Zweedse Ministerie van Buitenlandse Zaken samenwerkt. Tot de Zweedse Legatie in Duitsland is het verzoek gericht hem te beschermen. Alle burgerlijke en militaire autoriteiten worden verzocht, hem in voorkomende gevallen alle wettige hulp en bescherming te geven.

Stockholm, 16 April 1945.

GÖSTA ENGZELL

blz. 183. *Speciale uitreisvergunning, verstrekt aan Felix Kersten, d.d. 20 April 1945*

SONDERAUSWEIS

De heer Medizinalrat Felix Kersten reist over Kopenhagen naar Zweden. In zijn gezelschap bevindt zich een heer, die op grond van dit papier het recht heeft zonder vertoon van verdere papieren tezamen met Medizinalrat Kersten de grens naar Zweden ongehinderd te passeren.

De betrokken instanties wordt verzocht, deze heer in geval van nood hulp en bescherming in elke vorm te verzekeren.

Dit papier mag Medizinalrat Kersten niet worden afgenomen.

SS Standartenführer und Ministerialrat

R. BRANDT

blz. 190. *Memorandum van het World Jewish Congress betreffende Medizinalrat Felix Kersten*

Het ondergetekende World Jewish Congress veroorlooft zich hiermede, de volgende feiten betreffende de werkzaamheden van Felix Kersten bij de redding van Joden e.a. uit de Duitse concentratiekampen vast te stellen:

1. Kersten heeft zich belangeloos ter beschikking gesteld bij onze pogingen tot redding van in Duitse concentratiekampen geïnterneerde Joden. Daarbij zijn in de afgelopen oorlogsjaren door Kerstens bemoeiingen 3500 Joden vrijgekomen en naar Zweden overgebracht.

2. De Duitse Führer Hitler had bevolen, dat de Duitse concentratiekampen met alle gevangenen en het bewakingspersoneel moesten worden opgeblazen, zodra de Geallieerde troepen deze kampen zouden naderen. Wij wendden ons tot Kersten met het verzoek dit te verhinderen. Door gebruik te maken van zijn invloed op Reichsführer Himmler, die het bevel had moeten uitvoeren, gelukte het Kersten, Himmler ervan te overtuigen, dat deze dit ongehoorde bevel niet ten uitvoer moest brengen. Daardoor werden honderdduizenden mensen van alle nationaliteiten gered, waaronder ongeveer 60.000 Joden. Wij weten verder, dat het Kersten gelukte, bij Himmler door te zetten, dat de zich in de concentratiekampen bevindende Joden niet doodgeschoten werden, met uitzondering van een bepaald, gering aantal Joden, die op bevel van Kaltenbrunner gedeporteerd werden.

3. Met gevaar voor zijn eigen leven gelukte het Kersten, talloze staatsburgers van Zweedse, Deense, Noorse, Oostenrijkse, Franse, Nederlandse en Belgische nationaliteit te redden.

4. Kersten heeft van Himmler toestemming weten te verkrijgen tot het zenden van levensmiddelenpakketten aan de Joden in de concentratiekampen, wat vele mensen het leven heeft gered.

5. Tenslotte willen wij vermelden, dat Kersten ons zijn hulp nooit geweigerd heeft, hoe moeilijk ook de omstandigheden ooit waren, en dat zijn reddingswerk tijdens de zwaarste lijdenstijd in onze geschiedenis van grote betekenis is geweest.

World Jewish Congress

Stockholm, 18-6-'47

was ondertekend:

A. SPIVAK
G. STORCH

blz. 191. *Felix Kersten aan Z. E. Chr. Günther, Minister van Buitenlandse Zaken te Stockholm, d.d. 24 April 1945*

Excellentie,

Bij mijn laatste onderhoud met den Reichsführer, den heer Himmler, op de 21ste April, stelde deze mij de beide volgende vragen:

a. „Heeft u contact met Generaal Eisenhower?" — Deze vraag moest ik ontkennend beantwoorden;

b. „Weet u een geschikte persoonlijkheid, met wie over het onmiddellijke staken der gevechtshandelingen met de Anglo-Amerikanen zou kunnen worden onderhandeld? Wij Duitsers zijn bereid, de oorlog tegen de Russen voort te zetten, wanneer de Anglo-Amerikanen een wapenstilstand met ons sluiten."

Hieraan moge ik nog toevoegen, dat ik den heer Himmler uiteengezet

heb, dat ik mij in mijn qualiteit van arts nooit met politiek heb beziggehouden en dat ik dit ook in de toekomst niet zal doen.

Ik heb de eer te zijn

Uwer Excellentie zeer dienstwillige dienaar

(get.) F. KERSTEN

blz. 192, 193, 194. *Het Gezantschap van het Koninkrijk Zweden te Rome aan den Advocaat Knut Littorin, d.d. 28 November 1946.*

Weledelgestrenge Heer,

In antwoord op uw brief van 4 dezer betreffende het verzoek van Medizinalrat Kersten hem de Zweedse nationaliteit toe te kennen kan ik u het volgende mededelen:

1. Vroeger heb ik reeds herhaaldelijk mijn instemming met Dr Kersten's aanvrage betuigd en aan dit standpunt blijf ik vasthouden.

2. De juistheid van Dr Kerstens memorandum omtrent hetgeen hij gedaan heeft, welk memorandum [1] u in vertaling bijvoegde, wordt hiermede door mij bevestigd.

3. Er kan geen enkele twijfel bestaan omtrent de juistheid van het feit, dat Dr Kersten gedurende de laatste fase van de oorlog duizenden mensen het leven heeft gered. Wat Zweden betreft, moet — onder andere — vooral worden gewezen op zijn beslissend ingrijpen ten gunste van de Zweden te Warschau en het voorbereiden van de reddingswerkzaamheden in Duitsland in het begin van het jaar 1945, die aan het Rode Kruis werden toevertrouwd en onder leiding van Graaf Bernadotte werden uitgevoerd.

4. Ik ken Dr Kersten reeds sedert de herfst van 1943 en ik heb hem altijd volledig bereid gevonden, voor het grote humane reddingswerk, waartoe zijn bijzondere positie hem de mogelijkheid opende, zijn uiterste best te doen. Daarentegen heb ik in zijn doen en laten of in zijn uitlatingen nooit iets bespeurd, wat aanleiding zou kunnen geven tot de in enkele kranten gemaakte toespelingen als zou hij nazi zijn, hetgeen ik integendeel volkomen uitgesloten acht.

Er bestaat mijnerzijds geen enkel bezwaar, van deze brief naar uw goeddunken gebruik te maken inzake Dr Kerstens Zweedse nationaliteit.

Met de meeste hoogachting,

Christian Günther.

[1] De tekst van het bijgevoegde memorandum luidde als volgt:

Op 30 September 1943 kwam de heer Medicinalråd Kersten op uitnodiging van het Zweedse Lucifersconcern naar Zweden.

Kersten was toen zeer druk bezig om de vijf directeuren en ingenieurs der Lucifermaatschappij en de beide directeuren van L. M. Ericson, die allen — verdacht van spionnage — in Warschau gevangen werden

gehouden, te redden en hen zo mogelijk weer naar Zweden te doen brengen.

Vier der bovengenoemde heren waren ter dood veroordeeld, één was er veroordeeld tot levenslange tuchthuisstraf en twee der heren werden vrijgesproken. De beide laatstgenoemden bevonden zich reeds in Zweden. Deze delicate kwestie werd door Kersten op bijzonder gelukkige wijze tot oplossing gebracht: allen herkregen hun vrijheid, werden begenadigd en naar Zweden overgebracht.

In October 1943 leerde Kersten Zijne Excellentie Günther kennen en verklaarde zich tegen hem bereid, mede te helpen aan het redden van mensen die slachtoffers van het nazi-régime waren geworden en tevens alles te doen wat in zijn macht stond om het menslievende reddingswerk van Zijne Excellentie Günther daadwerkelijk te steunen.

In de herfst van 1944 kreeg Kersten van Zijne Excellentie Günther de opdracht, met Himmler te onderhandelen over de vrijlating van Noorse studenten en Deense politiemannen. De Zweedse regering was bereid, deze ongelukkigen op te nemen en, zo nodig, tot het einde van de oorlog te interneren, evenals de in Duitsland gevangen gehouden Noorse en Deense vrouwen en kinderen. Indien Kersten dit doel niet zou kunnen bereiken, had hij volmacht met Himmler te onderhandelen om alle Scandinavische gevangenen in een speciaal kamp in Duitsland onder te brengen, welk kamp dan onder de contrôle van het Zweedse Rode Kruis zou komen te staan. In dat geval zou de Zweedse regering de zorg voor het onderhoud van deze gevangenen op zich nemen. Toen Kersten de 22ste November in Zweden terugkwam, meldde hij aan Zijne Excellentie Günther, dat Himmler om te beginnen bereid was, vijftig Deense politiemannen en vijftig Noorse studenten vrij te laten en naar hun land terug te zenden. Verder ging Himmler er mede accoord, alle Scandinaviërs bijeen te brengen in een verzamelkamp in Duitsland, onder contrôle van het Zweedse Rode Kruis, dat ook voor het onderhoud van deze gevangenen zou zorg dragen. Himmler stond er niet afwijzend tegenover, eventueel alle Scandinavische vrouwen en kinderen vrij te laten, maar Duitsland beschikte niet over de nodige transportmiddelen om al deze gevangenen te vervoeren resp. in één kamp bijeen te brengen, zodat Zweden hier zelf voor zou moeten zorgen. Himmler was bereid, met vertegenwoordigers van de Zweedse regering over de technische regeling van deze kwestie te onderhandelen.

Verder verkreeg Kersten van Himmler de toezegging, dat duizend Nederlandse vrouwen, achthonderd Franse vrouwen, vierhonderd Belgische onderdanen en vijfhonderd Poolse vrouwen zouden worden vrijgelaten. In Februari stelde de Zweedse regering autobussen ter beschikking van het Rode Kruis, onder leiding van Graaf Bernadotte en Kolonel Björk.

In Februari 1945 vernam Zijne Excellentie Günther, dat Hitler bevel had gegeven om, indien de Geallieerden de concentratiekampen zouden naderen, deze met alle daar verblijf houdende personen te doen opblazen. Zijne Excellentie Günther bepaalde, dat dit ten koste van alles moest worden voorkomen. Hij dacht daarbij vooral aan de kampen met ingezetenen van Noorse nationaliteit. In opdracht van Zijne Excellentie Günther begaf Kersten zich de 3de Maart naar Himmler om dit, indien enigszins mogelijk, te verhinderen. Op 12 Maart 1945 slaagde Kersten er in, de volgende overeenkomst met Himmler tot stand te brengen:

1. Himmler zou het bevel van Hitler, alle concentratiekampen in de lucht te doen vliegen, niet opvolgen en iedere vernietiging van kampen, alsmede het ombrengen van gevangenen, verbieden;

2. Wanneer de Geallieerde legers een concentratiekamp zouden naderen, zou de witte vlag moeten worden gehesen en het kamp zou ongeschonden aan hen worden overgegeven;

3. Het vermoorden van Joden zou van dit moment af verboden worden en geheel ophouden; de Joden zouden met andere gevangenen in andere concentratiekampen worden gelijkgesteld;

4. Himmler stemde er in toe, dat de concentratiekampen niet verder zouden worden ontruimd; de gevangenen zouden blijven waar zij zich bevonden.

Tegelijkertijd trof Kersten een regeling met Himmler om een ontmoeting met de vertegenwoordiger van het Jewish World Congress, afdeling Stockholm, de heer Norbert Masur, tot stand te brengen, teneinde te onderhandelen over het redden der Joden die in Duitse concentratiekampen nog in leven waren en over een betere verzorging van hen. Deze onderhandelingen werden gevoerd door Medicinålrad Kersten in samenwerking met het Jewish World Congress te New York en de vertegenwoordiger daarvan, de heer Gilel Storch. Ook deze onderhandelingen werden tot een gunstig resultaat gebracht.

Door de hierboven genoemde maatregelen heeft het Kersten mogen gelukken, op het laatste ogenblik honderdduizenden mensenlevens te redden.

Als gevolg van het verloop der onderhandelingen van Kersten met Himmler besloot Zijne Excellentie Günther het Zweedse reddingswerk op grote schaal te doen plaatsvinden. Kersten ontving de opdracht helpend in te grijpen, telkens wanneer er nieuwe moeilijkheden zouden rijzen. Tenslotte vloog hij in opdracht van Günther de 19de April nog eens naar Duitsland om te onderhandelen over de capitulatie der Duitse troepen in Noorwegen en over de definitieve vrijlating van alle Scandinaviërs in Duitsland.

Op de 21ste April 1945, te twee uur 's nachts, deed Himmler het eerste vredesvoorstel aan Kersten. Deze weigerde echter, dit aanbod door te geven, daar hij zich in zijn hoedanigheid van arts niet met politiek wenste te bemoeien. Echter noemde hij de naam van Graaf Bernadotte, die het aanbod vervolgens aan de Zweedse regering overbracht.

Kersten, die sedert 30 September 1943 in Stockholm woont, vloog vijf maal in opdracht van Zijne Excellentie Günther naar Duitsland en altijd was hij bereid om, waar dan ook, in te grijpen en te helpen. Dit alles heeft hij volkomen belangeloos gedaan. Zijn reizen naar Duitsland waren dikwijls levensgevaarlijk voor hem. Politiek was hij niet geïnteresseerd.

Kerstens samenwerking met Günther werd zorgvuldig geheim gehouden, slechts enkele mensen waren er van op de hoogte, aangezien de vrees bestond, dat ruchtbaarheid het humanitaire reddingswerk van Zweden in gevaar kon brengen.

11

OVER DE AUTEUR

Felix Kersten, die in Estland werd geboren, studeerde aanvankelijk landbouwkunde. Na de vorige wereldoorlog verwierf hij de Finse nationaliteit. Een verblijf in een hospitaal deed de artsen zijn massage-therapeutische gaven ontdekken en hem aansporen zich geheel aan de massage-therapie te wijden.

Na een langdurige studie vestigde hij zich in 1926 als arts voor Manuelle Therapie in Berlijn, waar hij vooral in diplomatieke kringen grote bekendheid verwierf. Hij bezocht vóór de oorlog o.a. ook ons land geregeld om zijn Nederlandse patiënten, w.o. vele bekende persoonlijkheden, te behandelen. Hij kende ons land en had grote sympathie voor Nederland.

Kersten heeft Himmler gedurende de gehele oorlog met zijn massage-therapie behandeld en heeft derhalve in de onmiddellijke nabijheid van de Reichsführer-SS verkeerd. Trevor-Roper, de schrijver van „De laatste dagen van Hitler" noemt hem „Himmler's Biechtvader". Kersten was echter méér dan dat: hij werd met groeiend afgrijzen van Himmler's werk vervuld en heeft zijn positie gebruikt tot het onderhouden van relaties met neutrale en geallieerde mogendheden, waardoor hij in staat was de vrijlating van duizenden politieke gevangenen te bewerkstelligen en de uitvoering van enige der misdadigste plannen te voorkomen.

Van dit reddingswerk en de intrigues, waarmede het gepaard ging, vertelt Kersten in dit boek.